

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 7

BEOGRAD 1938 GODINE

KNJIGA 3

XXXII REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 10 MARTA 1938 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PRETSEDNIK

STEVAN ĆIRIĆ

i

POTPRETSEDNICI:

FRANJO MARKIĆ, JEVREM TOMIĆ i RADISAV VUČETIĆ

SEKRETAR

Dr. ANDREJ VEBLE

Prisutni g. g. Ministri: Ministar unutrašnjih poslova **dr. Anton Korošec**, Ministar bez portfelja **dr. Šefkija Behmen**, Ministar pravde **Milan Simonović**, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Dragiša J. Cvetković**, Ministar bez portfelja **Vojislav V. Đorđević**, Ministar fizičkog vaspitanja naroda **dr. Vjekoslav Miletić**, Ministar pošta, telegrafa i telefona **Vojko R. Čvrkić**.

POČETAK U 9,30 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXXI redovnog sastanka;

2 — Saopštenje o podnošenju zakonskog predloga o Međunarodnoj konvenciji za izjednačenje vođenja i držanja geneoloških knjiga za stoku, zaključenoj i potpisanoj u Rimu, 14 oktobra 1936 godine;

3 — Saopštenje molbi za odsustva narodnih poslanika;

4 — Molbe i žalbe.

Dnevni red: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to:

1 — Pretres i usvajanje budžeta rashoda — XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja.

Govornici: Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Dragiša Cvetković** (tri puta), **Ismet-beg Gavran Kapetanović**, **dr. Živojin Popović** (u ime grupe Jugoslovenske nacionalne stranke), **Karel Doberšek** (u ime grupe Narodnog radnog kluba), **Milan Petković** (u ime grupe Nezavisnog kluba), **dr. Sulejman Hafizadić** (u ime grupe Jugoslovenskog radikalnog kluba), **Đorđe Jevtić** (u ime grupe Zemljorad-

ničkog kluba), **dr. Dragoljub Jevremović** (u ime grupe Jugoslovenskog kluba), **dr. Ljutica Dimitrijević**, **Radivoje Nanović**, **Đura Mikašinović**, **Josip Cvetić** (dva puta), **dr. Franc Klar**, **Vojislav Lazić** (u ime grupe Nezavisnog kluba), **Todor Tonić**, **pretsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić** (dvadeset pet puta), **Mita Dimitrijević**, **Novica Popović**, **Aleksandar Dačić**, **Marko Ružičić**, **potpretsednik Narodne skupštine Franjo Markić** (osam puta), **dr. Milovan Grba**, **Radoje Jovičić**, **Joca Georgijević**, **Aleksandar Lazarević**, **dr. Andrej Vebles**, **Pavao Matica**, **Milenko Glišić**, **Stevan Simić**, **Sava Mikić**, **Milinko Milutinović**, **potpretsednik Narodne skupštine Radisav Vučetić** (dvanaest puta), **dr. Jordan Aćimović**, **Danilo Radojičić**, **Sreten Kuzeljević**, **Velimir Vrbić**, **Luka Avramović**, **Rastko Petković**, **Milan Mijić**, **Jakov Kolarević**, **Todor Mihailović**, **Milan Banić**, **Radivoje Milošević**, **Vojislav Nenadić**, **Dimitrije Mirković**, **potpretsednik Narodne skupštine Jevrem Tomić** (dvadeset puta), **izvestilac većine dr. Časlav Nikitović**.

— Saopštenje da Ministar finansija dostavlja Narodnoj skupštini na rešenje predlog o izmenama i dopunama u predlogu Finansijskog zakona za 1938/39 godinu. — Ministarstvo finansija — Budžetsko odeljenje br. 3070/VII od 10 marta 1938 godine — (Vidi u prilogu XXXV redovnog sastanka od 15-III-1938 godine.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, imam čast otvoriti XXXII redovni sastanak Narodne skupštine. Molim sekretara g. dr. Veblea da izvoli pročitati zapisnik prethodnog sastanka.

Sekretar dr. Andrej Veble pročitao zapisnik XXXI redovnog sastanka.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima li ko od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (Nema.) Primedbe nema, zapisnik je primljen.

Izvolite čuti jedan zakonski predlog.

Sekretar dr. Andrej Veble (saopštava): G. Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova i Ministar poljoprivrede podnose Narodnoj skupštini na rešenje predlog zakona o Međunarodnoj konvenciji za izjednačenje vođenja i držanja geneoloških knjiga za stoku, zaključenoj i potpisanoj u Rimu, 14 oktobra 1936 godine. (Vidi prilog).

Pretsednik Stevan Ćirić: Ovaj zakonski predlog biće upućen Odboru za proučavanje međunarodnih ugovora i sporazuma. Izvolite čuti molbe za odsustva narodnih poslanika.

Sekretar dr. Andrej Veble (saopštava): Gospodin Anton Širola, narodni poslanik, izveštava Narodnu skupštinu da ne može prisustvovati skupštinskim sednicama zbog bolesti.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ovo saopštenje uzima se na znanje. Izvolite čuti molbe i žalbe.

Sekretar dr. Andrej Veble: Narodnoj skupštini uputili su molbe i žalbe i to: Miladinović Mojsije, Glišović Ružica, Ninić Milica, Bahun Andrej, Cerinšek Ivan, Mitrović Tihomir, Blazina Alojzije, Belašević Meduna, Lojanica Petar, Šijaković Todor, Adžić Pantò, Vasić Vasilije, Lekić Nikola, Đurić Jevrosima, Dokić Uroš, Šmigić Ratko, Drljević Milan, Tonić Savatije, Kalastrić Husejin, Murkoš Simeon, Petranović Jeremija, Nemanjić Nikola, Parabučki Darinka, Stevanović Zorica, Bujčić Đuro, Mirović Novica, Staničić Marko, Kranjac Mirko, Avdalović Jovo, Marković Dika, Hristifović A. Natalija, dr. Božičković Dragoljub, Rašković Joca, Boričić Anđa, Ajetović Hatida, Bosić Julka, Živković Života, Homatijano Marija, dr. Lalatović Pavle, Pavlović Desa, Pašić Alja, Racković Anđelija, Ljubomir Nikolić.

Pretsednik Stevan Ćirić: Pročitane molbe i žalbe biće upućene Odboru za molbe i žalbe.

Gospodo, prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to:

1 — Pretres budžeta rashoda — XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja. Ima reč Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja g. Dragiša Cvetković. (Burno odobravanje i pljeskanje u centru i na desnici).

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Господо народни посланици, још приликом буџетске дебате у Финансијском одбору ја сам обећао народним посланицима да ћу свој експозе, дат у Финансијском одбору, отштампати и разделити народним посланицима и на тај начин пружити могућност да Народна скупштина буде по буџету Министарства социјалне политике и народног здравља обавештена

преко једног документованог експозеа, пуног статистичких података, да буде у могућности да зађе и да уђе у комплекс питања, која третира Министарство социјалне политике и народног здравља, у комплекс питања која су од судбоносних и од општих интереса наше земље и нашег народа. Ја сам то своје обећање и испунио. (Види на крају говора у прилогу експозе у Финансијском одбору).

Јер, господо, ако с једне стране имамо у земљи добре и сређене социјалне односе, ако с једне стране имамо у земљи социјалан мир и, бар донекле, испуњену социјалну правду, онда ми можемо очекивати потпуно сређење унутрашњих прилика, можемо очекивати добру унутрашњу политику, а преко тога задовољење општих интереса земље. Ако имамо потпуно сређене и здравствене прилике у земљи, ако у те прилике из дубине и са познавањем приступимо њиховом решењу, ако здравствене прилике наше земље буду потпуно сређене, онда смо, с друге стране, одговорили једној великој потреби наше земље и нашег народа, јер смо учинили да се привредна моћ народа као таквог, преко добрих здравствених прилика удвостручи, а преко привредне моћи нашег народа опет смо допринели интересима земље.

Господо, ја мислим да је од општег интереса и за левицу и за десницу овога Дома буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. Он мора и треба да нас интересује потпуно једнако, и оне који овде седе на левици, и оне који седе на десници. (Живо одобравање у центруму и на десници и повици: Тако је!) Јер ја мислим да је свима нама стало да се, с једне стране унутрашње прилике у земљи сређују, да се социјални одношаји поправљају, да се социјалне реформе врше на време, с друге стране да се основица нашег живота, здравствени живот, поправи и да преко тога као Народна скупштина и као народни претставници одговоримо својим највишим задацима. (Живо одобравање у центруму и на десници и повици: Тако је!)

Из тих разлога, господо, ја мислим да исто онако као што се посвећује општа пажња буџету Министарства војске и морнарице, као што се посвећује општа пажња Народној одбрани и као што се често дешава у овоме Дому да за тај буџет и лева и десна страна даје своју пуну сагласност, ја мислим да један буџет, који одмах долази после Народне одбране, један буџет који је у најтежњој вези са народном одбраном јесте буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Одобравање у центруму и на десници и повици: Тако је!)

Господо, говорећи о моме буџету, дајући данас овај експозе ја нећу ништим оним уобичајеним путем, износићу само добре стране, претстављајући све у ружичастој боји, него ћу поћи оним путем у коме се износи оно што је тешко, оно што је црно, оно што не ваља и што треба у општем интересу да се поправи, о чему Народна скупштина треба у потпуности да буде обавештена. (Живо одобравање у центруму и на десници и повици: Врло добро!)

Ја сам се трудио да у своме ресору, колико год је могуће, унесем што мање оне свакодневне и партизанске политике. Господо, ја мислим да ће Народна скупштина бити сведок да се и у по-

гледу персоналне политике, и у погледу друге политике, моме ресору не може пребацити свакодневна политика, нити ма какво партизанство, јер сам се ја трудио да у мом ресору водим потпуно онакву политику, која ће одговарати интересима народа и да чиним све оно што ми стоји на расположењу као ресорном министру, да ти интереси буду у потпуности заштићени.

Велики број говорника пријављених у овој буџетској дебати за ресор Министарства социјалне политике и народног здравља имаће прилике да кажу своју реч, да дају своје сугестије, а ја ћу, господо, на крају имати прилике да на све то дам свој одговор и да све оно што је добронамерно, све оно што је добро, примим, јер понављам: народно здравље и социјална политика, о којима ово Министарство води рачуна, од општег је интереса, од општег значаја и мора све нас подједнако и у потпуности да интересује.

Господо, да пређем на цифарски део буџета. Ја морам да констатујем на жалост да је буџет Министарства социјалне политике и народног здравља непрекидно и увек био у опадању. Господо, биле су тешке године, биле су привредне кризе. У тим годинама државна власт, нарочито Министар финансија трудио се да буџет колико је год могућно више смањује. И ту судбину општег смањивања, ту судбину опште рецептуре смањити буџет, доживело је и Министарство социјалне политике и народног здравља. И, господо, ја мислим да је ту главна грешка, јер доба кризе, онда када је тешка коњукура, када су тешке прилике у народу, онда се има да осети и манифестује пуна активност Министарства социјалне политике и народног здравља. И баш онда кад су биле тешке године, кад се ишло смањивању државних расхода, ја мислим, да је велика погрешка била што се је и овде поступило по општој рецептури, што се није водило рачуна о веома важном ресору Министарства социјалне политике и народног здравља, који баш у тим тешким годинама има да развија своју пуну делатност и своју пуну активност.

И, господо, ако посматрамо смањивање буџета Министарства социјалне политике и народног здравља, ми ћемо доћи до ове цифре од 311 милиона из 1931 г. до цифре од 199 милиона 744 хиљаде у 1936/37 години.

Господо, то су године најтеже коњукуре, године привредне депресије, године кризе, године пуне социјалних зала, пуне социјалних невоља, године тешких здравствених прилика у нашем народу. У тим годинама делатност овог Министарства била је баш сведена за читавих 100 милиона за годину дана. И, господо, ја мислим да и сада са овим буџетом који је повећан за 45 милиона према прошлогодишњем буџету, да је и са овим буџетом пружена недовољна могућност да се одговори свима здравственим приликама. Ако хоћемо да отворено погледамо истини у очи, да констатујемо какве су наше прилике у здравственом погледу нашега народа, ако хоћемо да лечимо то зло, ако хоћемо да лечимо све социјалне недостатке, онда је тешко изићи на крај и у толико је моја делатност у 1938/39 години скученија.

Господо, ако посматрамо народно здравље и ако хоћемо то стање да изнесемо непристрасно онако какво је, ако хоћемо, господо, да будемо

упознати са стварним чињеницама, да Народна скупштина зна тачно прилике у каквом се стању наш народ налази, онда морамо у погледу здравственог стања нашега народа да констатујемо следеће: 1) да још нисмо достигли ни из далека број установа за лечење, борбу и предохрану против социјалних болести, која је потребна да би се обухватили сви крајеви и цела наша земља; 2) да је смртност одојчади у првој години живота још увек врло висока и да та смртност, према географским приликама, према животним приликама нашег народа и наше расе, не би смела бити тако висока; 3) да је туберкулоза врло распрострањена болест у нашој земљи и да је туберкулоза по селима, по податцима које имамо, већ скоро приближила се оном односу који влада у вароши; 4) да је у неким крајевима маларија врло велика сметња напредку нашег народа и да врло неповољно утиче на прираштај и на привредну способност нашег народа; 5) да има 30 срезова у нашој земљи који су заражени сифилисом и који наноси врло велику штету биолошким способностима нашег народа, и 6) да акутне и заразне болести у неким нашим крајевима владају у много јачој мери него што би то требало да буде, као што је случај са пегавцем, тифусом, дечјим заразним болестима итд.

Господо, дозволите ми да на основу ових неколико констатација које сам отворено, потпуно искрено, не кријући ништа пред овим народним Домом, изнео, дозволите ми, да неколико ових констатација документујем и статистичким подацима. Господо, да пређем на питање смртности, на оно што је најважније: општа смртност. По статистичким подацима од 1924 до 1935 г. закључно за 12 година по податцима државне статистике показује се цифра од 3,125.842 лица за пуних 12 година или годишње 260.000 у округлим цифрама. Просечан број становника за ових 12 година био је 13,500.000 па је на хиљаду становника умирало просечно 19,25%.

Господо, у овој општој смртности велике жртве односи туберкулоза. За 12 година, од 1924 до 1935 умрло је од ове болести 435.560 или просечно 34.700 смртних случајева годишње. Господо, ако бисмо ово упоредили са податцима једне стране земље, рецимо Немачке, онда видимо да је број смртних случајева код нас 4 пута већи него у Немачкој. Као што видите, господо, већ сами ови податци казују довољно да овом ресору, здравственим приликама народа и материјалним издацима који су потребни за вођење овог ресора треба поклонити највећу и велику пажњу. (Александар Лазаревић упада у реч). Ради се, г. посланиче, о озбиљним стварима и ја бих Вас молио да ме саслушате а Ви ћете имати прилике да говорите.

Господо, да пређем на друге цифре, на друге прилике. У питању су прве генерације које долазе — деца, нарочито одојчад. Ту је смртност још већа и могло би се рећи да код нас постоји прави дечји помор. Просечна смртност одојчади у првој години а за период 1930—1934 износила је на 100 живе рођене деце 15,49%. Од овога просека највећа смртност је у Савској бановини 20%, у Дунавској 17%, у Приморској 15,59% у Дринској 15,43%, Вардарској 15,02%, у Дравској 13%, Врбаској 14%, Зетској 13% и најзад Моравска

бановина, где је смртност најмања — 10%. За пет година од 1930 до 1934 г. умрло је 362.149 деце.

У првој години живота умире 72.428 деце. Господо, заразне болести као што сам рекао исто тако распрострањене су више него што би требало да буде. Томе су узроци несумњиво тешке социјалне прилике, тешке прилике у исхрани, недостатак других сретстава, нарочито по селима у којима се прво омогућава сама болест, а затим омогућава јаче ширење и распрострањавање тих болести.

Господо, маларија претставља још увек један проблем за нас, и ако је питање од милиона оболелих сведено за 50%, јер док смо некад имали један милион оболелих од маларије, сад по подацима имамо око 450 до 500 хиљада становника који болују од маларије. Господо, не треба указивати на све штете оболења од маларије, јер се она појављује код нашег земљородника и јавља се баш у оним приликама кад је његова снага најпотребнија пољопривреди. Те, према томе, господо, томе питању од основног значаја треба преко буџета и преко материјалних сретстава посветити највећу пажњу.

Господо, за лечење ових болести имамо два пута. О њима смо на дугачко и на широко справљали у овом Дому.

Један је пут превентивне медицинске службе: спречавање и отклањање појаве болести, а други пут је, пут куративне медицине или тако зване болничке службе и лечења сталних болести. Господо, ја сам више пута са овога места имао прилике да кажем и овога пута хоћу да подвучем, да док у овој првој служби превентивне медицине постоји и има један систем, постоји пак једна организација, постоји један дух међу лекарима, један дух формиран у самој установи и да превентивна медицина са оним сретствима са којима располаже врши потпуно успешну службу, што сте могли констатовати из статистичких података које сам дао у своме штампаном прегледу. Из тога прегледа види се, колики је број прегледа, колики је број био инспекција, и колики је број разних прегледа био у амбулантама и диспансерима од стране превентивне медицине извршен. Док превентивна медицина на терену показује једну ефикасну акцију и службу, дотле, господо, у оној другој служби, на жалост, имамо пуно несређених односа, имамо пуно неприлика. Према томе, господо, према резултатима које смо постигли, видимо, да је превентивна медицина дала успеха, и да се у њој ради по једном извесном принципу, и да радећи по тим извесним принципима даје корисне резултате.

Господо, други је случај са куративном медицином или са болничком службом. Ја сам имао више пута прилике да овде са овога места укажем на један рђав систем из прошлости, на једну политику која није плански израђена, на једну политику која је дала рђаве и негативне резултате.

Господо, наша је дужност била за ове последње две године да специјално простудирамо начин реорганизације куративне медицине. Наша је дужност била да прикупимо све податке, да простудирамо на терену све невоље и све недаће, да видимо све недостатке, да видимо где се налази све оно што смета потпуној реорганизацији куративне медицинске службе па да створимо оно што ће од-

говарати духу времена и приликама нашега народа, да ту болничку службу што више приближимо народу. (Одобравање и плескање).

Господо, основно питање које има ту службу да регулише, то је питање Закона о болницама. Ја сам, господо, са овога места већ указао на све невоље досадашњег Закона о болницама; указао сам на све тешкоће садашње болничке политике која се последњих година водила; указао сам на све невоље и на све недаће које се осећају у нашим болницама; указао сам на нерационално грађење и зидање наших болница. Ми, господо, имамо данас у нашој земљи око 25.000 болничких кревета. Али, господо народни посланици, и тих 25.000 болничких кревета, оно што је несумњиво сасвим недовољно према броју нашега становништва, и тих 25.000 кревета нису рационално искоришћени, нису искоришћени тако да сваки болнички кревет свакога дана буде употребљен и свакога дана служи нашим болесницима. Док имамо болница у којима имате по 20 до 30 кревета који преко целе године стоје празни, док имате болница у које болесници ретко залазе и у које, често пута са разлогом, неће да ступе, — дотле имате један велики број добро опремљених болница, у којима се велики број болесника враћа натраг. Шта то казује, господо? Казује нам то: да имамо велики број болесника, да имамо велики број кревета, а да те болнице ни по својој техничкој опреми а ни по осталоме што је у њима не могу да приме довољан број болесника. Ми имамо један број болница који је технички добро опремљен и који има своје специјалисте, али је он у немогућности да прими онај број болесника који се тим болницама јавља.

Господо, ми морамо да признамо да болесник има право да тражи себи и лекара и да тражи себи болницу. И ми не можемо једнога болесника, ако је његово уверење, и ако је то уверење често пута сасвим оправдано, не можемо ми једнога болесника спречити да иде и добром лекару и доброј болници. (Бурно плескање). Ја мислим, господо, да је ту све зло у нашој болничкој служби, и ако ми хоћемо да то зло отклонимо, онда морамо да дамо оно што је најпотребније, оно што је основа за једну добру болничку службу, а то је основни закон о болницама. (Бурно плескање).

Ја сам, господо, поред разних рефорама које су извршене у подручјем ми Министарству, поред разних курсева, поред разних стручних курсева који су извршени за последње две године дана, и поред тога што сам приступио подизању четири велике болнице са увећаним бројем кревета, ја сам и поред тога целу пажњу своју концентрисао изради новог закона о болницама. Ми смо преко стручних референата и преко конзултовања лекарске коморе и других капацитета за ову врсту службе, ми смо приступили изради тога основног закона, који треба да регулише нашу болничку службу, да је реформише и да ту болничку службу у потпуности пружимо нашем народу. Један овакав закон о болницама израђен је и у најскоријем времену биће упућен Народној скупштини да се и она њиме позабави.

Ту, на том закону, од правилности његовог решења, од разумевања самог питања, од нашег рада и нашег труда зависиће, господо, у колико ћемо ово болно стање по нашим болницама из основа поправити. Израђени пројекат закона о болницама наишао је на извесно негодовање код Лекарске ко-

море и код лекарског сталежа. Господо, желећи да дам један закон који ће у потпуности одговарати интересима земље и интересима народа, ја сам се сагласио са претставницима Лекарске коморе и дао им да и они до 15 априла израде свој пројекат закона и на основу тога пројекта израдићемо један дефинитиван пројекат. Реформисање болничке службе одговараће виталним интересима и потребама нашега народа и бићемо у могућности да ово социјално зло, ово болесно стање о коме сам малочас говорио, успешно и на време излечимо.

Господо, ипак за ово време ја сам се као ресорни министар трудио колико је било могуће да се тешке прилике које у погледу болничке службе владају, да се те тешке прилике у коликогод је могуће поправе и да се многа питања у вези са овом службом регулишу правилно и на време. Ту долази као прво питање, питање болничких трошкова. О томе се питању, господо, надугачко и на широко говорило и у Финансијском одбору и у Народној скупштини, и ја могу да констатујем да сам као ресорни министар за последњу годину дана успео да ово врло тешко и врло значајно питање у интересу наших болница потупно скинем са дневног реда. Господо, ја ћу вам прочитати неколико статистичких података из којих ћете видети да се заиста у овом ресору радило са вољом, радило енергично и да се ипак у многим и многим питањима постигло много успеха. Господо, ми смо у 1935/36 години на болничке трошкове исплатили следеће: Бановинској болници у Јаша Томићу 327.000; у Мостару 79.000; Бановинској болници у 1936/37 години на територији Краљевске банске управе у Загребу исплаћено је 10.000.000 динара, клиничкој болници у Загребу 467.000, Болници милосрдних сестара 1.000.000 динара. (Војислав Лазич: Је ли то народ плаћао?) Из државне касе је исплаћено бановинским болницама за бесплатно лечење нашег народа. . . . (Пљескање код велине). У 1937/38 години у Сплиту за Бановинску болницу исплаћено је 4.490.000 динара. Исплаћено је Болници милосрдних сестара у Земуну 607.000 динара, Болници милосрдних сестара у Загребу 3.016.000 динара. Пријављено је Министарству финансија и чека на решење и сагласност Главне контроле. . . . (Милан Петковић: То је само у две бановине!) Све ће бити исплаћено. Пријављено је Министарству финансија и чека сагласност Главне контроле: Моравска бановина 2.620.000 динара. Дозволићете да ако сам хтео по неком свом расположењу да радим, ја бих свакако Моравској бановини прво исплатио а није још исплаћено. (Пљескање у центруму и на десници.) Болници у Сарајеву 1.375.000 динара. (Један глас са левице: У којој години?) У 1937/38. Закладној болници у Загребу 4.059.000 динара.

Господо, и још се налази у Министарству социјалне политике и народног здравља на решењу и за дефинитивну исплату: Дравској бановини за 5.400.000, Савској за 17.000.000, Дунавској за 4.000.000, Вардарској за 1.000.000 и Врбаској за 750.000 динара.

Као што видите, господо, болнички трошкови за ове две године дана рада у Министарству социјалне политике и народног здравља били су достигли једну фантастичну цифру од 100 милиона, и они су сметали и реметили правилно функционисање наших болница. Исплаћени су у 1935/36 години за 28.556.000 динара. (Војислав Лазич: Колико је од народа наплаћено!)

Ради објашњења господину Лазичу кажем, да су ови болнички трошкови оно, што држава дугује за лечење болесника који не могу да плаћају своје болничке трошкове. Оно што држава дугује бановинским или другим болницама, то су ти трошкови, о којима је овде реч. Према томе од овога се ништа народу, ни пет пара, није наплаћивало. (Један глас са левице: Општине плаћају у Савској бановини!) Ово је што плаћа држава. За један број болесника, за који се утврди, да су њихове материјалне прилике такве, да не могу да плаћају, само за један број плаћа општина, а за један број, за који се не може утврдити ко ће платити, а те суме износе око 100 милиона, плаћа држава. (Павао Матица: Општине плаћају!). Плаћају једним делом и општине. Господине Матица, ово су трошкови које плаћа држава за оне болеснике, за које се не може утврдити ко је надлежан да плати и њихови трошкови износе око 100 милиона динара.

Господо, као што видите, за ове две године дана ми смо се ипак трудили, и поред свих тешких прилика и поред свега, да, господо, један део болничких трошкова ликвидирамо, да омогућимо, да тај новац преко бановина дође натраг болницама, да преко овога новца обнове своје инвентаре, и да се уопште болничке прилике у нашој земљи бар донекле поправе. (Пљескање у центруму и на десници.)

Господо, да пређем на други део мога експозеа, а то је социјална политика и активност, коју је Краљевска влада показала на социјалном пољу и у погледу извршења социјалних реформи. Ја, господо, мислим, да ће се сагласити и левица и десница, да је у погледу активности Краљевска влада, у погледу активности овога ресора на социјалним реформама, на социјалном пољу, последње две године дана, забележила највећу активност, највеће успехе и највеће резултате, који се памте за последњих 20 година. (Бурно пљескање у центруму и на десници.)

Господо, узимајући ресор Министарства социјалне политике и народног здравља, ја сам пред Народном скупштином изнео свој програм. Ја сам рекао све оно, што Краљевска влада намерава и што ја, као ресорни министар, за последње две године дана, у погледу извршења социјалних реформи и у погледу наше активности на социјалном пољу, мислим да урадим. И ја могу, господо, ведра чела овде пред Народном скупштином да констатујем, да је Министарство социјалне политике и народног здравља испунило у потпуности своју дужност, да сам ја у потпуности одржао своју реч и да сам извео све оне социјалне реформе и све оно из социјалног законодавства, нарочито и у погледу заштите радника, што је било неопходно потребно и што је у општем интересу наше земље и народа требало учинити, и да смо ми тиме завршили једно поглавље у нашем социјалном законодавству, да смо ми испунили сва она обећања, да смо извршили све оне реформе, које су неопходно потребне, па да социјалне прилике у нашој земљи добију један сасвим други облик. (Бурно пљескање на десници и у центруму.)

И, господо, ја мислим, ако се хоће поштено и објективно да критикује, ако се, господо, хоће да одмере свачије заслуге и свачији рад, ја мислим да је рад Краљевске владе у погледу извршења социјалног законодавства, у погледу социјалних реформи и у погледу свих мера, које смо ми преду-

зели, ја мислим да је рад Краљевске владе у овом погледу врло обилат, врло успешан и у општем интересу наше земље и нашег народа. (Пљескање у центруму и на десници.)

Господо, да напоменем три главне ствари, да напоменем три реформе, да напоменем три главне одредбе, које смо из законске заштите радника извршили за последње 2 године дана.

Прво, минимална надница и Уредба о колективним уговорима, помирењу и арбитражи. Господо, ми смо сви констатовали да је наша земља за последње 2 године дана у привредном и економском погледу показала велику делатност; да је у привредном и економском погледу било великог полета и да се у целој земљи осећао један специјалан и нарочит просперитет. Господо, ја вас питам да ли би се и овај економски и привредни просперитет, да ли би се извршени јавни радови у нашој земљи и да ли би се целокупна делатност у нашој земљи осетила онако у радничким слојевима и код оних кругова који раде, да није била на време донешена једна Уредба, која је имала да донесе користи радничком свету и од привредне делатности, и од привредног просперитета и врло добре коњунктуре и јавних радова, а то је Уредба о минималним надницама и колективним уговорима. (Бурно пљескање у центруму и на десници.)

Господо, уредба је имала свога значаја. Она је на један сасвим праведан, на један сасвим пажљив и паметан начин регулисала радне односе у нашој земљи. Господо, када је уредба изишла било је и са овога места доста критике. Говорило се да уредба не даје божна какве користи нашем радничком свету, да уредба раднике спутава у њиховом праву и да уредба неће дати оне користи које су се од уредбе очекивале. Господо, резултат, статистички подаци и цифре показале су сасвим обрнуто. Ми смо се старали да преко једне уредбе прво у свима нашим крајевима подигнемо стандард живота и ниво живота наших радника на једну приближну висину. Господо, ми смо се старали да у оним крајевима, где су наднице врло ниске, да у оним крајевима где се наша индустрија развијала под врло примитивним приликама, да у тим крајевима не буде погођена ни наша производња, ни индустрија али и да наш радник, који живи у врло тешким и бедним приликама добије бар приближно оно што имају радници у другим крајевима наше земље. (Бурно одобравање.) Уредба је ишла прво за тим да стандард, да ниво живота, да надницу повиси у оним крајевима где су наднице биле врло ниске, да их подигне и изједначи са надницама у оним крајевима где су прилике на довољној висини и да у потпуности оспособи нашу радничку класу за живот и да нашој радничкој класи пружи могућност да може од привредног и економског просперитета добити оно што јој по њеној заслуги припада. Уредба је то у потпуности постигла. Ја ћу да цитирам неколико цифара.

Господо, статистички подаци по окружним уредима показују све веће порасте. У скопљанском окружном уреду, онде где је надница била заиста веома ниска, онде где је наш радник по текстилним предузећима радио за свега 6—8 или 9 динара дневно, где су радничке прилике биле испод сваке критике, где је наша интервенција

имала да се осети, код окружног уреда у Скопљу наднице су повишене за 26%. Код петровградског уреда за 20%, суботичког 17%, нишког 14%, тузланског 14%. (Јосип Цветић: А код дубровачког?) Тенденција уредбе, господине Цветићу, била је, да се у оним крајевима, где су наднице ниске, што случај није код дубровачког уреда и код снитског, где су најскупле наднице, тенденција је била уредбе, да оној радној снази, која ради под тешким условима у извесним крајевима наше земље, да тој радној снази подигне наднице и ниво живота.

И, господо, баш напротив добра страна и одлична страна ове уредбе јесте у томе, што није правила нагле скокове, што је ишла постепено и што је ишла онде, где је највећа беда, где је највећа мизерија, онде, где су наднице најниже. (Бурно одобравање и пљескање на десници. — Жагор и протести на левици.)

Господо, са овога места, у критици, која је пала са овога места, рекло се, да скоро 50% нашег становништва није видело никакве користи од повољне економске и привредне коњунктуре и да 50% становништва није учествовало у просперитету, који таква коњунктура доноси. Па се, између осталог, напоменуло, да у тих 50% становништва долази и радничка класа.

Господо, ја верујем, и ја морам то да констатујем, да радничка класа још није дошла до оног свога пуног идеала, који треба да има; да ће радничка класа реформама, које ћемо у току идуће године дати, доћи — ја верујем — до много већег учествовања и много веће поделе просперитета ове повољне економске и привредне коњунктуре. Али, ја морам да констатујем, да су те констатације нетачне, да је ово што је овде говорено, засновано на нетачним констатацијама, јер и радничка класа као таква у овој економској и привредној коњунктури, у овом просперитету, прилично је учествовала, а то се у цифрама показује на следећи начин:

У 1933 години износ осигураних надница — (ово су, господо, тачни статистички подаци код окружних уреда), — у 1933 години износ осигураних надница износио је 3 милијарде и 63 милиона динара, док, у 1937 години, овај износ осигураних надница попео се на 5 милијарди динара. (Одобравање и пљескање у центруму и на десници.)

Самим тим фактом јасно се констатује, да је радничка класа као таква, као целина, имала једним делом учествовање у просперитету и да је користила овај општи економски и привредни просперитет, који за последње две године у нашој земљи влада.

Господо, Уредба о минималним надницама имала је једну другу добру ствар: омогућавање, без великих судара, без великих конфликта, омогућавање повишења радничких надница. То омогућавање донеле су одредбе у Уредби о минималним надницама, које говоре о колективним уговорима. Да није било колективних уговора, да није било помирења, да није било арбитраже, ми би, господо, у прошлој години показали онај вртоломни број штрајкова, који је показан у претходној години.

Ја мислим, да статистички подаци најбоље утврђују да је уредба с једне стране успела, да

ниво надница повиси, с друге стране, да избегне многе конфликте, и с треће стране, да привреди да оно, што је њој неопходно потребно, а то је пуна хармонија и пуна сарадња капитала и радне снаге.

Ако ми то претставимо у бројкама, које су апсолутно тачне, онда се, господо, стање претставља овако: У 1936 години, години пре уредбе, имали смо 376 штрајкова у нашој земљи са 108.000 радника који су учествовали у штрајку, док у прошлој години, благодарећи Уредби о колективним уговорима, многи сукоби су решени на време, благодарећи одредби о помирењу, многи сукоби су избегнути и ми смо, господо, имали свега 150 штрајкова! Ви, господо, знате колика је штета и за једну и за другу страну, и за претставнике наше индустрије и за наш пословни свет и за наше раднике, колико је штетно да се без разлога приступи штрајку. И ако смо се старали и трудили да буде мање штрајкова, да се сукоби решавају редовним путем колективног уговора, помирења и арбитраже, ми смо, господо, водили рачуна и о интересима капитала и о интересима наше радне снаге.

Господо, једна друга уредба о којој се дуго говорило у нашој земљи то је пензионо осигурање наших радника у случају изнемоглости, старости и смрти. Када сам изашао са тим прошле године, када сам у Финансијском одбору нагласио да Краљевска влада намерава озбиљно да приступи решавању овога питања, онда се, господо, са сумњом са извесне стране указивало на политичку страну овога питања. Хтело се то претставити као извесна згодна политичка пропаганда или се мислило да се озбиљно овоме питању неће да приступи. И, господо, ја могу да констатујем да је Краљевска влада др. Милана Стојадиновића, схватајући правилно социјалне проблеме, схватајући правилно социјалне реформе, схватајући правилно да унутрашњег мира нема без ових реформи и решења ових проблема, Влада г. др. Стојадиновића приступила је решавању овога врло значајног и врло важног проблема, питања осигурања у случају изнемоглости, старости и смрти. С једне стране старали смо се да обезбедимо добру надницу, а с друге стране да у доба старости, изнемоглости и смрти обезбедимо бољи живот нашег радника и доносећи ову уредбу ми смо одговорили највишим потребама и највишим интересима наше земље. (Бурно плескање). И никада се није могло боље да служи народу и земљи, никада се није могло паметније да служи интересима нашег народа него приступајући решавању оних питања, приступајући решавању оних проблема који претстављају животно питање нашег радног света. Ако се хоће да нешто критикује и упише у минус или плус онда се ова одредба мора уписати у активу нашег рада као паметна одредба која ће у многоме допринети сређивању прилика и односа у нашој земљи.

Господо, још једну трећу одредбу извршили смо за коју се такође у почетку мислило да је и то једна врста обећања, једна врста политике. То је питање пензионог осигурања приватних намештеника. Ми смо то пензионо осигурање проширили на целу нашу земљу и на тај начин у потпуности и у целости извршили наш задатак. Ми смо извршили све оно што смо имали да испунимо и

према земљи и народу и према нашем радном свету, ми смо испунили у потпуности и у целости извели оно, што је 15 година чекало на решење у нашој земљи. (Френетично одобравање у центруму и на десници).

Господо, огромни капитали који су узети на име осигурања неће бити изгубљени за нашу привреду, јер ти огромни капитали преко великих радова који ће бити извршени, преко подизања радничких станова, преко подизања разних радничких хигијенских институција, ти капитали биће опет враћени нашој привреди. И тако оно што је привреда дала за осигурање наших радника биће опет двоструко враћено нашој привреди.

Господо, ми нисмо заборавили да регулишемо и питање наших помораца. Двадесет година стајало је нерешено питање наших помораца. Толико је пута било говора у Народној скупштини о тешком и болесном стању у коме се налазе наши поморци. И Влада је узела на себе да реши то питање онако како интереси помораца захтевају. У томе циљу ја сам сазвао две конференције, једну на Сушаку и једну у Сплиту, које су дале позитивне резултате, тако да се може рећи да су у потпуности решени сви односи наших помораца.

Те уредбе јесу следеће:

У децембру прошле године објављена је Наредба којом се регулише питање осигурања помораца за изнемоглост, старост и смрт. Овом Наредбом поморцима су признате пензије у двоструком износу од нормалних радничких пензија по Закону о осигурању радника.

Друго, израђен је дефинитиван текст Уредбе о уређењу утовара и истоуара у поморским лукама, који претставља прави социјални и хигијенски статут наших лука. Ова је уредба такође већ публикована.

Израђен је даље, господо, дефинитиван текст Правилника о исхрани и о становању посаде и о уређењу здравствене службе на поморским бродовима, којим је одређена еластична скала о следовању помораца на бродовима и донети прописи о становима помораца на бродовима.

Израђен је дефинитивни текст Правилника о лекарском прегледу помораца, који треба да обезбеди здравствене прилике на бродовима.

Израђен је Правилник о организацији и пословању стручне Берзе рада за поморце којим се обезбеђује бесплатна служба поседовања рада.

Израђен је Правилник о уређењу и распореду радног времена на поморским бродовима, који почиња на оним принципима како је радно време уређено код великих држава.

Израђен је Правилник о најмањем броју посаде, којим се утврђују ефективни поморци на нашим бродовима.

Сви ови прописи, господо, биће у најскорије време потписани, док се само добије сагласност Министра саобраћаја, и одмах ће ступити на снагу.

Господо народни посланици, питање незапослености у нашој земљи има двојак облик: прво, незапосленост код индустријских радника, незапосленост код професионалних радника као таквих; и друго, незапосленост код онога света који не може да живи на селу од свога сеоскога газдинства. И докле у оној првој форми незапосленост код професионалних радника као проблем неза-

послености не претставља један озбиљан проблем, дотле се код нас поставља у озбиљном облику проблем радништва које не може да живи од својих газдинстава на селу и силази у вароши да у градовима тражи себи запослења и зараде за живот. (Одобравање у центруму и на десници).

Господо, кад смо ово констатовали и кад смо запосленост претставили у правој боји, онда морамо тражити решење и начина да се питање незапослености као један важан проблем у нашим социјалним односима такође скине са дневног реда. Ја држим, господо, да када буде објављен Финансијски закон, када се у том Финансијском закону виде сва она овлашћења која се дају за јавне радове, када се у томе Финансијском закону констатују огромни материјални издаци преко образовања санитетског фонда за подизање санитетских установа у земљи и када се види да Министарство грађевина припрема један плански и систематски рад за исушење неплодних мочвара и земљишта, онда се, господо, види како и у којој форми мисли да се реши питање вишка наше радне снаге са села, која не може да живи од свог сеоског газдинства. Ми ћемо, уверен сам, стварањем нових терена, успети у потпуности да за дуги низ година проблем незапослености у нашој земљи решимо у потпуности. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Ја се надам да ће ова Народна скупштина имати прилике да види, да Краљевска влада иде једним правилним и одређеним путем, да и овом питању придаје озбиљну пажњу и да ће преко јавних радова прво бити упуслен један огроман број радне снаге, а стварањем нових терена незапосленост радне снаге са села у многоме ће да се смањи.

Али, господо, ипак, и ово питање незапослености у нашој земљи, благодарећи једној трезвеној и паметној политици, која се последње две године дана води, у погледу економске и привредне делатности у нашој земљи, то питање незапослености ипак је у толикој мери редуцирано, да се оно не јавља у оној форми, како се јављала незапосленост пре две године дана.

Ја могу да констатујем у 1937 години, на основу статистичких података, који се у свако време могу проверити, да је 1929 година била година најбољег просперитета и најбоље коњунктуре и, ако упоредимо статистичке податке о незапослености из 1929 године и из ове године, можемо да констатујемо, господо, апсолутним бројкама, да износи један вишак запослења, то јест један минус незапослености за 86.000 лица више него у 1929 години.

Господо, ако ово упоредимо са 1933 годином, онда можемо да констатујемо да је упуслено више 180.000 лица него у септембру 1933 године. (Одобравање и плескање у центруму и на десници.)

Господо, ја мислим да ове бројке јасно кажу, да је општи привредни полет, општа привредна и економска коњунктура, имала одјек и у погледу незапослености и само преко јавних радова, опште привредне делатности и просперитета један велики број радне снаге нашао је себи запослења и рада. (Анте Ковач: Колики је прираштај становништва?) Ја ћу прећи на чињеницу, која је малочас добијена, колики је прираштај становништва. Узмимо да прираштај становништва за ово време износи 60.000 новорођених. Ако констатујемо да је у доба

60.000 ново рођених. Ако констатујемо да је у доба највеће привредне коњунктуре, 1929 године, незапосленост била мања него ове године, јер је данас 86.000 лица више запослено него 1929 године, онда долазимо да овог закључка: да ни прираштај становништва није утицао и нема никаквог значаја, јер је запослен много већи број, и када се узме у обзир прираштај становништва, него у доба највеће коњунктуре, 1929 године. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници. — Приговор и жагор на левици.)

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, konstatujem da najviše upadaju u reč oni, koji su se prijavili da govore. (Ante Kovač: Ja se nisam prijavio!) Imaćete prilike.

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић (наставља): Речено је: наша привредно-економска коњунктура, наш привредно-економски полет само је последица општег просперитета који у свету влада. Према томе и запослење дошло би као последица тога општег просперитета.

Ја, господо, овде имам мало статистичких података, које је издао Међународни биро рада у Женеви, који води рачуна о незапослености у целом свету, и ако прочитате ове податке, ви ћете констатовати, да од 17 држава 15 стоје иза нас у погледу запослења и да смо ми у погледу запослења према овим државама далеко одмакли и према статистичким подацима далеко боље стојимо. Те према томе, ако је општа привредна коњунктура имала утицај на незапосленост у земљи, ако је имала утицаја и код нас, онда је то морало да се осети и јави и у другим државама. (Плескање на десници и у центруму). А, господо, индекс запослења по подацима Међународног бироа рада у августу 1937 године за поједине европске земље рачунато на бази 1929 године опште привредне коњунктуре и просперитета иде на следећи начин: Луксембург 78,2 — Француска 79,7 — Швајцарска 80,4 — Холандија 80,8 — Белгија 90,2 — Пољска 93,3 — Чехословачка 96,8 — Италија 106,1 — Мађарска 106,8 — Норвешка 107 — Финска 110 — Енглеска 113,2 — Шведска 119 и Југославија 119,2.

После нас долази Данска са 136, која има највећи проценат запослења. И ако се хоће да констатује, да је општа привредна коњунктура имала из свога дејства и дала резултате у погледу запослења у целом свету, онда цифре показују да је у петнаест држава показао негативне, а код нас позитивне резултате.

Према томе, општа привредна коњунктура може бити добра и корисна, може дати запослења у свакој земљи, али је потребно да унутрашње привредне мере буду такве, да од те привредне економске коњунктуре има фајде. И ми морамо да констатујемо да су наше унутрашње социјално-привредне мере биле таквог карактера, да су дале резултате и осетиле се у погледу запослења наше радне снаге. (Плескање на десници и у центруму).

Господо народни посланици, најбоље социјално законодавство може дати врло рђаве резултате, ако је теренска примена тога законодавства рђава и ако се контрола тога законодавства на терену не врши у једној доброј и ефикасној форми. И зато, из тих разлога, морамо да обратимо специјалну пажњу Инспекцији рада. Ја морам да признам као ресорни Министар, да је Инспекција рада једно болно питање у домени мога Мини-

старства. Недостатак материјалних сретстава и мали број инспектора онемогућује добру и ефикасну контролу примењивања социјалног законодавства на терену.

И, господо, ја сам у томе правцу повео озбиљне преговоре са банским управама, и тражио сам да ми свака банска управа стави на расположење по једног инжењера за инспекцију рада и по неколико чиновника да би могли да контролишемо извршење свих реформи из социјалног законодавства на самоме терену, како то интереси радника и целокупне наше привреде захтевају. Исто сам учинио и са Уредом за осигурање радника и ја се надам, да ћемо и у овоме послу постићи пуну сагласност и да ћемо поштрипти Инспекцију рада и теренску службу, да ће и овај недостатак, који се осећа у погледу извршења социјалног законодавства на терену, бити уклоњен.

Господо, у погледу страних радника ја сам у своје експозеу изнео статистичке податке према којима у нашој земљи има 22.000 страних радника у разним формама и запослењима. И ми водимо рачуна колико год је могуће да страни радници што мање долазе код нас и што мање се запослују. Али ми смо у томе погледу у извесним случајевима везани и међународним конвенцијама и обавезама, те морамо да водимо рачуна о томе, како друге државе, према којима имамо овакве обавезе, поступају са нашим људима и са нашим радницима који код њих одлазе. Дobar део наше радне снаге, нарочито из пасивних крајева, одлази у друге земље и тражи и налази запослење. Ако би ми поштрипли мере на један драстичан начин противу страних радника који долазе код нас, и ако би поступали друкчије него што се поступа према нашим радницима у дотичној земљи, онда би ми постигли негативне резултате и обрнуте онима које бисмо желели. Али поред свега тога ми се трудимо да страна радна снага у што мањој мери долази код нас.

Господо, са исељеницима стојимо овако: у прошлој буџетској години исељеничко питање, исељенички одлив нашега света у друге земље, по статистичким подацима које имамо, претстављао је цифру од 16.000 људи. Истовремено вратило се у отаџбину 6.000 лица. Та исељеничка снага, у погледу социјалне политике, претставља једну корист, јер ствара могућност већег упослења незапослене радне снаге у земљи. Сем тога, корист је што ти наши радници у иностранству шаљу новац за издржавање својих, нарочито оних у пасивним крајевима. Та зарада послата кући, а изражена у цифрама, која је из иностранства за последњих година послата, изгледа овако: у 1935 години послато је уштећевине од исељеника 250.000.000 динара. У 1936 години изнела је 264.000.000 динара, а у 1937 години изнела је 300.000.000 динара.

Овде нема заслуге Краљевске владе. То је одраз опште конјунктуре у свету и бољих прилика у свету, па је због тога више новца дошло у земљу од наших исељеника и радника у иностранству. (Анте Ковач: Чудо и то признајете! А да ли сте ту урачунали и Мачекове чекове?).

Последње питање из домена социјалне политике, о коме хоћу да кажем неколико речи, јесте инвалидско питање. Ја мислим да је било довољно речи у овој Народној скупштини, ја мислим да је

било довољно изјава, да је било довољно и лепих и добрих изјава, и наши инвалиди једино што траже, то је да се једанпут престане са обећањима и изјавама, да се престане са сажаљевањем и разним констатацијама и да се приступи озбиљној и коренитој реформи инвалидског законодавства једним новим инвалидским законом, који ће из основа и у потпуности скинути са дневнога реда инвалидско питање. (Бурно пљескање на десници и центруму).

Господо, ја мислим да наш друг г. Војислав Лазич нема много разлога да се љути. Ми смо потпуно сагласни у овоме питању, и левица и десница. Господо нема политике преко овога питања. (Живо одобравање у центруму и на десници и усклици: Тако јел!) Ја се надам кад будем дошао са пројектом инвалидског закона у овај Дом, и када будемо третирали ово питање, да ћемо ми у потпуности наћи се на једном терену, јер инвалиди и ратне жртве не заслужују политичке прогоне преко њиховог питања. (Живо одобравање у центруму и на десници). Они не заслужују политику погађања и политику лицитација, већ траже једно: да се признају њихове стварне заслуге за ову државу, а нама, овоме Дому, остаје једна света и велика дужност: да решењем тога питања добијемо младе генерације, оне које настају и оне које иду, да им кажемо да је било ратних жртава, који су жртвовали што им је најмилије и најдраже за ову државу, али да је било једне Народне скупштине и потомака, који су те заслуге и те жртве у потпуности признали. (Бурно одобравање у центруму и на десници. — Војислав Лазич приговара).

Председник Stevan Ćirić: Gospodine Laziću, Vi ste se prijavili da govorite i imaćete prilike da kažete svoje primedbe. (Vojslav Lazić: I prošle godine dato je obećanje!)

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић (наставља): Господо народни посланици, г. Лазич се љути нешто по овоме питању и каже: прошле године сте обећали, па ништа нисте учинили! Ја мислим, господо, ако хоћемо објективно да посматрамо чињенице, ако хоћемо, господо, да поставимо ствари на своје место и да их констатујемо онакве какве су, онда г. Лазич мора да констатује, заједно са свима нама, једно: да смо ми томе питању посветили и те како озбиљну пажњу, јер смо прво у претпрошлој години изменили један врло рђав закон и вратили поново примање натраг инвалида за 23.000 лица. (Живо одобравање у центруму и на десници). Господо, онај који показује вољу, онај који показује извешан труд у томе погледу, и то позитиван труд, ја мислим да се њему не може замерити да овоме питању није обраћао пажњу, да је давао обећања и да своја обећања није испуњавао. (Живо одобравање у центруму и на десници и усклици: Тако јел!). Господо народни посланици, ми смо се прво постарали да поправимо оно што је било најгоре. (Жагор и приговори на левици). Господо народни посланици, ја вас молим, да, када је реч о овоме питању да бар у највећој тишини чујете изјаву надлежног и одговорног Министра, а, господо, ви ћете имати прилике, и са леве и са десне стране, сваки да каже своје мишљење по овоме питању. Господо, ја мислим када смо ми већ једним добрим делом тешко и несносно стање наших

инвалида из 1929 године поправили, да смо стекли гаранције и стекли услове да нам се мора веровати кад говоримо са ове говорнице. (Одобравање и усклици: Тако јел!) И ако смо онда вратили један добар део неправедно одузетих инвалида нашим инвалидима, ми смо показали да Краљевска влада у овоме питању има пуно разумевања. Ја верујем да ће Краљевска влада пуно разумевања показати за ово питање и надаље, и да ће га решити онако како сам ја малочас изјавио.

Али, да пређем на једну другу чињеницу, која тангира наше инвалиде и о којој је било доста дискусије, доста неповерења са овога места. У питању је застарела инвалида наших инвалида. Често пута се хтело рећи од стране извесних говорника, можебити што су били рђаво обавештени, да Краљевска влада и Министарство социјалне политике и народног здравља пуштају да застаре инвалиде, инвалидске молбе и да све дуго иле онако, како је последњих година у нашој земљи то ишло. Ја морам да констатујем да је било и пуно разумевања у Министарству социјалне политике и народног здравља, пуно разумевање код Краљевске владе, јер, господо, ништа ја сам не бих могао да учиним без потпоре г. Председника и целе Владе. А да је у погледу застареле инвалиде учињено много то показују следеће бројке и цифре. У 1935/36 години за Владе г. др. Милана Стојадновића олобрено је и исплаћено у месецу септембру дин. 16.828.960,28 застареле инвалиде, у месецу фебруару 1936 године дин. 7.335.654,74 застареле инвалиде у месецу марту 1936 дин. 6.066.281,23 застареле инвалиде, укупно динара 30.230.896,25.

У буџету за 1936/37 г. олобрено је и исплаћено у новембру месецу дин. 17.263.270,64, у марту месецу 3.686.550,70, укупно динара 20.949.821,34.

У години 1937/38 исплаћено је 11.744.540,59 д. Укупно исплаћено дужне застареле инвалиде, оне инвалиде о којој се, господо, готово никад није водило рачуна, дин. 67.660.802,18. (Живо плескање код већине).

Господо, ја мислим да пред овим фактима, пред овим чињеницама, пред овим бројкама свака критика мора да застане. Ако се хоће објективно да говори о извесним стварима, онда се, господо, мора да рачуна са чињеницама а ја мислим да ове цифре показују најбоље колико је Краљевска влада водила рачуна о ратним жртвама; о нашим инвалидима и колико је учинила да се те неплаћене инвалиде најзад ликвидирају и потпуно исплате. Господо, све што је дошло, све што се налази у Министарству, све је ликвидирано и све је исплаћено. (Живо плескање и узвици код већине: Живео!) Ја могу са овим цифрама да кажем да се о нашим ратним жртвама водило рачуна.

Господо народни посланици, завршујући експозе Министарства социјалне политике и народног здравља, ја морам понова да констатујем да сва ова питања, сав овај, ако хоћете, комплекс питања, сви ови проблеми претстављају опште интересе нашег народа и наше земље. Господо, преко ових проблема и преко овога ми не можемо и нећемо да водимо свакодневну политику. Ми, госпо-

до, не износимо ово ради ма какве политичке агитације или ма каквих политичких парола, већ позивамо Народну скупштину и с лева и с десне стране да нас помогне да у општем интересу народа и земље ресор Министарства социјалне политике буде што активнији, што снажнији, што бољи, јер то је највиши интерес наше земље. (Дуготрајно плескање у центруму и на десници и одушељени усклици: Живео!)

ЕКСПОЗЕ

МИНИСТРА СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА ДРАГИШЕ ЦВЕТКОВИЋА,

одржан у Финансијском одбору у дебати о буџету за 1938/39 годину

Господо народни посланици, ово је у ствари други буџет од када заузимајем ресор Министарства социјалне политике и народног здравља, који имам част да поднесем преко Финансијског одбора Народной скупштини.

За разлику од ранијег мог излагања пред Народним претставништвом, ја сматрам за дужност, да поред критичког разматрања свих оних проблема, који су у вези са пословањем овога ресора, изнесем и подвучем све оне позитивне резултате и успехе, које је Министарство социјалне политике и народног здравља, специјално за ову протеклу буџетску годину, у једној личично завидној и значајној активности забележило.

Дакле, за разлику од прошлог буџетског излагања, задржавајући још увек право да укажем на све оне негативне стране, које су резултат прошлости, ја ћу у главним линијама изнети успехе и резултате Владине политике на пољу здравствене и социјалне политике наше земље, поздрављајући од Народне скупштине и њених претставника сваку добронамерну критику и оправдане сугестије у погледу што веће и боље активности на овоме врло значајном и важном пољу нашег народног живота.

О цифарском делу буџета

И поред најбоље жеље да буџет Министарства социјалне политике и народног здравља достигне ону висину, која је потребна, па да се са успехом приступи решавању свих оних проблема, који су у најтежијој вези са економским, привредним, културним и социјалним стањем нашег народа, ја морам да констатујем да буџет овога Министарства није достигао још ни ону висину из 1931 године, када је у погледу материјалних сретстава пословање овога ресора било најзавидније. Али ја морам да констатујем да сам, и поред свих разумљивих противљења господина Министра финансија за повећање државног буџета, ипак успео да овогодишњи буџет повећам за 25.000.000.— више од прошлогодишњег буџета, тј. за 45 милиона више од буџета за 1936-37 годину.

На овај начин, у границама нових сретстава, пружена је могућност за већу активност овога ресора. А када се овоме додају и овлашћења у Финансијском закону, која имају за циљ да овоме Министарству створе нова материјална средства,

онда можемо очекивати у наредној години још већу активност на пољу здравствене и социјалне службе народу. Прелазећи на излагање пословања и активности овога Министарства, ја ипак морам да констатујем да је сума од 244,995.851 динара и сувише мала да би могла да одговори потребама земље и народа и неопходним реформама, које овај ресор треба да спроведе и изврши.

Здравствена и хигијенска служба

За разлику од досадашњих схватања здравствених проблема ми налазимо, да они нису само чисто медицински и лекарски већ су у најтешњој вези са привредним, економским и културним стањем нашега народа, па их следствено треба решавати у заједници са свима тим чиниоцима. Лекарима су ту да укажу на узроке, који изазивају неповољно здравствено стање народа, да открију социјалне узроке тешких социјалних болести и здравствених непогода и да предложи медицинске и социјалне мере против њиховог наглог ширења, али да се зло искорени и приступи коренитим реформама у погледу успостављања једног бољег стања, неопходна је сарадња свих чинилаца и складност у раду са свима чиниоцима, који раде на економском, привредном, културном и другом унапређењу земље и народа.

Да би смо са успехом могли приступити решавању свих ових питања, учинили смо крајње напоре, у току прошле године, да се што боље и стручније расветле сва питања, сви проблеми од значаја, како би се на основу тога могле поставити трајне основе за будући рад.

Ја морам да напоменем да свако од ових питања изискује велико време рада и студије и да у отсуству добрих и сигурних статистичких података овакав рад мора бити и спор и врло опрезан, али надлежни референти, по инструкцијама које сам у генералним линијама давао, ипак су успели да припреме један плански рад у погледу побољшања здравствене службе и хигијенских прилика у нашем народу.

Из тих разлога ми смо морали да посветимо сву своју пажњу садашњем стању стручних органа и установа и проучавању, да ли су они дорасли за значајне задатке који им се намећу, и шта би требало учинити да се оспособе за бољи будући рад.

Напори Министарства су се кретали у два правца:

1 — да здравствену службу свих врста што јаче активира и покрене из застоја у коме се налазила;

2 — да се проуче све врсте службе, здравствено стање народа и његове потребе, па да се на основу тих проучавања спреме потребне основе, како законодавне тако и средства за њихово остварење.

Због тога се нарочито много извршило инспекција и прегледа рада установа и органа здравствене службе у целој Краљевини. Сваки неисправан рад је контролисан и извиђан па, ако су се утврдиле кривице, одговорни су кажњавани.

У исто време издавана су упутства и наређења за правилније обављање службе.

У овом правцу су већ проучени нови начини за боље и правилније снабдевање болница, исхра-

ну болесника, лечење и негу, набавке, усавршавање особља и др. што је од важности.

Да би се ово стање побољшало и изменило у овој години проведене су или отпочете следеће радње:

1 — Одржано је неколико конференција стручњака са задатком да проуче разна здравствена питања и да предложи потребне мере. Тако су одржани посебни састанци директора хигијенских завода и начелника банских управа, хемичара, инжињера за санитарску технику, лекара који се баве сузбијањем заразних болести, лекара који раде на сузбијању полних болести, одбора за биолошке производе. Сви су они дали своје предлоге по истакнутим стручним питањима, па су у том правцу и донесена потребна решења и упутства установама и органима за рад.

Овај пут је једино исправан и може донети користи, и ако ће можда неке изгледати спорији, јер народно здравље је предмет врло озбиљних и тешких научних проучавања и тек на основу њих могу се и праве мере са успехом применити.

2 — Успостављени су кратки курсеви за поједине врсте стручног особља. Тако је одржан један кратак течај за среске санитарске референте, да би се упутили у правилнији рад на унапређењу народног здравља.

Одобравана су отсуства појединим лекарима за усавршавање у земљи и на страни, а слати су стручњаци и за проучавање појединих актуелних питања у иностранству.

3 — Прописивани су правилници, упутства, наредбе и расписи за правилно и што боље вршење службе или сређивање извесних односа, као што су: Уредба о изменама и допунама Закона о стручним школама за помоћно особље у социјалној и здравственој служби; Правилник о изменама и допунама Правилника о бањама, минералним и топлим водама; Правилник о надзору над отпадним водама; Упутства о здравственим општинама и здравственим задругама; Правилник о надзору над препаратима и помоћним средствима за побољшање пецивости брашна; Упутства за контролу инсулина; Упутства за издавање лекарских уверења чиновницима; Правилник о пријављивању заразних болести; Правилник о одбору школе за нудиље и др.

4 — Вршене су чешће инспекције установа, а нарочито болница и хигијенских установа. Том приликом запажени су сви недостаци у управљању, организацији, раду и пословању ових установа, па су неки одмах уклоњени, а други ће послужити као материјал за доношење потребних нових основа за њихово преуређење.

5 — Вршене су неколике анкете о разним питањима народног здравља да би се: 1) упознало стање тих питања у народу; 2) видело колико се лекари баве њима и у којој их мери познају, и 3) да би се одмах предузеле и потребне мере да се уклоне опасности по здравље.

6 — Тражена је највећа тачност у свима пословима и побољшање у администрацији, па су у том погледу сви немарни и нехатни службеници узимани на одговорност и кажњавани.

7 — Проучавана су многа нерешена питања и већ је израђен велики број прописа, којима треба да се побољша, преуреди и унапреди служба, а на основу постојећих закона. Они су сад у послед-

њем стадијуму проучавања и ускоро ће ступити на снагу, а неки су већ и ступили.

8 — Обраћена је пажња на извођење асанација нарочито у погледу снабдевања народа здравом водом за пиће. Ово је првенствено здравствено и хигијенско питање, па се у том правцу тражила и сарадња меродавних чинилаца у Министарству грађевина.

9 — Продужен је рад према расположивим средствима, да се државне установе за лечење и превентивну службу доврше и да се подигну нове установе.

10 — Према овлашћењу из овогодишњег Финансијског закона уређен је, нарочитим упутством, однос између Удружених општина и Здравствених задруга, а у смислу већ раније истакнутог начела координације и кооперације свих врста здравствене службе.

11 — У споразуму са г. Министром финансија уређено је питање исплате заосталих дуговања недржавним болницама. Ови дугови су неколико година гомилани, а није се ни покушало да се потраже могућности за њихово регулисање. Захваљујући готовости г. Министра финансија, већ се успело да се исплати бановинским болницама и болницама Милосрдних сестара у Загребу и Земуну за 1936/37 и 1937/38 годину 16,477.810 динара, а сада се прегледају документа још за 15,694.879 динара, и чим буде дефинитивно утврђено стање ових потраживања, биће извршена исплата и ове суме. Осим овога, предузео сам све мере да ми бановине пријаве и сва остала потраживања болничких трошкова, те ће тако ускоро питање дужних болничких трошкова бити потпуно ликвидирано.

12 — Решавана су питања разних неспоразума између лекара и социјалних осигурања, или између социјалних осигурања и јавних апотека. Односи лекара и Средишњег уреда за осигурање радника већ су решени, а ускоро ће се средити и односи између осталих врста социјалног осигурања и лекара, односно апотекара и то тако, да се интереси обе стране у праведној мери очувају и заштите.

13 — И питање доношења Правилника о трговинама лековима на велико узето је у рад, па ће се и у том правцу уредити односи на праведној основи.

14 — На основу новог Закона о привредним задругама, а у вези са Законом о здравственим задругама, израђене су и измене и допуне Правилника о извршењу Закона о здравственим задругама.

15 — За обезбеђење инвестиционих радова на зидању болница и других здравствених установа постигнут је споразум са г. Министром финансија о оснивању Санитетског фонда, па ћете већ у овом Финансијском закону имати могућности да донесете своја овлашћења по том предмету, чиме ће се дати нове основе за трајне могућности, да се што пре отпочне систематски рад на подизању ових установа.

16 — У проучавању су питања снабдевања болница и осталих установа на рационалнији начин, као и питања усавршавања лечења, неге болесника, рада на сузбијању болести у народу итд.

17 — Неколико законских предлога већ су готови и упућени су надлежним вишим властима на мишљење и одлуку, па ће се изнети ускоро пред ово тело на решавање. (Закон о обавезној служби лекара на селу, Закон о болницама, Закон о надзору над намирницама за живот).

18 — У проучавању су и питања о апотекарским таксама и о јевтинијем снабдевању народа лековима. То питање није тако просто, као што га многи замисљају, и као што се често расправља у јавности. Да би народ могао доћи до јевтинијег снабдевања лековима, мора се обезбедити да се јевтиније снабдевају јавне апотеке и дрогерије на велико и да се избегне велики број посредника. Због тога је ово питање и тешко, па га треба врло обазриво са свих страна проучити и расветлити.

19 — Створене су нове основе за јачу и бољу здравствену пропаганду, нарочито поучним филмовима домаће производње са домаћим примерима, па ће се већ идуће године отпочети и рад у овом правцу.

20 — У овај Буџет унесене су и неке нове, опште партије. Оне нису довољне да се у великој мери остваре планови за односне радове, али ће се ипак моћи нешто отпочети у том правцу. Тако су предвиђена мала средства за испитивање и сузбијање смртности одојчади и мале деце, сузбијање ендемског сифилиса, маларије, туберкулозе, разних заразних болести, исхране, помоћ у елементарним несрећама итд. Тим средствима поред оних којима располажу установе моћи ћемо бар да дамо правце и израдимо методе за систематски рад.

21 — И ако још нисмо у довољној мери и равномерно према потребама народног здравља основали довољан број установа за лечење и хигијенску заштиту народа морамо ипак помишљати и на друге облике заштите од тешких социјалних болести, које уништавају нашу народну снагу. Ма колико имали установа за лечење и хигијенску службу, нећемо бити у могућности да спроведемо пуну социјално-здравствену политику и да успешно сузбијемо велике социјалне болести и решавамо важне социјално-здравствене проблеме, док не организујемо цео народ за ту борбу и док преко обавезног осигурања не обезбедимо потребна средства за ове акције.

Држава и самоуправне власти, према нашем друштвеном развоју, морају се старати за оснивање стручних установа и спремање стручног особља као и за усавршавање и проширење овог рада, али за интензивну акцију и продубљивање и проширење овог рада неопходна је сарадња целог народа.

Издржавање и оснивање ових установа може се и мора се ослањати на буџете, али та средства не могу бити никад довољна, да се обезбеди општа и широка акција на решавању ових проблема, па се морају обезбедити стална ванбуџетска средства за ове сврхе.

Најглавнији проблеми који се морају решавати овим начином су: сузбијање дечје смртности и здравствено-социјална заштита деце свих узраста, туберкулоза, хроничне социјалне болести и асанације нездравих односа. Овај рад мора почивати на заштити породице од непотребне дечје смртности и од превеликих губитака од туберкулозе и других социјалних и наследних болести.

Да бисмо решења тих питања поставили на поузданије основе и да бисмо у рад на тим решењима увукли широке слојеве народа, морамо према општим односима и нашим приликама, проучити: 1) најподеснији облик организације народа за ове акције, и 2) најпростији и најподеснији облик обезбеђења средстава.

Та су питања већ у проучавању и надам се, да ћемо већ у току идуће године потребним законским основама да поставимо нове темеље за решење социјално-здравствених проблема наше земље, слично решењима која су већ донесена за извесна социјална обезбеђења радника.

22 — Очекују нас и многа друга важна питања народног здравља, која су у исто време и врло значајни привредни и социјални проблеми. У таква питања долази и маларија, која наноси врло велике штете не само народном здрављу нарочито у Вардарској, Приморској и Зетској бановини, донекле у Дунавској, Дринској, Моравској, Врбаској и Савској, већ штети и народну привреду. Није само штета од тога што у маларичним крајевима наше земље маларија смањује отпорност организма, па је повећана смртност одојчади и мале деце, повећано разболевање и слабљење народне снаге, већ је штета и привредна, јер ослабљени организми нису способни за интензиван рад у привреди, па је немогућно унапредити привреду, а нарочито пољопривреду тих крајева без обезбеђења од маларије. Ту су немоћне медицинске мере, већ се мора у споразуму са надлежним министарствима, нарочито Пољопривреде и Грађевина, приступити не само бонификацијама подводних и мочварних земљишта ради оспособљења за пољопривреду, већ у сарадњи са стручњацима подручног ми Министарства и асанацијама земљишта противу маларије.

23 — Ендемски сифилис наноси велике штете здрављу у неким нашим крајевима. За ову борбу, за чије искорењење требе неколико деценија, потребна су далеко већа сретства, него што је нама стављено на расположење у Буџету, и то за набавке лекова и за вполење већег броја стручњака за овај посао, који је тежак, јер јед народ, у многим крајевима с ендемским сифилисом, заостао у просвети, па подесном пропагандом морамо и ту тежкоћу уклонити. Али и да није тога, проблем је тежак и за дефинитивно решење потребне су дуге године напорног рада. У овом правцу су се бавиле ове године конференције стручњака, па ћемо што пре отпочети рад, према могућностима које нам стоје на расположењу, бар у срезовима, који су највише угрожени. У том правцу су већ предузете мере за производњу тих лекова у земљи, а неки се већ и производе а с друге стране за јевтиније набавке на велико из иностранства.

24 — И пегавац задаје велике бриге нашим здравственим властима, па је и за његово сузбијање израђен програм и план, коме ће се ускоро приступити. За ово су предвиђена и средства у овогодишњем Буџету, истина још незнатна, али која ће омогућити да почнемо радити против ове невоље систематски и плански.

25 — Што нам народ страда у великој мери од заразних и других болести, нарочито напред поменутих, велики је узрок и у његовом начину живота, пошто је исхрана рђава и недовољна.

Услед тога је у нас велики проценат недовољно развијених за војску. То је главни узрок великој смртности одојчади и мале деце. Таква исхрана слаби тело, па је подложно обољењима и без одбране од маларије, заразних болести.

Тим питањем и проучавањем баве се већ годинама стручне установе овог Министарства. Ове године основан је и нарочити Одбор за народну исхрану, који је у вези са Међународним комитетом за ова питања.

Овај одбор има задатке: да прикупља све податке од којих зависи народна исхрана, као што су нарочито производња сировина и прерађевина за исхрану, он треба да проучава, како се народ храни, како спрема храну и зимницу, колике су физиолошке потребе разних група становништва, састав, хигијенску и хранљиву вредност намирница и хране, да утврђује потребе у исхрани појединих група становништва, да испитује утицаје исхране на здравствено стање и биолошку вредност народа. Његова ће дужност бити, да координира рад разних стручних надлежности, која раде на питањима народне исхране, да израђује планове и програме за побољшање и унапређење исхране, да буде саветодавни орган по свим питањима ове врсте, једном речи, овај одбор ће, на основу резултата науке о исхрани и на основу наших прилика, преузети на себе важан задатак, да пронађе мере и начине, да се ово важно питање правилно решава.

Он ће бити организован и по бановинама, на слањајвији се на стручне Хигијенске заводе, који ће проучавати питања исхране научним методама. У обзир ће улазити не само стручњаци хигијеничари већ и преставници привреде, трговине, војске, унутрашњих послова, правде и свих јавних организација, које имају задатке да се старају о унапређењу привреде, трговине, пољопривреде, индустрије, занатства и народног здравља.

У вези с тим је и израда Уредбе, која је поверена нарочитом одбору Народне скупштине. Та Уредба ће дати материјалне основе за провођење побољшања исхране, док ће одбор и подручни органи Министарства пружити податке о народној исхрани и о томе, шта треба чинити у пољопривреди, у трговини, у просвећивању да се исхрана унапреди. Он ће у исто време скупљати и стварне податке о стању исхране у народу тако да ће се морати знати за сваког грађанина Краљевине Југославије, да ли је и када је њему и његовој породици потребна помоћ за исхрану и то таква која ће штитити здравље и подизати отпорност тела. На тај начин ћемо пренети бригу о исхрани на стручне органе, а власти унутрашње управе ће им бити од помоћи, да своје задатке што боље извршују. Исто тако уредиће се, да се народ прихрањује физиолошки оправдано.

С друге стране овај одбор ће бити од великог значаја и користи и земаљској одбрани, јер ће му моћи давати потребне податке по свима важним питањима исхране, да бисмо могли што боље организовати народну исхрану у непредвиђеним догађајима.

То су у главном опште ствари на којима се ове године радило, да се побољша и измени здрав-

ствена политика и да се здравствена служба што боље уреди и што више приближи народу и његовим потребама. Од посебних питања нарочито се бавило болничким проблемом. У прошлој буџетској дебати већ је наглашено, да су наше болнице у врло тешком положају. Њино опадање и тешкоће настале су и стално су се погоршавале од доношења Закона о болницама од 1930: 1) Зато што су болнице пренесене великим делом, и то баш оне најмање уређене и најнерационалније по броју постеља, на бановине, а ове, и поред дотација из државног буџета, нису могле да их довољно издржавају, јер издржавање малих болница стаје далеко више него великих, а уз то те болнице никада не могу бити довољно снабдеване ни најбољим стручњацима ни савременим потребама за дијагностику и терапију као велике. 2) Зато што баш у то време пада нагло смањење буџета Министарства социјалне политике и народног здравља уопште, а нарочито за издржавање болница. 3) Зато што је Закон рађен без обзира на развитак наше болничке службе и на потребе нашег народа за овим установама.

Такво стање наших болница тражи радикалне лекове. Крајње је време да се ти лекови пронађу и да се што боље примене. Али не смеју се никакве мере за поправку овог стања предузимати на парче, без добро смишљеног плана, појединачно. За ове две године предузете су извесне најхитније мере да се бар донекле помогне великим тешкоћама и тешком стању у коме се налазе државне болнице. Из зајмова до сада закључених у износу од 30.000.000 динара, неколико већих болница ће добити неке нове павиљоне (Љубљана, Ниш, Сплит, Скопље, Београд), а неким су додељене мање суме из Буџета. Али то је само најхитнија помоћ, док је за болнице потребно много више учинити и много више средстава утрошити, не само за државне већ и за бановинске, које се не налазе у најбољем стању.

Поред тога морамо се постарати и за решење питања специјалних болница нарочито за лечење туберкулозе и за смештај душевних болесника. За ове болести немамо ни приближан број постеља. Уз то долазе и болнице или одељења за лечење болести, затим за лечење акутних заразних болести, за испитивање и свзбијање рака, за ортопедију, хирургију живца и система и женске болести и порођаја. Ових места имамо мало, али ни друге гране болничке службе нису у бољем стању.

Здравствена служба, а нарочито болничка није непроменљива, није статичка. Она је динамична као и сам живот народа. Стално се повећају потребе народа за овом службом, па према томе морају се повећавати и средства. Ако се то не чини, мора доћи до застоја који се врло кобно одазива на народно здравље, а на тај начин и на народну привреду и на одбранбену снагу народа.

Често пута се чује мишљење, како здравствена и социјална служба захтевају само расходе, а не дају никакве приходе, па зато није могућно престано повећавати буџетске издатке за те службе. У ствари баш ове службе дају највеће приходе. Ти, приходи, истина, нису исте природе као

што су нпр. од саобраћаја, шума и рудника, индустрије и трговине, али они су најважнији баш за те приходе, јер рационалном, добро уређеном, и вођеном здравственом службом обезбеђујемо свима привредним гранама здрав народ и чувамо га од великих штета, које настају услед болести и велике смртности. Народној одбрани пак обезбеђујемо здравље, снажне и отпорне браниоце независности и слободе народа и државе. Никада привредна политика не би могла успети, ако не би почивала на здравом народу. Тако је здравствена служба, разграната и обезбеђена свакоме и за правилно лечење и за спречавање обољења, најпродуктивнија у свима правцима делатности државе и појединаца.

Такво стање, дакле, тражи озбиљно проучавање и дефинитивна решења. Тим се бавило ове године у Министарству социјалне политике и народног здравља.

Најважније мере које ће се ускоро предложити јесу:

1 — Нов Закон о болницама, по коме ће болничка служба у свима правцима бити сасвим на другим основама уређена, омогућиће много нормалнији развитак болница и обезбедиће трајан напредак овим установама. Већ самом поделом болница на средишне и обласне, изјаснили смо се за велике, добро уређене болнице, које ће сачињавати једну целину у целој бановини.

2 — За трајно обезбеђење сретстава за подизање нових и оправку старих болница послужиће Санитетски фонд, о коме је већ било речи. Без сталног извора за непрестано унапређивање и повећање болница, како расту потребе појединих крајева за њима, не може бити систематске и планске болничке политике.

3 — Баш за ово систематско и планско изградивање досадашњих државних болница прикупљени су сви подаци о њима, приступило се уз сарадњу свих чинилаца, који долазе у обзир, за сваку болницу посебно, изради генералног плана и посебних планова за поступно подизање појединих одељења а према стварним потребама и то мора постати сталном службом, а не као до сада, кад се јави потреба да се решава преко колена.

4 — Да би се ова тешка питања што боље савладала и обрадила, Министарство ће се постарати да образује посебне стручњаке за обраду ових питања.

5 — За правилно снабдевање болница свима потребама, нарочито болничким намештајем, постелним стварима, апаратима, апотекарским и санитетским материјалом, намеран сам установити апотекарско и санитетско слагалиште, само организовано и уређено на другим основама, него што је то било раније.

Не треба много доказивати потребу оваквог слагалишта и у погледу једнообразног снабдевања и у случају оснивања нових болница и кад је потребно хитно проширити или отворити неку привремену болницу. А свакако да ће овако набављање на велико бити и много јефтиније него досадашњи начин снабдевања болница.

Активност теренске службе државних здравствених установа у прошлој години, према статистичким подацима, веома је значајна. Она је деловала у следећим правцима:

- 1 — на сузбијању туберкулозе;
- 2 — на сузбијању трахоме;
- 3 — на сузбијању маларије;
- 4 — на дезинфекцији;
- 5 — на антирабичном цељењу;
- 6 — на бактериолошко-серолошким и хемијским прегледима;
- 7 — на сузбијању кожных и венеричних болести;
- 8 — на здравственој заштити матера, одојчади и мале деце;
- 9 — на здравственој заштити ученика;
- 10 — на општим амбулантним прегледима;
- 11 — на болничком лечењу; и
- 12 — на санитарско-техничким радовима.

РАД НА СУЗБИЈАЊУ ТУБЕРКУЛОЗЕ у 1937 години (претходни резултати)

Бановине	Бр. установа	Број прегледаних особа					Број свих прегледа и посета	Бр. посета ради савета
		Укупан број	Први преглед	Поновни преглед	Са дијагнозом тбс			
					први прегл.	понов. прегл.		
Дравска	14	25200	13900	11300	3800	5900	47100	9100
Савска	7	24050	10950	13100	2600	6000	36000	6150
Врбаска	2	10550	6950	3600	3000	2050	16200	400
Приморска	1	7650	2750	4900	1100	4600	13000	13800
Дринска	6	20350	8550	11800	3900	7550	30800	7150
Зетска	5	1700	850	850	200	450	2750	500
Дунавска	6	10000	4500	5500	2150	4550	22800	1250
Моравска	1	950	350	600	200	400	1200	450
Вардарска	2	9150	5500	3650	2100	2400	6600	850
Управа града Београда	3	9400	3800	5600	5000	1900	13100	18600
Укупно	47	119000	58100	60900	24050	35800	189550	48250
1936 год.	43	95494	47951	47543	16364	27819	154857	50278
1935 "	42	81003	40765	40238	15221	24601	137360	46055
1934 "	36	72670	34141	38529	14081	24043	140013	28982
1933 "	36	69090	31339	37752	12939	22835	139021	24514
1932 "	27	77170	33579	43591	14487	23433	155215	29604

РАД НА СУЗБИЈАЊУ ТРАХОМЕ у 1937 години (претходни резултати)

Бановине	Број установа	Број прегледаних особа					Посете у устан. у амбулант.		у сеоским амбулант.
		Укупан број	Први преглед	Поновни преглед	Са дијагнозом трахом		у амбулант.		
					први прегл.	понов. прегл.			
Дравска	1	23600	3150	20450	500	23900	19100	75100	1840
Савска	17	37000	9400	27600	1340	17300	90500	80300	1400
Дринска	2	3760	3200	560	450	230	13000	—	—
Дунавска	24	66200	19700	47500	1350	11600	178400	150	1500
Управа гр. Београда	1	10060	6780	3280	160	2160	19600	—	5300
Укупно	45	140620	41230	99390	3800	55190	320600	155550	10040
1936 год.	44	132459	43279	89180	3456	49484	280793	161630	9348
1935 "	42	164402	75612	88790	5886	54700	292912	187371	10690
1934 "	36	137563	81185	56378	6052	24056	268677	182305	10503
1933 "	36	27780	34747	37983	4586	19836	229890	108125	3402
1932 "	27	41493	18867	22626	3995	14474	141637	84741	953

РАД НА СУЗБИЈАЊУ МАЛАРИЈЕ у 1937 години (претходни резултати)

Бановине	Укупно прегледано особа микро-скопски и клинички	Број микро-скопских прегледа	Терциана	Квартана	Тропска	Мешовита	Утрошено chinina у гр.
Савска	26890	19360	8150	—	820	—	38022
Врбаска	7890	5720	2280	10	450	20	4979
Приморска	142350	45660	7870	650	5430	190	663241
Зетска	40140	22340	4950	820	890	60	26453
Моравска	2890	1890	850	40	220	60	12437
Вардарска	98960	85130	39360	4190	14950	620	120320
Укупно у 1937г.	319120	180100	63460	5710	22760	950	865452
1936 год.	321130	208122	65034	6358	31923	942	1147133
1935 "	150418	112259	31817	4054	15518	655	515432
1934 "	148985	100631	27470	3571	8230	470	322941
1933 "	182973	115774	36289	3934	9170	491	681898
1932 "	185701	118196	38860	3140	13810	484	393638

РАД НА ДЕЗИНФЕКЦИЈИ И АНТИРАБИЧНОМ ЦЕПЉЕЊУ у 1937 години (претходни резултати)

Бановине	Извршене дезинфекције		Дезинфекције	Скупни број дезинфекције и дезинсекције	Антирабично цељење			
	у току	за-вршена			Број установа	свега	муш-ки	жен-ске
Дравска	570	3500	240	4310	3	800	500	300
Савска	2000	4800	700	7500	15	3800	2300	1500
Врбаска	150	550	120	820	3	750	480	270
Приморска	550	350	100	1000	4	480	340	140
Дринска	200	1100	700	2000	18	3310	2080	1230
Зетска	600	400	—	1000	13	410	280	130
Дунавска	1500	4000	700	6200	10	5000	3100	1900
Моравска	10	20	5	35	9	2710	1750	960
Вардарска	1800	1000	1250	4050	26	2000	1350	650
Управа града Београда	—	2300	1000	3300	1	2120	1360	760
Укупно	7380	18020	4815	30215	102	31380	13540	7840
1936 год.	6825	18173	4521	29519	98	19550	12209	7341
1935 "	6194	16890	3223	26307	95	14422	8979	5443
1934 "	7925	15901	7533	31359	94	12751	8150	4601
1933 "	6217	14284	2693	23194	90	12967	7966	5001
1932 "	7331	16431	2161	25923	87	11725	7253	4472

РАД ДИСПАНЗЕРА ЗА ОДОЈЧАД у 1937 години (претходни резултати)

Бановине	Установа	Укупан број првих и понов. прегледа одојчади, мале деце и школске деце	Укупан број прегледа у саветовалишту одојчади, и мале деце	Број матера које су тражиле саветовања	Укупан број прегледа у саветовалишту за трудне жене	Дати савети за трудне жене
Дравска	15	22200	13970	1410	170	90
Савска	4	23320	38450	380	3140	2400
Врбаска	1	5040	420	—	90	—
Приморска	3	13600	3680	—	1650	2300
Дринска	3	10100	7120	100	1650	1650
Зетска	3	11590	1400	1440	11	9
Дунавска	10	16740	5640	270	3	2
Моравска	4	2590	2500	—	—	—
Вардарска	40	67040	2000	630	60	90
Управа гр. Београда	6	20590	16280	—	450	—
Укупно	89	192810	95450	4230	7220	6541
1936 год.		195573	87082	4751	6747	7340
1935 "		173918	83288	5904	5707	8084
1934 "		181362	90319	8245	5639	11023
1933 "		139093	80385	8796	5310	8958
1932 "		166193	50757	9338	3684	5279

РАД НА ЗДРАВСТВЕНОЈ ЗАШТИТИ УЧЕНИКА
у 1937 години (претходни резултати)

Бановине	Број установа	Систематски прегледи	Укупан бр. прегледаних ученика	Укупан бр. извршених прегледа	Укупан бр. окупаних
Дравска	18	11460	42970	53550	17940
Савска	21	17020	74090	145230	108950
Врбаска	8	3650	8320	12230	8490
Приморска	5	7790	17150	31120	12540
Дринска	8	11190	18770	37540	17870
Зетска	13	8190	22160	43080	78640
Дунавска	28	32390	42590	74690	137120
Моравска	6	5720	4590	9690	20680
Вардарска	41	19990	41680	69980	185860
Управа гр. Београда	4	36980	49130	62940	14980
Укупно	152	154380	312450	540050	601270
1936 год.	154	155242	313912	534227	625542
1935 "	148	148830	289276	501096	591988
1934 "	150	152069	259898	484706	659216
1933 "	135	159663	222899	424721	538611
1932 "	115	149591	221227	393832	428960

РАД ОПШТИХ АМБУЛАНАТА
И ЗДРАВСТВЕНИХ СТАНИЦА
у 1937 години (претходни резултати)

Бановине	Број установа	Укупан бр. прегледаних особа први пут	Укупан бр. прегледаних особа поновно	Укупан бр. извршених прегледа	Укупан бр. окупаних
Дравска	7	5160	3760	8950	9980
Савска	24	16630	21450	65920	82140
Врбаска	12	23950	14890	38960	17960
Приморска	26	18950	13990	34540	10980
Дринска	7	4790	5250	9240	2610
Зетска	17	14540	5980	28940	11130
Дунавска	14	2490	1730	9970	35350
Моравска	9	5350	1190	6640	4980
Вардарска	34	8970	4560	14120	67150
Укупно	150	100830	72800	217280	242280
1936 год.	145	103116	73051	226182	249936
1935 "	155	98805	86626	219774	262207
1934 "	154	113338	89955	237113	311401
1933 "	140	94490	83085	212594	316255
1932 "	142	97608	80485	201194	309443

ДРЖАВНЕ БОЛНИЦЕ ЗА 9 МЕСЕЦИ
у 1937 години (претходни резултати)

Редни број	ДРЖАВНЕ БОЛНИЦЕ	Број		Број		Број болесничких постела	Број особља					Расходни на један боли дан		С в е г а
		болесничких дана	просечно дневно	амбулантних прегледа	просечно дневно		лекара	апотекара и адм. чиновника	сестара лаборан. и болничара	друга особља	лични	материјал.		
1	Ново Цеље	85064	311,59	—	—	330	3	7	37	19	3,66	9,65	13,31	
2	Љубљана—Студенац	187346	686,25	—	—	841	6	15	112	66	4,93	11,84	16,77	
3	Љубљана—женска	40234	147,36	680	2,49	201	7	5	23	16	8,13	12,35	20,48	
4	Љубљана	247038	904,90	10411	38,13	900	41	34	167	66	9,31	21,23	30,54	
5	Стењевац—Вранче	487150	1784,43	7541	27,62	1750	10	12	173	89	3,52	7,58	11,10	
6	Бања Лука	25894	94,85	1959	7,18	210	6	3	17	16	14,75	23,50	38,25	
7	Сплит	53146	194,67	2963	10,85	208	14	2	32	4	13,05	25,17	38,52	
8	Сарајево	224650	822,89	33902	124,18	1102	38	20	101	157	11,65	20,15	31,80	
9	Цетинье	24206	88,67	2072	7,59	111	4	3	10	17	12,73	19,07	31,80	
10	Нови Сад	108551	397,62	1809	6,63	464	17	6	43	34	7,51	14,51	22,02	
11	Ковин	161463	591,44	—	—	568	5	11	64	33	4,16	10,49	14,65	
12	Топоница	155851	570,88	—	—	462	4	10	39	48	4,01	9,39	13,40	
13	Ниш	39743	145,57	5579	30,44	254	11	4	28	28	15,52	19,67	35,19	
14	Скопље	69546	254,74	20144	73,78	250	13	10	26	22	9,73	13,78	23,51	
15	Београд—заразна	45538	166,81	4375	16,03	279	9	11	30	36	13,69	25,13	38,82	
16	Београд—душевна	300968	1102,45	—	—	879	11	25	76	97	2,51	10,65	13,16	
17	Београд	390834	1431,92	50597	185,34	1586	92	23	136	300	12,70	29,26	41,96	

РАД НА СУЗБИЈАЊУ КОЖНИХ И ВЕНЕРИЧНИХ БОЛЕСТИ
у 1937 години (претходни резултати)

БАНОВИНА	Установа	Број прегледаних особа						Број свих прегледа и посета	Број посета ради савета	
		Укупно	Први преглед	Поновни преглед	са венер. обољ.		са кож. обољ.			
први преглед	поновни преглед				први преглед	поновни преглед	први преглед	поновни преглед		
Савска	4	17300	10550	6750	2600	1500	6650	4400	35000	30
Дравска	20	18500	9500	9000	3200	6700	2400	700	65500	2300
Врбаска	2	1800	750	1050	180	350	500	650	6300	230
Приморска	4	6400	2500	3900	950	2700	1000	700	10900	90
Дринска	6	17050	10350	6700	2500	6000	4600	560	76100	1110
Зетска	11	19000	11660	7400	1500	5100	3150	1000	46700	2500
Дунавска	7	9000	3600	5000	3200	4400	1000	300	40750	1150
Моравска	10	17500	8000	9500	2600	7100	1100	1300	69500	2800
Вардарска	9	9200	5600	3600	650	1700	4100	1300	24000	550
Управа града Београда	1	15000	6300	8700	2100	3300	800	1200	86000	—
УКУПНО	74	130750	68750	62000	19480	38900	35300	12110	460750	10760
1936 године	71	133530	68551	64979	19020	40716	23055	11463	476919	9750
1935 "	71	155747	74505	81242	19929	54538	18171	12663	494499	8347
1934 "	69	159843	73864	85979	21811	53884	18078	12921	514722	10450
1933 "	67	160549	57722	102827	21321	71017	14204	13223	493266	8926
1932 "	80	149764	55733	94031	22429	65594	11362	10591	456918	7194

ХИГИЈЕНСКИ ЗАВОДИ	1932				1933				1934				1935				1936				1937 ¹								
	Бунари	Воденице	Цистерне каптаже	Други објекти	Бунари	Воденице	Цистерне каптаже	Други објекти	Бунари	Воденице	Цистерне каптаже	Други објекти	Бунари	Воденице	Цистерне каптаже	Други објекти	Бунари	Воденице	Цистерне каптаже	Други објекти	Бунари	Воденице	Цистерне каптаже	Други објекти					
Лубљана	5	8	2	1	3	4	1	8	8	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
Загреб	19	4	6	185	21	10	9	293	24	7	21	4	29	2	7	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
Бања Лука	3	4	3	2	17	1	3	1	1,005,665	7	4	16	11	1	13	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4				
Сплит	21	1	2	8	8	6	10	5	599,500	2	1	5	5	2	3	9	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
Сарајево	7	3	3	8	4	2	2	2	96,210	9	2	2	11	1	2	5	3	3	3	3	3	3	3	3	3				
Цетиње	14	8	2	1	1	1	2	2	282,805	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
Нови Сад	15	2	8	12	33	20	18	7	747,223	24	5	5	14	5	6	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3				
Ниш	17	13	6	22	13	1	8	6	646,000	8	8	8	11	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
Скопље	17	13	6	9	11	3	1	1	437,599	15	5	6	8	11	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3				
Београд	26	6	21	21	17	5	8	51	2,432,075	27	11	33	99	30	10	2	65	2	2	2	2	2	2	2	2				
Укупно	127	49	32	269	128	61	61	244	8,274,524	111	47	82	426	10,290,385	121	50	53	718	9,984,239	123	67	44	384	11,457,096	125	64	5	282	10,722,570

¹ Претходни резултати.
² Нужници, ђубришта, силоси итд.

1932 године, допринос у радној снази у Вардарској бановини 205.168 динара;
1933 године, допринос у радној снази у Вардарској бановини 97.000 динара, у Приморској 177.000 динара и у Моравској 180.000 динара;
1934 године, допринос у радној снази у Вардарској бановини 43.855, у Приморској 72.000 динара и у Дринској 10.700 динара;
1935 године, допринос у радној снази у Вардарској бановини 38.443 динара, у Приморској 50.000 динара и у Централном хигијенском заводу 254.515 динара;

1936 године, допринос у радној снази и материјалу у Дринској бановини 19.702 динара; у Зетској у радној снази и материјалу 15.050 динара у Моравској 51.650 динара у радној снази; Централни хигијенски завод у радној снази 300.000 д.;
1937 године, допринос у радној снази у Дринској бановини 107.500 динара; у Моравској допринос у радној снази и материјалу 150.930;
Хигијенски завод на Цетињу у 1935 години није сам градио објекте само је суделовао у новцу;
У Дравској бановини у раду су још: 2 бунара, 2 водовода; у Савској бановини 14 бунара, 2 цистерне, 1 каптажа, 10 нужника, 4 ђубришта, 2 куће, 1 стаја, 10 силоса за храну и 1 купатило и у Моравској бановини: 11 водовода, 11 чесама, 7 захвата, 3 појила, 1 бунар, 1 купатило, здравствена станица.

Поред горе наведених радова извршене су многе оправке и преправке зграда спроведене канализације, асаниране улице, направљене оgrade, проширене инсталације итд.

БАКТЕРИОЛОШКО-СЕРОЛОШКИ И ХЕМИЈСКИ ПРЕГЛЕДИ
у 1937 години (претходни резултати)

БАНОВИНЕ	Број уста-нова	Бактериолошки прегледи	Серолошки прегледи		Хемијски преглед
			Васерман и друге реакције	ликвор	
Дравска	3	18000	26500	350	6300
Савска	6	53000	60000	900	8300
Врбаска	3	13500	12000	20	2000
Приморска	3	20000	15000	170	3200
Дринска	6	8000	98000	30	2300
Зетска	5	3500	14500	10	4100
Лунавска	6	14500	37500	1500	7900
Моравска	3	6000	38000	600	3500
Вардарска	12	20000	14000	40	3200
Управа гр. Београда	1	11600	89400	860	6000
Укупно	48	168100	404900	4480	46800
1936 год.	47	168534	396701	4460	47190
1935 "	47	150176	476196	3677	40422
1934 "	47	173466	463541	2690	41395
1933 "	47	179814	331516	4652	32290
1932 "	46	162111	304228	3551	34700

Из предњих статистика види се пуна активност Министарства социјалне политике и народног здравља на пољу здравствене службе у народу, која би под бољим материјалним приликама дала још ефикасније и још реалније резултате. Овоме треба додати још производњу лекова биолошког порекла у највећим размерама, здравствено просвећивање свим средствима, проучавање народа и решавање свих других здравствених проблема, који се не могу лако у цифрама приказати.

Активност Министарства на решавању социјалних проблема

У прошлој буџетској години забележен је један веома значајан и плодан рад на пољу социјалног законодавства овог ресора. Низ овлашћења у Финансијском закону ставили су на дневни ред решење најзначајнијих проблема на пољу законске заштите радника и регулисавања радних односа. Прошла година, може се са правом рећи, дала је много позитивних резултата у погледу сређивања радних односа у нашој земљи, што ће бити несумњиво од значајних и дубоких последица за целокупан будући привредни и социјални просперитет нашег народа.

Овим реформама Краљевска влада дала је јасно обележје својој успешној политици на пољу економског и привредног подизања народа, која би промашила свој циљ, да у тој политици није било пуно социјалног смисла и социјалне садржине.

Наша земља, са своје стране, овим реформама дошла је у ред најнапреднијих држава, и ако примена свих ових нових реформа на терену буде пажљиво и са успехом проведена, последице овог периода рада биће трајно забележене у економском, привредном и социјалном развоју наше земље.

После 15 година застоја наше социјално законодавство, под Владом господина др. Милана Стојадиновића, дошло је до пуног изражаја и ја сматрам за дужност да у овом експозеу нарочито подвучем овај значајан моменат.

Рад Министарства социјалне политике и народног здравља у овом погледу кретао се у два правца:

Прво, да у земљи среди радне односе и да омогући хармоничну и продуктивну сарадњу капитала и радне снаге. Засецајући најдубље у ове односе и гледајући куражно проблеме, које је сам живот изнео на дневни ред, Министарство социјалне политике и народног здравља приступило је доношењу врло значајне Уредбе о минималним надницама, колективним уговорима, помирењу и арбитражи.

Ова Уредба имала је један основни главни значај: увођење једног начелног принципа у погледу уређења радних односа и утврђивање минимума egzистенције нашег радног света. И поред многих недостатака ова Уредба дала је одличне и несумњиве резултате. С једне стране, подигла је ниво живота нашег радног света у оним крајевима наше земље, где је тако ниско стајао; с друге стране, задржавајући сувише нагли и нехармоничан пораст цена радној снази омогућила је нашој националној привреди да без потреса прилагоди свој рад новој економској коњукутури, која је за последње две године у целом свету запажена. Уредба о минималним надницама дала је позитивне резултате, те према томе сва критика, која се чула у прошлој буџетској дебати у овоме Дому била је потпуно неоснована.

Кретање радничких надница

Радничке наднице показале су непрекидан пад све до краја 1936 год., да се тек у прошлој години, после ступања на снагу Уредбе о минималним надницама, покаже јасна тенденција пораста. По статистичким подацима видимо, да је надница од 1930 године била у сталном паду. Ако ову надницу из 1930 године узмемо за базу 100, онда је

њен индекс у појединим годинама показивао следеће цифре:

1931 —	98,6
1932 —	92,5
1933 —	87,4
1934 —	83,9
1935 —	81,5
1936 —	81,6

Значи, да је надница од 1930 до 1936 године пала за 18,4%.

После ступања Уредбе о минималним надницама, радничка надница показује осетан пораст. Ако њезино кретање посматрамо и даље на бази 1930 године видимо следеће кретање наднице у појединим месецима 1937 године:

април —	83,2
мај —	84,2
јуни —	85,6
јули —	86,7
август —	87,6
септембар —	88,2

Значи, да је надница у септембру 1937 год. порасла за 6,6% према 1936 години, т.ј. просечна обезбеђена надница у 1936 износила је 21,68 динара, а у септембру 1937 — 23,42 динара.

У извесним круговима, где се не може да порекне овај успех, наводи се, да је пораст наднице био неутрализован скоком цена животних намирница. Међутим, погледајмо и овде објективне чињенице.

Према подацима Народне банке, цене на мало у Београду износиле су, када се такође рачунају на бази 1930 године, у августу 1937 — 85,9. Ако упоредимо кретање наднице и кретање цена на мало — имајући у виду 1930 годину — ми видимо да су радничке наднице порасле у августу 1937 за 1,7% више него што су порасле цене на мало у Београду. То значи, да куповна моћ надница у току ове године није неутралисана скоком цена на мало, него напротив истина је, да су наднице за један мали проценат порасле јаче него што су скочиле цене.

Поред тога, код процене стања надница не треба изгубити из вида врло значајан утицај редовности запослења, које постоји у данашње доба. Данас су радници углавном запослени цело време у току једног месеца и не постоји у толикој мери тзв. делимична незапосленост у којој су радници запослени по 10, 15 и 20 дана у месецу, као што је то био случај пре неколико година. Редовност запослења утиче у врло знатној мери на пораст куповне моћи радничког staleжа у данашње време.

Пораст радничких надница нарочито је забележен у оним крајевима где је стандард радничког живота био врло низак и у којима се Уредба о минималним надницама нарочито благотворно осетила. Посматрано по Округним уредима за осигурање радника, овај пораст показује се у следећим цифрама према месецу марту 1937: нишки окружни уред 14,38%; скопљански 25,54%; карловачки, где има добар део радника на прузи, 8,42%; петровградски и суботички 17%; сомборски 20%; тузлански 12%.

Као што се из ових статистичких података види, Уредба је у погледу повећања надница постигла потпуно свој циљ, с тим што је стандард живота у оним крајевима где је он био врло низак, подигла и приближила га нивоу живота у осталим

крајевима наше земље. Основна тенденција ове Уредбе са онако ниском стопом од 2.— динара била је баш у овоме правцу приближног изједначења нивоа радничког живота у свима крајевима наше земље.

На жалост, ова Уредба није могла да пружи могућност побољшања стандарда живота једног дела нашег радног света, који се бави пољопривредом, тако званим пољопривредним радницима, чији су услови за живот и рад још увек врло тешки, па је очекивати или да надлежно Министарство по овоме питању учини извесне реформе или да се и ови радници, што је најприродније, подвргну под одредбе ове Уредбе.

Други значајан моменат у Уредби је одредба о колективним уговорима, помирењу и арбитражи. Нагли и прерани сукоби у односу између капитала и радне снаге највише штете националној привреди једне земље. Штрајк, као најтеже средство у економској борби за постизање бољих услова рада, често пута злонамерно или нерационално употребљен, може да нанесе пуно поремећаја у привредне односе и штете и једним и другим чиниоцима производње т.ј. и капиталу и радној снази. Уредба је имала за циљ да ублажи ове оштре сукобе и да омогући пријатељско споразумевање у погледу регулисавања не само зараде већ и свих осталих радних односа. Статистички подаци у овоме погледу дају пуно права овом моменту у Уредби, која је имала за циљ да у претходним и по Уредби предвиђеним фазама онемогући нагле штрајкове и непотребне сукобе. Ми ову исту тенденцију видимо и у најнапреднијим земљама и последњи законски предлог у Француској предвиђа, да се у штрајк може ступити тек после тајног гласања заинтересованих радника. То јасно показује, да смо имали пуно право што смо по Уредби о минималним надницама, не ускраћујући штрајк, ипак успели да један велики број непотребних сукоба отклонимо.

Ако упоредимо број штрајкова пре и после Уредбе добијамо следећи преглед: у 1936 години било је 394 штрајка у којима је учествовало 100.037 радника, док је у току првих десет месеци 1937 г., т.ј. после доношења Уредбе, било свега 151 штрајкова са 38.113 радника, а један велики број сукоба изглађен је путем колективних уговора, помирењем и арбитражом.

Пензионо осигурање

Сређујући, с једне стране, радне односе Уредбом о минималним надницама, Министарство социјалне политике и народног здравља приступило је и спровођењу у живот једне значајне одредбе из нашег социјалног законодавства, која говори о пензионом осигурању радника и приватних намештеника.

На основу овлашћења из Финансиског закона за 1937/38 био сам у могућности да ово најзначајније питање наших радника, вечити њихов сан и обећање свих режима и свих влада скинем са дневног реда. Пензионо осигурање радника познатом Уредбом ступило је на снагу, као и проширење пензионог осигурања приватних намештеника. Тиме је једно читаво поглавље из нашег радничког законодавства добило своју завршну форму. Наша држава доносиће ове одредбе створила је себи несумњиво угледа међу напреднијим државама света, а осигурање као такво исправило је једну неправду нашој радничкој класи, а преко

тога допринело општим интересима наше националне производње.

Наша привреда поднела је несумњиво велике жртве на пољу радничког осигурања, али ми се надамо, да ће наша радна снага под другим условима и у другој психози сарађивати на привредном подизању наше земље и нашег народа. Огромни капитали дати за радничко осигурање паметном и рационалном управом биће поново враћени привреди и на тај начин привреда ће опет добити натраг оно што је за ове сврхе издала.

Незапосленост

Проблем незапослености у нашој земљи још увек има један специјалан облик. У погледу индустријских радника, ово се питање не поставља у озбиљној форми, али као проблем једног вишка радне снаге са села овај проблем има свој специјалан значај. Вишак радне снаге са села, који не може да живи од сеоског газдинства и пољопривредног рада, претставља једну нарочиту форму незапослености код нас о којој се мора водити рачуна.

Године повољне коњунктуре, као што су последње две, конзумирају један велики број ове радне снаге, али то су све привремене мере, које из основа не решавају овај код нас доста значајан проблем.

Једини пут за уполнење овога вишка радне снаге, који претставља једну цифру од близу пола милиона радника, јесте његово враћање првобитној професији — земљорадњи и пољопривредном раду. Тај пут могућ је у два правца: интензивнијом и рационалнијом производњом, која изискује више рада и више радне снаге, што свакако не спада у домен моје надлежности, и стварањем нових терена за пласирање тога вишка радне снаге преко јавних радова. Једном добром комбинацијом јавних радова у вези са стварањем нових комплекса земљишта, проблем незапослености могао би се за дуги низ година скинути са дневног реда. У том правцу учињен је један покушај у Народној скупштини преко познате Уредбе мога ресора; ја се наддам да ће Народна скупштина ипак имати времена да о овом важном проблему донесе одлуку.

По статистичким подацима проблем незапослености у прошлој буџетској години јавља се у једној блажој форми, тако да је у прошлој буџетској години број незапослености превазишао и цифру из 1929 године, која се може сматрати као једна од најповољнијих послератних година. Статистика показује у овом погледу следећу слику:

Године	Укупан број осигураних радника	Индекс запослења база 100—1929
1929	605.064	100,0
1930	631.182	104,4
1931	609.262	100,7
1932	537.238	88,9
1933	520.980	86,2
1934	543.566	89,9
1935	564.288	93,3
1936	616.211	101,9
1937 април	661.562	109,4
мај	692.973	114,6
јуни	713.835	118,0
јули	707.429	116,9
август	720.827	119,2

Ове бројке казују нам, да је у августу 1937 године број запослених радника износио за 19,2% више него у 1929 години, а за око 33% више него 1933, када је број упослених радника спао на најнижи ниво. У апсолутним бројевима изражено, повећање запослења огледа се у томе, што је у септембру 1937 године било осигурано око 180.000 радника више него у истом месецу 1933 године. То је један огроман успех и ови подаци служе као најбоља илустрација побољшања наше привредне коњунктуре уопште.

Поред трајних мера у погледу решења проблема незапослености, Министарство социјалне политике и народног здравља преко Средишне управе за посредовање рада, чинило је све могуће напоре, да се тренутним помоћима у незапослености, по законским одредбама, незапослено радништво и материјално помогне.

Уредбом о збрињавању незапослених радника максимална помоћ од 6 недеља повећана је на 26 недеља помоћи, тако да ће онај који стварно жели да ради, ако дође без своје кривице у положај незапослења, моћи бити ефикасно потпомогнут. Поред тога, ова Уредба предвиђа појачање доприноса из којих ће се искључиво градити радничка склоништа и раднички станови, који су у току прошле, буџетске године у неколико већих радничких центара већ подигнути. Нарочито ће се форсирати подизање радничких станова преко градских општина путем бескаматних или са врло ниском каматом датих зајмова. Материјална средства за ове сврхе потпуно су обезбеђена, тако да ћемо моћи сваке године да пласирамо за радничке станове и радничка склоништа близу 20 милиона динара.

Према подацима, за незапослене раднике за последњих 10 година издати су следећи износи динара:

Године	Добило је помоћ лица	Укупно динара
1928	25.000	1,900.000.—
1929	35.000	2,360.000.—
1930	45.000	3,400.000.—
1931	66.000	5,000.000.—
1932	147.000	10,300.000.—
1932	147.000	10,300.000.—
1933	168.000	10,500.000.—
1934	124.000	11,300.000.—
1935	131.000	12,400.000.—
1936	148.000	15,000.000.—
1937	187.000	24,800.000.—

Из ових цифара приметите, да су огромне помоћи додељене до сада уобичајеним путем код нас тј. путем додељивања милости, без рада. Студирајући ово питање дошао сам до закључка, да је овај пут збрињавања незапослених антисоцијалан и нерационалан. Свако у овој земљи треба да се навикне на рад и свакога треба збринути путем личног рада и личне зараде. Додељене помоћи достојно је само физички слабих и нејаких. Пример нам за ово пружају многе културне и напредне земље, који су проблем незапослености решавале не у стварању фаланге здравих и за рад способних људи, који стоје пред Берзама рада и чекају поделу помоћи, већ у организовању незапослене радне снаге на специјалним пословима и радовима, које су незапослени имали да обаве за

додељену помоћ У моме Министарству спрема се у овом правцу један нови пројекат, који ће ове огромне милионе да пружи незапосленима, али не преко помоћи и милостиња него преко честитог и поштеног рада. У овоме погледу тражићу сарадњу и великих градских општина, као што сличне сарадње постоје у свима већим градовима Европе.

Статистички подаци Јавних берза рада, који се већ кроз десет година објављују, указују на једну чињеницу, коју код решавања проблема незапослености не смемо да губимо из вида. У Југославији постоји потражња стварно квалификоване радне снаге и понуда неквалификоване радне снаге. Године 1937 пријавило се је свим Берзама рада у земљи 491.000 незапослених радника. Од ових радника било је 9.000 чиновника, 120.000 квалификованих радника и 290.000 неквалификованих радника. На два квалификована радника отпадају према томе три неквалификована радника. У овој сразмери огледа се структура наше земље. Она је за преко 70 по сто земљорадничка држава са почстцима индустрије. Највећи број незапослених неквалификованих радника је из пасивних бановина. Раднике из пасивних бановина баца на радну пијацу несташица хране. Позната је чињеница да има крајева у Југославији у којима је исхрана становништва трајно недовољна. Ми смо за десет година у циљу ублажавања беде само преко Берза рада издали 100.000.000 динара а према предвидљивим прорачунима идућих десет година издаће се најмање 400.000.000 динара. Ово су, господо, велике суме, које служе само тренутним помоћима, а које морамо издавати пошто нема организоване и планске акције за решавање узрока незапослености у Краљевини. Ми морамо да лечимо зло у корену и том задатку мора да се освети наша политика незапослености током идућег десетогодишња, ако не желимо, да се делењем милости велик део нашег народа не претвори у просјаке.

Поставља се питање: које је техничко решење овог проблема; како ћемо задржати наш прекобројни земљораднички живаљ у селима; каквим начином ћемо их тамо моћи да исхранимо? Овај проблем је тим тежи што су вентили емиграције данас сасвим затворени, што је прираштај становништва нарочито у неиндустријским, пасивним бановинама врло висок, што се тиме само увећава беда и немогућност храњења народа и поред најскромнијег стандарда живота, и што ће свака акција, која би се предузела сутра, доћи прекасно, јер ће се проблем пауперизације села претворити у неизлечиво зло.

Пасивне крајеве спасава унутрашња миграција. Они не производе довољно да могу себе исхранити. Они су стога најбољи потрошачи производа житородних крајева. Само новац зарађен у печалби спасава их од потпуног осиромашења. Овај зарађени новац враћа се највећим делом натраг у производне центре и богате бановине и не може да послужи санирању и привредном дизању пасивног завичаја. Ови печалбари су и иначе прикрађени у својој заради. Пасивни крајеви су крајеви без комуникација, са недовољно организованом трговином. Црногорац н.пр. плаћа кукуруз услед великих превозних трошкова још једанпут више од Војвођана. За килограм у Војводини зарађеног кукуруза добија Зећанин код куће пола

килограма кукуруза. Узалуд дакле добре жетве и природно богатство великог дела наше Југославије, кад се пасивни крајеви овим богатством не могу користити. Печалба не може, према томе, да реши суштину проблема незапослености у Краљевини Југославији.

Казао сам, да морамо незапосленичку помоћ заменити продуктивним помагањем незапослених. Народу морамо место милостиње да пружимо рад. Овај рад мора бити продуктиван. Овим радом морају да се решавају животни економски проблеми народа, а животне економске проблеме нашег народа треба тражити на селу, пре свега у најсиромашнијем селу у пасивном крају. Овим радом мора овај крај да се економски подигне, да се еманципује од оних других делова наше земље, који га по свим економским принципима морају експлоатисати а да сами од тога немају веће користи. Оскудним земљорадницима мора се у самом завичају, под истим поднебљем и у сродним приликама, дати земља и рад. Ова земља може и мора да се створи продуктивним радом, који треба да замени незапосленичку помоћ. Исушивањем савских поља решиће се један део проблема пренасељености Хрватског Загорја; санацијом Книњског Поља, Петровог Поља, Сињског Поља и Имотско-Бехијског Поља пасивност Далматинског Загорја; Поповог Поља, Конављанског Поља итд., оскудност Херцеговине; Скадарско Језеро може се једним делом претворити у житницу Црне Горе, пасивни Дебар могао би да постане активан исцрпљивањем Дебарског Поља итд. Само наведеним санацијама или мелiorацијама могло би се створити пола милиона хектара плодне земље. Од 80.000 до 100.000 породица могло би се населити на нова имања, у непосредној близини родног краја, без великих трошкова за колонизацију, без смртних случајева даше услед промене климе итд. Велик део свог производа могао би сељак увовчити у својој најближој околини без опасности конкуренције улаћених житородних области. За извештај број година, док наша држава не преживи тешку кризу индустријализације, био би проблем или један велики део проблема оскудних крајева решен а тожипште рада олакшано са 100.000 до 150.000 бескућника, који нису рођени у близини градских центара да буду прави радници, и које градска привреда може да употреби као раднике само кад пристану да раде уз најминималнију наплату. Средства Берза рада су, истина, преслаба, да би могла примити на се пуно финансирање овог великопотезног плана. Али средства Берза рада појачана државним и бановинским дотацијама могла би допринети лечењу тешке болести незапослености, од које пати наша земљорадничка држава, да се средства не троше без користи и економског смисла.

Морамо признати, да су Јавне берзе рада већ до сада утрошиле знатан део својих средстава на јавним радовима. Од укупно 230 милиона убратах приноса до краја 1937. године, нешто мање од 100.000.000 динара утрошено је за помоћи незапосленим радницима, а подигнуто је коначишта, радничких станова, дејних завода, народних купатила и кухиња у укупној вредности од преко 80 милиона динара, 30 милиона утрошено је за посредовање рада и за управне трошкове, а остатак су износи који претстављају текућу готовину за давање помоћи. То би био биланс десетогодишњег рада Берза рада. Једна трећина свих прихода употреб-

љена је према томе у продуктивне сврхе. Грађевни програм Берза рада у великим градовима приближује се крају. Чим у мањим центрима буду подигнуте најпотребније радничке установе, средства Јавних берза рада мораће се посветити селу, да се земљораднику створи код куће могућност за опстанак, да он својим великим бројем не поремети равнотежу радне пијаце и тиме доведе у питање опстанак осталих градских радника.

Мислим да говорим из срца свију, ако укажем на потребу и ако изразим одлучну намеру да политику незапослености изведем из јаловог колосека давања помоћи и да ју преведем на здрав пут истинског узрока наших недаћа, имајући у виду потребе целе земље и свих њених основних проблема.

Регулисање радних односа помораца

Наши поморски радници имају специјалне услове рада, које је требало на сваки начин регулисати. Питању поморских радника није се поклањала никаква пажња и они су радили под тешким условима, а њихове радне односе регулисавале су делимично старе уредбе или уопште није било никаквих прописа. И овоме питању, као ресорни Министар, посветио сам специјалну пажњу и одржао две анкете на Сушаку и у Сплиту у заједници са бродовласницима и поморским радницима. На овим конференцијама истакнута су врло значајна питања, која су остала нерешена и после доношења Уредбе о уређењу услова рада на поморским бродовима. Тако, није било ближе ништа одређено шта треба да садржи поморска књижица, као и под којим се условима она може поморцима издати. Друго питање, које није било регулисано јесте питање о лекарском прегледу помораца. Питање исхране помораца требало је такође да се ближе одреди посебним правилником. Организација посредовања рада тј. питање поморских берза рада остало је такође нерешено. Исто тако није решено радно време за време пловидбе. У тесној вези са овим питањем стоји врло важно питање ефектива радне снаге на бродовима.

До данас је већ донет Правилник о поморским књижицама и он је обнародован у „Службеним новинама.“ Остали правилници по горе наведеним питањима разматрани су на поменутом конференцијама и они ће бити ускоро издани, чим им се да дефинитивна стилизација.

Подручно ми Министарство у сарадњи са заинтересованим Министарствима приступило је исто тако и изради Уредбе о уређењу радних односа лучких радника, те ће и ова Уредба ускоро бити обнародована.

Инспекција рада

И најбоље законодавство и његове најбоље одредбе када остану без добре примене и без контроле не могу дати ефикасне резултате. Отуда је контрола, инспекција на терену од прворазредне важности. По нашем законодавству ту контролу обављају Инспекције рада. По буџету њих је недовољно и сва моја старања да их преко буџета проширим остала су безуспешна. Ипак контрола се мора спровести у пуној мери, нарочито сада у овим моментима када су нове уредбе ступиле на снагу. На многим конференцијама и анкетама, које сам сазивао по разним питањима регулисања радних

односа, чула се једнодушна жеља свих заинтересованих кругова да инспекције рада прошире своју делатност преко банских управа и специјалних инспекција које би Средишњи уред за осигурање радника и пензиони заводи за осигурање службеника осигурали. У том правцу ради се у подручном ми Министарству и надам се да ћемо у току године наћи решење и овом проблему.

Статистички подаци за прошлу буџетску годину показују нам следећу слику у погледу пословања ових установа: у 1936 години инспектори рада прегледали су 3.459 предузећа, а у току првих седам месеци ове године 2.800 предузећа.

Страни радници

Када се год говори о запослењу страних држављана, многи мисле да је прописима о запослењу странаца регулисан и њихов рад као самостилних радника. Међутим, такав рад страних држављана у нашој држави регулисан је посебним законодавством, нарочито Законом о радњама.

Запослење страних држављана код приватних лица и предузећа у нашој држави регулисано је Уредбом од 30 марта 1937 године и Правилником за њену примену, као и одредбама о радницима из појединих конвенција и уговора закључених између наше државе и других држава.

Означена Уредба предвиђа, да се страни држављани не смеју запославати без претходне дозволе.

Да би се спречило бесправно запослење страних држављана у нашој држави, најновијим прописима о запослењу страних држављана повећане су новчане казне за послодавце, које се крећу од 100 до 10.000 динара. Сем тога заведена је и новчана казна против страног држављанина, који се огрешио о постојеће прописе којима је регулисано запослење странаца у нашој држави. Све ове казне улазе у Фонд за непосредно помагање незапослених радника. Органи полицијских власти односно опште управне власти првог степена дужни су да се старају да се страни држављани не запославају без уредне дозволе и да све прекршаје Уредбе саопштавају надлежној првостепеној власти по Уредби, ради изрицања новчаних казни. У начелу, дакле, дозвољава се запослење у нашој држави само стручној квалификованој радној снази, која је потребна нашој привреди.

Али и поред свих предузетих мера у циљу елиминисања непотребне стране радне снаге, и заштите домаће пијаци рада од прилива нове стране радне снаге, ипак се број већ запослених страних држављана није могао смањити. Има више узрока за то, али ово су најважнији:

1) Велики број запослених странаца дошао је још пре рата и за време рата (нарочито у ослобођеним крајевима), па се овде задржао и после рата.

2) Велики прилив стране радне снаге био је непосредно после рата и то из два разлога: а) јер је наша индустрија после рата била остала без довољне стручне радне снаге, без капитала и без искуства, које је потребно за развијање и унапређење индустрије, што се у извесним границама и данас још нађе; б) јер су несрећене прилике непосредно иза рата пружиле могућност за такво запослење.

Правилником о упослењу страних радника од 1925 године било је признато право на слобод-

но и несметано запослење свима оним страним држављанима који су се доселили у нашу државу пре 14 јуна 1922 године.

Новом Уредбом ово стање није могло много да се измени у главном из два разлога: 1) јер би укидањем већ признатих повластица били доведени у питање интереси наших држављана у државама где су им признате исте или чак и веће повластице у погледу запослења; 2) јер би то могло изазвати реторзивне мере против наших држављана запослених у другим државама.

Осим тога остала су на снази сва уверења о слободном и несметаном запослењу, која су била издата на основу одредбе о радницима из уговора закључених између наше државе и других држава. Новом Уредбом ова уверења нису поништена из разлога да не би заинтересоване државе, са којима је наша држава склопила такве уговоре и споразуме, примениле реторзивне мере противу наших држављана запослених у тим државама.

Страни држављани југословенске народности и оне руске избеглице који су у нашу државу дошли до 30 априла 1935 године уживају специјалне повластице у погледу запослења у нашој држави.

Према бројним подацима којима располаже подручно ми Министарство, излази да је у нашој држави запослено око 26.700 страних држављана. У овај број урачуната су само лица која се налазе у најамном односу, тј. која своју физичку или умну снагу стављају у службу трећих лица за награду или бесплатно. Од тога броја добило је:

- 1) дозволу на одређени рок око . . . . . 4.700 лица
- 2) дозволу на неодређено време око 22.000 лица

Дозволу на неодређено време добили су:

1) страни држављани који су рођени или одгојени у нашој држави или који су дошли у њу пре 14 јуна 1922 године, у округлој цифри око . . . . . 2.000 лица

2) страни држављани који уживају специјалне повластице у погледу запослења на основу важећих уговора и прописа закључених између наше државе и других држава, а чији број износи око . . . . . 2.000 лица

3) Југословени, страни држављани чији број износи око . . . . . 5.300 лица

3) Руске избеглице . . . . . 15.000 лица

5) Остали емигранти . . . . . 200 лица

Свега: 22.000 лица

Што се тиче лица за чије је запослење дата дозвола на одређени рок, желим да изјавим, да се овакве дозволе по правилу могу давати само заинтересованим послодавцима и то, где год је могуће, под условом да послодавац поред страних држављана запосли најмање исти толики број наших држављана одговарајуће струке ради специјализовања у истој врсти посла, односно да им омогући оспособљење на други који погодан начин, који буде одредила надлежна власт по поменутој Уредби.

Бројно стање страних држављана по бановинама и по положају који заузимају у својој струци је следеће:

Бановине	Више особље	Квалификовано особље	Обично	Свега
Дравска	109	2.504	2.515	5.182
Савска	146	880	5.557	6.583
Приморска	66	263	164	493
Врбаска	53	165	262	480
Дринска	39	574	557	1.170
Зетска	77	207	123	407
Дунавска	706	808	2.206	3.220
Моравска	64	565	422	1.051
Вардарска	16	101	749	866
Управа гр. Београда	344	617	335	1.296
Свега:	1.120	6.684	12.890	20.694
Руских избеглица свега:				6.000
Укупно:				26.694

Дозволе за запослење страних држављана у својству повереника страног капитала могу се дати само у случају ако је страни капитал уложен у продуктивне сврхе код извесних предузећа у нашој држави, о чему се прибавља мишљење заинтересованог Министарства, у првом реду Министарства трговине и индустрије.

Против навале странаца у нашу привреду, нарочито противу оних непожељних, подручно ми Министарство предузима све потребне мере у оквиру законских прописа и с обзиром на постојеће одредбе и обавезе из важећих уговора и конвенција, у циљу заштите домаће привреде и домаћег радништва. При томе оно се чува сваког генерализања, које би евентуално могло донети нежељене резултате. Сваки поједини случај запослења страних држављана најбрижљивије се испитује и решава у оквиру постојећих прописа и важећих споразума, а с обзиром на потребу домаће привреде и на положај наших радника запослених у иностранству.

Исељавање

Опште прилике у светској привреди постале су много повољније за поново оживљавање миграционих покрета. Та је нпр. у С.А.Д., тој највећој земљи европског усељавања, у години 1936, први пут после 1931 године, биланс миграције активан, т.ј. број досељеника је превазишао број оних који су дошли из Америке у стари крај, док је у годинама кризе било баш обротно, када је свуда у свету исељавање готово престало због законских мера, које су доношене ради ограничавања и контингентирања емиграције. Нарочито су Сједињене Америчке Државе, та до недавно главна усељеничка земља, подигле баријере досељавању из Европе, за које се у прво време донекле нашла компензација у усељавању у континенталне државе, и то углавном Француску, Белгију и Немачку.

Наше исељавање у години 1937, изражено у бројкама, изгледа овако:

У европске земље иселило се око 16.000 лица, и то:

у Француску	9.600
у Немачку	2.500
у Турску	1.200
у Чехословачку	730
у Румунију	500
у Аустрију	360
у Албанију	260
у Белгију	200

што значи да се за 50% више иселило у прошлој години него што се иселило у 1936.

У прекоморске земље иселило се свега око 5.000 лица и то:

у Сјед. Амер. Државе	2.400
„ Канаду	1.000
„ Аргентину	840
„ Аустралију	450
„ Нову Зеландију	140
„ Чиле	50
„ Уругвај	50
„ Јужну Африку	50
„ Бразилију	40

У исто време вратило се из исељеништва у отаџбину око 6.000 лица, док се 1936 год. вратило свега 5.000 лица.

Упоређујући ове податке о броју исељеника и повратника видимо, да чист одлив исељеника износи у 1937 око 15.000 лица која су растеретила домаћу пијацу рада.

Прилив исељеничког новца показује такође пораст у 1937 према претходним годинама. Док је у 1935 стигло свега од исељеника 250 милиона динара, а у 1936 години 264 милиона динара, дотле се прилив исељеничког новца у 1937 може проценити на око 300 милиона динара.

Сарадња наше државе са Међународним бироом рада

У своме раду на међународном социјалном пољу, Краљевска влада је показала нарочите успехе вредне помена. На Међународној конференцији рада одржаној у јуну 1937, наша земља је изабрана у Управни одбор Међународног бироа рада. Наш успех код овога избора је био упадљив: Југославија је изабрана са 81 глас од 84. То значи, да се овај велики и угледни међународни форум готово једногласно сложио на избору наше земље. Краљевска влада, ценећи значај рада у овој познатој међународној установи, одредила ме је да нашу земљу заступам, па ће моја дужност бити, да се уложи све снаге, да наша сарадња буде што кориснија и што плодноснија, како за Међународну организацију рада, тако и за нашу земљу. Овим избором овај највећи међународни раднички форум одао је пуно признање нашој земљи, као и раду и настојањима Краљевске владе у погледу спровођења значајних реформи из области заштите радништва.

Ратни инвалиди

Инвалидско питање још увек претставља значајан проблем из области социјалне политике, коме се мора дати дефинитивно решење. Наши ратни инвалиди могу се поделити у три класе и то: 1) они инвалиди чије инвалидске припадности ничим нису оспорене и који према постојећим законима примају одговарајућу потпору, 2) они инвалиди чија су решења о праву на инвалиднине још увек у току расправљања код надлежних судова и 3) они инвалиди којима је право на инвалиднину разним законским изменама и уредбама одузето и којима ниједним досадањим инвалидским законом, иако су у ствари ратни инвалиди, ово право на примање потпоре није дато.

Из тих разлога осетила се потреба да се једним дефинитивним законом, једном за свагда, питање наших ратних инвалида скине са дневнога реда. Такав пројекат закона ради се у Министар-

ству социјалне политике од нарочитог Државног одбора и његове главне одлике састоје се у следећем:

Законска помоћ се предвиђа ширем кругу лица и то:

Ратним инвалидима који су због болести били раније за такве признати а после њихове смрти и њиховим породицама и родитељима;

Ратним инвалидима са 20% неспособности за привредни рад;

Родитељима који имају пунолетне синове, под условом да су сиромашног стања;

Браћи и сестрама;

Грађанским ратним инвалидима и породицама грађанских ратних жртава;

Круг уживалаца инвалиднице проширује се и тиме, што се личним инвалидима и породицама признаје право на инвалиднину без обзира на порески цензус и тиме што се родитељима повишује цензус на 200 динара основне непосредне порезе.

Друга важна одлика новог пројекта састоји се у повећању износа инвалиднице личних инвалида, породица и родитеља, као и у признању права свим оним лицима на специјалне додатке према разредима скупоће и према имовном стању.

Поред тога нови пројекат садржи врло повољне одредбе о праву на лечење, на снабдевање протезама и на стручну обуку, о олакшицама и упражњавању радњи, о проналажењу службе и рада, о привредном јачању, о бесплатној и повлашћеној војњи и другим повластицама.

За прву категорију ратних инвалида, чија су права на инвалиднину без икаквих спорова, у току прошле буџетске године отворен је код финансијских дирекција кредит од 102,490.835.— динара. У току ове године исто толико. На име заосталих инвалидских припадности у току прошле године исплаћено је 20,940.821.— динар; а у току ове 1937/38 11,744.540.— динара; на име откупа инвалиднице као и прошле тако и ове године предвиђена је сума од 1,000.000.— динара. На име потпоре инвалидским удружењима исплаћено је из Инвалидског фонда у прошлој буџетској години 1,774.600 динара.

На име новчаних помоћи ратним инвалидима и породицама погинулих и несталих ратника исплаћено је у прошлој буџетској години 2,317.818.— динара.

За бањска и санаториумска лечења исплаћено је у прошлој буџетској години 2,551.327.— динара.

На име субвенције ортопедским заводима 507.200.— динара и за подизање новог Ортопедског завода у Запребу 1,000.000.— динара. Према подацима, код инвалидских судова налази се на решавању 67.104 молбе. Од ових молби позитивно је решено 8.301, док је негативно решено 30.444; 25.719. молби налази се у току решавања, 2.640 молби није још узето у рад.

Као што се из ових података види, крајњи је моменат да се новопроектованим законом несређено инвалидско питање скине са дневног реда и тиме да видни доказ захвалности државе ратним жртвама.

*

Завршујући експозе о буџету Министарства социјалне политике и народног здравља и његовом пословању у протеклој буџетској години, ја молим да се буџет прими онако како је предложено.

Председник Stevan Ćirić: Реč има народни посланик г. Ismet-beg Gavran Kapetanović.

Ismet-beg Gavran Kapetanović: Gospodo narodni poslanici, г. Министар социјалне политике чiji се blagotvoran rad види на свима poljima државног живота а napose у повjerenom му Министарству изнјео нам је врло stvaran, objektivан и iscrпан експозе. Експозе г. Министра социјалне политике Драгише Цветковић заслужује признанје cijelog ovog Doma.

Gospodo narodni poslanici, kod svih naprednih, civilizovanih naroda duboko је prodrlo uvjerenje о velikoj važnosti narodnog zdravlja, kako u fizičkom и vojničkom, tako u moralnom, kulturnom, socijalnom и ekonomskom pogledu.

Poznato је, gospodo, da је čovjek najveća vrijednost и najveći kapital, jer sva ostala materijalna dobra imaju svoju vrijednost у odnosu prema čovjeku.

Želja čovjeka за životom има не само биолошки smisao у природи ljudској, nego је и послједича, да čovjek стиће materijalna добра како би obezbјedio svoj život и svoje potomstvo. Dakle, duhovno и fizičko zdravlje naroda nije važno samo zbog onog subjektivnog osjećaja радости života, nego је veoma važan и nacionalno-ekonomski faktor. О budžetu Министарства социјалне политике и народног здравља могло би се govoriti koliko god се hoće, jer се на послјетку može врло много pojava државног живота dovesti у vezу са народним здрављем. Ја нећу uzeti тако široko polje, nego ćу се osvrnuti samo на неке partije budžeta о коме, evo, raspravljamo.

Što има у kom narodu više zdravih ljudi, naravno да će oni moći više и да privreduju и тиме да rade на kulturnom, prosvjetnom и ekonomskom progressu naroda. Isto tako од što većeg broja zdravih ljudi zavisи и odbrana zemlje и miran nesmetан život у privredi и kulturi.

Prema rečenom ја држим, да је Министарство народног здравља једно од најважнијих министарстава, jer се оно тиће samог čovjeka, тиће се sreće и zadovoljstva čovjeka као individua. Zdravlje је preduслов за sav umni и materijalni razvitak. Zato је svrha Министарства народног здравља, да preduzима sve оно, što unapređuje narodno zdravlje у svakom pogledu.

Po opštem priznanju svih faktora, zdravstveno stanje у našem narodu nije dobro, а naročito на području Bosne и Hercegovine. Usled toga suma од 244,995.851 dinara која је predviđena у predlogu ovog budžeta jeste apsolutно mala.

Dozvolite да вам ukratko iznesem stanje raznih bolesti у oве dve pokrajine и potrebe за njihovo što radikalnije suzbijanje. Endemski sifilis, pjevavi и trbušni tifus, lepra и druge teške zarazne bolesti jesu она velika zla, која bez obzira на materijalne izdatke, у interesu narodnog zdravlja треба što hitnije и energičnije iskorjeniti. Svima нам је poznata raširenost endemskog sifilisa у našој državi. Ova neman hara Bosnu, srce Jugoslavije, у tolikој mjerи да bi svaki prijatelj naroda и државе morao povesti озбилјна računa о suzbijanju te nemani у narodu poznate pod imenom »frenjak«.

Radi ilustracije dozvolite mi, да вам iznesem један eklatantan primjer strahovitosti zaraze endemskog sifilisa. У једном selu мог изbornог sreza у familiji од osam članova, једно otac са svojih 75 godina је zdrav, dvije njegove kćeri су gluhe, žena nemá nosa, dva sina и žena од једног sina су са

gumenim nosevim, a jedan sin ne može upšte s postelje nego se prosto raspada. Eto, vidite, kako je strašna ova bolest endemski sifilis!

Snaga države zavisi od jačine njene vojske, a da vojska bude jaka treba svaki pojedini vojnik da je zdrav, krepak i hrabar. Bolesnom čovjeku to sve nedostaje. Zato, gospodo, ja apelujem na gospodina Ministra kao i na vas da mi odavde počnemo energičnu i odlučnu borbu protiv »frenjaka«, toga našeg »neprijatelja države broj 1«. Istina, postoje negdje i negdje razni instituti za suzbijanje sifilisa, ali, gospodo, to je još sve više nego premalo. Krediti su maleni, preparati koji se dobavljaju iz inostranstva jako su skupi. Mislim, da jedna ampula »salvarzana« stoji nas oko 24 dinara, ako ne i više. Dakle, liječenje sifilisa ovim i sličnim preparatima iz inostranstva zahtjeva jako velike svote, kojih mi nemamo u tolikoj mjeri.

Medutim, zahvaljujući poznatom stručnjaku dr. Vuletiću, mi danas imamo naš preparat zvan »Novofernazan« koji je oko 65% jeftiniji od najjeftinijeg inostranog preparata. Ovaj preparat izrađuje škola narodnog zdravlja pri higijenskom zavodu u Zagrebu.

Što se tiče kvaliteta »Novofernazana« isti je, po mišljenju Dermatovenerološke klinike u Zagrebu i raznih ustanova koje ga redovno upotrebljavaju, potpuno ravan najboljem inostranom preparatu.

Kako se Škola narodnog zdravlja pri higijenskom zavodu u Zagrebu izdržava iz vrlo malih kredita to njen otsjek za produkciju »Novofernazana« nije u stanju da podmiri potrošnju ovoga preparata, nego se moraju kupovati inostrani preparati, uz visoke cijene.

Produkcija »Novofernazana« je za sada ograničena kapacitetom strojeva i prostorija na oko 70.000 ampula godišnje uz najveću požrtvovanost personala.

Medutim, potreba Higijenskih zavoda (u Sarajevu, Banja Luci, Splitu, Cetinju itd.) jeste oko 150.000 ampula. Bolničke ustanove u zemlji troše oko 50.000 ampula, a ustanove radničkog osiguranja 45.000 ampula.

Dakle, da bi se zadovoljile najnužnije potrebe, trebalo bi povećati proizvodnju na 250.000 ampula, a da se to omogući potrebno je:

1) da se bez daljnega odobri Školi narodnog zdravlja u Zagrebu kredit od 350.000 dinara za nadogradnje, adaptacije i nabavke potrebite aparature i strojeva.

2) da se otkaže Medecinskom fakultetu u Zagrebu upotreba prostorija tj. II kata u zgradi Higijenskog zavoda.

Utrošenjem kredita od 350.000 dinara povećao bi se kapacitet škole za 200.000 ampula godišnje.

Razlika u cijeni između preparata »Novofernazana« i stranih preparata, koji se sada nabavljaju, iznosi za 200.000 ampula punih 1.500.000.— dinara, što znači da bi se samo u jednoj godini isplatile sve investicije i još povrh toga da bi državna kasa uštedila preko 1.150.000.— dinara.

Obzirom na izloženo apelujem na Vas, gospodine Ministre, da povisite kredit na 350.000.— dinara Školi narodnog zdravlja u Zagrebu, kako bi se već jedanput mogla povesti ozbiljna borba protiv bolesti, kojom je u pojedinim srezovima Bosne zaraženo preko 80% stanovništva.

Poznato je koliku važnost ima insulin za liječenje toliko raširene šećerne bolesti, koji se po skupe pare iz inostranstva uvozi.

Kako i kod nas u državi postoje svi uslovi za proizvodnju insulina, to je Škola narodnog zdravlja u Zagrebu riješenjem Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja od 26 jula 1935 godine dobila odobrenje za osnivanje Otsjeka za proizvodnju insulina.

Jedan od glavnih predušlova za rentabilnu proizvodnju insulina jeste osiguranje potrebnih količina bez trošarinskog alkohola. Insulin se dobija ekstrakcijom svježe žljezde gušterače goveda i drugih životinja. Takve žljezde mogu se dobiti samo u moderno uređenim klaonicama, kakva se nalazi u Zagrebu, koje svojim kapacitetom osiguravaju stalno pritanje potrebnih količina svježeg materijala, ier se za preradu insulina mogu iskoristiti samo sasvim svježe ili odmah nakon klanja stoke smrznute žljezde gušterače. Kako Škola narodnog zdravlja u Zagrebu ima u programu da preraduje 10.000 kg. žljezde godišnje, čime bi mogla pokriti čitavu domaću potrebu za insulinom, to će za preradu spomenute količine žljezda morati utrošiti 30.000 litara čistog alkohola. Medutim, kako je povremenom rektifikacijom (čišćenje upotrebljenog alkohola hemijskim putem) moguće oko 70% alkohola, koji je potreban za ekstrakciju, dobiti natrag, to će se Škola narodnog zdravlja u Zagrebu moći zadovoljiti sa 12.000 litara čistog etilnog alkohola.

Da bi se sama proizvodnja mogla osigurati i da bude rentabilna, potrebna količina etilnog alkohola mora se, kako sam već spomenuo, osigurati bez trošarine. U interesu narodnog zdravlja te emancipacije od inostrane produkcije, apelujem na gospodina Ministra:

1) Da se Školi narodnog zdravlja u Zagrebu osigura pomenuta količina etilnog alkohola bez plaćanja trošarine.

2) Da Ministarstvo socijalne politike odobri i odredi da ona tvornica špirita, koja dobije narudžbu etilnog alkohola u svrhu proizvodnje insulina i drugih ljekarskih preparata, ujedno preuzme i posao rektifikacije upotrebljenog alkohola, jer sama škola narodnog zdravlja u Zagrebu ne raspolaže ni prostorijama ni materijalnim mogućnostima za podizanje vlastitog rektifikatora.

Sad ću, gospodo narodni poslanici, da se sa nekoliko riječi osvrnem na još jednu stranu bolesti zvanu »lepra«. Ova grozota, i ako je prilično ima u Drinskoj, Vrbaskoj, Zetskoj i Vardarskoj banovini, ipak još uvijek nemamo u državi ni jednog zavoda za smještaj ovih nesretnika, pa se slobodno šetaju po selima i gradovima naše države, kužeći svakoga s kime dođu u dodir.

Isina, imamo pri Državnoj bolnici u Sarajevu jedan paviljon u kojem je smješteno 17 gubavaca, ali ovaj paviljon nikako ne odgovara svojoj svrsi, — jer se nalazi u samom gradu Sarajevu u jednoj baraci bez valjane ograde tako da ovi često bježe. Tako je 28 decembra 1937 godine na željezničkoj stanici Bradina uhvaćen jedan gubavac, koji je pobjegao iz Sarajevske bolnice.

Gospodo narodni poslanici, to se nažalost dešava u gradu, koji je najveća atrakcija za turiste. — Zamislite, da strani svjet dozna, da se po Sarajevu gubavci šetaju ne bi se ni jedan turista usudio posjetiti metropolu Herceg-Bosne, naše drago Sarajevo.

Ne smije se dopustiti, da naša država i naš narod, koji toliko koristi ima od turizma, ostane bez prihoda ove unosne privredne grane. Ni jedno turističko mje-

sto u našoj državi ne bi smjelo služiti za internaciju gubavaca. Za njih je jedino mjesto u osamljenom i nenaseljenom kraju, s kojima mi obilujemo. Držim da bi najbolje bilo podignuti jedan sanatorijum na kojem osamljenom otoku na Jadranu u koji bi se mogli smjestiti ovi nesretnici.

Apelujem na Vas, gospodine Ministre, da u ovu svrhu hitno osigurate kredit za izgradnju neophodno potrebnog sanatorijuma, kako bi se i ovo teško pitanje skinulo s dnevnoga reda, da nas više ne sramoti.

Treća teška zarazna bolest zvana pjegavi tifus, jest svakidašnja pojava kod nas u Bosni i Hercegovini.

Kako je, gospodo, poznato, ovu opasnu zarazu prenosi uš (vaš), a ove se javljaju kod onih ljudi, koji uslijed bijede, a često i uslijed nemogućnosti ne vode ili ne mogu da vode dovoljno računa o svojoj čistoći.

Sramota je, da medicinari iz kulturnih evropskih država dolaze u Jugoslaviju, da kod nas upoznaju tu strašnu bolest.

Kako naš svijet, kako gradski, tako i seoski u 80% slučajeva živi bijedno — željan kore hljeba — razumljivo je da nije u stanju da kupi sapuna za pranje rublja, koje se u najviše slučajeva sastoji iz jedne košulje, s kojom se nekad služi cijela familija.

Kod nas u Bosni i Hercegovini nije rijetka takode teška i opasna zarazna bolest »Trbušni tifus« koja u najviše slučajeva dolazi uslijed upotrebe nečiste vode za piće. Rijetke su kod nas bosansko-hercegovačke seoske općine, koje na svom području imaju jednu higijensku uređenu česmu, pa tako naš seoski svijet pije otrovnu vodu često iz barištine gdje se i stoka napaja.

Da bi se naš seoski svijet koliko-toliko zaštitio od spomenute dvije nemani, koje ih satiru i decimiraju, apelujem na gospodina Ministra; za kojeg znam da mu jako leži na srcu i kao čovjeku i kao resornom ministru — zdravlje našega siromašnoga naroda na području Bosne i Hercegovine, da obilnom dotacijom kredita higijenskim zavodima na teritoriji Bosne i Hercegovine omogući suzbijanje pjegavog i trbušnog tifusa.

Postoji jedno čudnovato naređenje Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja iz ranijeg doba, po kome sreski ljekari ne smiju izaći u sela u kojima se po izvještaju žandarmerije ili općine pojavi koja zarazna bolest — bez odobrenja Banske uprave. Naime, ako se u jednom srezu pojavi: šarlah, difterija i pjegavi tifus, sresko načelstvo mora zatražiti ovlaštenje od nadležne Banske uprave, da može izaslati ljekara u odnosno selo, radi suzbijanja zaraze. I dok ne stigne zatraženo odobrenje, ne smije sreski liječnik izaći u zaraženo selo, pa makar se cijelo stanovništvo dotičnog sela zarazilo i izumrlo. Pa i kada dode dozvola od Banske uprave za zatraženo eksmitiranje sreskog liječnika, ta stiže — uslijed naše loše administracije u najboljem slučaju za nekoliko dana. Ima slučajeva, da Banska uprava ponovi izvještaj preko Sreskog načelstva od žandarmerijske stanice sa opisom simptoma o kojoj se bolesti radi, pa tek onda izdaje naređenje za izlazak ljekara na lice mjesta a dotle, naravna stvar, da se zaraza raširi, pa nije čudo da je mortalitet kod nas na selu tako veliki, a naročito među djecom. Apelujem na g. Ministra da ukine ovo, po narodno zdravlje, štetno naređenje, te da naredi da sreski ljekar izade odmah po prijavi zarazne bolesti u selo, kao što je to kod nas i ranije bio slučaj.

Nadalje, molim g. Ministra da naredi, da sreski ljekar svakom prigodom, kao cijepljenjem ospica,

uređovnim danom u Ambulanti moraju podučavati i upozoravati seoski svijet o opasnosti zaraze i o čuvanju od nje.

Dalje, molim g. Ministra, da za cijepljenje od difterije od koje umire veliki broj djece pruži dovoljan kredit.

Gospodo, pitanje umobolnih takode nije riješeno. U banovinama Drinskoj, Zetskoj i Vrbaskoj nema ni jednog zavoda, osim onog u Sarajevu i to primitivnog za smeštaj umobolnih, koji nije u stanju da primi sve umobolne ni iz same Drinske banovine. Neizgodno je što se za svakog umobolnog mora tražiti odobrenje Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja za smeštaj u koji zavod za umobolne, jer se na taj način otežava blagovremeno liječenje a i novčani se izdaci povećavaju. Potrebno je da se još u ovom budžetu predvidi potreban kredit za podizanje zavoda za umobolne u Sarajevu ili u okolici.

Tuberkuloza je najteža socijalna bolest našega naroda, o njoj je tako lijepo davorio g. Ministar. Od nje kod nas umire na hiljade ljudi. Da bi se taj mortalitet smanjio potrebno je da se podižu sanatorijumi za tuberkulozne; naročito za djecu sa otvorenom tuberkulozom. Za to su potrebni sanatorijumi, kojih mi imamo vrlo malo. Što se može očekivati od familije, koja ima samo jednu sobu za stanovanje. I u ovoj, pored ostale čeljadi, boravi i tuberkulozni član. Logično je, da će se svi zaraziti, pa i na susjede, koji ih posjećuju, prenijeti bacile tuberkuloze.

Apelujem na Gospodina Ministra da povede računa o izgradnji sanatorijuma za tuberkulozne na zdravom mjestu u blizini Sarajeva.

Gospodo, u partiji 1044 z. pozicija 22 za potrebe državne bolnice u Sarajevu predviđena je suma od 6,975.346 dinara na mjesto 11,535.346, kako je to uprav aove bolnice, poznavajući njezine najnužnije potrebe, a obzirujući se na ograničenje kredita — predložila. Dakle predviđeno je za 4,560.346 dinara manje nego što stvarna potreba iziskuje. Gospodo, državna bolnica u Sarajevu, nekada po svom uređenju bila je najbolja bolnica na Balkanu, a danas je spala, bez dovoljno sredstava, na običnu palanačku bolnicu. Radi pomanjkanja kreveta mogu se u bolnicu primati samo najteži bolesnici.

Bolničke zgrade, ograde, vodovod i kanalizacija, uslijed smanjivanja kredita, totalno su zanemarene.

Isto tako osjeća se silan manjak bolničkog rublja i posteljine, a da i ne govorim o kancelarijskim potrebama i potrebi gorivog materijala.

Najgore je stalo sa ishranom bolesnika, jer kredit predviđen u ovu svrhu tako je malen, da je uprava bolnice bila prisiljena, da izda naređenje pojedinim odeljenjima, da izbjegavaju svako propisivanje specijalnih jela, pa i u težim i najtežim slučajevima, što je razumljivo izazivalo — kako među bolesnicima, tako i među građanstvom, — ogorčenje i proteste.

Predloženi kredit od strane uprave drž. bolnice u iznosu od 4,465.846.— din. ni u kom slučaju ne bi se smeo smanjiti jer prema predlogu budžeta za ishranu bolesnika predviđen kredit u iznosu od 2,635.000.— neće i ne može biti dovoljan ni za pola godine.

Udaljenost centralne kuhinje od bolničkih zgrada silno otežava prenos hrane, naročito ljeti, kad je hrana izložena prašini. Da bi se izbjeglo prenašanje hrane na običnim drvenim kolima, tražila je uprava bolnice sumu od 80.000.— dinara za nabavku motor-

nih kola. Međutim, u predlogu budžeta, predviđena je samo suma od 30.000.—, s kojom se ne mogu nabaviti motorna kola.

Uprava bolnice bila je prisiljena, da predloži i povećanje kredita za apotekarski materijal zbog toga, što su cijene lijekovima i ostalim sanitetskim potrebama znatno poskočile, a i radi toga, što je bolnička apoteka iscrpila zalihe, koje je imala od reparacionih liferacija i od bivšeg sanitetskog slagališta u Zemunu.

Kad se sve ovo zna, nastaje pitanje, zar su se toliko smanjile potrebe ove institucije, koja ima jedinu svrhu, da zaštiti narodno zdravlje i da cijeli svoj rad posveti suzbijanju onih teških i zaraznih bolesti, kojima je, nažalost Bosna i Hercegovina obilata.

Iznijevši ovdje podatke o nemogućim prilikama koje vladaju u državnoj bolnici u Sarajevu, napominjem, da državne bolnice po ostalim provincijskim mjestima n. pr. u Goraždu, Foči itd. rade pod isto takvim, ako ne i pod težim okolnostima. Stoga je u interesu narodnog zdravlja, da funkcija ustanova, sa ovako uzvišenim ciljem ne smije biti ograničena nedovoljnim materijalnim sretstvima, već im se moraju staviti na raspolaganje što izdašnija sretstva za njihov rad.

Ja sam uvjeren i osvjedočen, da će Gospodin Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja posvetiti naročitu pažnju da ovu bolnicu povрати na onaj nivo, na kome je bila.

Druge, po narodno zdravlje vrlo važne ustanove, su higijenski zavodi. Kao prvi uslov da higijenski zavodi mogu provoditi uspješan rad, jeste da imaju dovoljne i prikladne prostorije, u koje će moći smjestiti sva svoja odjeljenja i laboratorije, pošto je tu najčešće radi oko ispitivanja zaraznih bolesti, zašto su neophodno potrebne odgovarajuće prostorije, kako se ni osoblje ne bi izlagalo opasnosti da se zaraziti. Tako je, na primer, Državni higijenski zavod u Sarajevu jedno poglavlje za sebe. U jednoj prostoriji 5 × 3,5 m. vrši se: sterilizacija zaraženog materijala, destilacija vode, pranje i sterilizovanje posuda, pripremanje bakterioloških podloga i sekcija pokusnih životinja.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, vaše je vreme isteklo i molim Vas da zaokružite vaša izlaganja i da završite govor.

Ismet-beg Gavran Kapetanović (nastavlja): Ja sam disciplinovan član i završicu govor čim isteče moje vrijeme.

Gospodo, mislim da je suvišno izlagati šta znači rad u takvim prostorijama, a pod navedenim uslovima.

Državni Higijenski zavod u Sarajevu smješten je danas u zgradi, koja oopće ne odgovara, niti je odgovarala od početka njegovim potrebama, a naročito kada se uzme u obzir, da se rad Higijenskog zavoda stalno povećava, a tim i njegove potrebe rastu.

Istina, još u Zakonu od 16 marta 1931 godine o građenju i proširenju državnih zgrada za zdravstvene ustanove predviđeno je između ostaloga: u § 1 tač. 6 za građenje i uredenje Higijenskog zavoda u Sarajevu 3.000.000.— dinara, a u § 3 da se izvođenju radova iz § 1 ima pristupiti najkasnije u toku budžetske 1931/32 godine.

Navedeni Zakon, međutim, nije dozvolio, da se iz odobrene sume od 3.000.000— dinara smije naba-

viti i potrebno gradilište, nego je isto trebalo nabaviti iz drugih sretstava — ili da ga pokloni općina ili da se uzme koje slobodno državno zemljište.

Pitanje zemljišta nije se moglo da riješi u određenom roku, iako se je Higijenski zavod obratio na općinu i Finansijsku direkciju i predložio zemljišta koja dolaze u obzir. Kako se iz pomenutog razloga nije moglo početi sa gradnjom, to je kredit poslije isteklog roka utrnuo, tako, da se najaktuelnije pitanje državnog Higijenskog zavoda u Sarajevu, pitanje zgrade, nije do danas skinulo s dnevnoga reda.

Državni higijenski zavod, kako bi se ovo goruće pitanje jedanput likvidiralo, svojim aktom br. 16613/36 od 6-I-1937 godine, upućenim Ministarstvu socijalne politike i narodnog zdravlja, predložio je, da na osnovu § 98 Finansijskog zakona za 1936/37 god. donese uredbu sa zakonskom snagom, kojom će se analogno Zakonu o građenju i proširenju zdravstvenih ustanova iz 1931 g. omogućiti gradnja zgrade Državnog higijenskog zavoda u Sarajevu.

Kako, prema izloženom stanju Državnog higijenskog zavoda u Sarajevu, pitanje zgrade je pitanje kome, u interesu narodnog zdravlja, nema mjesta daljnjeg odlaganja, to apeliram na g. Ministra, imajući puno povjerenje u njegov rad, da omogući podizanje zgrade Državnog higijenskog zavoda u Sarajevu.

Dozvolite mi, da se bar sada ukratko pozabavim invalidima. Poznato je, da je to stalež o čijem bi se socijalnom stanju moralo voditi više računa.

Ratovima za oslobođenje, onesposobljeni za svaki rad, ostala im je kao jedina opskrba dodijeljena invalidnina, koja bi trebala, u interesu socijalne pravde, da se redovno isplaćuje i invalidima omogući održavanje golog života. Međutim, invalidnina ne samo da se redovno ne isplaćuje nego šta više neki ju nikako ne dobivaju.

Invalidskim zakonom od 21-XI-1925 određeno je da teški invalidi mogu otkupiti svoju invalidninu; dobivenom invalidninom (otkupninom) stvoriti sebi samostalno zanimanje, te na taj način obezbijediti sebe i svoje porodice.

Invalidi su se poslužili tim zakonskim pravom, ali u većini slučajeva nisu uspjeli. To nije bila njihova krivica, nego su djelovale razne okolnosti, a osim toga oni nisu mogli uspjeti u svim poslovima, u utakmici sa zdravim licima.

Prilikom otkupa invalidnine, invalidi su imali u vidu član 84. Invalidskog zakona iz 1925 godine, po kojem u slučaju neuspjeha u poslu, bez vlastite krivice, invalidnina se automatski vraća.

Novim Invalidskim zakonom, od 4-VII-1929, teškim invalidima učinjena je velika nepravda, jer su im oduzeta sva prava osim prava na liječenje, koje pripada i svima drugim siromašnim građanima. Oni koji su invalidninu otkupili po sadanjem zakonu o invalidima u mnogo su povoljnijem položaju nego oni koji su to učinili po Zakonu iz 1925 godine.

Stoga apelujem na g. Ministra, da ispravi nepravde nanešene invalidima od strane bivših režima na taj način, što će se na slučajeve teških invalida, koji su uzeli otkup po Invalidskom zakonu od 1925 godine, primjeniti čl. 84 istog zakona, koji je Zakonom iz 1929 godine stavljen van snage.

Dalje, apelujem na g. Ministra, da se Invalidski sud za srezove: Foču, Čajniče i t. d., prenese iz Podgorice ponovo u Sarajevo, jer sve okolnosti govore u prilog tomu zahtjevu.

Sarajevo, po svom centralnom geografskom položaju i kao važan komunikacioni čvor, omogućava većini stanovništva spomenutih krajeva brži, kraći i jeftiniji put nego u Podgoricu.

Na koncu govora, gospodo, dozvolite mi da se s nekoliko riječi, osvrnem, iako ovde nema g. profesora Kosića, na njegov govor, koji je održao prigodom načelne debate, u kojem apostrofira nas Muslimane u Bosni i Hercegovini i u kome je između ostalog rekao ovo:

»G. Pretsjednik vlade, kao Ministar spoljnih poslova imao je da se postara o što boljem dočeku i lepšem provodu Pretsednika vlade Turske g. Inenia.

Da ga se što lepše dočeka, gdje se može najprijetnije osećati nego u šehar Sarajevu i on ga je odveo u Sarajevo. Ljudi, koji su gledali taj doček, kažu, da je on bio tako dočekan, da je to bila frenežija, oduševljenje onih masa, kao što se kod nas Srba probudilo ono osećanje za vreme ataka na naše verske svetinje, tako se i kod njih (u stenografskim bilješkama ispuštano »Muslimana«) probudilo ono staro tursko. Starci su iznošeni i teški bolesnici da ga vide i da ga dočekuju.«

Gospodo narodni poslanici, sudeći po riječima »kod njih se probudilo ono staro tursko«, dolazi se do zaključka, da profesor g. Kosiću nije posnata povijest Bosne i Hercegovine i porijeklo bosansko-hercegovačkih Muslimana, da mu nije poznato da se stari fizički tip Jugoslovena nigde nije tako čist održao, kao kod Muslimana u Bosni i Hercegovini. Da su baš oni i niko drugi kroz stoljeća sačuvali Bosni i Hercegovini karakter jugoslovenstva. Da mu nije poznato, da je pored tujih osvajača naš jezik ostao u Bosni i Hercegovini potpuno očuvan i čistiji nego i u jednom kraju naše države. I ne samo da su Muslimani Bosne i Hercegovine održali i sačuvali naš jezik na domaćem tlu, već su ga prenijeli i preko granica tih zemalja. Poznata je činjenica, gospodo, da se je jedno doba smatrao naš jezik kao drugi jezik, kojim se je govorilo na carigradskom dvoru. (Pljeskanje na desnici).

Isto je tako historički utvrđeno, da su Muslimani u Bosni i Hercegovini braneći se tuđem uticaju, — pa bio taj i turski, — uvijek davali jak otpor, koji se je godine 1831 izrodio u otvorenu borbu protiv Sultana.

Ustanak Husein-kapetana Gradaševića jasan je dokaz stava, koji su zauzimali bosansko-hercegovački Muslimani protiv turske uprave, te iako je turska vojska ugušila ovaj Ustanak u Bosni nije bilo mira sve do dolaska Omer Paše Latasa, 1850—1852, koji je na besprimjerno krvav način ugušio ustanak. Otpor protiv dolaska Omer Paše Latasa bio je kakvog historija ne pamti. Napokon, junački, nadčovječanski, — skoro goloruki — otpor protiv ulaska Austro-Ugarske okupatorske vojske.

Važna je činjenica, gospodo, da se o turskoj vlasti u Bosni i Hercegovini do dolaska Omer Paše može samo u neznatnoj mjeri govoriti.

Kao što se je relativno čisti biološki tip održao kod nas bosansko-hercegovačkih Muslimana, tako se je održala i neslomljiva unutarnja duhovna snaga, pa iako nije dala umjetnih tvorevina univerzalnog značaja, dala je, pored ostalog, samonikle narodne pjesme vanredne ljepote. To je jedan vrlo lijep aktivum, koji su privrijedili u historiji bosansko-hercegovački Muslimani i kao baštinu donijeli sadašnjosti.

Na napadaje neke druge gospode iz opozicije ne nalazim za potrebno da odgovorim.

A sada, gospodo, da završim. Iznijevši ovde neke sugestije učinio sam to sa dobrom namjerom i u potpunom uvjerenju, da se ono, što se je godinama zamjerivalo ne da, pored najbolje volje i nastojanja Kraljevske vlade — preko noći u cijelosti ispraviti.

Dosadašnji uspjesi Kraljevske vlade pod mudrom upravom g. dr. Milana Stojadinovića u privrednom, socijalnom i kulturnom i drugom pogledu daju nam punu garanciju za daljni pozitivan i konstruktivan rad na dobro Kralja, države i naroda.

Imajući puno povjerenje u Kraljevsku vladu i našeg agilnog Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja g. Dragišu Cvetkovića izjavljujem da ću glasati za ovaj budžet. (Burno odobravanje i pljeskanje u centru i na desnici).

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima reč Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja g. Dragiša Cvetković.

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Ja бих хтео да исправим једну ствар да се у току дискусије не би на њу враћали, а то је оно што је навео народни посланик г. Гавранџер Капетановић: да је сарајевској болници Министарство социјалне политике забранило да без одобрења Банске управе не могу прегледати заразне болеснике. Ово наређење постоји али га није издало Министарство социјалне политике и народног здравља него су га издале Банске управе, а ми смо га пре 6 месеци укинули. Израђен је сада један правилник који ће бити достављен Банским управама са упутствима како ће се у томе случају поступати. (Одобравање).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima u ime Jugoslovenske nacionalne stranke narodni poslanik g. dr. Živojin Popović.

Др. Живојин Поповић: Господо народни посланици, сва питања из ресора Министарства социјалне политике и народног здравља дубоко задиру у најболнија места нашег друштвеног, националног и државног живота. Треба се достојно одужити инвалидима, тим заточницима наше националне слободе и уједињења; треба збринуте незапослене раднике на једној страни, а запослене раднике на другој страни осигурати у здравственом и социјалном погледу; треба створити могућност доброг лечења болесницима из свих друштвених слојева; треба збринуте незбринуте старце и старице, као и неизлечиве болеснике; треба се побринути за правилну и довољну исхрану народа у свима покрајинама наше државе. Треба, што је најважније, чувати народно здравље и осигурати побољшање и уздизање одгоја наше расе.

Ако загледамо добро у свштину свих ових проблема ми видимо да они пенетрирају, рекао бих, до дна народне душе. Изгледа ми чак да и патриотизам, као главни фактор самоодржања свих нација, на првом месту зависи од целиходног и правилног решења ових проблема. Ја нисам присталица оне латинске изреке »Ubi bene ibi patria«, али на жалост она постоји и има много приврженика.

Оно што нам пада у очи кад бацимо један општи поглед како се сва ова тако важна питања решавају у нашој држави, ми одмах видимо да све иде у раскорак, да нема довољно хармоније и да

се сва ова питања решавају на дохват. Ако бацимо сада поглед како се води наша здравствена политика, народна и државна, онда одмах видимо да и она није диригована са једног места. Чак и у Министарству социјалне политике и народног здравља постоји, додуше у последњим годинама у мањој мери, подељеност. Ту имамо подељеност на т. зв. превентивну и куративну медицину, која је, као што рекох, ранијих година ишла до те мере да је између једне и друге постојао један јаз пун мржње. А, господо, медицина не може да се дели. Она, као наука, чини целину. То баш показује и хигијенски одељак у буџету Министарства социјалне политике и народног здравља. У тај одељак за превентивну медицину унете су многе установе које имају карактер чисте куративне медицине.

То самим тим доказује да је медицина недељива. На другој страни, господо, код нас се води здравствена политика и у Министарству војске, што је сасвим поимљиво и што мора да буде, али морам да речем да нема довољно хармоније и колаборације са грађанским санитетом. Имамо санитетску службу у Министарству просвете — Медицински факултети, школски лекари итд. Ми, затим, имамо санитет у Министарству саобраћаја, па и ту постоји званична санитетска власт, а на другој страни постоји и хуманитарни фонд државног саобраћајног особља. Ми имамо и санитет у Министарству шума и рудника, то су братимске благајне. Затим, имамо познати Уред за осигурање ралника, који је, изгледа, добио толику аутономију, да чини државу у држави. Имамо Црвени крст а имамо на другој страни масу друштва која хоће, разумем се, сасвим добронамерно, да се старају о нашем народном здрављу.

Ето, видите, господо, услед ове распарчаности ми видимо да нема довољно хармоније, нема довољно сагласности у руковођењу наше здравствене службе. Та дисхармонија свети нам се не само сала, него ће нам се она још више светити у случају рата, а Бог Марс је већ и сувише активан и врло лако може да избије врата и наше куће.

Ето, из свих тих разлога, господо народни посланици, ја бих био слободан да предложим, да се код нас што пре спроведе реорганизација санитетског савета и да се подигне на степен општег сталног државног санитетског савета, који би у суштини био наш главни генералштаб за хармонично руковођење целокупне наше народне и државне здравствене политике. У таквом једном врховном телу нашег општег санитета, морали би да буду заступљени најбољим стручним снагама — разумем се, не само наш грађански санитет него и војни, просветни, саобраћајни и ралнички опште и наш Црвени крст. Само ако створимо једну такву централну установу, која би била главни диригент наше целокупне националне и државне здравствене службе, ми ћемо моћи не само убрзо да доведемо у склад све распарчаности на овом пољу него и да постигнемо завидне резултате и то уз велику уштеду финансијских средстава.

После ове учињене сугестије, да видимо како се води здравствена политика у самом ресору Министарства социјалне политике и народног здравља.

Господо народни посланици, што се тиче болничког питања сам г. Министар признаје у свом експозеу, да су наше болнице у веома тешком положају. Он додуше криви за то закон од 1930 го-

дине и то је донекле тачно. Тај закон није био добар, од њега се много страдало. На другој страни видимо како је г. Министар сву наду за поправку наше здравствене и болничке службе уперо у предлог новог закона о болницама. Али, ја се питам, господо, шта је сметало г. Министру да за ове две и по године и по овом закону, какав је да је, поправи болничко стање? Он не само да није поправио болничко стање, него, господо, ја морам да констатујем објективно али са жалошћу, да су наше болнице доста запуштене и дошле у један незгодан положај баш за ове две године како г. Министар Цветковић заузима овај ресор. У свима болницама, господо, имате ове појаве: Недовољно су збринуте лековима, недовољно су збринуте са санитетским материјалом и, што је исто толико важно, немају довољно постељног рубља. А из политичких разлога, господо, болничко особље се толико распустило, да тамо већ услед тога влада хаос. Довољно је да се болничари упишу у Јерезу па им је онда дозвољено све да раде и онда им је дозвољено чак и то, да те — тако се може рећи — свете установе, запусте.

Господо, што се тиче толиких нада које полаже г. Министар у тај његов нови закон о болницама, ја могу одмах да вам речем, да сам имао прилике да прочитам тај закон и да је то уопште бледа контура само једног нацрта закона.

Јер, господо, ја вас питам, какав је то закон, који треба да регулише једну тако важну грану нашег друштвеног живота, а који предвиђа преко 20 правилника и уредаба, који тек треба да регулишу ту службу? Познато је по јуристичкој науци, да закон сам треба да је регулатор једне гране друштвеног живота, а кад он предвиђа друге регулаторе, који треба тек да регулишу ту службу, онда он ео ipso није регулатор, он није закон. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Још није готов закон!).

Ја ћу да признам, врло је симпатично, што је г. Министар овде изјавио, да је вољан да саслуша најстручније тело, а то је Савез лекарских комора, да изради један такав важан предлог закона о болницама, па да тек, после тога, кад доведе у хармонију овај предлог и тај предлог, који ће да поднесу најкомпетентнији стручњаци, да приступи израђивању једног тако важног закона.

Наша болничка служба трпи врло много. Ми имамо данас око 25.000 болничких постеља, а то је за 15 милиона становника наше земље и сувише мало. Ако узмете обичајено начело, да на 1000 становника треба да имамо 5 постеља, онда треба да имамо 75.000 болесничких постеља. Смањите то још за једну трећину, онда значи, да у најкраћем времену треба да добијемо барем још толики број болесничких постеља, колико данас имамо.

Господо, дозволите да овом приликом, кад је питање о пројекту овог новог болничког закона покренуто, учиним извесне сугестије г. Министру са молбом, да их саслуша и да их акцептира.

Прва ствар, што је и најважније, господо, треба се побринути о правилној управи болнице. Оно што стручњаци, што лекаре ужасно много кочи у њиховој делатности по болницама, то је да је њима наметнута и административна служба и служба рачуноводства. Зато бих предложио и молим г. Министра да усвоји, да се установе административни управници, који ће руководити цело-

купном болничком администрацијом и који ће бити одговорни у том рачунском погледу, у колико се односи на болнице.

На другој страни, господо, ја морам да признам, да је закон од 1930 године страшно запетљао болничку администрацију. Она је уопште код нас запетљана, али како је она сада запетљана у болницама, баш поводом овог Закона од 1930 године, то ваљда нигде не постоји. Ми смо раније имали у болницама свега један главни болнички протокол, а сад је овим законом установљено неких девет књига и направљен је такав хаос, да се у тих девет књига не можете никако снаћи и наћи управо оно што вам треба.

Тим законом је предвиђено, да болнице наплаћују болничке трошкове, поводом чега су морале да се заведу и све књиге споредних благајница, онда вођење стручне администрације поред опште администрације, коју воде сва надлештва, воде и болнице, и кад све то саберете и сумирате, видите да наше болнице морају да воде четвородупло већу и запетљанију администрацију него што је уопште и иначе запетљана администрација у осталим нашим надлештвима.

На другој страни треба повести много рачуна о напредовању болничких лекара. Од болничких лекара тражи се врло много. Тако се тражи да сврше један факултет, који је 50% дужи од свих других факултета. У колико сам обавештен, у новој уредби, коју предлаже Медицински факултет, те студије ће још више бити отежане. На другој страни, по закону о болницама, тражи се још, да један лекар, који хоће да буде специјалиста у извесној грани треба да проведе за веће гране — као што је интерна хирургија и др. — четири године, па да стекне назив специјалисте, а г. Министар Цветковић завео је, како сте могли да читате последњих дана у новинама, још и неке испите. Тако да секундарни лекар, када хоће да постане асистент, мора да полаже нарочити испит, а исто тако асистент, када хоће да постане примаријус, мора да полаже испит, а с друге стране, када такав лекар испуни све те услове и добије највећу титулу, а то је шеф одељења, не може даље да напредује од IV групе I степена, а његов друг који је завршио, рецимо права може да напредује до III групе I степена и даље. Господо, ја не могу да разумем да један човек, стручњак, треба да испуни све и овакве услове, да проведе у самим студијама 11 година, а такви се услови не предвиђају ни за професоре универзитета, и да му после свих ових услова не дају, да бар напредује, како његови другови напредују, коју су завршили обичан факултет. Јер, господо, њега свакако боли када види да његови другови напредују до III групе и даље, да су по рангу старији од њега, а он да је заостао. Треба дати тим људима побуду и воље за рад, јер тога нема ако човек нема отворено поље за студије све већег ранга и положаја.

Постоји још једна аномалија. Потпуно је оправдано што се сви залажемо за сталност судија, јер они има да решавају питање наше части, питања нашег морала, достојанства итд., али не разумем, господо народни посланици, да се нико није побринуо, — а то питање нарочито у овом Дому није покренуто — да људи, којима стављате своје здравље у руке, којима стављате животе ваших најмилијих у руке, не могу да добију сталност, него су шиканирани од свакога коме то падне на памет.

Ја бих молио г. Министра да се и то предвиди у новом закону, да после извесног броја година стекну и ови људи сталност и када им стављамо своје здравље у руке, треба да су бар у том погледу спокојни да би могли вршити свој посао сасвим прибрано и савесно. (*Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: То предвиђа нови закон после 10 година!*)

То је, господо, чак у интересу не само лекара него и државе и у социјалном интересу, јер, па крају крајева лекар треба да се бави и студијама прилика у оном крају где ради, а свуда прилике нису исте, па већ и из тих побуда потребно је да се сталност лекара омогући.

Господо, оно што је такође потребно да се предвиди, а што до данас није урађено, јесте цкиловање нашег болничког особља. Будите уверени, господо народни посланици, да је душа болнице то ниже стручно болничко особље. Лекари су мање више господари и гости, они су позвани да као стручњаци дођу и пронађу болести, поставе дијагнозу и издају потребна наређења, али ако нема савесног стручног особља и добре спреме, онда не може бити ни говора да ћемо имати добро уређене болнице. Свуда где сте видели добро уређене болнице на западу, или добро уређене санаторијуме, великим делом је то заслуга милосрдних се-стара и нижег стручног особља.

Ја могу да поздравим оснивање санитетског фонда и крајње је време било, да се о томе побрине ресорни министар и да га оснује, — разуме се, о томе треба размислити на каквој бази, — али мислим да неће бити довољно да се из тога фонда подижу само болнице, него уједно да се тај фонд употреби и за подизање санаторијума за грудоболне. (*Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Предвиђено је за све здравствене установе!*)

Потребна је и лична иницијатива на овом пољу. Она може да буде у разним формама, прво у подизању приватних болница, а имамо и таквих задружних установа као што су: Уред, Болеснички фонд, Братимска благајна итд.

Уред даје велике зајмове и држави и појединим општинама; Уред се бацио на урбанистичко подизање и улепшавање Београда, Загреба, Ниша и т. д. а неће да подиже болнице, које су толико потребне како његовим осигураницима, тако и нама. (Пљескање на левици).

На другој страни апелујем на вас, господо народни посланици, да ову ствар популаризирате код ваших пријатеља: Треба основати фонд при томе Санитетском фонду, да могу да постоје разна завештања, нарочито мања завештања о издржавању, на пример, једне или две болесничке постеље у којој болници. Има богатих људи, који ће можда желети да издржавају и неколико постеља, целу једну болесничку собу, јер нема, господо, богугоднијег дела, нити већег дела за своју душу, до оставити нешто од своје имовине за издржавање једне или више болесничких постеља у извесној болници.

Ја ћу бити слободан, да апелујем и на претставнике наше Седме силе. Додуше, Бог зна да ли је она седма, код нас можда је и тринаеста — али она може да одигра једну од првокласних улога у томе правцу, да ту ствар популаризира па и тако ће послужити побољшању наше здравствене политике. (Одобравање).

Дакле, господо, да резимирамо. Треба развити акцију у свима овим правцима. Потребно је да се што пре дође до довољног броја модерно уређених болница и да оне буду приступачне најширим слојевима нашега народа.

Г. Министар хтео је у своме експозеу да нас опсени како су исплаћене велике суме новаца за рачун болничких трошкова. Али то је, господо, дуговање, то је морало да се призна и да се плати. То нас и не интересује толико. Нас много више интересује шта ће да буде у будуће. Зато бих ја и предложио господину Министру да се сиромашни свет, нарочито сви земљорадници, који плаћају непосредну порезу до двеста динара, ослободе свих болничких трошкова... (Одобравање)... јер ће то народу донети много више користи.

Господо народни посланици, у томе предлогу Закона о болницама, кад смо већ код њега, г. Министар предвиђа и оснивање санитетског и апотекарског слагалишта. Ја бих пријатељски и искрено саветовао г. Министру, не, ни по коју цену не, господине Министре. Ми смо имали таква слагалишта, руковало се њима како се хтело, државна је то работа, неће ту бити никакве користи, а биће прилика за многе злоупотребе. Бациће рђаву сенку и на Ваш углед и зато Вам саветујем побегните од те идеје. Али има друга једна ствар, о којој г. Министар треба да поведе озбиљно рачуна, а то је, да хемијска индустрија буде заиста у рукама нашег националног капитала. (Одобравање). Ми имамо југословенског др. Вандера, то је швајцарско предузеће. Па имамо „Југефу“ и друге фабрике, где је капитал искључиво било из Мађарске било из Аустрије. Господо, није потребно само ради здравствене службе, потребно је и ради наше националне одбране да хемијска индустрија буде у рукама чистог националног капитала. Ја мислим да вам је потпуно јасно зашто. Sapienti sat!

Кад сам већ код овога питања хемиске индустрије, хоћу да покренем питање, које ви сви запакате у животу, а то је, господо, тровање содом. Што се трују они који су свесни, који су пунолетни и који заиста страдају, јер нема већих мука него кад се неко трује содом, то је, напошетку, њихова ствар, јер су они пунолетни и о томе су могли да размишљају, али од соде страдају много ситна и невина деца. Зато бих вам предложио, господине Министре, да одмах забраните слободну продају соде.

Дозволите ми сад да пређем на једно друго питање, на једну другу грану, а то је како се код нас води полицијски санитет. Господин Министар се бацио само на реорганизацију, на реформу наше здравствене службе. Међутим, потребна је реорганизација и нашег полицијског санитета. И ту је потребно имати стручна лица, стручне лекаре, који могу да се употребе за ту службу.

Ја се сасвим слажем са предлогом господина Министра о увођењу испита, па зато држим да је добро што се тражи испуњавање једног и другог испита да би се дошло на положај шефа, али је и овде потребно исто тако установити испите, који постоје у целом свету. Постоји испит за физикат свуда. Наши срески лекари нису довољно опремљени у погледу социјалне медицине. Они су несумњиво у општој спреми опремљени, али за ону социјалну службу, или ако хоћете, полицијски санитет, ту је потребно бити специјално опремљен и ту би био потребан нарочити испит.

Даље, потребно је, господо, да једанпут господин Министар прихвати доношење закона о лекарима. Он га већ има. Предлог му је већ учињен од стране Савеза лекарских комора, па је неопходно потребно; да се односи лекара према држави и извесним установама, као и лекара према лекару и лекара према болеснику реше законским путем.

Као што сам у своме говору већ рекао, поред подизања болница, неопходно важно питање је и подизање санаторијума за грудоболне. Ви сви знате да туберкулоза код нас страховито коси наше људство. Ту човек не може ни да буде свестан колико је та болест распрострањена и то, нажалост, не само у редовима социјално мање збринутим, него и у редовима материјално осигураним и збринутим. То је само доказ колико је та наша служба недовољно организована и колико се та зараза шири свуда и на сваком месту. Господо, ми имамо овакво стање: код нас од туберкулозе умире на 10.000 становника 25 људи годишње; у Француској 17, у Швајцарској 13, у Енглеској 10, а у Немачкој и Данској свега 7. Код нас болује годишње око 200.000 људи од туберкулозе, а умире годишње око 50.000 људи.

Кад узмемо у обзир да имамо свега 3.000 болесничких постеља за туберкулозне и то када ту урачунамо и болесничке постеље по појединим болницама, које износе много више, него што чине болесничке постеље у санаторијумима, онда тек видимо како смо незбринуте. Јер, и ако претпоставимо да имамо 3.000 болесничких постеља за туберкулозне, а имамо 200.000 оболелих од туберкулозе, који су сигурно врло тешко оболели и ако претпоставимо да је само $\frac{1}{4}$ од њих у таквом стању, да би им било потребно санаторијумско лечење, онда нам је потребно око 40.000 болесничких кревета.

Може да се пође и од ове чињенице, треба нам бар онолико болесничких постеља за туберкулозне, колики је просечни годишњи број умрлих од те болести, а то је 50.000.

Дакле, видите у том погледу имамо стање врло тешко. За то је потребно да се у тај санитетски фонд предвиди већа сума и већа средства и да се томе питању приступи са добро смишљеним планом. Али, господо, и ту постоји неки зао дух, који то омета. Сећате се добро да је лањске године Господин Министар унео амандман од 10.000.000 динара за подизање санаторијума на Авали. И онда је дошао један пријатељ г. Корошца и рекао му да ће од подизања овога санаторијума Словеначка изгубити 24—30.000.000 годишње, а нарочито ако би се приступило изграђивању санаторијума на југу наше државе. И за то је цела ова ствар са изграђивањем санаторијума на Авали пропала.

Ја немам ништа против тога да свих 50.000 болесничких постеља буду у Словеначкој, мада њих нема. Али, дозволите ми, да вам нешто кажем о тој клими. Та субалпска клима није уопште за грудоболне. Од те аномалије пати цео свет у Европи, јер га је Швајцарска умела вешто да заведе својим природним лепотама. Та субалпска клима није ни приближно добра за туберкулозне, као она клима коју ми имамо у Сурдулици или на Златибору итд. Клима у Словенији, у Голнику и Тополници није ни приближно онако добра, као наша на Златибору и Сурдулици.

Ја сам убеђени националиста и Југословен и не бих имао ништа против кад би та клима била повољна да се сви потребни санаторијуми израде у Словеначкој. Али и Швајцарска је, као што рекох, у том погледу обманула свет, јер само јужна Швајцарска и северна Италија имају повољну климу за лечење грудоболних.

Немојте да западамо у те заблуде. Грех би то био и према болесницима и према нашој привреди. На Златибору, Сурдулици, оградницама Копаоника итд. јединствена је клима за грудоболне, то је мелем-клима за подизање санаторијума, и зато треба израдити један унапред добро смишљени план за подизање санаторијума, који би био ефикасан у сваком погледу. Питање подизања санаторијума на Авали намеће се не само као леčiliште за Београд и околину, такав један санаторијум неопходно је потребан и са других разлога. Ја ћу да признам, да климатски услови нису Бог зна какви за подизање тога санаторијума у близини Београда. Али је такав санаторијум у близини Београда потребан због тога, да би Министарство социјалне политике и народног здравља имало један санаторијум, који би послужило као помоћни научни институт и Министарству и нашем Медицинском факултету.

Господо, подизање санаторијума није нам потребно само ради лечења болесника, већ нам је потребно због превентивних мера против туберкулозе, да би се изоловали тешко оболели, те да не би ширили ту ужасну болест све даље и даље. Разуме се, у тој превентивној борби није потребно само то. Једно друго питање које се укршта са овим здравственим питањем јесте питање подизања наше привреде и наше просвете код нашег народа. Потрено је побољшање исхране нашег народа. Ја сам код Министарства пољопривреде говорио о томе. Код нас влада једна заблуда, која је распрострањена и у иностранство, да смо ми богата пољопривредна земља.

Господо, ако се помучимо, да обрачунамо колико је потребно хране за правилну исхрану 15 милиона наших становника, па кад узмете у обзир да се наш народ храни хлебом од кукурузног брашна, које је нездраво, онда долазите до ових закључака: Да нама недостаје 2 милиона метричких центи пшенице за нормалну исхрану нашег народа, да не производимо ни једну трећину поврћа колико нам је иначе потребно за нормалну исхрану, а што се тиче продукције меса ту нам, колико се сећам, фали 275 милиона килограма годишње. И о томе је потребно, господо, да цела Влада поведе рачуна, потребно је да се приступи интензивовању наше земљорадње, наше пољопривреде и наше целе привреде.

Захваљујући Међународном комитету за исхрану добро је што се и код нас дошло на идеју да се оснује Одбор за народну исхрану. Господин Министар, додуше, каже, да је то успех ове Владе, али је то, господо, иницијатива Међународног одбора. Ја бих препоручио господину Министру, да свесрдно прихвати овај Одбор за исхрану и да га помогне, јер, господо, без дубљих студија на терену о томе како може да се храни наш народ, ми не можемо правилно решити тај врло важан проблем исхране нашег народа. Питање исхране је тесно везано и са просветним уздизањем наше жене на селу. Има и тога, да је понекад ту материјал, али услед слабе просвете или слабе упућености не

може да се употреби ефикасно и зато је, господо, потребно да се заиста приступи оснивању домаћинских школа, и да наша жена потпуно неопходно заврши основну школу, прође кроз домаћинску школу, пре но што постане домаћица.

Говори се једнако, господо, о томе како треба да се заштити наша жена на селу, да се штити материнство и да је морталитет деце велики. И то је исто тако везано са просвећеношћу. Можете ви одвести и бабицу на село, али кад наша жена зна да је порођај стид, и да треба да оде у подрум или шталу да се породи, онда је јасно да ту жену треба просветно уздићи, јер баш због тога морталитет деце је страховит. Све статистике о томе су недовољне. Ја сам као свештеничко дете пре рата прелиставао протоколе рођених и наилазио сам на страшне податке. Мати та и та родила 11 деце од којих је живо само троје; та и та родила 18 деце, живо једно; од 21 детета живо је четворо итд. То су, господо, страховити подаци и они показују да је безусловно потребно, да се наша жена на селу просвети, јер бисмо онда имали много мањи морталитет деце.

Али и наша жена у вароши доста лута. То је последица капиталистичког уређења. Капитал је умео вешто да створи манекене, герле, старове итд. да их разголити, да им на неприродан начин обоји нокте, да им наколмује трепавице, да им обрије обрве итд. итд. А то жена као слепо оруђе капитала не види и страда. Али што је још жалосније, то се све врло лако лепи и за наше жене. Уопште, жена у свету лута, хтела би да се метне онде где је место мушкарцима, а мушкарац би следствено требало да оде онде где је жена. Ако се биолошке чињенице изгубе из вида, онда ће се увек правити кобне грешке. Жена мора да се култивише као свет за себе а мушкарац за себе и тек онда ће брак бити привлачан и леп. Тек онда кад је жена за мушкараца други свет — тера инкогнита, коју треба да освоји и обратно, тек онда ће та заједница бити лепа. Али то је проблем за себе, који захтева много већу и дубљу обраду.

Господо, да се вратимо опет на нашу здравствену службу, на борбу против маларије. Јасна је ствар, шта треба спровести да не дође до маларије. Потребно је уништити комарца који изазива маларију, то је све. Међутим, господо, како се сада ради код нас то је Сизифов посао — вечито тровање народа кинином ничему не води, кад опет дође комарац да га поново зарази. Ствар је јасна шта треба да чинимо, морамо да уништимо тог специфичног комарца. Али ради тога треба исушити баруштине где се они пате, па не само што ћемо тиме у здравственом погледу добити, него и у привредном. Исушиле би се баруштине, добили би се најбољи комплексни зиратне земље, а то би нам помогло да лакше решимо питање збрињавања наших добровољаца и инвалида.

Кад смо дошли, господо, на то питање инвалида, ја морам да кажем да је то заиста једно болно питање, које служи на срамоту свих законодавних тела од 1919 г. па и нама. Ја то морам са болом да признам. Зар смо ми, господо народни посланици, смели да допустимо и да дочекамо да нам Претседништво удружења Ратних инвалида прочита и овакве речи: „У својој бескрајној љубави према Отаџбини, у свом беспримерном самоодрицању ратни ветерани Југославије, унакажени и онеспособљени у бојевима за слободу чекали су

стрпљиво 20 пуних година да држава искупи један велики морални дуг, али све до данас то нису дочекали, држава још није доспела да се одужи заочницима свога опстанка, онима који су је кроз крв и смрт отимали од пропасти". Морамо сви да признамо да је ово срамота за све нас а нарочито овог Дома што није решено ово питање онако како је требало и морало да се реши. Оно није решено иако је Министар хвалио своју Уредбу од 1936 г. и износио оне цифре, јер он сам себе дезавуише кад каже да је закон у изради, и да та ствар тек има да се реши.

У погледу решавања наших социјалних проблема г. Министар се хвали, како је ова Влада са великом активношћу решавала све социјалне проблеме. А нарочито истиче значај Уредбе о минималним надницама, колективан уговор, о помирењу и арбитражи, а додуше и сам вели у своме експозеу, да ова Уредба има много недостатака, али ипак тврди да су радничке наднице показале осетан пораст после ступања на снагу ове Уредбе. До овога закључка долази на основу излагања својих статистичких података и на основу поређења података о надницама у септембру 1936/37 г. А знате ли колики је тај осетни пораст? Свега 1,74 дин. Зар је то осетан пораст? И да ли је тај и толики пораст само резултат ове уредбице? Зар може да се оспори, да није ништа утицала све јача динамика опште народне привреде која се осетила као последица попуштања велике светске кризе и депресије? Али, господо посланици, мене уопште чуди да г. Министар социјалне политике гледа на ово питање тако површно. Суштина овог питања лежи у нездравом односу између људске радне снаге и машине, односно, усавршавања машине, која је данас приватна својина капитала.

Све веће усавршавање машина, с једне стране, чини људску радну снагу све излишном, те је незапослених радника све већи број са друге стране. А када се, господо, једна роба, како се то капиталисте изражавају, у овом случају људска радна снага, све више гомила и нуди на пијаци, онда разуме се да радна снага мора да опада у својој цени. Тај нездрав однос, господо, сигурно не може да се регулише појединим уредбама господина Министра. Ту су потребне свакако корените реформе целога друштва, ту је, господо, потребно можда, ако хоћете, и укидање капиталистичког система друштвеног уређења, а за такве подвиге, господо, оваквим уредбама нашега господина Министра неће се много постићи и то ми личи на хватање мравца у коштац са лавом. Кад додамо овој све већој незапослености фабричких радника онај сталан прилив, који је подвукао господин Министар — потпуно пролетеризованих и незапослених земљорадника, за које је сам господин Министар признао да им ова Уредба није могла да помогне, онда тек видите сву немоћ ове Уредбе, која ће се неминуовно показати у животу као некорисна, и која се већ као таква и показала.

Што се тиче пензионог осигурања радника, мора се признати, да је то једна добра ствар и да њу треба поздравити. Ја ћу учинити само једну примедбу, мислим да треба изменити пропис у овоме закону, да радник треба да има 40 година улагања или 70 старости, па да тек стекне старосно осигурање, а за жену је предвиђено 35 година улагања и респективне 65 година старости.

Господо, кад узмете у обзир под каквим се тешким условима често ради; како је тај мануелни рад често врло нездрав и тежак, а знате да је за чиновнике предвиђен много мањи број година за пензију, ја бих замолио господина Министра да ову ствар исправи и то онако како то социјална правда захтева.

Да пређем, господо, на пословање нашег Уреда за осигурање радника. Ту постоји једна велика аномалија. Код Уреда за осигурање радника радник је осигуран онда кад је он запослен т.ј. кад је већ самога себе осигурао, самим тим што је запослен. Међутим, он може да улаже десет и петнаест година, па ако остане после тога само шест недеља без посла, онда му све оно што је улагао пропада. Господо, то је промашен главни циљ осигурања и зато је потребно да се то исправи. Због тога видимо да се финансијска средства намножавају код нашега Уреда за осигурање радника, а то долази и због тога, што је проценат улагања према обезбеђеној заради врло велики. Мени се чини да само пољска има већи проценат, а све остале земље имају много мањи проценат који се улаже за обезбеђење и осигурање радника. Ви, господо; видите овакве цифре у извештају тога Уреда за осигурање радника. Ја ћу да вам обратим пажњу само на глобалне суме из извештаја тога Уреда у 1936 години:

Господо, 1936 године укупан приход износио је 298,000.000 динара, а укупан број осигураних радника био је 616.211. Уочите ову суму, господо, од 298,000.000 динара, јер те године Министарство социјалне политике имало је свој буџет од свега 200,000.000 динара, с тим да збрине у здравственом и социјалном погледу цело наше становништво од 15 милиона, а Уред је утрошио 298 милиона да збрине свега 616 хиљада радника и то само у случају болести. Овоме, господо, не треба коментара. Ствар је сасвим јасна. А шта ради Уред са толиким парама? Ја сам већ казао: он даје каматне зајмове, подиже и улепшава вароши скупоценим зградама, али не подиже болнице, санаторијуме, радничке домове и друго што је тим радницима неопходно потребно. Али зато се, господо, лекари и сусрећу са оваквим аномалијама: извештан радник оболео од туберкулозе, зато само што нема још свега пет дана, јер му је потребно 10 месеци улагања па да стекне право на санаторијумско лечење, само зато што нема још тих пет дана, он се не шаље у санаторијум него се одбацује и гура у очигледну смрт.

На другој страни видите ваздан злоупотреба, као што су, на пример, оне у Крагујевцу, где су апотекари у договору са радницима давали им извесне косметичке ствари, а од Уреда узимали и наплаћивали пуне цене по издатим рецептима. То је дошло и до суда, па су двојица од ових апотекара и осуђени. Једноме од њих, зато што је ступио у Јерезу, допуштено је да може поново издавати лекове за Уред, док ономе другоме, који није ступио у Јерезу, то није допуштено.

Кад погледате колико Уред троши на управне трошкове, колики су буџетски издаци за његове чиновнике, онда се морате згранути. Ти су трошкови нарочито порасли у последње време, јер господин Министар социјалне политике, немајући више где да упосли своје партизане, он својим препорукама натерује Уред да их прими, па макар то и не конвенирало буџету уредском.

Што се тиче незапослености, господин Министар нам је казао на основу статистичких података, како је он принуђен да издаје све веће и веће помоћи због незапослености и како је та помоћ све више расла. Он нам је у својој експозеу то лепо изнео и дао податке о томе. Ви видите да је издана помоћ у току 1937 године два пута већа него 1935 године. Онда је издато 12,400.000, а у току 1937 године она је два пута већа и износи 24,400.000 динара. А кад упоредите са 1929 годином, кад је помоћ изнела свега 2,360.000 динара, онда видите, да је та помоћ скоро десет пута већа.

Господо, господин Министар у својој експозеу, говорећи о овој питању, казао је ово: Ово су велике суме, које служе само тренутној помоћи, а које морамо издавати пошто немамо организоване акције за решавање узрока незапослености у нашој земљи. То су, дословно, његове речи. Па како се, господо, то слаже са изјавом господина Министра финансија који нам је изјавио, да се код нас привредна политика води по једном добро смишљеном плану? То је скроз контрадикторно, а то је контрадикторно и са малопрешашњом изјавом господина Министра, коју је дао са овога места, кад је казао: да ова Влада води једну добро смишљену и планску привредну политику и како се је она побринула да умањи незапосленост. Међутим, ми баш из ових цифара видимо да се све више и више издаје незапосленим радницима. А нарочито господина Министра дезавуише оно што је казао на страни 19 свога експозеа: да у односу према години 1929, чак кад се узме у обзир и повећање броја становника, да се број запослености повећао у 1937 чак и према тој 1929 години. А, господо, суме које се издају незапосленим радницима изнеле су у прошлој 1937 години према 1929 више неголи десет пута, а према 1935 години, на коју се господин Министар баца дрвљем и камењем, повећана је два пута.

Откуда, господо, долази толика разлика? Господин Министар о томе питању каже међутим: да је овај пут збрињавања радника, тј. путем давања помоћи, антисоцијалан и да свако треба да се навикне на рад и да се збрињава путем личне зараде. А шта, господо, ради тај господин Министар? Он са своје стране сам највише квари раднике, он је тај који немилице издаје помоћ радницима, разуме се, само онима, који се упишу у Југорас. И ја сам слушао од ситних послодаваца, да не могу да добију раднике за посао, зато што Министар социјалне политике даје по 100 динара недељно свакоме раднику који се упише у Југорас.

Ето, господо, према оваквом раду Министра социјалне политике види се, како се он сам у својим излагањима дезавуише и баца у загрљај неистина; и онда просудите сами да ли таквој једној Влади, која се идентификује у свему са радом свога Министра социјалне политике, да ли се таквој једној Влади може поклонити наше поверење? (Одобравање на левици.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Рећ има у име Radnog kluba народни посланик г. Karel Doberšek.

Karel Doberšek: Gospodje narodni poslanci! Danes smo slišali ekspozice gospoda Ministra za socijalno politiko in narodno zdravje. Kdor ga je pazljivo poslušal je dobil vtis, da je v naši državi socijalno skrbstvo na taki višini, da ni potrebno absolutno ničesar več v tem pogledu dopolniti, ter da poslanci iz

opozicije sploh nimajo ničesar kritizirati. Vendar moram omeniti, da je to gledano samo iz naše skupščine, samo iz naših ministrstev. Ako pa pridemo, gospodje, med narod med delavsko in kmetско ljudstvo, potem vidimo koliko je praktično resnično od vsega tega, kar nam je minister za socijalno politiko in narodno zdravje v svojem ekspozeu razložil.

Gospodje narodni poslanci! Najmanjša, toda najboljša socijalna organizacija je še vedno naša občina. Naše občine so imele v prejšnjih časih dolžnost, da so vodile politično državno upravno administracijo. Danes ko se časi spreminjajo, ko se društvo preosnavlja, se našim občinam nalagajo še druge naloge, ki jih naše podeželske občine, kakor tudi občine v industrijskih krajih in v mestih ne morejo dobro izpolnjevati, ali pa sploh ne, zato ker občine nimajo denarja, a država v tem pogledu ne daje sredstva na razpolago.

Pred svetovno vojno naše kmečke občine niso imele takih socijalnih nalog kakor danes. Naše občine se prej niso morale brigati, kako naj zaposle podeželske delavce, niso se morale brigati za stare kmetске posle, ni jim bilo potrebno skrbeti za propadle kmete. Vsa ta nova vprašanja, vse te nove naloge so prišle šele po svetovni vojni.

Naša država je kakor pravimo kmetška država, saj živi v njej 80% kmetov. Zato bi bilo potrebno, da se skrbi tudi socijalno za našo kmetško prebivalstvo. Mi pa vidimo, da se pri nas niti najmanj ni poskrbelo za onemogle kmetске posle, za hlapce in dekle, da se ne pomaga kmetским delavcem, ki ostanejo brez zaslužka, da se ne skrbi za one kmete, ki so propadli na svoji zemlji brez svoje krivnje. V tem pogledu vidite, se pri nas še ničesar ni spremenilo in poboljšalo. Kakor je bilo potrebno, da se uvede kmečka zaščita, ki je stala toliko milijonov, še bolj je potrebno da se poskrbi za najrevnejši del ljudstva na deželi. To vprašanje ni tako komplicirano za kmečke občine kjer narod ni tako močno diferenciran. V industrijskih občinah, na primer v občinah kjer je premogovnik, ali kak druga industrija, tam je to vprašanje bolj komplicirano.

Pri rešitvi socijalnih problemov je vsekakor zelo važno skrbstvo za osirotele otroke. Otroci, ki nimajo ne očeta ne matere, ki so prepuščeni sami sebi ali pa tujim ljudjem, ostanejo brez neobhodno potrebne družinske vzgoje. Ko taki otroci odrastejo, se šele vidi težke posledice. To je eno najvažnejših vprašanj kateremu bi moralo ministrstvo za socijalno politiko in narodno zdravje posvetiti pozornost. Ako je naša država res kmetška država — a ona to je — potem se moramo zavedati da je vzgoja teh otrok neobhodna potreba. Kdor je študiral to vprašanje in opazoval otroke, ki so zrastle brez očeta in matere, brez družinske vzgoje, ta je ugotovil da je 80% vseh otrok zašle na kriva pota in da so taki otroci v večini slučajev postali zločinci; da so zašli v kriminal in končali v kaznilnicah. Ako bi naša socijalna politika bila res dobra, potem bi se morala na vsak način pobrigati za to osirotelo deco in pravočasno poskrbeti za njihovo vzgojo. Ako otroci od prvega do šestega leta starosti ne dobe primerne domače družinske vzgoje lahko 100% računamo da bodo taki otroci imeli kasneje opravka samo s kaznilnicami. Jaz smatram da bi socijalna politika morala dopoljevati pravdo. Le na ta način bi pravda, to je kazenski zakon imel čim manj opravka z mladoletnimi zločinci. Ako pogledamo moderne države, vidimo, da se

je mladinsko vzgojstvo v vseh teh državah postavilo na visoko stopnjo. Te države imajo vsled tega mnogo manj opravka z mladoletnimi zločinci, ni jim potrebno graditi novih kaznilnic, ker bodo še stare kaznilnice kmalu ostale prazne. Ako je g. Minister za socijalno politiko in narodno zdravje omenil, da je potrebno skrbeti za narodno zdravje, moram temu dodati, da je njegova dolžnost skrbeti ne samo za telesno zdravje, ampak tudi za duševno zdravje naroda. (Odobranje na levici). Gospodje, skrbeti moramo da mali otrok ne ostane samo telesno zdrav, temveč tudi duševno zdrav. V zvezi s tem pa je še drugo vprašanje t.j. vprašanje avtoritete očeta in matere odnosno hranitelja, kakor tudi vprašanje avtoritete oblasti in celo najvišje državne uprave. Kajti otrok, ki ne dobi v otroški dobi potrebne vzgoje, zadostne hrane, ki mu po prirodnem zakonu pripada, tak otrok izgubi čut do avtoritete svojega očeta ali hranitelja ker potrebna avtoriteta se lahko vdrži samo v slučaju ako hranitelj lahko nudi otroku življenjsko neobhodne potrebe. Ako pa država ne skrbi za osirotele otroke, ako država ne skrbi zato, da ima siromašno ljudstvo potrebno hrano, potem je jasno, da siromašno ljudstvo izgubi tudi čut do državne avtoritete. Zato se pri nas često govori o prevratnih elementih v državi, ne pomisli se pa pri tem, da so za tako stanje največ krivi oni, ki bi se morali brigati da bo socijalno skrbstvo na primerni višini.

V zvezi z nalogami občin moram omeniti, da jim nalagajo današnji zakoni mnoge naloge, ki jih one ne morejo zmagati a so po mojem mnenju tudi nepravilne. Občine morajo n.p. celo skrbeti za družine vojni obvezancev ki so poklicani da služijo kadrovski rok. To je očitna krivica. Kako pride siromašna občina, da mora vzdrževati družino vojaškega obvezanca, ki je star n.p. 27—28 let, a katerega je država poklicala, da odsluži vojaško dobo? Kako pride občina do tega da more ona skrbeti za tiste družine? Edino pravično bi bilo in razumljivo, da je dolžnost tistega, ki otrokom odvzame hranitelja, da on skrbi za njegove otroke in družino.

Eno od najbolj perečih je vprašanje naših invalidov. Z žalostjo moram ugotoviti, da se je pri rešitvi tega vprašanja vpeljala dvojna mera. Z invalidi, ki so bili dobrovoljci, ki so bili srbski vojaki se čisto drugače postopa kot pa z invalidi, ki so bili avstrijski vojaki. Zdi se mi da je to dvojna mera, ki ni pravična; in to tako iz nacionalnih, kakor tudi iz moralnih razlogov. Kakor država ne dela razlike med našimi kapitalisti in inozemskimi kapitalisti, ki eksploatirajo našo zemljo in nam odnašajo težke milijone a so največ krivi svetovne vojske nima moralne podlage da dela razliko med invalidi iz prečanskih in invalidi iz srbskih krajev, vsi so enako potrebni.

Gospodje narodni poslanci! Pri invalidskem vprašanju moram navesti sledeče pereče slučaje:

Pri finančni direkciji v Ljubljani leži 42 obvestil in to od januarja meseca 1937, da je Višje invalidsko sodišče v Beogradu potrdilo I. inštančno razsodbo invalidskega sodišča v Ljubljani in da dotični imajo pravico na invalidnino. Višje invalidsko sodišče namreč tako pozitivno razsodbo pošlje oziroma odda ministrstvu socijalne politike, da tisti akt zabeleže v kontrolnik in razsodbo, ki nosi uradni naziv „Rešenje“ odpošlje pristojni Finančni direkciji v realizacijo, to je, da začne izplačevati invalidnino in nakaže dotični vojni žrtvi tudi zaostanek. Obenem pa Višje invalidsko sodišče obvesti o tem I. inštančno invalidsko sodišče, v tem slučaju ljubljansko, da je

ta in ta zadeva rešena in da je I. inštančna pozitivna razsodba potrjena. To sporoči ljubljansko invalidsko sodišče Finančni direkciji, ki potem pripravi, da takoj, ko dobi od ministrstva v kontrolnik zabeležen akt, nakaže invalidnino.

Ali, v oddelku pri ministrstvu socijalne politike, kjer imajo dolžnost, da zabeležijo take razsodbe v kontrolnik, (kar da kvečjemu dela 5 minut) leže ti akti, kakor rečeno, od januarja do danes že v številu 42. Torej 42 ubogih invalidov in vdov mora čakati, da se bo zljubilo gospodi pri ministrstvu socijalne politike, da bodo razsodbe poslali finančni direkciji, ki jim bo potem nakazala invalidnino.

Konkreten slučaj je nadalje ta: vojnemu invalidu Trnovec Matevžu iz Črnega Vrha, srez ljubljanski, je ljubljansko sodišče priznalo 100% z dodatkom. Višje invalidsko sodišče v Beogradu je to razsodbo potrdilo dne 20. avgusta 1937 leta pod št. 18176. Finančna direkcija ima tudi o tem že obvestilo. Ali rešenja, akta, pa sedaj ni od ministrstva socijalne politike. Ta ubogi 100% invalid z dodatkom pa živi v strašni bedi. Ne more se ne pregibati, ne hoditi, takorekoč gnije na ležišču. In tistih 1.400 dinarjev mesečno, ki bi jih sedaj moral prejemati, ne dobi, ker še ni akta iz ministrstva, čeravno je od avgusta pa do danes že takorekoč dva meseca.

Lani je umrl 80% vojni invalid Ivo Fröhlich, trgovski pomočnik pri Strmeckem v Celju. Zapustil je vdovo z 2 otrokoma, brez vsega premoženja. Ker po zakonu iz leta 1929 ni bil priznan (§ 103 točka 5 je namreč črtal vse vojne invalide če niso bili ranjeni, ne glede na to, da je bil od granate podstut itd.), čeravno je bil od granate podstut. Uredba iz leta 1936, ki pa je to popravila v toliko, da se tudi tisti, ki niso bili ranjeni, a imajo od 80% invalidnosti naprej, je bila v korist tudi njemu. Ali samo majlina formalna napaka je bila pri tem. V Uredbi namreč pravi, da se priznajo vsi invalidi-bolniki od 80% dalje, ako so bili kot invalidi prijavljeni do 17. maja 1923. Kdor ni bil do tedaj prijavljen, se ne more upoštevati.

Fröhlich pa je bil prijavljen, oziroma, kakor se je dokazalo s pričami, prijavil se je še pred 17. majem 1923. toda sodišče ga je priznalo nekako meseca avgusta. Sodišča so imela namreč preveč dela in niso mogla rešavati takoj, kakor hitro je bila dana prijava, ampak po vrstnem redu. Na ta način je prišlo do formalnih zastankov.

Fröhlich pa je, kakor smo rekli, lani avgusta umrl. Da bi vdova s svojima majhnima otrokoma dobivala invalidnino, je zaprosila, da se razsodi, da je Fröhlich kot 80% invalid v smislu nove uredbe priznan. Udruženje vojni invalidov v Ljubljani je interveniralo takoj pri ministrstvu socijalne politike, da razpiše novo obravnavo (ponovno sojenje, kakor je uradni izraz), ker so za to podatki v smislu zakona. Gorup, uradnik ministrstva soc. politike, je osebno pri ustmeni intervenciji predsednika „Udruženja“ g. Štefeta obljubil, da bo stvar hitno rešil. Toda danes še o tem ni rešitve, niti kakšnega odgovora. Pisala je organizacija že ne vemo kolikokrat tudi osebno Gorupu, ali molk je večer. Ni negativnega odgovora ni.

Invalidsko sodišče pri savski divizijski oblasti v Zagrebu pa se naravnost norčuje. Pri njem leže akti že iz leta 1930 dalje nerešeni. In siromašni prekmurski invalidi in vdove ter iz Belokrajine, si ne morejo pomagati. Vse prošnje, intervencije, da se rešijo njih priznanja, nič ne zaležejo. Odgovora ni. To so po ogromni večini akti, kjer se mora pozitivno v korist vojni žrtvi rešiti, toda nič ne pomaga.

V srezu Murska Sobota je takih slučajev 46, v Metliki in Črnomlju jih imate 48, v Dolnji Lendavi pa 53.

Ti kraji so namreč zato pod invalidskim sodiščem v Zagrebu, ker je takrat bila banovina tako razdeljena, da so ti krajevi spadali tja.

Kokreten slučaj nečuvne krivice je n.pr. sledeči: V Prekmurju živi vojni invalid 100% z dodatkom, Janez Krčmar. Ta človek je torej razvalina, živ mrlič. Priznan je bil že po začasnem zakonu iz leta 1923. Takrat mu je bilo prisojeno 300 dinarjev mesečne invalidnine. Zakon iz leta 1925 ga je istotako priznal in mu je šla še večjo invalidnina 300 dinarjev. Zakon iz leta 1929, ki je črtal vse invalidne bolnike, je 100%-nim dajal in daje mnogo več. Namreč 1.400.— dinarjev na mesec. In ta nesrečni invalid čaka na sodno rešitev od leta 1929, a je še danes nima. Invalidnino pa vseeno prejema iz leta 1923, torej jasen dokaz, da je priznan na celi črti toda invalidsko sodišče v Zagrebu ne izda razsodbe. Ko bo končno ta razsodba vendar padla, kajti morala bo pasti, bo imel pravico, da dobi vse nazaj od januarja 1930, torej vse poviške, kar bor znašalo nad 100.000 dinarjev.

Baš zadnje dni hodi tam okrog tega in drugih invalidov mlad kalvinski duhovnik iz Motvarjevcev, ki so ob madarski meji in jih nagovarja naj mu odstopijo eno tretino zaostankov, pa bo poskrbel, da se bo sodišče hitro odločilo, da bodo dobili rešenje. „Kola treba mazati, inace ne grejo“, reče. In ta Krčmar bi podpisal ta dogovor, če bi mu naš Krajevni odbor „Udruženja v Murski Soboti tega ne preprečil.“

Drug slučaj je bil z vdovo Matiaševič Marijo, iz Čakača vasi, srez Murska Sobota. Od nje je hotel 1.000.— dinarjev da ji preskrbi rešenje. Ker ni imela toliko, je spustil na 500.— dinarjev, „da bo mazal kola, da bodo bolje tekla“.

Nadalje moram k obravnavi invalidskih zadev omeniti še tole:

Do sedaj se je, kar se tiče brezplačne vožnje vojnim invalidom, kadar jih kličejo razne ustanove n.pr. protezna delavnica, da pridejo po proteze itd. prakticiralo tako, da je protezna delavnica pozvala invalida, ki mu je bilo potrebno popravilo ali pa nova proteza, naj se kar pripelje v Ljubljano. Zraven tega dopisa in vabila mu je priložila še tako zvano »objavo«, s katero je sedel na vlak in se tako brezplačno peljal v Ljubljano in nazaj.

Tak postopek predpisuje namreč invalidski zakon § 30, 3. odstavek, ki pravi: »Objave za brezplačno vožnjo izdajajo in pošiljajo oblastva, ki jih kličejo odnosno pošiljajo«. Pod besedo »oblastvo« je zapopadna protezna delavnica; če vojnega invalida kliče, izstavlja torej ona objavo za brezplačno vožnjo.

»Pravilnik o ugodnosti socialnega značaja na železnicah in ladjah v državni eksploataciji«, ki je bil objavljen v službenih novinah z dne 22. junija 1937 št. 137/XLII/312 in potem v slovenskem, »Službenem listu« od 1. septembra 1937, 70 kos, pa določa v svojem § 1, točka 1:

»Osebe, ki veljajo po invalidskem zakonu za vojne invalide, imajo brezplačno vožnjo, kadar jih kličejo ali pošiljajo pristojna oblastva na zdravniški pregled, zdravljenje, strokovni pouk, zaradi opreme s protezami in drugimi ortopedskimi sredstvi ali vračajo zaradi njih popravila in kadar se od ondod vračajo domov.«

§ 2. tega pravilnika, točka 1 litera b) pa govori izrecno:

»Objave z brezplačno vožnjo izdajajo ortopedski zavodi in ortopedske delavnice in njih podružnice in sicer vojnim invalidom, kako tudi pohabljenim rodbinskim članom itd., kadar jih kličejo na zdravljenje ali zaradi opreme s protezami ali drugimi ortopedskimi sredstvi.

Torej, pravilnik in zakon jasno določata, da objave za brezplačno vožnjo izdaja oblast, ki invalide kliče k sebi, v danem slučaju torej tudi ortopedski zavod in delavnica, ko jih kliče k sebi.

Ker pa je sedaj tako zvana »Centrala borz dela« povlaščená, da vodi izdajo objav ne samo za vojne invalide, ampak tudi za delavce, ki so brezposleni, je socialno ministrstvo vojne invalide predstavilo po svoji metodi ter te določbe vlade in zakona po svoje raztolmačilo in uredilo, ter tako prevrglo v tem pogledu celokupno zakonodajo.

Na svoje ustanove, torej tudi na protezne delavnice je razposlalo okrožnico, datirano s 17. novembrom 1937 br. 1246, ki nosi naslov: »objašnjenje o načinu izdavanja za brezplačno vožnjo licima zaštitenim invalidskim zakonom kako i naplačivanju propisne pristojbine.«

V prvem oddelku te okrožnice v 5. odstavku pravi: »Ortopedski zavodi, invalidski domovi itd., izdavače dakle objave povlaščenim licima koja se nalaze u sedištu ortopedskoga zavoda itd., a licima van sedišta samo u slučajevima, kada lično prestanu za uzimanje objave.«

Torej prvič invalid, ki se nahaja v sedišču ortopedskega zavoda, objave ne potrebuje, ker se ne bo vozil, če živi na sedišču zavoda. Ta logika je čudovita. Potem v slučajih, če osebno pridejo po objave, takrat jim ortopedski zavod lahko objave izstavi. To se pravi, kdor pride po protezo, plačaj si vožnjo, potem pa dobiš objavo, da si shraniš za spomin. Kajti, logično, je če pride sam osebno po objavo, iste več ne potrebuje, ker se je že itak zglasil za protezo v delavnici.

Toda najzanimivejše šele pride. To »objašnjenje« v svoji razlagi o izdajanju objav za brezplačno vožnjo v svojem 6. odstavku govori: «... Opšte upravne vlasti (sreska načelstva) prvog stepena su prvenstveno pozvane, da tim licima izdaju objave u svim slučajevima kad ih nadležne vlasti pozivaju na lekarske preglede itd.... Sledstveno tome ortopedski zavodi i radionice, kada pozivaju odnosno upućuju invalide, koji nisu u sedištu nadležstva odnosno ustanove, ne mogu izdavati objave za besplatnu vožnjo, već dostaviti samo odnosna akta na osnovu kojih će dotično lice zatražiti objavo od one opšte upravne vlasti prvog stepena na čijem području stanuju.«

Kako izgleda praktično to »objašnjenje« in anuiranje zakona in pravilnika, vam navedem samo dva slučaja, ki sta se medtem že zgodila.

V Prosenjakovcih v Prekmurju, živi vojni invalid 100% z dodatkom, ki mu manjkata obe nogi pod kolonom. Prosil je za popravilo proteze. Ortopedska delavnica v Ljubljani mu je pisala, naj pride v Ljubljano; ker drugače namreč ni mogoče protez popravljati ali novih delati, ako ni navzoč dotičnik sam. Objavo dobi, kakor je sedaj po novem, na sreskem načelstvu »od opšte upravne vlasti prvog stepena na čijem području stanuje« v Murski Soboti, ker pripada tja.

Ta invalid kajpada, ker je kakor rečeno, brez nog, sam ni mogel v Mursko Sobotu, kamor je okoli 3—4 ure hoda peš. Voziti se pa, to stane denar, ali pa sploh nima denarja, s katerim bi se mogel voziti, ker

takih cenih prevoznih sredstev v Prekmurju sploh ni. Tako je morala iti žena v Mursko Soboto. Šla je torej 4 ure peš tja in 4 ure peš nazaj in tako je izgubila 8 ur, zraven tega še v mrazu in mokroti. Prinesla je torej po celodnevni muki za moža objavo, s katero se je potem lahko odpeljal brezplačno, kakor določa invalidski zakon in pravilnik, v Ljubljano po protezo. Če bi pa bilo, kakor določa pravilnik in zakon kakor je bila do sedaj dolgoletna praksa, da bi protezna delavnica z vabilom poslala tudi objavo, bila bi stvar enostavna.

Se bolj gorostasen je pa sledeč slučaj, ki se je tudi zgodil te dni. Vojni invalid 80% (brez noge) doma iz Višnje gore, je bil pozvan, naj pride v Ljubljano po novo protezo. Višnja gora pa je pod litij-skim srezkim načelstvom in on spada pod to prvo stopnjo obče upravne oblasti. Da bi se torej v smislu zakona lahko pripeljal v Ljubljano po protezo brezplačno, bi se moral odpeljati (za svoj račun) iz Višnje gore preko Ljubljane v Litijo, tam dobiti objavo, se peljati zopet skozi Ljubljano v Višnjo goro nazaj in šele potem izrabiti brezplačno vožnjo.

Kakor pravljica pa je neverjetna sledeča zgodba. Na Gorenjskem v Begunjah živi vojna vdova Marija Božičeva. Mož, 100% vojni invalid z dodatkom, je umrl lani maja in zapustil vdovo in majhne otroke brez vsega. Bil je tudi razvalina, ostanek z bojišča in ni mogel skrbeti za svojo družino. Živel so pač z invalidnino, ki jo je prejemal, in s tem, kar je mogla žena zaslužiti pri kmečkem delu. Zdaj, ko je umrl, je prenehala tudi invalidnina. Po invalidskem zakonu bi morala vdova po umrlem možu dobiti 3 mesečno invalidnino za pogrebne troške. Enomesečno je dobila, ker ji je to smela finančna direkcija sama izplačati. Za druga dva meseca pa je potreben podpis ministra za socialno politiko. Finančna direkcija je avgusta lani poslala akt ministrstvu za socialno politiko in predlagala, da se izplača, kakor določa zakon, vdovi Mariji Božičevi dvomesečna invalidnina umrlega moža.

Ta akt je ležal v ministrstvu in ni ga bilo od nikoder. Oblastni odbor Združenja invalidov v Ljubljani je nekajkrat zahteval rešitev tega akta in plačilo, a ni nič pomagalo. Osrednji odbor je dobil odgovor, da bo zadeva takoj rešena, a rešitve ni bilo. Marija Božičeva kljub temu, da je bil akt poslan finančni direkciji že 12. januarja še ni ničesar dobila. Sirota z otroci nima kaj jesti, nima obleke, prosjači po hišah, in usmiljena srca ji dajo kaki grizljaj kruha. Oblastni odbor se je za stvar zanimal ter ugotovil, da je sicer akt prispel k finančni direkciji ali brez naročila, da se invalidnina izplača, pač pa zahteval, da se sporoči, kaj je s to stvarjo. Finančna direkcija je takoj odgovorila, da je vdova po zakonu upravičena in da je treba samo naročila ministrstva, da se ji izplača dvomesečna invalidnina. Na žalost pa ta akt še sedaj leži pri ministrstvu kar dokazuje, da je lahko zapisati, da se mora ravnati kakor določa zakon, toda vdova in njeni otroci pri tem stradajo in vidno propadajo. Po intervenciji poslanca g. Lenarčiča se je našel broj 5076/38 pod katerim je vpisan akt, ali »akta nema«.

Gospodje narodni poslanci! Ne želim vas mnogo več utrujati vendar se moram dotakniti še enega vprašanja in to je zavarovanja privatnih nameščenec. Specijalno pokojninsko zavarovanje privatnih nameščenec v naši državi je urejeno na podstavi prečiščenega besedila zakona o pokojninskem zava-

rovanju nameščenec z dne 30. oktobra 1933 l. ki v celosti vsebuje predpise zakona o pokojninskem zavarovanju nameščenec iz leta 1906 in ki je stopil v veljavo dne 1. januarja 1908 leta.

Dajatve tega zavarovanja so torej osnovane na potrebah nameščenkega stanu; kakršne so bile v prvih letih 20. stoletja. Neosporno je, da so se socialne, materialne in kulturne razmere privatnih nameščenec od takrat do danes bistveno spremenile in da zahtevajo danes povsem drugačno ureditev. Zato določbe tega zakona glede dajatev ne odgovarjajo več današnjim potrebam. Naj omenimo samo najvažnejše:

1) Starostna meja za pridobitev starostne rente znaša 40 let za moške, odnosno 65 let za ženske.

2) Zavarovalna doba za pridobitev starostne rente znaša 40 let za moške, odnosno 35 let za ženske.

3) Pogoji za pridobitev vdovske rente so odločno prestrogi in v prevelikem obsegu izključujejo vdove od pridobitve vdovske rente.

Mednarodno zakonodavstvo, zlasti konvencije ženevskega mednarodnega urada dela stojijo danes na stališču, da je maksimalna starostna meja delavca za pridobitev starostne rente 65 let starosti. Maksimalna starostna meja za nameščenke mora biti pa še nižja. V posebnih nameščenkih pokojninskih zakonodajah v srednji Evropi je dejanska starostna meja znižana na 60 let starosti, na Čehoslovaškem celo na 52, odnosno 56 let starosti.

Iz teh razlogov smatram za potrebno, da se tudi naš zakon o pokojninskem zavarovanju nameščenec spremeni v tem smislu, da se pogoji za pridobitev rentnih dajatev olajšajo v korist zavarovancev. Radi tega predlagam, da se vnese v finančni zakon za leto 1938/39 nasledni amandman:

»Minister za socialno politiko in narodno zdravje se pooblašča, da lahko z uredbo spremeni in dopolni zakon o pokojninskem zavarovanju nameščenec v prečiščenem besedilu v ciljuboljšanja pogojev za pridobitev rentnih dajatev«.

Jaz prosim g. resnega Ministra da predloženi amandman sprejme in da na ta način ugodí upravičenim zahtevam privatnih nameščenec.

Gospodje narodni poslanci! Iz ekspozea, ki nam ga je podal g. Minister izgleda, da je vse v redu. In stvarno tako izgleda. Imamo moderne zakone, moderne odloke, vse to se vidi lepo iz ekspozea. Ne vidi se pa iz tega ekspozea, da li so vsi ti zakoni, da li so vsi ti odloki tudi praktično izpeljani, da li je v resnici vsak uradnik ministrstva za socialno politiko in narodno zdravje, izpolnil svojo dolžnost, ki mu jo nalogajo ti moderni zakoni in odločbe. Če bi globlje pogledali bi se prepričali, da na žalost vsi ti zakoni in ti odloki niso bili izpeljani, ne v samem ministrstvu, ne pri finančni direkciji, niti pri invalidskih sodiščih v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu.

Radi vseh razlogov, ki sem jih omenil, jaz ne morem glasovati za predloženi proračun Ministrstva za socialno politiko in narodno zdravje, ker vidim da je naša socialna zakonodaja več ali manj samo na papirju. (Odobranje na levici).

Pretsednik Stevan Čirić: Reč ima u ime grupe Nezavisnog kluba narodni poslanik g. Milan Petković.

Милан Петковић: Господо народни посланици, социјално и здравствено стање нашега народа не

може задовољити никога ко има осећаја и љубави за широке народне слојеве, и ко познаје ту грану нашег народног живота и приолично онако, каква је она. Иако се не може порени да у овоме погледу постоје извесна кретања на боље, ипак, објективно говорећи, мора се признати жалосна чињеница, да огроман део нашег сељачког народа и градског радничког становништва није у средњем положају и могућности да се ни олизу користе тековинама медицинске науке и савременим социјалним реформама, које само време и дух времена намеће. Та немогућност, да се најшири народни слојеви користе олагодетима медицинске науке и савремених социјалних установа не потиче отуда, што ти слојеви не би давали свој дужни допринос за те установе и тековине. Не, него потиче само из система, који фаворизује извесна места, нарочито извесне вароши, а не све вароши, а за села нема ни осећаја ни разумевања. Зато експозе господина Министра социјалне политике и народног здравља, поред свега труда и напора, који је он показао држећи тај свој експозе, није могао и не може да укаже на какве видне и стварне успехе на пољу државне, здравствене и социјалне политике, нарочито не на селу, иако је он то хтео, како рекох, иако се он трудио много да то докаже. Господин министар социјалне политике и народног здравља, поред свога писаног експозеа, дао је овде данас у Народној скупштини и усмени свој експозе, и у томе експозеу дуго је говорио о томе шта треба радити, па је онда даље говорио како он проучава и даље како и шта треба радити за поправку наше медицинске, а понаособ болничке службе. Док је господин министар био врло опширан у излагању онога шта би требало радити, и онога шта он мисли радити, дотле је био врло кратак у својој речи о томе шта је Министарство урадило за поправку стања болница. То је питање потпуно прећутао, уопште га се није дотакао. Ни један једини моменат није истакао, којим би доказао да је Министарство социјалне политике и народног здравља учинило нешто за поправку тешког стања наших болница. Изгледа ми, да је већ ушло у праксу да претставници овога режима, кад год говоре о једном предмету, који треба бранити, кад год морају признати неке неуспехе или нерад свој, да они увек за то бацају кривицу на пређашње режиме, који су њима претходили. Међутим, треба бити лојалан, треба бити објективан па признати да је овај режим на власти већ пуне три године дана, а то је више него седмина од времена нашег ослобођења и уједињења. Иако они нису успели и не могу да покажу неке видне резултате и успехе свога рада, онда значи, да они у истини за пуне три године дана нису ничим успели да оправдају такво дуго пребивање своје на положајима на којима се налазе.

Господо, медицина по своме деловању је двострука. Једна је превентивна, а друга је куративна. Превентивна медицина исто је што и социјална хигијена. Куративна медицина ту је за то, да лечи болести, кад су већ настале и наступиле, док превентивна медицина, социјална хигијена, има да се стара и да чини све са своје стране, да отклони све узроке и поводе болести и оболевања.

Господин Министар социјалне политике у својој усменој речи данас рекао је, да је превентивна медицина показала и показује веће резултате, него што је показала куративна медицина. А ни-

шта нам не рече господин Министар, у колико је заслуга режима, у коме и он служи, и колико је заслуга Министарства социјалне политике и народног здравља од како он стоји на његовом челу, да је то такво стање у погледу превентивне медицине.

Господо народни посланици, ја познајем прилично хигијенске установе на територији Дринске бановине; у другим бановинама мање познајем, али ипак у погледу рада Министарства социјалне политике и народног здравља на превентивној медицини у Дринској и другим бановинама, могу да кажем да ми је у неколико познато. У Дринској бановини, ја тврдим, да од доласка садашњег Министра социјалне политике није ништа учињено на социјалној хигијени, на превентивној медицини. Оно здравствених установа, што их имадемо у Дринској бановини, потичу све из ранијих година. Ни једна нова установа, ни једна здравствена станица у року од три године није наново отворена ни успостављена у Дринској бановини. Ове три године дана овога режима живело се од успеха и од рада ранијих режима. Ја немам намере, кад ово тврдим, да браним раније режиме, ја нисам њихов адвокат, њихов бранилац, али хоћу да утврдим једну чињеницу, која постоји и која треба да се зна, нарочито после ових самохвала, које је и сам господин Министар социјалне политике учинио о себи и о режиму у коме он служи.

Господо народни посланици, куративна медицина, а нарочито болничка служба, не само да није на завидној висини, него је у крајевима Дринске бановине, а нарочито у босанском делу Дринске бановине, управо жалосна. Она је страшна. Она је управо невероватно страшна. Кад вам кажем да постоји једна бановинска болница, која је раније била државна болница, и која за четири године дана није имала средстава ни да се окречи, а у те четири године дана рачунам и три године дана овога режима, онда се види, господо, колико је слабо и никакво старање поклоњено нашим болницама по унутрашњости баш за вријеме овога режима. Послуга по болницама врло је слаба. Ја морам да будем праведан, па да се не огрешим о оно особље послуге, да не окривим њих и да не кажем да је, услед слабог квалитета те послуге, послуга слаба. Не! Послуга је слаба услед малог броја те послуге.

Узмите једнога болесника у његовом приватном дому. Ту послужује сва кућна чељад, долази родбина и сви га негују, њега једног јединог болесника. А поставимо се у положај једне наше болнице где има, може бити, једва два, а у најбољем случају, четири болничара на више одељења, где се у исто време налази више болесника. Да ли та два или четири болничара могу у истину да укажу ону услугу и пажњу болесницима која је потребна да им се укаже и коју човечност налаже да им се укаже и у дану и у ноћи. Није могуће. То је могуће само под тим условима да се повећа број болничке послуге.

Услед тога недостатка довољног броја послуге, нека болесника, разуме се, мора да трпи од тога. Од тога трпи, често пута, и сама брзина оздрављења болесника, који се лечи у болници, осим што му се бол повећава услед слабе неге.

Што се тиче инвентара, нарочито постелног инвентара, болнице су у Дринској бановини у врло тешком положају. Ту су многе постелне ствари

толико дотрајале, да се не могу више ни да крпе, а нових нема, и на тај начин директори и управитељи болница, уместо да се потпуно посвете изучавању своје струке, која се свакодневно све више и више развија, они морају муку да муче, они морају своје време да троше на старање о томе, како ће оне најпотребније потребе за своју болницу да набаве.

Болнице у оваквом стању губе вредност и смисао да постоје.

Господо народни посланици, у сваком нашем срезу редовно има само по један лекар. Тај средњи лекар у многим случајевима врши не само службу санитарског референта среског начелства, него, у исто време, ако има и болница у томе среском месту, он је и болнички лекар. Осим тога мора да обилази и села у случају заразних болести а и ради лечења појединих болесника када га за то позову. Такви лекари имају да врше и административне и канцеларијске послове у толикој мери, да им ти послови одузимају могућност да се посвете својој струци и позиву онако, како би желели, могли и требали. Зато, у колико је администрација потребна и у колико су потребне разне статистике, зато би требало растеретити среског лекара и доделити му потребне канцеларске силе које би радиле тај посао а они да се посвете своме правом позиву.

У оним срезovima који су по простору врло велики, а нарочито у оним срезovima где постоји и среска болница, ту је неопходно потребно поставити најмање два среска лекара. То је потребно и с обзиром на то, што су многи срезovi брдовити, беспутни, а у многим срезovima појављују се често пута и заразне болести, због којих треба хитно и брзо изићи на терен и потражити сретства и начина да се сузбије њихово даље ширење, јер од брзине њихове интервенције зависи успех.

Господин Министар социјалне политике и народног здравља у своме усменом и писменом експозеу дотакао се и питања болничких трошкова. Постоје три врсте болничких трошкова; односно дуговања за болничке трошкове. Једна су дуговања, која дугује држава болницама, друга су дуговања која дугују сами пацијенти, који су се лечили по болницама, а трећа су дуговања она која дугују поједине општине. Министар социјалне политике данас нам се овде похвално усмено, а то је исто тако учинио и у своме писменом експозеу на страни 5 у тачци 11, кад тврди, како је он успео да осигура финансијска сретства и исплати дуговања за болничке трошкове из ранијих година. Да видимо, господо, тај велики успех господина Министра социјалне политике. У писаном експозеу господина Министра каже се, да је он успео да исплати бановинским болницама и Болници милосрдних сестара у Загребу и Земуну за 1936/37 и за 1937/38 годину 16,477.810 динара и више се не наводи ни једна једина болница да јој је исплаћено неко дуговање за болничке трошкове! Међутим, данас, из усменог експозеа, чули смо још две три болнице да им је исплаћено и то само у Савској и Приморској бановини. А, господо, ми имамо осим ове две бановине још седам бановина које су — нећу да кажем од Приморске бановине сиромашније — али од Савске бановине много и много и сиромашније и заостајлије у сваком погледу. О дуговању болницама у

Дринској бановини и о исплати дуговања тим болницама г. Министар не рече ни једну једину реч. Рече само да проучава и испитује колико има тога дуговања и када се среди тај материјал онда ће се тек предузети кораци да се исплате ти болнички трошкови. Међутим, ако г. Министар социјалне политике не зна, ја ћу да му кажем да није исплаћено, на пример, бановинској болници у Тузли за 1936 годину 132.000 динара. То је баш из године министровања господина Цветковића и та болница четири пуне године није успела да намакне толико сретстава да се окречи. Даље, господо, бановинска болница у Сребреници — истина, дуг потиче из 1927 до 1936 године — потражује суму од 34.000 динара, која јој није исплаћена. Па даље, бановинска болница у Власеници потражује дуг који јој није исплаћен од 1929 до 1935 године, у суми од 11.000 динара; па у Љубовићи дуг из 1934 до 1936 године, у суми од 9.000 динара, итд.

Дакле, господо, није тачна она тврдња господина Министра, како је ова Влада показала и дала видне резултате и велике успехе у прибављању финансијских сретстава за намирење дугова болничких трошкова.

Кад смо, господо, код ових болничких трошкова, њих треба посматрати мало и с друге стране. Нарочито, оне болничке трошкове, које дугују пацијенти. У Дринској бановини у 1932 години у децембру месецу издат је један правилник о наплати болничких трошкова у бановинским болницама и у државној болници у Сарајеву. По том Правилнику утврђен је цензус ослобођења болничких трошкова са 100 динара. Ко плаћа 100—150 динара основне порезе одређено је 10 динара дневне таксе, од 150—200 — 20 динара дневно итд.

Наш уважени друг господин др. Живојин Поповић, говорећи о овом питању, ставио је са своје стране сасвим умесан предлог и затражио да господин Министар социјалне политике и народног здравља донесе једну уредбу, или, како зна, којим другим начином, да се сви, а нарочито земљорадници, са испод 200 динара основног пореза, потпуно ослобођавају плаћања болничких трошкова. Ја овај захтев као сасвим оправдан и умесан потпомажем.

Али не требамо губити из вида и требамо имати на уму, да у многим крајевима Дринске бановине имаде срезова, где су појединци пацијенти, који су се лечили у бановинским болницама, остали дужни веће суме, и те суме се и данас стално потражују. У Зворничком срезу познато ми је да једна општина дугује 600.000 динара болничких трошкова, а друга пул милион и по болничких трошкова. Ти болнички трошкови нагомилали су се и накупили још од пре 10 и 12 година и редовно сваке године, приликом редовног купљења пореза покушавано је да се покупе и наплате, али до данас без успеха и резултата.

Скрећем пажњу господину Министру социјалне политике на ове суме болничких трошкова, које су дужни да плате поједини пацијенти, и молим га, да са своје стране учини нешто, да се ти болнички трошкови исплате или из државних сретстава или опросте на начин на који је то могуће. Нарочито препоручујем пажњи оне, који су врло сиромашни, јер пре 1932 године није постојао никакав цензус, него и најсиромашнији био је дужан да плаћа болничке трошкове.

Да ли је ово господину Министру познато, ја не знам; ако му ово није познато ја га молим да ме чује и да у колико је у могућности у својој надлежности у овоме учини административним путем. Ја сам се у неколико случајева десио у извесним среским местима, где је појединац дошао болестан лекару да га прегледа. Лекар га је прегледао и нашао да га треба примити у болницу, али га не прима док унапред не положи минимум од 100 динара на рачун болничких трошкова, које ће имати да плати. Господине Министре, ја сам био сведок у више оваквих случајева, па хуманост тражи да се оваквим поступцима не онемогућава оној бедној сиротињи, да се користи болничким лечењем у бановинским болницама.

Господин Министар социјалне политике у свом штампаном експозеу донео је и неколико табела, у којима је приказао рад на сузбијању разноврсних болести и здравствено стање нашег народа.

Тако, у табели на 9 страни тога експозеа износи се преглед, колико која бановина има установа за рад на сузбијању туберкулозе. Ту се износи: да н.пр. у Дравској бановини има 14 установа које раде на сузбијању туберкулозе, у Савској бановини 7, Врбаској 2, Приморској 1, Дринској 6, Зетској 5, Дунавској 6, Моравској 1, Вардарској 2 и у Управи града Београда 3 установе.

Даље се у тој шеми износи колико је извршено прегледа, колико првих, и колико поновних прегледа, колико је где утврђено дијагноза туберкулозе.

Ја, господо, немам ништа против тога што у Дравској бановини има 14 установа које раде на сузбијању туберкулозе. У колико има могућности, нека буде још 14, али, господо, оволики заостатак у другим бановинама у броју ових установа свакако не показује да се из Министарства социјалне политике и народног здравља води равномерна и једнака брига за све крајеве у погледу ових установа, које су неопходно потребне и на које имају једнака права све наше бановине. (Глас са деснице: У Дравској бановини су ове установе подигнуте још раније). Ја знам да је подизато и после, а нарочито за време др. Штампара.

А, видите, господо, за колико је од 25.200 прегледаних у Дравској бановини, утврђена туберкулоза — за 5.900! Међутим, у Дринској бановини од 20.000 прегледаних било је туберкулозних 7.550. Овоме треба још додати ту околност, да је народ у Дравској бановини у погледу медицине и хигијене на далеко вишем ступњу и има далеко већу здравствену свест, па ретко који, ако је болестан, да не потражи лекарску помоћ. Када се још дода, да нарочито у Дринској бановини, — а тако ће бити приближно и у Врбаској бановини, — да има огроман проценат оних који никада не потраже лекарску помоћ а умиру од туберкулозе, када се то уважи, онда ова цифра још више отскаче и неће бити 7.500, него 15 до 20 хиљада туберкулозних у Дринској бановини.

На страни 12 штампаног експозеа господин Министар приказује у табели рад општинских амбуланата и здравствених станица по појединим бановинама. Ту опет видимо број ових установа у појединим бановинама, овако: у Дравској бановини има таквих амбуланата и здравствених станица 7, у Савској 24, у Приморској 26, у Дринској свега 7. Ја сам благодаран господину Министру социјалне политике и народног здравља што је ове податке

изнео у своме штампаном експозеу да се и нама пружи прилика да укажемо на неравномерно и неједнако старање у погледу хигијене и здравља свих наших крајева. Ако смо ми дужни сви давати порезе и те порезе се употребљују за опште добро, онда и за здраве њене установе има да се врше издаци у првом реду онде, где је највећа потреба. Ако смо ми, господо, заиста деловни једне заједнице, где имамо сви подједнака права, као што имамо и сви једнаке дужности, онда у овом правцу треба да се више пажње покљони оним крајевима, који оскудевају у овим и уопште у здравственим установама, а нарочито тамо где је свест о здрављу доста заостала. Тако би требало да буде у једној братској и праведној заједници која има да се стара о свима подједнако.

Господин Министар социјалне политике и народног здравља не рече нам ништа у своме усменом експозеу шта је и колико је урађено и шта се мисли урадити за асанацију нашег села. Постоји термин: асанација села; али, у том погледу, досада је урађено врло мало, и оно што је урађено, урађено је без икаквог система, на прескок, осим ако је који утицајнији посланик успео да добије кадгод нешто помоћи да подигне хигијенски бунар. (Јосип Цветић: Има једино село Лекеник код Загреба, где је извршена асанација! — Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Финансијским законом предвиђа се 50,000.000 динара за асанацију села!).

Господин Министар социјалне политике и народног здравља говорио је овде данас у своме усменом, а и штампаном експозеу, о вишку радне снаге са села. Али г. Министар то питање и старање о томе проблему скинуо је одмах са себе и пребацио на г. Министра пољопривреде. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Не, на јавне радове!). Јесте, сад ћу да наћем. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: У експозеу је реч о пољопривредним радницима. Тачно је!). Тачно, Ви сте одмах скинули са себе ту бригу и пребацили на Министра пољопривреде.

Док Министар пољопривреде не изврши све потребне мере и не испуни све потребне предуслове, од чега ће да живи тај вишак радне снаге са села, шта мисли Министар социјалне политике са своје стране да предузме, да би се беда тих невољника и те оскудне наше браће ублажила и умањила.

Сваке године, приликом дискусије буџета Министарства социјалне политике и народног здравља, спомиње се и потраже инвалидско питање. Како је рекао сам Министар, том приликом изговори се увек по неколико утешних, осећајних и сажаливих речи и по неколико речи разумевања за невољу и беду наше браће инвалида, и на томе увек остане. Господин Министар рече даље да се на ово питање нипошто не сме гледати и да не треба гледати са партијског и партизанског гледишта и кроз призму партијских и партизанских интереса. Рекао је, да треба на томе питању сви да се сјединимо и сложимо да тај закон донесемо без обзира на политичке интересе. Сам господин Министар социјалне политике израдио је Уредбу о допунама Инвалидског закона са законском снагом у почетку 1936 године, па, ево, видимо да ни та Уредба не ваља и да то питање ни близу није

приведено крају и праведном решењу. Ако је, господо, Министарство социјалне политике тада у то питање ушло са оном потребном студијом и ако је господин Министар унео потребно схватање и разумевање тога питања, онда, откуд сада, после годину дана, да се осећа потреба да се поново студира и проучава то питање?

Господо, кад је наш друг Воја Лазих пре неки дан поднео законски предлог новог инвалидског закона, ми смо сви сведоци, да је господин Министар социјалне политике нашао за потребно да тај законски предлог одбије, мотивишући то тиме да је тај законски предлог кога је поднео г. Лазих, његов законски предлог, и да се он проучава у неком одбору, и да ће он са тим законским предлогом доћи пред Народну скупштину. Кад се не би то питање посматрало кроз призму партијских и партизанских интереса онда би се тај законски предлог, који је поднео г. Лазих, примио као предлог за проучавање и решење инвалидског питања пред Народном скупштином. (*Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић*: Па то је исти пројекат!) То је баш доказ да се Министар у тој ствари руководи интересима и партијским а не правим интересима инвалида, а не осећа да се тиме њима чини тешка неправда. Ова година је предизборна година и г. Министар ће — доследно пракси овог режима — пред изборе ово питање некако решити да би људи ове Владе на зборовима могли да кажу: Ето, видите, ми смо једанпут за увек скинули то тешко питање са дневног реда и нашли смо решење инвалидског питања боље него све друге раније владе и боље него сваки други Министар. (*Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић*: Па нека се донесе па макар и тако. Па зар Воја Лазих није то изнео из својих политичких разлога?)

Не слаже се са тим да би и господин Воја Лазих поднео тај законски предлог у циљу партијске агитације. Али, господине Министре, далеко је више за осуду кад то чини Министар, и то Министар социјалне политике и народног здравља. (*Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић*: То су све хипотезе и претпоставке, које могу и бити тачне, али могу бити и нетачне. Ја сам ишао редовним путем и предао ствар Државном одбору, а друг Воја Лазих ишао је другим путем. — *Војислав Лазих*: Посланици имају право предлога! Наша је дужност да подносио законске предлоге!) Господин Министар социјалне политике у своме штампаном експозеу, а и у усменом, хвали се да је истом са његовим доношењем нове Уредбе о минималним надницама показала се јасна тенденција пораста радничких надница. А, господо, како та тврдња стоји и колико је тачна, сво вам једног малог објашњења. Да узмемо пример баш из ове табеле, који износи господин Министар социјалне политике и народног здравља о порасту радничких надница. У тој табели стоји да је индекс радничких надница у 1933 години показивао цифру од 87,4 према цифри од 100 из 1930 године, узете за базу. Према табели господина Министра, истом у августу 1937 године, успела је радничка надница да се попне на 87,6%, дакле у години конјунктуре и привредног полета, и то у другој половини 1937 године једва је успела радничка надница да порасте и да

се изједначи са надницом из 1933 године, када је општа светска привредна криза, па и наша национална привредна криза, била на кулминацији.

Баш овај пример на који се позива господин Министар, не може никако ићи у прилог Уредбе господина Министра. Напротив, ово доказује да његова Уредба не само да није помогла пораст радничких надница, него је тај пораст могла само да кочи, ако се узме за тачно да постоји привредни полет и просперитет.

Господин Министар у своме говору рече, да је у току прошле године постигнута пуна хармоније капитала и радне снаге. Господо, у чему се састоји та хармонија капитала и радне снаге, ја бих желео да знам. Ја замишљам и сматрам да хармонија између капитала и радне снаге мора да се огледа у томе, да се капитал и радна снага равномерно снаже и јачају. Међутим, капитал баш у прошлој години јачао је се у великом проценту и повећавао, а радна снага није била награђена у сразмери, у којој се капитал појачаво и повећавао. Ово, господо, није хармонија, ово је баш права дисхармонија капитала и радне снаге.

У свом штампаном експозеу на страни 4 у поглављу „Здравствена и хигијенска служба“ каже г. Министар социјалне политике и народног здравља, поред осталог, и ово: „Због тога се нарочито много извршило инспекција и прегледа рада установа и органа здравствене службе у целој Краљевини. Сваки неисправан рад је контролисан и извиђан, па ако су се утврдиле кривце одговорни су кажњавани.“ Господо, у колико је ово тачно, ово се не може осуђивати, али само нас забрињава то да један ресорни министар у своме штампаном експозеу истиче ту околност да су вршене многе инспекције здравствених установа и здравственог рада и да су кривци кажњавани. (Један глас у центруму: Потребна је контрола!) Потребна је контрола, не буним се ја против контроле али мене забрињава ово нарочито истицање у експозеу да је било кривца и да су одмах позивани на одговорност и кажњавани.

Кад, господо, узмемо све ово што сам изложио и, надам се, успео и да документујем и докажем примерима и фактима, и кад се узме да је велики део рада овог Министарства вршен партизански и у интересу једино спасавајуће партије Ј. Р. З., ја не могу да гласам за овај буџет, него ћу гласати против. (Одобравање и плескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Реč има у име групе Југословенског радикалног клуба народни посланик г. др. Сулејман Хафизадић.

Др. Сулејман Хафизадић: Господо народни посланици, верујте дуго сам се колебао да ли уопште да узмем реч и да и о питањима овог ресора говорим. Нисам се колебао ради тога што се не би имало шта и о чему говорити у овом ресору, јер ако и у ком ресору то баш у ресору Министарства социјалне политике и народног здравља постоје многа нерешена и отворена питања, о којима би требало да се говори, па и приговори. Нисам се колебао ни ради тога, што су већ извесна господа третирали многа питања, па кад би и то био случај, те кад бих и ја морао да поновим, не би ни то било узрок кад би само од тога било ма какве користи. Ето, ту и лежи разлог ради чега сам се колебао. Ми знамо, господо, да су лањске године са овог места пали разни предлози, да су учињене извесне

сугестије, да је шта више г. Министар социјалне политике био тако љубазан да је у свом завршном говору заблагодарио на учињеним сугестијама не само десници него и левици, обећавајући да ће о томе водити рачуна. Па шта је од свега тога било? Господо, нећу рећи ништа, али мало, савршено мало. Колебао сам се ради тога што не бих желео млатити празну сламу или туцати воду. Што сам се ипак одлучио да говорим, то је само да одговорим својој посланичкој дужности. А сад, господо, да пређем на ствар.

Ја ћу, прво, опет да говорим о нашем болном питању, о питању инвалида. Господо, збиља велика је и срамота па и грхота да се ово питање и након 20 година иза ослобођења ставља на дневни ред и да још увек немамо дефинитивног решења овог важног питања. По самом признању г. Министра, има један лош закон и ради тога то је и г. Министар увидео, и дао се на посао ради израде једног новог закона. Али мени изгледа, да се Влади баш не жури. Ја не знам зашто, можда ради финансијског ефекта, иако то не би требало да буде разлог, јер из године у годину имамо све мање и мање тих наших заслужних људи, јер их све више земља покрива и неће бити велика накнада државе за велике жртве и напоре које су ти људи дали овој земљи. Поред оваквог лошег закона који је још и данас на снази, чине се, господо, још извесне административне неправде. Ја ћу да вам прикажем само један пример из кога ћете видети да се и у ово поље морало да увуче партизанство. Кад сам се интересовао за једног инвалида из Травника, за отпремнину на коју годинама чека, дознао сам на моју жалост, али више на жалост његову, да овај човек и његови немоћни другови неће моћи доћи за дуго времена до свога права, из простог разлога, што немају никакве протекције. Свота која је била одређена за Дринску бановину, резервисана је само за тројицу инвалида који су били куд и камо обезбеђенији него други, али су они имали протекције извесних министара и то је било довољно да ови други ништа не могу да добију. Па зар није, господо, жалосно, да се и ту тражи партијска легитимација, и то легитимација, која је у већини случајева добијена на једној лажној изјави, на чистој рачуници. Па зар, господо, та и таква легитимација да има предност пред легитимацијом осакаћених удова, људи, који их изгубише борећи се на пољу части за ову земљу.

Господо, закон, који има да дође, има да буде социјалан, хуман, праведан, он има да поправи све неправде које су учињене. Али он има и своју другу важност, он је важан такође и ради будућности, а не заборавимо, господо, да се на прошлости будућност снује. Ово је важно у толико за оне који долазе да се на пољу части у одбрани земље свим својим силама и снагама заложу, они треба да виде у данашњим инвалидима један добар пример, како се за Отаџбину жртвује, али и такође мора да виде, како се држава брине за оне који се несобично жртвују за Отаџбину.

Господо, сад бих желео да пређем на једно, опет важно питање, питање радништва. Када би рад г. Министра одговарао његовим речима, верујте ми, било би потпуно сувишно да се о овом питању данас уопште говори и приговара, јер у том случају имали би само да заблагодаримо г. Министру на постигнутим успесима: радништво би било сретно и задовољно. Видите, шта каже г. Министар на

једној конференцији: „Прошла су времена кад су господа само заповедала а радници само слушали. Ја сам зато да се даде пуна слобода у избору за самоуправу у свима радничким установама, свуда на сваком месту.”

То су речи господина Министра. Па ја питам господина Министра, кад је то тако, зашто и на шта чека, и зашто те своје речи не приведе у дело? Зашто се још увек подржава систем наименовања код окружних уреда? Зашто те одборнике мења — извините на изразу — као џамбас коње? Он их мења сад једне, сад друге, шта више, и читав одбор. Тако, господо, у Сарајеву за непун месец дана два пут се мењају ти одборници, односно, читави одбори. Верујете ли ви, господо, и мислите ли да се то чини зато, што се увиђа да ти људи неће да раде у интересу радништва или у интересу самога Уреда. Не, довољно је било да неки одборник није по ђефу некоме прваку ЈРЗ и онда је то довољно да иде. Све дотле, господо, док се то зло не излечи, не треба говорити о каквој самоуправи нити очекивати какав стваран рад који треба да дође од тих самоуправа.

Господо, ни код других установа где су тако рећи слободни избори, ни тамо није ништа боље, јер они људи који буду изабрани — ти одбори — немају никакве моћи ни заштите. Ја сам, господо, баш пратио рад једног таквог одбора, код једне монополске установе, и кад сам правио биланс, установио сам да је тај одбор, односно повереник, имао неколико безуспешних интервенција и само једну једину са успехом, а то је, да радништво добије један дан раније своју плату, аванс, ради благодана који је долазио. Ето, то је био успех, ако се то може казати успехом. Па зар је зато потребна била велика галама око избора повереника и одбора, па да постигну толико успеха као што сам навео?

Господо, уопште те интервенције које повереник чини, морају потпуно да понизе повереника, шта више, некад да га понизе до скота, јер ако би интервенисали, нећу рећи, повишеним гласом него мало енергичније тражили та своја права, онда им прети опасност да дотични повереник или радник буде уписан у црну књигу, а што је најгоре, да буде проглашен комунистом, а у колико не би било других последица, следи му отпуст, и онда му то нико више не поможе. Један мој пријатељ писао ми је једно писмо у коме ме извештава по истим стварима које је донео и „Хрватски дневник” како се држе траписти у својим радионицама према радништву. „Хрватски дневник” под насловом „Неразумљив поступак траписта према ХРВ раднику.”

Своједобно су објављени избори радничких повереника у подuzeћу самостана траписта. Као једини кандидат је ХРС, на челу с радничким повјереником Јурош Шарићем. Часним оцима трапистима није конвенирало, да се у њиховом подuzeћу бирају раднички повјереници, па Патер Шефер није хтио потписати и потврдити избор радничких повјереника. Радници су поднели притужбу Радничкој комори и Инспекцији рада, на што су траписти отпустили Шарића из подuzeћа. Радници су због тога били врло огорчени те су затражили посредовање Инспекције рада. Но чини се, да им људи на управи не могу пружити заштиту. Траписти су, а да прије о томе није ништа знао отпуштени Шарић, затражили посредовање редарства,

које га је удаљило са посла. Тај поступак је изазвао међу радницима велику узбуђеност, па радници кажу, да ће се сутра догодити с њима оно, што се данас догодило са Шарићем. Овакав поступак траписта према радницима свакако је неразумљив. Ето, видите, господо, колико ти људи имају права и колико имају заштите у тражењу својих права.

Нема сумње да ова Уредба о минималним надницама није учинила ништа извесном броју радништва и није дала очекивану помоћ радништву, јер се много изиграва. Ја ћу, господо, да вам наведем само један пример баш код изградње железнице Устипрача—Фоча. Ту је био запослен велики број радника и ти радници, и кад је ступила на снагу ова Уредба о минималним надницама, добили су награду свега 15 динара место 18 динара. Кад су они једног дана протествовали против тога, и кад од тих радника њих 34 нису хтели да приме плату, њима је отказан посао: одмах сутра дан саопштено им је да су отпуштени. Ти су људи молили и кумили да остану и даље на послу, бар док се не реши њихова жалба, јер су изјавили били жалбу, али им то није ништа помогло него су морали сви да иду кући. Изигравање Уредбе о минималним надницама установљено је како од самог Уреда, тако и од Берзе рада. Па, господо, кад се тако изигравање ове Уредбе врши на једном месту где постоји и један директан надзор, шта се онда тек може очекивати тамо, где је тај надзор мањкав или где у опште и не постоји?

Хтео сам да проговорим неколико речи и о пензионом осигурању за случај изнемоглости и старости. И ту морам да будем објективан и да одам признање господину Министру што се, хвала Богу, већ једанпут и ова грана осигурања приводи у живот. Али иако сам ја још ланске године поздравио и заговарао увођење у живот ове гране осигурања, ја сам свакако мислио да она неће бити овако спроведена. Јер овде имате један велики број радника који доприноси за ову грану осигурања од које неће видети никакве користи. Господо, многи радници са тешком муком одвајају данас извесан део од своје зараде за оно од чега никад неће видети какве користи. А с друге стране, господо, залажући се за ову грану осигурања, ја сам мислио да ће се првенствено спровести деби-рократизација у пословању ових уреда и на тај начин да ће се створити велике уштеде. Да је то и учињено, ја сам уверен да овако тежак терет не би пао на нашу привреду као што је сада случај. У осталом, ово још није касно и ја сматрам да је од преке потребе да се реформе у овом погледу што пре спроведу.

На крају, хтео бих да кажем још неку реч о проширењу пензионог осигурања приватних намештеника. Овде бих имао да кажем само то, да није право да буде само један једини центар оваког осигурања, него да треба порадити да се поред тога једног центра, који се сада налази у Љубљани, створе и још неколико других центара. Разуме се, да би један такав центар имао да дође у Сарајево, које је врло важан центар за нашу народну привреду. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Та је ствар већ свршена. Оснивају се четири центра.) Ово ме јако весели што чујем од господина Министра, али бих молио господина Министра, кад је то већ

свршена ствар, у колико се ово неће одмах да уведу у живот, пошто закон предвиђа један дуги рок од две године за оснивање тих самосталних фондова, да одмах узме потребан број чиновника из односних крајева и да их пошаље у Љубљану те да ови чиновници тамо на лицу места проуче овај посао и стекну извесну праксу. Јер, ако се овако неби учинило, онда би се створио један врло велики број чиновника у Љубљани, а кад би се ти чиновници после отпуштали, онда би то произвело велико негодовање. Сем тога, већ се је почео узимати допринос и за ову врсту осигурања и за кратко време створиће се велике резерве, и биће потребно да се те резерве уступе оним крајевима из којих су и покупљене.

Господо народни посланици, уколико би се Уредба о минималним надницама темељито коригирала могла би да помогне радништву. Али радништву треба осигурати минималну зараду и тек онда би се могло говорити о стварној заштити радника.

Ну, како ово, тако и сва друга социјална питања, могу се средити само, ако се проведу радикалне социјалне реформе, без којих нема оног правог социјалног мира и задовољства као што нема ни политичког мира и народног благостања без спровођења у живот народног споразума.

Окружни уреди за осигурање радника већ од 1 септембра 1937 године наплаћују допринос за ову годину осигурања у случају старости и изнемоглости и од умних радника. То је неправда и за послодавце и за саме умне раднике. Стога сматрам да би све ове доприносе требало дозначити овом Централном заводу у Љубљани, а овај, пак, да их дозначи тим новокреираним фондовима.

А сада да пређем на здравствену службу. Превентивна служба код нас прилично добро ради и има извесног успеха, и то, вероватно, само зато што постоји какав такав план рада. Ја верујем да би тај рад био и много успешнији кад би се што више кредита за превентивну службу ставило на располагање. Али нису у више махова ни кредити криви, криво је нешто друго; јер, видите, код мене у Травнику Дом народног здравља прави се већ пуних пет година. Ланске године унесена је у буџет потребна сума за довршење свога дома. Али што се је десило? Иако је кредит отворен, са радницама се почело тек онда кад је време почело да мрзне и направљено је таман толико, колико да се преко зиме поквари и да на лето опет будемо на истом месту са регулацијом реке Лашве. Овакав рад не само да је штетан по државну касу него изазива се гњев нас и ироничан осмех код грађанства, разуме се, на рачун режима.

Али има још једна гора ствар. Пре три четири године, пре но што је ова Влада дошла на управу, у једном месту у селу Дубу где влада страшна оскудица у води, где људи путују по неколико сати да дођу до воде, пројектовано је да се доведе вода, и већ су цеви набављене, али после тога није се отишло ни једног педља даље. Видите како се ради, све је било спремно, и новац је већ био стављен на расположење, али некеме од громовника које не ведре него само облаче, није било у политичкој рачуници да се тамо доведе вода, и то је једини разлог што вода није том сиромашном свету доведена. Ја бих молио г. Министра да о овој ствари поведе рачуна. Када би г.

Министар прошао једанпут овим крајевима, али не да дође у Сарајево у хотел „Европу“, него кад он прошао кроз извесне општине мога среза, на пример, кроз општину Спарачку где нема ни један проценат писмених, јер нема ни једне школе, па кад он видео да на реку билој, преко које иде велики орој сељана, нигде нема моста, где се људи топе прелазећи преко ње; и кад би дошао у село Влајковиће па видео како се људи муче са водом а пију воду из исте локве, из које пије и хајван — онда би г. Министар тек разумео зашто је тај доори народ противу оваквога стања и режима.

Крајње је време, браћо, да се отргнемо мало и да тим људима дамо бар оно што је сваком живом оићу најпотребније, а то је бар здраву воду. Требало би да за ове људе још когод знадне осим казненог референта порезног уреда и ексекутора који само траже а нитко им ништа не даје нити се за њих орине.

Господин Министар није нам у своме експозеу изнео шта се је све учинило у прошлој години за нашу децу. Није нам казао: колико је подигнуто обданишта, колико је подигнуто лечилишта у нашим лепим планинским крајевима и на Јадрану, у тим лепим крајевима какве нема ни једна земља на свету, али је исто тако вероватно да ниједна земља нема толико болесне деце колико их има у нашој држави због рђавих хигијенских и економских прилика. Све што се је досад урадило не претставља ни издалека озбиљну бригу за нашу децу. И ту фали један систем, један план рада.

Ја са овога места поздрављам одбор и секцију недавно основану у Сарајеву за унију деце и надам се и очекујем да ће овај одбор, ова приватна иницијатива бити правилно схваћена како од стране Министарства социјалне политике и народног здравља тако и од бановине и свестрано потпомогнута да би удовољила својим дужностима, а то је од преке потребе, јер је морталитет деце Дринске бановине огроман.

Исто тако о бањама није нам ништа рекао господин Министар. Бање нису потребне само ради нашег лечења и одмора. Потребне су нам и ради туризма, а то је једна грана код нас врло значајна, јер доноси огромне милионе нашој привреди. И место неких допуна и измена уредаба о бањама потребно је да донесемо једанпут унифицирани закон о бањама.

Господо, о туберколози, о сифилису бити ћу кратак. Господа су већ о томе говорили и ви сте упознати колико огромне штете наносе ове страшне болести нашем народу. Ја не бих могао рећи који је тај „непријатељ број 1“, јер и туберколоза и сифилис и маларија толико штете нашем народу, да се такмиче која ће од њих да заузме прво место. Али, господо, код ових болести, специјално код маларије, мора се са нарочитим системом радити да се то зло лечи. Када је г. Министар о маларији говорио, све ми се чини када је Моравску бановину споменуо један од другова рече о маларији, да је тамо најмање у тој бановини, а да је најмање тамо и лекара. То је била неукусна упадица, али, поред свега тога, ја ћу да кажем да сами лекари неће моћи маларију да спрече. Лечење маларије није питање само Министарства социјалне политике и народног здравља него и Министарства пољопривреде и грађевина, и очекивати је да ће се и за ово питање установити

један нарочити одбор које ће да изради програм како би се могла ефикасно ова болест и ово зло лечити.

Господо, једно од најважнијих питања то су болнице. Нико није боље указао на једну дезорганизацију и на потребу једног плана, једног система него сам господин Министар, када нам је ланске године причао како је био на свом инспекционом путовању и видео пределе где је било потребе за болницама, али је тамо није било, а да је видео опет у многим местима болнице са великим персоналом али није било болесника. И истина, по болницама влада један хаос и једно ужасно стање. Верујте, ја као лекар стидим се уопште да кажем све оно шта се данас у болницама догађа, у каквом су оне жалосном стању. Јер, господо моја, наше су болнице данас у таквом стању да оне ни издалека не одговарају својој сврси. Ми данас имамо болница где немамо никаквих инфективних одељења, и оно, шта има, у таквом је лошем стању да је боље да се болесници тамо не шаљу него што се шаљу. Дешава се да је болесник дошао у болницу са једном болешћу а у самој болници добио другу болест. Узалудна је сва спрема лекара кад у болницама мања што је најпотребније за лечење.

Дакле, уопште све то говори да се што пренесе један закон о болницама. Овај закон о болницама има првенствено да предвиди систем великих болница, велики број болесничких станица и њихово приближавање најзабаченијим нашим крајевима. Даље, има да се предвиди обавезна колаборација појединих болница у циљу узајамне стручне помоћи, као и подизање болница на степен научно педагошког усавршавања лекара. Рад у болницама треба да има, поред болничког, још и диспанзерско полуклинички карактер, како би могао да удовољи свима савременим потребама. Јер болнице имају да служе за лечење, али има од болница да се створе такође и социјални центри. Имају да се афирмишу у социјалне установе и да служе и за лечење, да служе и социјалном старању првенствено за болеснике реконвалесценте, за неизлечиве болеснике, затим за младе и будуће мајке и њихову децу, како се не би потуцале по излазу из болница на улици. Исто тако, мора се поставити и пријем болесника на једну здравију основицу. И ја се слажем са предлогом да се сви они, који плаћају мање од 200 динара порезе, у болницама бесплатно лече. Ја бих само додао да ово имаде ретроактивну моћ, јер се толико хиљада код малих општина нагомилало болничких трошкова тако, да их не могу платити, па бар да се то законитим путем отпише.

У закону треба предвидети и растерећење државних и бановинских болница. Треба законским путем да се приволе разни фондови, разне установе, као што је Уред за осигурање, Меркур, Братинска благајна итд., да они у свима већим центрима своје делатности, оснују своје властите болнице. На тај начин омогућило би се оним, који нису осигурани код оваквих уреда, да буду што лакше у болницама примљени и лечени, а ту, разуме се, долазе првенствено тежаци и грађани, који нису материјално добро осигурани.

Ко познаје сву компликованост у методици болничког клиничког прегледа и детаљног испитивања и лечења појединих обољења, тај је све-

стан преимућства помоћи коју једна добра и солидно организована лабораторија даје једној модерној болници за лечење болесника са најбољим успехом. Јер само једним стручним свестраним болничким прегледом кад има једна болница овако добро уређену и добро вођену лабораторију, може да се у великој мери спречи лутање болесника са једног одељења на друго.

Даље, господо, у томе закону треба да се побринемо за један добар кадар лекара, али не само болничких лекара него и лекара изван болнице, на терену. Јер само ти лекари могу да добију наобразбу у оваквим модерним болницама. Видите, господо, шта се све данас не тражи од лекара. Није само доста то што његове студије трају много дуже него код других, дуже и скупле, него се траже још и разни испити. И када све то узмемо и када лекар све то постигне он још увек не може да постигне оно што његови другови постизавају. Држим, да је то једна велика неправда и запостављање лекара. Зато ово запостављање има рђаве и штетне последице по здравствену службу, а у колико се то законом не отклони имаће и у будуће. Очекивати је да ће та неправда новим законом бити исправљена и да ће се лекарима дати пуно право као што заслужују. Исто тако, ако им се не може, свима лекарима, дати сталност, а оно да се да бар шефовима одељења.

Господо, на концу, ако би направили један биланс рада Министарства за социјалну политику, морам да констатујем да је овај биланс на жалост пасиван. Питаћете ме, зашто? Место мене овога пута нека одговори режимско „Време“ ради веће убедљивости. Београдско „Време“ од 28 новембра донело је један цртеж, у коме претставља нашег уваженог Министра г. Цветковића у свечаном руху пред Министарством социјалне политике, пред којим стоје са страхопоштовањем чиновници, сестре, помоћници са букетима цвећа да зажеле г. Министру добродошлицу. Виде се такође и неке табле на којима стоји „живео Драгиша“, „живео наш Министар“, „Ене га“, „Ништа се није променио“, па доле испод слике пише: „Министар социјалне политике и народног здравља г. Драгиша Цветковић на својој политичкој турнеји посетио је и Београд. Том приликом извршио је инспекцију свога Министарства где му је приређен срдачан дочек“. Ја мислим, господо, да је ово врло јасно, да ово говори да је г. Министар био редак гост у своме Министарству. Додуше, овога пута није био на своме путовању ради организације Јерезе, него је имао још један незахвалнији задатак а то је било оснивање радничког Југораса. Ја уверавам Господина Министра да од тога брашна неће појести погачу. То је један Сизифов посао. Много је боље било и много би више радничких симпатија придобио, ако би пустио радништво да се у границама постојећих закона организује само онако како најбоље зна и уме, а то би за њих било најбоље. Након оваковог рада ако мисле господа из Владе да оне лепе речи о слободи, пуној демократији и благостању, да те речи народ мирно у задовољству гута, онда се љуто варају.

Када видим, како се поступа према интересима тежака, радника и других, а нарочито неправде према инвалидима, онда ме не чуди немилосрдни поступак ове Владе према оним бедницима, који

се називају бивши поседници у Босни које је ова Влада са једним нетачним тумачењем закона на њихову штету и одузимањем у закону јасно и бистро законом зајамчену камату оштетила за преко 100 милиона динара у њиховом праву и у њиховом задњем залогају.

Поред оваквог владиног рада, а нарочито поред зулума које извесни локални политикани и дахије врше а које се не задовољавају само са осветом, прогоном и пљачком, него иду тако далеко да угрожавају и егзистенцију појединих честитих грађана, онда, господо моја, народ на све то ћути и гута, јер гутати мора, али гутајући теши се и шапуће стихове народне пјесме: „жари, пали, удбински диздаре, док и твојој кули сура дође“ а она ће за сигурно доћи.

Пошто немам поверење у ову Владу, то изјављујем да ћу гласати против. (Одобравање и пљескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Sada ćemo sednicu prekinuti i nastaviti je u 17 časova.

(Sednica je prekinuta u 14 časova).

Nastavak sednice u 17,30 časova.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, nastavljamo sednicu. Izvolite čuti jedno saopštenje.

Sekretar dr. Dragan Damić (saopštava): G. Ministar finansija dostavlja Narodnoj skupštini na rešenje predlog o izmenama i dopunama u predlogu Finansijskog zakona za 1938/39 godinu — Ministarstvo finansija — Budžetsko odeljenje br. 3070/VII od 10 marta 1938 goidine — (Vidi u prilogu XXXV redovnog sastanka od 15-III-1938 godine).

Pretsednik Stevan Ćirić: Ovo saopštenje g. Ministra biće upućeno Finansijskom odboru.

Gospodo, nastavljamo pretres predloga budžeta rashoda Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja.

Reč ima u ime grupe Zemljoradničkog kluba narodni poslanik g. Đorđe Jevtić.

Ђорђе Јевтић: Господо народни посланици, деликатну улогу у нашем државном животу има Министарство социјалне политике и народног здравља. Под његов ресор спада старање о болеснима, беспосленим и инвалидима и, да вам право кажем, улога тога Министарства није се ни видела док на тај положај није дошао да министрује г. Драгиша Цветковић. (Пљескање у центруму и на десници).

Први Министар социјалне политике и народног здравља био је социјалиста у овој земљи и њему није пало на ум да унесе реформе у радничко законодавство, оне, које чини г. Драгиша Цветковић. (*Апте Ковач:* Он је хтео, али му ни су дали радикали!) Али је Министар са њима сарађивао.

Да човек доноси социјалне законе, треба да сам има у себи социјалног духа, да сам разуме потребе оних о којима има да се стара. Код нас се мењало све, било је разних професија на томе положају, од радника до касапина и редом, али нико се није старао да донесе потребне законе, изузев г. Цветковића.

Нарочиту пажњу г. Цветковић је посветио радничком питању и то његово старање за радништво, господо народни посланици, изазвало је

љубомору код његових предходника и политичких противника. (Анте Ковач: И самом теби је то смешно!)

Донети Уредбу о минималним надницама, ухватити се у коштац са фабрикантима, са онима који располажу капиталом у нашој земљи, није баш тако лака ствар. (Анте Ковач: Када ти капиталисти седе у Влади!) и желети је да г. Драгиша Цветковић Уредбу о минималним надницама продужи и на пољопривредне раднике и на раднике који су запослени у државним радионицама, специјално неквалификоване раднике, који раде у појединим радионицама, било код војске или код железнице. Исто тако поздравити је и Уредбу о осигурању приватних намештеника. Многи људи су увек тражили после и службу од државе само за то, што она као најбољи послодавац осигурава старост. Али се догађало да приватни намештеници нису могли бити осигурани, није им осигурана старост, па је и ту г. Драгиша Цветковић нашао пута и начина да и то питање реши.

Сад би било неопходно потребно да Министарство социјалне политике и народног здравља посвети што више пажње асанацији села. То треба прво учинити у оним крајевима где владају разне заразне болести, као што смо данас и из експозеа г. Министра чули да имамо читаве крајеве који су заражени било маларијом, било тифусом, било сифилисом и т. д. и асанацију треба првенствено вршити у тим крајевима.

Ми имамо велики број државних и бановинских болница, али те болнице нису распоређене како би требало. Тако у Београду се налази велики број болница, а тамо, где би требало да буде најлепши крај вароши, налазе се клинике. Моје је мишљење пак, да би могло да се извесне болнице одвоје од центра и оснују у оним крајевима, где су, на пример, железнички чворови, где су лепо крајеви и добре шуме, то нарочито важи за болнице за грудоболне болести, јер би тамо много више користиле него да се гомилају по великим градовима.

Исто тако Министарство социјалне политике и народног здравља треба да обраћа већу пажњу на бановинске болнице, јер у бановинским болницама, на пр. има кревета, а нема лекара, нема ни других средстава за лечење, јер средства која дају бановине за те болнице тако су слаба и скучена, да се у многим таквим болницама болесници хране од својих кућа иако леже у болници.

Такође ту морам да напоменем г. Министру, да кредити за поједине крајеве нису подједнако распоређени, неким крајевима је дато више а неким мање. Дунавска бановина сматра се као богата и ваља јој је зато додељено десет до дванаест милиона док је Дравској бановини додељено преко тридесет милиона кредита. Не може се рачунати да је Дунавска бановина богата. У њој има 150.000 пољопривредних радника који су без земље. А и јужни делови Дунавске бановине исто су тако сиромашни, и сиротиња у Дунавској бановини не може добити лечење за то што Ледерери или други њима слични имају по 100.000 јутара земље.

Велику корист за народно здравље доносе здравствене задруге нашем живљу у оним крајевима где оне постоје. Код нас је пре оснивања задруга била непозната вакцинација деце против

болести. У буџету Министарства социјалне политике и народног здравља налази се сума од 500.000 динара, па бих молио господина Министра социјалне политике да нађе пута и начина да ту суму повећа. Број здравствених задруга се множи. Оне врше и друге послове а не само лечење сељака. Постоји сто омладинских одељења где се омладина практично подучава како треба обрађивати земљу, гајити стоку и т. д. Одржавају се и столарски курсеви, где се уче сељаци како ће направити поједине справе. И за сељанке има исто тако одељења, а за све то треба новац. Ја бих молио господина Министра да се приликом набавке кредита за јавне радове постара да се стави омладинским одсецима здравствених задруга мало већа сума на расположење, да би је употребили за корисне сврхе.

Још бих имао једну молбу да упутим на г. Министра социјалне политике и народног здравља. И прошле године приликом буџетске дебате изнео сам потребу за оснивање једног санаторијума на Руднику. Рудник је пре рата био најпознатије климатско место у Краљевини Србији. Свршетком рата и доласком браће Словенаца у Министарство народног здравља Рудник је проглашен као туберкулозан и људи су плашени да не иду онамо. Словенци су прогласили своја брда за лековита а Рудник да не ваља. И Словенци су наслутили оно што је дошло. Тамо су и даље долазили туберкулозни, али не у санаторијум него по сељачким кућама. И тако се туберкулоза и даље ширила. Зато бих молио господина Министра да се на Руднику подигне санаторијум и да се тај народ спасе од даљег заразивања туберкулозом.

Господо народни посланици, само да још кажем неколико речи о нашим ратним инвалидима. Интересантна је ствар да се инвалида сећају људи већином онда кад су у опозицији. Док су на власти, дотле се не зна за заслуге људи, који су чинили за време рата својој отаџбини. Мени је пала на ум она мала песмица коју сам учио као ђаче, а која гласи: „Сестра Јеца и брат Неца ухватили зеца, зеца воле тако да је зецу наопако, за реп вуче Јеца, а за уши Неца, па раскидоше зеца”. (Смех). Тако и ми, господо, за инвалиде. Док смо у опозицији вичемо како је инвалидима потребно све, а кад дођемо на власт на инвалиде се заборавља. Овде бих могао да учиним један изузетак једино за друга Воју Лазића, јер он никада није био члан ни једне групе која је била на власти, али остала господа не би имала право да о томе говоре, јер су била на власти.

Господин Министар је јутрос рекао да је новом Уредбом повишен број инвалида још за 23.000. Можда, господин Министар и његови референти не обраћају пажњу на једну ствар, али код нас у Србији и Јужној Србији врши се класирање земље и порез се пење по три четири пута. Али колико год је једне године извршено пењање, толико катастар и процениоци оборе идуће године, тако да остаје све по старом. Јер, наоко имамо нових 23.000 инвалида, у буџету остаје и даље сума од динара 102.000.000 годишње. Људи се питају, од куда то да се повиси број инвалида, а да остане исти новац предвиђен за ту исплату. Међутим, ето у чему је ствар. Министар социјалне политике и народног здравља једном руком даје, а Министар финансија другом руком узима.

Хоћу да скренем пажњу да дивизијски судови врло споро раде. Нарочито је то случај са дивизијским судом у Крагујевцу. Ту има предмета поднетих још 1920 године, а од ових нових није свршено ни 5%. Молио бих господина Министра да нађе пута и начина и да се да више особља, или да се ти људи приморају да испуњавају своју улогу према ратним жртвама.

Као што сте видели из мога излагања, ја имам пуно поверење у рад г. Министра Цветковића, кога сматрам за најбољег досадашњег Министра социјалне политике, и гласају за његов буџет. (Живо одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Pretsednik Stevan Ćirić: Има рећ у име групе Jugoslovenskog kluba narodni poslanik г. dr. Dragoljub Jevremović.

Др. Драгољуб Јевремовић: Господо народни посланици, за мене као лекара било је право задовољство прочитати експозе господина Министра социјалне политике и народног здравља, нарочито при читању оног дела, који се односи на здравствену политику овог Министарства. Мислим на онај штампани експозе, који сте ви сви већ имали у рукама. Ту налазимо на многе крупне проблеме здравствене политике, који су потпуно правилно схваћени, те би према томе могли с правом да очекујемо и правилно решење тих тачно и правилно схваћених здравствених проблема. (Пљескање у центруму и на десници): Причекајте, имате времена да причекате са аплаузом! Ни један досадашњи министар, чак и они који су били стручњаци за ресор Министарства здравља, нису овако правилно и смело поставили многобројне здравствене проблеме од чијег правилног решења може зависити судбина читавог нашег народа.

Ја ова смела схватања господина Министра хоћу и нарочито да подвучем и искрено да поздравим. И ради тога ја вас молим да ми дозволите да вам цитирам нека нарочито карактеристична места из експозеа господина Министра социјалне политике и народног здравља. Тако на страни 8 тога експозеа у ставу 5 читамо и следеће:

„Често пута се чује мишљење, како здравствена и социјална служба захтевају само расходе, а не дају никакве приходе, па зато није могућно непрестано повећавати буџетске издатке за те службе. У ствари баш ова служба даје највеће приходе. Ти приходи истина, нису исте природе као што су на пример од саобраћаја, шума и рудника, индустрије или трговине, а и они су најважнији баш за те приходе, јер рационалном, добро уређеном и вођеном здравственом службом обезбеђујемо свима привредним гранама здрав народ и чувамо га од великих штета које настају услед болести и велике смртности. Народној одбрани пак обезбеђујемо здраве, снажне и отпорне браниоце независности и слободе народа и државе. Никада привредна политика не би могла успети, ако не би почивала на здравом народу. Тако је здравствена служба, разграната и обезбеђена свакоме и за правилно лечење и за спречавање оболења, најпродуктивнија у свима правцима делатности државе и појединца“.

Господо народни посланици, ја и као опозиционар морам искрено и топло поздравити овакво правилно схватање господина Министра социјалне политике и народног здравља, јер у потпуности

делим мишљење господина Министра, да никад привредна политика не би могла успети ако не би почивала на здравом народу и да је свака народна пара потрошена за народно здравље, најпродуктивнији издатак у државном буџету.

Кад ствар стоји тако, кад је народно здравље најбоља залога и за економски просперитет и за независност и слободу народа и државе, онда је савим природан и логичан закључак да се брига о народном здрављу не може и даље оставити приватној иницијативи као што је то данас случај. Но о томе ћу мало даље опширније говорити а сада да прегледамо укратко поједине гране здравствене политике и да испитамо да ли оне у данашњем стању одговарају оваквом потпуно правилном схватању г. Министра.

Здравствена се политика обично дели у две гране: у превентивну и куративну медицину. Превентивна медицина има за циљ да спречава и саму појаву болести, а куративна да лечи већ настале болести. И наше Министарство дели своју здравствену политику на два дела, те тако се и његов рад креће у два правца: један ради на спречавању болести а други треба да обезбеди лечење оболелих.

Ако се запитамо, шта је важније у здравственој политици, да ли рад на спречавању болести или рад на лечењу болесника, тешко је дати тачан одговор у толико пре што је и само питање рђаво постављено, па се на рђаво постављено питање тешко даје добар одговор. Но ја сам ово питање поставио и ако знам да је оно рђаво постављено и да због тога и нема на њега добар одговор. А поставио сам га зато, што је оно већ давно постављено у Министарству народног здравља и што је на то питање дат одговор да је важније спречавати болести него лечити постојеће болеснике. Ја за овакво стање ствари у Министарству народног здравља не кривим садањег Министра народног здравља, јер је он то стање наследио и јер је то стање много старијег датума. Оно се тако годинама вуче кроз Министарство народног здравља и оно је дошло и у Министарство социјалне политике, када се ово Министарство спојило са ранијим самосталним Министарством народног здравља. И на постављено питање да ли је важнија превентивна или куративна медицина, у Министарству народног здравља дат је одговор да је превентивна медицина све и свја и према томе је подешавана до данас здравствена политика. Тој превентивној медицини поклоњена је највећа пажња, обезбеђена јој је велика реклама, реклама америкашког стила, па је она уродила и плодом, ако не код нас на чувању народног здравља а оно да постанемо чувени и славни у свету са своје добро уређене хигијенске службе. И постали смо толико чувени и славни да је Друштво народа одредило творца овакве здравствене политике, г. Штампара, да њоме усрећи и несрећну Кину. Сем тога било је много страних лекара код нас да се на лицу места увере о ефикасности наше хигијенске службе, која се у главном сводила на подизање врло скућених хигијенских завода и здравствених домова. Ови хигијенски заводи и здравствени домови нису се бавили ни превентивном а још мање куративном медицином. То су биле санитарско-социјалне установе своје врсте, које су се бавиле неким специјалним испитивањем, од кога је државна и самоуправни служба имала велики терет на својим леђима услед сталних за-

хтева за неким подацима, који су после сређивани и публиковани уз велику хуку и буку, уз праву американску рекламу и са закључцима, који мал те нису предлагали да се постојећи болесници побију и тако искорене већ постојеће болести, те да се да прилика овим хигијенским установама да раде на будућем спречавању нових болести, пошто се поубијају већ постојећи болесници.

Да ово није претерано што рекох, ја ћу да вас потсетим само на оно што се ради у Београдском Централном хигијенском заводу. Ту постоји један стручњак који годинама прима плату да би пронашао најбољи метод за мерење памети. Други један годинама испитује сексуалне проблеме код извесних паразита (инфузорије). Можете замислити, господе народни посланици, колико је важно то сексуално питање код паразита. А како су велики ови хигијеничари у реклами свога посла да вам наведем случај Здравственог дома у Куманову. Тај је дом у Куманову смештен у некој сасвим дотрајалој бараци са неколико одељења а има на својој служби само једног лекара или тачније једну лекарку. Али ништа не смета да се тај Завод бави следећим испитивањима: серо-бактериолошким, хемијским, радом на проучавању и сузбијању маларије, антирабичним радом у школској полуклиници, радом у дечјем диспансеру, радом у купатилу, сузбијањем заразних болести на терену, контролом комараца и асанацијама, предавањима. Када ви прочитате извештај о раду тога Хигијенског дома, ви морате стећи уопште да у том Дому ради читава чета искусних стручњака, па сте просто забезекнути, где их све пронађе начелник односног одељења у Министарству народног здравља, али кад сазнате да све то ради једна једина лекарка онда се морате још више забезекнути од чуда, што се чини толика реклама са радом, који не само што не постоји, већ који уопште по таквим околностима и не може постојати. Кад уз то сазнате да овај дом, односно ова једина једна лекарка има под својом контролом и још 4 здравствене станице, једну у Кратову, једну у Кривој Паланци, једну у Младом Нагоричану и једну у селу Миндолу, ваше ће чуђење бити још и веће, јер само да се састави овај извештај, из кога сам извадио ове податке, требало је доста времена, али је највише требало смелости да се једном скоро сасвим безначајном раду оваквог заводчића да оваква американска, права вашарска реклама, која би превелика била и за један велики научни институт од читаве чете старих, искусних научника.

Кад све то човек сазна у чуду се пита: зашто све то? Зашто су сва та Потемкинова села? Које је све то потребно? Наш народ од свега тога нема никакве користи, а Друштво народа нема више намеру да шаље наше стручњаке по далеком Истоку, те ако је од те и такве рекламе њен творац и имао неке користи на рачун државе, данашњи његов наследник се вара ако мисли да ће проћи трагом свога претходника.

Да бисте још боље увидели, да се у Министарству много више обраћа пажња на превентивну медицину, него на куративну, ја вас молим да за часак упоредимо неке податке из самог буџета. Болничка служба у буџету заузима 116 страна док хигијенска служба заузима 318 страна. На болничку службу троши се 101,793.841 динара, док се на хигијенску службу троши 96,893.041 динара, т.ј.

на болничку се службу троши око 4,900.800 динара више, дакле за болничку се службу не троши ни пуних 5 милиона динара више него што се троши за хигијенску службу. Од буџета болничке службе троши се на личне издатке динара 33,428.327, а за личне издатке хигијенске службе троши се динара 45,335.486.

Из овога је сасвим јасно, да се куративна медицина третира у Министарству као пасторче, јер су хигијеничари увек успевали да се сваком Министру природе и да га тако рећи ставе под своје турсорство. У своме раду су потпуно независни. Они су управо држава у држави, и не одржављу никакву везу са среским санитарским референтима нити са болницама, што јако шкоди јединственој здравственој политици. А од целокупног њеног рада нема скоро никакве користи већ се све своди на неке експерименте сумњиве вредности, експерименте потекле из личних, врло нескромних а често скоро болесних амбиција, које се задовољавају државним новцем на народну штету. Указујући г. Министру пажњу на овај погрешан рад који му не стављам на терет, јер га је таквог наследио али који ће га једног дана после ове добронамерне критике теретити, ако га не промени и не подеси тако, да се више обрати пажња куративној медицини него до сада, јер није довољно да се једној или другој да предност него обе морају бити у складу и према јединственом плану а не као до сада да свака иде својим одвојеним путевима.

Кад је реч о куративној медицини, од увек је наглашавано да имамо премалени број болница и да и оне које имамо нису довољно опремљене а нарочито да опрема не одговара данашњој медицинској знаности и техници. Та замерка је, на жалост, и сувише тачна, и она мора у толико више да пада у очи, што смо из експозеа г. Министра увидели да он о важности народног здравља има потпуно правилно гледиште. Чудно онда изгледа, што он том своме гледишту није успео да прибави поштовање код господина Министра финансија и код целе Владе па да се према таквом схватању одмери и буџет овога Министарства. За жаљење је, зашто г. Министар није издејствовао већи буџет за свој ресор, јер би повећани буџет овога Министарства имао повољно дејство не само на народну привреду него и на нашу националну одбрану, можда и више него што ће то имати повећани кредит за наоружање ради националне одбране. У том погледу апсолутно нисам задовољан и мислим да је г. Министар и могао и требао више да уради за свој ресор. То нарочито с тога, што код овога Министарства у експозеу наилазимо на пуно потпуно модерних схватања здравствених проблема. Тако већ у почетку свога експозеа на четвртој страни г. Министар показује врло тачно и јасно гледање на проблеме свога Министарства. Он ту каже и ово: „За разлику од досадашњих схватања здравствених проблема ми наилазимо да они нису само чисто медицински и лекарски, већ су у најтешњој вези са привредним, економским и културним стањем нашег народа, па их следствено треба решавати у заједници са свима тим чиниоцима.”

Може човек бити у ма каквој опозицији, али мора објективно признати правилност и дубину оваквог схватања г. Министра, али у исти мах и

пожелети да се све ово сврши коренитим променама у досадањој здравственој политици, те да те промене и на пракси покаже, да је проблем не само правилно схваћен него да му је нађено и правилно решење. Да бих и са своје стране помогао да се правилно постављеном проблему нађе и правилно решење, ја хоћу да учиним неке сугестије, а оне су у овоме:

Досадања куративна медицина спровођена од стране овог Министарства није подбацивала само зато што нисмо имали довољан број болница и што оне нису биле довољно опремљене и онако како то данашња медицинска знаност и техника омогућавају. Иако ти узроци нису мали, а имали су своје оправдање, има и још нешто што се мора отворено признати, иако је мени као лекару то доста тешко рећи, јер могу навући негодовање мојих колега лекара. По унутрашњости рад многих болничких лекара није био на висини ни најобичнијег морала. Они су болнице претворили у своје дућане или боље, они су од болнице створили институције за врбовање својих пацијената. Многи су болнички лекари отворили санаторијуме и приватне ординације преко пута државних болница и све оне, који су могли да плате или директно саветовали да дођу у приватне ординације и санаторијуме или то чинили преко разних агената, те се о лечењу и лекарима створило ружно мишљење. Многобројни су примери, да извесни нечесавесни лекари нису дозвољавали чак ни монтажањеaparата, који су послати болници јер би исти конкурисали истим таквим апаратима приватних ординација. Ако су апарати и монтирани брзо би се кварили по државним болницама, док су ти исти апарати одлично функционисали у приватним ординацијама. Овакав рад болничких лекара изазивао је оправдану мржњу и критику лекара, који нису у државној служби и којима су државни лекари из болница оваквим својим радом створили скроз нелојалну конкуренцију. Живот није лак па се донекле то и може правдати али не и оправдати. Али оно што је најважније, народно здравље и народне паре трошене су узалуд.

Сироти нису могли да дођу до правилног лечења, јер за приватне лекаре нису имали новаца а по болницама се нису озбиљно лечили, као што би били лечени по приватним ординацијама и санаторијумима. И тако је приватна иницијатива играла велику улогу у томе, да спречи правилан рад на здравственој политици овог Министарства чак и онда, када је само Министарство нешто и покушало да уради. И онда се поставља питање, па да ли се може дозволити приватној иницијативи да несметано вршља по здравственим проблемима? Старање о народном здрављу баш по речима самог господина Министра спада у делокруг јавног старања, јер шта би друго значиле оне мудре речи господина Министра, које сам вам цитирао и којима он дословце каже, да од народног здравља зависи не само народна привреда него и национална и државна одбрана. Па кад од народног здравља зависи и наша народна привреда и наша државна и народна одбрана, смемо ли и даље дозволити, да се народно здравље и даље остави приватној иницијативи? Ја мислим, да се то не сме и не треба дозволити, и да је крајне време да држава води подједнако рачуна о свачијем здрављу а не да и даље може бити здрав само ко је и богат.

Господин Министар на страни 8 свога експозеа у напред цитираном пасусу вели да сваком треба да буде обезбеђено правилно лечење и да сваки буде обезбеђен да се не разболи. Да се постигне то, треба медицину социјализирати, то јест држава сваком треба да обезбеди подједнаку заштиту од болести и подједнако лечење у случају болести. Другим речима, лекари могу бити само државни чиновници као што и официри могу бити само у државној служби. Приватна лекарска пракса треба да се укине а лечење може бити само у државним болницама и бесплатно а подједнако за све. Господин Министар и иначе предлаже оснивање Санитетског фонда и ја бих се са тим потпуно сложио. Сретства за тај фонд да сваки ушлађује као здравствени прирез уз порез у процентима према величини свога пореза, то јест богатији би плаћали више а сиротији мање, али би сви имали исто и подједнако бесплатно лечење по државним болницама па били сироти или богати, јер је државни и народни интерес да сви грађани, сироти и богати, буду здрави како ради наше народне привреде тако и ради наше националне одбране. Тако би старање о народном здрављу било један део старања о јавној безбедности.

За социјализацију медицинске, превентивне као и куративне ови су разлози:

Здравствена политика не може се оставити приватној иницијативи ни приватним сретствима, јер од правилности здравствене политике зависи судбина народа не само у погледу економском и социјалном већ и у погледу одбране народне и државне самосталности. Према томе, здравствена политика је део јавне безбедности и о јавној безбедности може водити рачуна само држава преко својих органа, својих чиновника. Стога и Министарство народног здравља може своју политику спроводити исто онако као што се јавна унутрашња безбедност спроводи преко државне полиције а спољна преко државне, народне војске. Сем тога као што се гарантује лична и имовна безбедност сваком грађанину, био он сиромаш или богат, исто се тако мора у добро уређеној држави гарантовати сваком грађанину, био он сиромаш или богат, здравствена сигурност, тј. о сваком се мора водити подједнако рачуна док је здрав да се не разболи, а кад је болестан да се правилно лечи онако како данашња медицинска знаност и техника то дозвољавају. Не сме се више дозволити, да се сиротиња лечи у свима приликама и од свију болести киџином, аспирином и ридицином а да се за богате чине огромне рекламе за лечење по богатим санаторијумима и луксузним приватним болницама. Живот и здравље не само да су сваком подједнако драги него су и подједнако потребни држави као целини. Зашто толико више и хвале о напретку медицинске знаности и технике, када се народ још и данас лечи као и за време Милоша Великог? Зар то не звучи као провокација сиротиње, кад се по новинама рекламирају разни санаторијуми са најмодернијим лечењима, кад у те санаторијуме сиротиња може да уђе само кад је здрава и то само као послуга? Исто тако зар то није провокација, кад лекар хигијеничар препоручује чистоћу тела, обуће, одјеће и стана и добру храну као најбољу предохрану од свих болести а сироти људи не могу имати од свега тога ништа, јер и сама чистоћа значи велики материјални из-

датак а по негде је и сама здрава пијаћа вода пре-скупа посланица; која није за свакога? А зар болеснику не звуче као провокација речи лекара, који му препоручује разне лекове и потребну дијету а он нема ни хлеба за време болести јер и кад је здрав једва га заради? Зар социјализација целокупне медицине превентивне и куративне не значи спречавање у корену апсолутно оправданих разлога за дубок револт најширих народних маса против постојећег стања досадашње здравствене политике?

Но има и других разлога за социјализацију медицине. Медицинска наука постала је услед наглог развика технике врло компликована наука. Од лекара се тражи много велико знање али траже се и велика материјална сретства за озбиљно обављање лекарског позива. Већ је давно прошло време, када је лекар одређивао дијагнозу пипањем и куцањем или слухом, потпомогнут једино стетоскопом завршујући преглед и целокупно лечење рецептом за неки прах или медицину, чије је куративно дејство више зависило од сугестивности болесника, од његове вере да ће се њоме излечити него ли од саме ефикасности преписаног лека по рецепту. Већ смо на прагу времена, када ће се лекари рецепташи прогањати исто онако као што се данас прогањају надрилекари и бабе врачаре. Бити лекар скупа је ствар, не само што студирање медицине траје дуго и скупо, већ и стога, што данас отворити приватну ординацију значи имати читав капитал, којим би се могла купити можда каква кућа за ренту. Јер снабдети приватну ординацију свим оним, што модерна наука тражи данас од сваког савесног лекара, најзад од сваког који хоће да буде способан за конкурентан рад, значи имати велики капитал на расположењу. У Београду то и није тако страшна ствар, јер ту има ваздан лабораторијума и разних специјалних приватних и државних клиничких уређаја, те се сиромашни лекари испомажу доста успешно, али по унутрашњости то није случај. Ту сиромашни лекари упражњавају своју тешку лекарску дужност, онако како је рађено још пре рата, а то је толико исто као и бавити се надрилекарством. Ако се пак међу лекарима у унутрашњости нађе неко, који набавља нешто више него остали, он за остале значи отприлике оно, што за обућаре Бата или за мале трговце и занатлије Тата. Просто их онемогући. А да би и они на неки начин обезбедили своју егзистенцију, лађају се и таквих сретстава, којих се у души стиде али на која су присиљени, јер се ипак њима мора живети, па ако се не може како би се хтело а оно се мора живети како се може. Ја ове и овакве лекаре не кривим и не осуђујем, ја их искрено жалим и ради њих ово и говорим исто толико колико и ради опште ствари. Кад, дакле, ствар тако стоји, када се више не може дијагноза одређивати пипањем, куцањем и слухом, када се за одређивање дијагнозе морају употребити многе и компликоване методе и техничка сретства, шта тек да кажемо за правилно лечење? Мислим да вам је сасвим јасно из овога, да се само у врло малом броју случајева лечење може вршити код куће; оно се има и треба да врши или у скупим приватним санаторијумима или по болницама. Ја сам за ово друго. Ја сам за потпуно укидање приватне лекарске праксе и за увођење једнаког лечења у државним

болницама за све и у свим случајевима, када се не може лечити амбулантски по државним амбулантама или код куће. Али дијагноза увек и у сваком случају да се врши по амбулантама и болницама, које једино могу и треба да имају на расположењу све оно, што данас тражи медицина за правилно одређивање дијагнозе. Кад би лечење за све било једнако, онда би и наша превентивна и куративна медицина стајала на сасвим другом ступњу. Онда би од модерних, научних тековина имали користи и сви у подједнакој мери, што је и право, јер је здравље сваког појединца целини врло драгоцене како за привређивање и увећавање нашег националног дохотка тако и за одбрану наших спољних граница, нашта смо сви подједнако обавезни и позвани. Према томе и целина је обавезна, да нас оспособи за тај наш заједнички и подједнаки задатак на потпуно праведан и једнак начин.

Од таквог уређења наше здравствене политике, биле би многобројне користи. Превентивна медицина била би на много већем ступњу а са много мање материјалних сретстава, јер би интерес свију био, да се болест избегне, што је много лакше, пошто је по нашој народној мудрости: „много лакше болест спречити него је лечити“. Лекари би се у много већој мери њоме бавили него данас, када је она за њим не само неинтересантна него им и директно штоди, јер лекари данас живе од болесних а не од здравих. Њихов је интерес да има што више болесних, јер егзистенција лекара зависи од болесних и то у што већем броју. Социјализирањем здравствене службе лекари би живели од здравих, а болесни би били за њих излишан посао па би се више старали, да се болести спрече, док им је данас уносан посао да болести лече. Спречавањем болести умањивали би себи посао око лечења, те би и за њих као и за све било више користи, да болест спрече, него да је лече. Данас је интерес лекара у томе да има што више болесника, дакле, њихов је интерес егзистенције у потпуној супротности са интересом целине. Врло ми је непријатно што сам лекарски позив претставио у оваквој светлости, али одмах изјављујем, да за ово и овакво стање свога позива нису криви лекари. Они морају да свој хлеб зараде на начин, на који их целина присиљава. Од лекара се не сме и не може тражити нека месијанска лична пожртвованост док сви други позиви имају за циљ, да себи лично прибаве што више користи од свога рада. То право себи траже и лекари. Нека се здравствена служба уреди на другој основи, па ће и они бити исто оно што и народни учитељи. Прва ће им дужност бити, да народ поуче да избегне болести и хигијенски живи, а тек, ако се и у колико се у том не успе, да га од болести лече. Али у том би тек случају превентивна медицина била оно, како се она замишља, али што лекари са приватном праксом немају рачуна и да се оствари, ако они остану код приватне праксе. Мени је ово признање врло тешко, али га морам учинити, јер се иначе о здравственој политици не бих ни изјашњавао. На овај начин од медицине не би се могло постати богат човек већ само државни чиновник као и сви они, који сврше учитељску школу или војну академију. Али то, бити државни чиновник није тако рђаво ни данас, када многи немају сјајне плате, зашта је најбољи доказ што

се скоро сваки лекар граби да уђе у државну службу. Како би тек било онда, када би се лекарима дале добре плате, које би им омогућиле пристојан живот и савесну преданост своје позиву, тешком и пуном велике одговорности.

Завршавајући своје излагање о здравственој политици хоћу да учиним још неке напомене. Г. Министар је врло широко замислио послове свога ресора, што је за похвалу али мислим да у томе има чак и неке претераности. Не може се Министарство народног здравља бавити и науком. Министарство народног здравља има да примени науку преко својих практичара лекара и стручног особља. Али оно што припада науци, то јој треба и даље оставити. Тако не сматрам да би се Министарство народног здравља требало да бави проучавањем рационалне народне исхране. То је ствар медицинског факултета, чије ће готове резултате Министарство да практично примени.

Код лекара интересовала ме је здравствена служба можда више него социјална политика овог Министарства, мада се ове две функције овог Министарства тешко дају одвојити једна од друге. Стога ћу и о овој функцији овог Министарства рећи неколико својих добронамерних примедба.

Иако је рад на социјалном старању био врло активан под министровањем г. Цветковића он ме ни у ком погледу није задовољио сем тиме, да је показивао воље да се упусти у решавање многих социјалних проблема, за које до њега, а после министровања г. Кораћа нико није имао куражи ни да им близу приђе а, мани, да им да ма какво било решење. То је за похвалу, та кураж г. министра Цветковића, али је у овом погледу све и остало на куражи. Уредба о минималној надници није ништа друго до укидање права штрајка и озакоњење толико мале наднице, да је то срамота за наше друштво. Јер је минимална надница толико минимална да не даје раднику могућност ни да заради само за себе парче хлеба а камо ли да збрине својим радом и своју породицу. До ове Уредбе послодавци су бесправно злоупотребљавали раднике страховито малом надницом а после Уредбе на то су стекли право. До Уредбе полиција се бесправно мешала у радничке штрајкове а после Уредбе је пуноправно почела интервенисати у корист послодавца а на штету радника. Да ли је тиме штогод добијено у корист оних, које је Уредба требала да заштити? Не само што ништа није добијено него је сада радницима спречена и могућност да се користе слободно правом штрајка да би себи издејствовали боље услове рада. Према томе, то већ није социјално старање радника већ социјално поробљавање радника. Уосталом, то није никакво чудо, јер и држава као послодавац не понаша се ни мало боље према свом персоналу. Имате и у државној служби такозване званичнике и дневничаре, који раде са тако малом платом, да је то права срамота и за државу и за данашње друштво.

Но држава иде чак и дотле, да се у Финансијском закону овог буџета предлаже, да у будуће више и не буде званичника већ само дневничара. А знате ли зашто? Зато што су дневничари без државне пензије, па држава хоће да изврда на тај начин своју обавезу, да тим својим службеницима, дневничарима, не даје пензију већ да спадну на радничко пензионо осигурање, које је ступило на снагу крајем прошле године. Држава се понаша

као неки ђифта из чаршије, који на разне начине изврдава своје обавезе осигурања према своме персоналу. То што држава покушава да пребаци своје званичнике са државног буџета о пензијама на приватно пензијско осигурање најбољи је доказ о квалитету Уредаба о пензионом осигурању, које је раднике и приватне намештенике усрећило. Те су уредбе бациле велику праšину у очи јавности и по тим уредбама ми смо требали да уђемо у ред најнапреднијих држава, које су обезбедиле пензионо осигурање чак и радницима и приватним намештеницима. Ако су те уредбе тако добре, зашто их не би проширили и на министре и државне чиновнике?

Приватни намештеници нису задовољни прво због тога, што треба да чекају на пензију најчешће до седамдесете године живота, а друго нису задовољни што од пензионог осигурања неће имати пензије сразмерно својим доприносима. Господо народни посланици, вама је познато, да се за пензионо осигурање уплаћују око 10% од њихове плате. Према Уредби нешто око 5% од тога има да плаћа намешетник а 5% послодавац. Како ће временом, игром економских закона, послодавац да пребаци на намешетника цео допринос од 10%, намешетници се питају, да ли ће за свој допринос имати одговарајуће пензије. Они верују да неће, пошто виде, да ће се њиховим новцем управљати политички а не домаћински, да се тако изразим. Према извршеним калкулацијама, у Београдски пензиони завод послодавци и њихови намештеници уплаћиваће месечно нешто око 10 милиона динара. Како за 5 година нико од намешетника нема права ни на инвалидску потпору, ни на пензију, значи да ће овај Завод за време од пет година скупити једну суму од 600 милиона динара. Као што видите ово није мала сума, и свако се може запитати, а нарочито намештеници, како ће се руковати овим новцем пошто од прихода тога новца зависи висина пензије. Јер, господо народни посланици, не треба заборавити, да ће господин Министар социјалне политике мењати висину пензије приватних намешетника према приходима Пензионог завода. Данас одређене висине пензија нису одређене за сва времена. То је, уосталом, сасвим природно. Али није сасвим природно што се мисли тако безобзирно и са мало увиђавности да рукује са доприносом оних, који исте морају са великим жртвама да подносе.

Господо народни посланици, не може се дозволити, да са том тако великом имовином управља стварно само Министар социјалне политике, па ма ко то био. А он ће управљати пошто ће он стварно постављати и управу и особље тог односно тих пензионих завода. Ја сам зато и прошле и ове године приликом дебате о пензијама предлагао оснивање једног Општег националног самосталног потпуно аутономног пензионог фонда за пензионо осигурање свих државних чиновника, радника и приватних намешетника. Овако велики пензиони фонд имао би сразмерно малу администрацију. Затим би држава коначно решила пензионо осигурање својих чиновника много јевтиније него што је пензије сада коштају. Према скали доприноса за приватне намештенике, држава би за своје чиновнике имала да плаћа годишње око 300 милиона динара у место 1,200,000.000 колико сада плаћа за пензије, а та цифра је све већа из године у годину.

Најзад, држава не би морала да држи у својој служби многе чиновнике због тога, што су стекли право на пензију, иако нису потребни. Држава би била у могућности да поступа са својим чиновницима као што посупају приватна предузећа са својим намештеницима. Другим речима, државна би надлежност престала били бирократска, што је од општег интереса.

Ја молим, да се не схвати овакав мој став према овом питању као став једног, који је противан државним чиновницима. Напротив, ја знам да има много државних чиновника, за које се треба заузети, да се ово Министарство и за њих постара. Такви су сви државни званичници и дневничари и сви они државни чиновници који имају испод динара 2000 месечно плате а имају и породицу на издржавању. А шта тек да кажем за оне беднике у државној служби, који немају ни динара 1000 месечне плате? Зар сви ти не заслужују да се за њихов положај заузме ово Министарство? И зар није оправдано затражити од господина Министра социјалне политике да се постара за што скорију измену Закона о државним службеницима? Он је досада показао воље да се заузме за решавање многих тешких проблема, макар да није успевао и да им нађе потпуно оправдано и задовољавајуће решење. Но за такав резултат он није увек био једини кривац. Министар финансија а и други министри имали су посебне погледе на проблеме Министарства социјалне политике и народног здравља, те су многи од тих проблема остајали или потпуно нерешени или рђаво решени. Но, при свем том треба покушати и са једном темељном изменом у Чиновничком закону да би се материјални и социјални положај чиновника свију струка и категорија истински поправио. Нарочито кал се узме у обзир да се то може спровести без повећања државних издатака, ако се усвоји реформа пензија коју сам предложно. Ја тражећи измену Чиновничког закона ради материјалног и социјалног побољшања чиновничког стања, чиним следеће начелне напомене.

1) Изабацили поделу чиновника на чиновнике, званичнике, дневничаре већ задржати један израз: државни службеници, па према томе и једнака права на пристојне плате и потпуно једнака на осигурање у случају болести, изнемоглости и старости.

2) Свима државним службеницима дати приступање веће плате а мање повишице доцније, да би могли да се у младости усавршавају у својим струкама и да би могли из рације да почну са оснивањем својих породица.

3) Свима чиновницима, без разлике струке, осигурати сталност и независност, јер су чиновници без тога социјално понижени и претстављају неправно робље, које без икаквог поговора мора слушати случајне режиме. Међутим, државни чиновници, сви без разлике имају само и једино да примењују законске прописе. Режимима којима се не допадају постојећи закони, нека их промену на своју сопствену одговорност, а не да од несталних независних чиновника траже рђаву примену и изигравање постојећих закона, зашта после пада режима одговорност остане на чиновницима.

Противно ономе, што се до сада тврдило, да је само судијама потребно дати судијску сталност и независност, да би могли да суде непристрасно и по закону, ја тражим за све чиновнике и стал-

ност и независност али пуну одговорност ако при своме раду не буду применили само и једино вољу закона. Судије су за себе тражиле независност и сталност ма и по цену деполитизације, то јест ма и по цену да постану политички ушкопљеници. Ја лично устајем одлучно против деполитизације ма кога било чиновничког staleжа и струке, али за све чиновнике тражим сталност и независност а не само за судије. Министар социјалне политике најпованији је да тражи сталност и независност за све чиновнике, јер сталност и независност свих државних чиновника без обзира струке претставља не само социјално старање првог реда за чиновнике већ у исти мах значи државнички акт вишега стила, јер обезбеђује беспрекорно функционисање државног апарата без обзира на случајне режиме, који су увек пролазни, док је држава и служба држави стална и као таква преживљује све режиме.

Онај Министар који свима чиновницима обезбеди сталност и независност задужиће чиновнике више него ако би им издејствовао повећање плата. Обезбедити свима чиновницима сталност и независност значи од данашњих робова без икаквих права па и права да раде по својој савести и према законма, значи, дакле, од тих робова створити људе, праве људе који смеју да раде по својој савести, а према постојећим законима. Док садашњи чиновници морају да раде по наређењима, па се чак по наређењима морају да уписују у поједине партије и да по наређењима гласају за поједине режиме што понижава достојанство човека.

Зар положај данашњих чиновника не личи на положај робова? Данашњи Министар социјалне политике има великих амбиција, те ако у истини хоће и да их задовољи, најбоља му се прилика пружа у томе да се постара да сви чиновници без разлике струке, дакле и полицијски чиновници, добију не само добре плате него да добију сталност и независност уз пуну одговорност за свој сопствени рад.

Завршавајући овај свој говор морам да изјавим да ћу гласати против буџета Министарства социјалне политике и народног здравља, јер немам уверења да ће се у току буџетске године водити рачуна о овим мојим сасвим добронамерним напоменама. (Одобравање и плескање на левици).

Potpretsednik Radisav Vučetić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Ljutica Dimitrijević.

Др. Љутица Димитријевић: Господо народни посланици, пошто не говорим у име групе а и пошто се не налази онолики број посланика у Парламенту, то бих желео само неколико извесних чињеница да изјавим у ресору Министарства социјалне политике и народног здравља.

Саслушавши данас пре подне опширан и документован експозе г. Министра социјалне политике и народног здравља, ја се осећам побуђеним да са овога места, као и стручњак, одам пуну захвалност г. министру Цветковићу што је сав свој труд уложио да би здравствене прилике нашега народа побољшао. При прегледу буџета овога ресора констатовао сам да је овогодишњи буџет много целисходнији и бољи и да се у многим разликује од прошлогодишњег и претпрошлогодишњег буџета. Значи, да је обраћена велика пажња,

да се је проценат овога буџета како у односу на целокупни државни буџет тако и у односу на буџет Министарства социјалне политике према хигијенским и социјалним установама у многоме повећао док се је ранијих година увек смањивао. Значи, да је обраћена велика пажња на тако звану превентивну медицину, да је се разумео смисао овога ресора: да је најсвећа и најглавнија служба буџета Министарства социјалне политике спречавање да не дође до обољења у народу, збрињавање невољних и изнемоглих као и заштита и осигурање радничког staleжа.

Због тога је организован нарочити систем рада, дата су већа материјална средства на хигијенско социјалне установе, које се имају борити свим средствима, да би велики проценат нашег народа био спасен од најопаснијих епидемија.

Те хигијенско-социјалне установе дале су максимум свога напора, а и функције су им наметнуте као неминовна потреба послератних последица.

Централни хигијенски завод има свој сопствени кредит и ја бих желео да се тај кредит и у будућности повећава, а не да се црпе материјална средства из осталих ресора, јер то иде на спречавање једно добро организоване здравствене политике.

Хигијенске установе, као што су бактериолошке станице, домови народног здравља, венеричне амбуланте, учиниле су силне користи нашем народу. Те хигијенско-социјалне установе, оне су спасавале наш народ од социјалних зала, а највеће социјално зло погађа наше село. (Живо одобравање и плескање у центруму и на десници и повици: Тако је!) И ми, господо, морамо да мислимо, да те хигијенско-социјалне установе буду у што већем броју постављене по нашим селима, да би се народу створила могућност, да се како хередитарне тако и ендемичне болести потпуно искорене.

Господо посланици, народ верује у акцију хигијенско-социјалних установа, јер је њихова акција хуманитарна и служба лекарска тих установа самарићанска. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Као што видите, господо, битни услов за одржање живота једног народа јесу хигијенско-социјалне установе, а када већ те установе не могу да спрече појаву свих оболелих, онда је дужност ресора Министарства социјалне политике, да створи што боље услове за лечење истих болести.

Лечење болести имамо и спроводимо кроз једну здраву и организовану здравствену политику, помоћу добре болесничке службе и добре санитарске теренске службе. (Повици: Тако је!)

Ми сви знамо, господо посланици, да на територији Краљевине Југославије од близу 15,000.000 становника има врло мали и мизеран број болница, болничка служба није самарићанска, сељачки народ врло тешко успева да дође до болничке лекарске неге. Нису ретки случајеви да маса болесника под хируршком дијагнозом буду враћени из болница, под изговором да нису за операцију, док, међутим, оболели умиру код својих кућа због неизвршене хируршко-лекарске интервенције.

Дешава се врло често да болесник, који буде упућен у болницу, буде амбулантно прегледан. И за те амбулантне прегледе дају лекарима хонорар.

Господо посланици, укинути лекарски хонорар при болничким амбулантама у болничкој служби. (Одобравање).

Ја поздрављам акцију концентрације великих бановинских болница и болница у већим нашим центрима. (Узвици: Тако је!) Али, господо, не могу напустити идеју изградње мањих болница у нашим забаченим крајевима, где нема саобраћајних средстава. (Одобравање). У таквим болницама где су упућени срески лекари на рад дешавају се случајеви да болесници који буду прегледани, ако места болница нема, буду враћени на траг у село, да леже код својих кућа. А, господо народни посланици, злочин је у таквом једном забаченом крају наше државе, ако не постоји болница, да један такав болесник а нарочито инфективне природе, буде враћен на лечење код своје куће. (Плескање).

Господо, помоћу добро организоване болничке службе долази исто тако и добро организована санитарска теренска служба. Санитарско теренска служба састоји се из тако званих среских референата, среских лекара, бановинских лекара и лекара удружених здравствених општина и лекара здравствених задруга.

Господо, санитарски референти, срески лекари, заузети су толико гломазном администрацијом да врло тешко могу доћи у контакт са народом. Бановински лекари односно лекари удружених здравствених општина имају тако мизерне хонораре да обилазе сва места дотичних удружених здравствених општина, да су фактички у немогућности, да плате и превозна средства.

Свака организована санитарска теренска служба не може лати побољшање здравља нашега народа, ако она не буде самарићанска и ако не буде на бази хуманитета. (Плескање).

Господо, завршавајући свој говор овим кратким излагањем, ја морам и овога пута да одам признање и да похвалим рад г. министра Цветковића. (Узвици са деснице: Живео!) као стручњака за његово социјално старање нашега народа, за добро организовану здравствену политику на добро и благостање нашега народа. (Одобравање и плескање на десници и у центруму).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima' narodni poslanik g. Radivoje Nanović.

Радивоје Нановић: Господо народни посланици, са овога места многа су важна питања до данас третирана, а данас пред нама на дневном реду јесу не мање важна социјална питања, која из дана у дан узимају толико маха, да су у истини не само предмет велике пажње, већ и дубоког проучавања од свију и свакога. Истина је да на пољу социјалног законодавства не стојимо лоше. Са теоријског становишта можда имамо најмодерније социјално законодавство, које ни уколико не одступа од онога у Сједињеним Америчким Државама или од онога у Француској.

То би за нас и за свакога било лице објекта, док нам наличје говори сасвим обрнуто. Оно што је код нас до данас у овом погледу, у погледу подизања социјалног нивоа нашег радног света

учињено, без икаквог двоумљења пре би се то могло назвати покушајем него решењем овако важног питања.

Последњих година, па и данас, и још увек гледа се и цени према уобичајеном барометру на просперитет једне земље чија казаљка треба да означи пад или пораст незапослености, повећање или смањење надница, побољшање или погоршање услова рада; једном речи: казаљка која нам у овом случају има да покаже напредак или назад. Да би ова казаљка од тешких атмосферских непогода била што више изолована, предузимање су повремено разне мере ради ублаживања — односно ради растурања нагомиланог електрицитета било путем збрињавања незапослености, било путем непосредног новчаног помагања, било путем осигурања радника у случајевима кад они дођу у немогућност да зарађују.

У Сједињеним Америчким Државама уведен је систем пензионог осигурања и у случају незапослености: у Португалији за несрећне случајеве при раду и у случају професионалног оболења, у Немачкој такође за несрећне случајеве при раду, а о Француској, која предњачи социјалним реформама, и да не говорим.

Ово неколико примера најбоље нам илуструју брину у наведеним земљама, у којима се строго води рачуна о жљевитим рукама и физичким снагама, које у зноју лица свога треба да зараде свој наситни хлеб.

А код нас? Ја мислим, господо, да нећу ни најмање претерати кад кажем да се данас у Југославији, и поред свију социјалних рефорама, ако се смем тако да изразим, једино наш сељак и наш радник у беди раћају и у беди умиру. Стога се данас најозбиљније морамо да запитамо: Је ли то та друштвена солидарност, је ли то та социјална правда, зар се зато југословенски сељак и југословенски радник борио, крварио и у ратовима гинуо, да би плод његових мука и његове крваве, исполитске борбе велика, Ослобођена и Уједињена Отаџбина његова Југославија остала њему маћеха, а Елдorado белосветским паразитима и странцима, који за ову земљу немају никакав други осећај, до осећај експлоатације, зеленаштва и економског поробљавања нашег пословног света. (Одобравање на левици).

Господо народни посланици, капитали који у нашој земљи данас делују, не само да су страног порекла, него и већином анационални и под камуфлажом, под разним фирмама, које у ствари ничег заједничког са нама, ни са нашим југословенством немају.

А када је тако у погледу пословања овог туђинског капитала, зар може бити говора о некаквим социјалним мотивима, о некаквим лојалним, несебичним принципима, којим би се у раду ови Фарисеји могли руководити?!

Оно пак, што је најжалосније, што нас највише боли, то је да ова Влада и данашњи Министар социјалне политике не уме или неће да нашој социјалним законима прибаве пуно поштовање страног капитала. Морамо признати да од ослобођења до данас наш раднички свет није имао минимум егзистенције за живот. Овом је Уредбом донекле подигнут ниво живота нашег радног света. Значи, да су дате извесне социјалне реформе, које су условљене од успешне примене

на терену. Али исто тако морамо признати и то да је путем туђинске експлоатације наша радна снага до те мере унижена, да ови страни зеленаши за своје богаћење заиста не би могли добити јевтинију радну снагу ни у Кини, ни у самој Централној Африци.

Југословенски радник, како је пре неколико дана рекао наш уважени професор г. Косић, најмање је плаћен радник можда у целој светској привреди, али је посве сигурно да је најмање плаћен радник у Европи.

Гомилајући у свој џеп наш народни новац, ти страни експлоататори успели су да наши сопственим народним благом минирају скоро све позиције нашег јавног и привредног живота и то на један безобзиран начин не презајући ни од чега само да би доспели до жељеног циља. Ако се само за тренутак опоменемо видећемо да се скоро све главније концесије грчевито држе од стране странаца. Најбоља рудна поља, најбољи рудници угља, сребра, злата, бакра, олова и т. д. све најбоље, најрентабилније концесије наших столетних шума, затим концесије за подизање разноврсних фабрика све је то, господо, махом у рукама странаца, све је то у служби и на корист страног капитала а на штету наших привредних и социјалних интереса. Да би аномалија била већа, ови страни агенти и експлоататори убедили су нас да је у интересу домаће радне снаге да се њихова предузећа треба да заштите високим царинским оградама, да би несметано, без конкуренције могле имати богатији плен. Не само то. За њих су ујудрисани специјални закони скопчани са разноврсним привилегијама. На пример: дације, порез и друге дажбине расписане су им онако како су сами хтели ти, према чистој добити који су на својствен начин у билансима показивани.

О хигијенским пак условима нашег радног света и да не говоримо. То је питање у огромној већини оних предузећа испод сваке критике. Нарочито је тешко, скоро очајно стање оних који су запослени у текстилној индустрији. Једна непристрасна анкета у свако би доба могла да утврди не само ниске наднице, не само нехигијенски живот, не само недостатак прописаних ма и најскромнијих радничких станова већ и врло велики проценат разних тешких оболења а нарочито од туберкулозе. Напори и оправданост делања Лиге против туберкулозе, која се противставила даљем ширењу ове болести као народног непријатеља најбољи је доказ мог тврђења. Шта тек да кажемо за нашу школску децу која по принципу обавезне наставе морају да похађају наставу у стародревним, непрописним, влажним и мрачним одељењима, у којима се, уместо дечије веселости и радости осећа атмосфера дечијег физичког упропаштавања.

Ништа боље не стојимо ни у средњим школама. И на тој су страни махом непрописне нехигијенске зграде и на тој је страни и мимо законских прописа претрпаност по одељењима да се с правом може тврдити да наша деца како по основним, тако и по средњим школама немају ни толике запремине ваздуха колико то припада и најокорелијим зликовцима по казаматима других културних и напредних држава.

Кад имамо тако грубу слику која нам очито казује под каквим се условима наш школски под-

младак развија кад видимо да скоро свесно упропашћујемо омладину нашег народа и државну узданицу, шта онда можемо казати за оне наше суграђане, који било својом кривицом, било по нечијем ћефу дођу иза врата оних мистичних зграда које се називају полицијским или судским затвором?

Знам из праксе, господо, да тамо нема сентименталности, да тамо нема ни слаткоречивости, да тамо нема, једном речју, нормалног живота. Али се зато не може сматрати нити се може одобрити да та места и у будуће служе према досадањој уобичајеној пракси као сретство за убијање имена човека, за слабење, ломљење, сакаћење и упропашћивање живих људских бића. Та и таква места не смеју бити више ни за један тренутак израз социјалне небрижљивости, хигијенске напуштености као што је то случај, ако хоћете, баш овде у Београду у престоници Југославије. Оличења свега овога, да се не послужим многобројним примерима из унутрашњости, јесте судски затвор овде у улици Краља Александра. Ова зграда која је можда још из доба Кнез Милоша није друкчије позната у јавности до под називом „сељачки затвор”.

Крштени кум ове зграде је народ који је по свом урођеном инстинкту ово име и дао.

Имао сам ту срећу да сам поред мојих другова и ја 1936 г. био житељ овог тзв. „сељачког затвора” у коме се заиста наш радни и сељачки свет формално упропашћује. Дужност је, господо, а и крајње је време да се чине посете не само изложбама и банкетима већ и оним местима којим се такође мора дуговати потребна брига и старање и г. Министра правде и г. Министра за социјалну и здравствену политику. Уверен сам да би тамо наишли такво стање са којим се они као културни људи ни најмање не би могли сложити.

Господо народни посланици, одлика културних народа јесте у томе да у свако доба имају приправност и могућност да прикажу свој живот не само у речима већ у сликама, у бројкама, у аутентичним статистичким подацима који приказују њихово фактично стање. Код нас је, међутим, обрнуто. И поред свег нашег социјалног и модерног законодавства, који се махом огледа само на папиру, ми смо у толикој мери далеко од наших властитих социјалних проблема, да немамо ни најосновније податке, који се односе на народну исхрану у најбој рођеној земљи, а из којих би се свака заинтересована страна могла да упозна и да види како се и чиме храни наш народ. Истинитост ових мојих речи потврдиће недавни боравак у Београду гђе др. Х. К. Стиблинг, секретара америчког Министарства пољопривреде и члана Бироа за исхрану при Друштву народа.

Не имајући о нашем народу никакве податке ове врсте, и не крије се, да је Друштво народа, односно речени Биро, упутило госпођу Стиблинг, да на лицу места да чак и упуства како треба организовати статистичку службу у вези са исхраном широких народних слојева.

Епилог пак ове интервенције огледа се у томе да је за ову сврху наше Привилеговано извозно друштво доделило Централном хигијенском заводу суму од 250.000 динара да његови стручњаци по упутствима г-ђе Стиблинг приступе у току ове године проучавању овога питања и прикупљању података на терену.

О резултату ових студија на терену сазнаћемо вероватно у неодређено време, али оно што ми сви скупа знамо, оно што можемо без двоумљења да нагласимо јесте то: да, поред свег уображеног привредног просперитета који се на вештачки начин, и овде, са овога места, и кроз режимску штампу приказује, стадард живота најширих слојева нашег народа ни у колико не одмиче од једног стандарда живота примитивног карактера, разуме се, у односу према другим напреднијим народима.

То нам је, у осталом, у свом данашњем експозеу признано и господин Министар за социјалну политику и народно здравље.

Ја ћу се послужити једним малим пасусом баш из тог експозеа који гласи овако: „Што наш народ страда у великој мери од заразних и других болести, велики је узрок и у његовом начину живота пошто је исхрана рђава и недовољна. Услед тога је у нас велики проценат недовољно развијених за војску. Таква исхрана слаби тело, па је подложно оболењима и без одбране од туберкулозе, од маларије, заразних и других болести.”

Из овога посве објективно али и горког излагања, можемо са мало труда да извучемо једино негативан закључак.

Господо народни посланици, народ који нема довољну или, ако хоћете, потребну отпорност организма, имаће честа разболевања, много смртних случајева који нам означају не само социјално-здравствени минус, не само привредну штету, већ нам се то може регистровати још и као национални губитак. Ово нам је права социјална и здравствена илустрација! А ја вам, господо народни посланици, са овога места кажем, да о социјалном старању, о некаквој социјалној политици у овој земљи не може бити ни говора за сад. И поред свег напрезања, и поред свег индивидуалног истицања, понављам да не може бити говора све дотле, док се не будемо уверили да је социјална брига, да је социјална љубав и најзад да је дужна социјална правда обасјала и оне који су крвавим комедима са својих измрцварених тела највише докоји су за ову земљу најзаслужнији; све дотле док се путем једног у истини социјалног инвалидског закона не разреше милости и просјачења они који су за ову земљу најзаслужнији; све дотле док се неправда према овим ретким ратним жртвама, као крајња национална срамота, за навек не сахрани; све дотле док се млађим генерацијама не буде пружио јединствени пример о томе да отаџбина, као добра мајка, не заборавља, нити може да заборави заслуге њених синова који су у многобројним окршајима под њеном славном заставом, свесно поливали своју крв, бранећи њену част и што је најглавније, никада не питајући се: колики је непријатељ, већ где је!

Господо народни посланици, да би данашња иронија била и већа и јача, социјална питања овако важне природе, често пута решавају се — или се бар покушава — на један оригиналан начин, путем приређивања балова намењених Зимској помоћи. На овим се баловима при најбољем расположењу, у добром сјају и раскошу забавља дуго, до дубоко у ноћ, да би сутра дан читали велике написе о посетиоцима, о елитном друштву итд.

Господо, да би се једном ослободили заблуде треба једном да утувимо: да у нашем народу, када се говори о елитном друштву, не постоји друго елитно друштво него ли оно које је у крвавим ра-

товима за ослобођење и уједињење изгубило најдражије делове свога тела: руке, ноге, ребра, — него ли оно које се данас тако често на дрвеним штакама виђа.

Велики је то ударац социјалне неправде да у истини овај најелитнији део нашега народа у месту заслуженог обезбеђења, да и данас живи од милости тако званог послератног модерног елитног друштва, које је у огромној већини било далеко од бојних попришта, а још даље од окршаја живота и смрти.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine narodni poslanice, Vaše je vreme isteklo.

Радивоје Нановић (наставља): Господо народни посланици, господин Министар за социјалну политику говорећи о проблему незапослености у нашој земљи рекао нам је, да се то питање код нас поставља у једном специјалном облику, па нам је одмах иза тога указао на један опроман вишак радне снаге са села, који не може да живи од сеоског газдинства и пољопривредног рада, а чија ефективна снага износи ни више ни мање: близу пола милиона радника. Ова нам чињеница најочитије казује да смо ми титуларна агркултурна земља, када знамо да 70% наших земљорадника живе од пољопривредног газдинства, које, узев просечно, не износи више од три хектара! Ако се пак осврнемо и на једну другу чињеницу статистичке природе: да наша земља сваке године добија приносу — односно пораст — најмање од преко 200.000 новорођених, онда ће нам слика физички слабих, нејаких, необезбеђених бити много рељефнија.

За решење овако капиталних питања потребна је не само добра воља, не само површно гледање кроз социјалну призму, већ првенствено добра материјална, огромна новчана сретства.

Господин Министар за социјалну политику додао се по дужности и практичног решења ових наших социјалних, привредних, и самим тим и националних проблема. Па је у овом погледу изнео и своје сугестије које смо и ми народни посланици у буџетској дебати ресора Министарства пољопривреде заступали, да се што пре, неодложно, приступи планском раду на исушивању, на санацији мочвара, којима наша земља обилује у свима њеним деловима, а које је објекте господин Министар као актуелне изложио у своје експозеу.

Господо народни посланици, пре него што се будем упустио у излагање мојих мисли у вези постојећих проблема, пре него што бих изнео моје гледиште на неопходно нужне мере које треба предузети у вези санација прилика доле на Југу, желим да претходно прикажем садашње стање ствари и да укажем на досадашње мере и сретства како су она пружена и схваћена у Вардарској бановини у односу према другим деловима наше Отаџбине а по мерилу које нам је стављено у данашњем експозеу господина Министра за социјалну политику.

Ако само за тренутак отворимо штампани експозе који је пред нама, ако се и најмање унесемо у статистичке податке који су нам по табелама приказани, уверићемо се одмах о неравноправном, неједнаком социјално-здравственом старању у сваком, а нарочито материјалном погледу.

С погледом на трагичну прошлост, с погледом на обиље социјално-здравствених проблема, с по-

гледом на досадашње мере и утрошена сретства, Вардарска бановина је највише препуштена својој судбини у што нема сумње и без сваког је коментара. Не желим, господо, да чиним опште упоређење између Вардарске и осталих бановина. Задржаћу се у овом случају само на две бановине, на Дравску и Савску бановину.

На Дравску бановину, која се не види на табели у реду бановина у којима се показује акција за сузбијање маларије што значи, да у тој Бановини не постоји маларија, још мање маларична опасност, и друго, на Савску бановину, чија нам табела показује акутна маларична оболења у прошлој години у износу 8.970, насупрот маларичном оболењу у Вардарској бановини, чији је број у прошлој години ни више ни мање износио 59.120!

Ако се сада за моменат задржимо на оном другом т. зв. цифарском делу и ако се иоле будемо интересовали њиме, видећемо следеће:

1) Да је у Дравској бановини, где нема помена о маларичној опасности, од 1932 до 1937 закључно, путем Хигијенског завода у Љубљани, утрошена државна сума у износу 6,394.236 динара;

2) Да је у Савској бановини где је у прошлој години констатовано 8.970 маларичних оболења, за исто време од 1932 до 1937 године а путем Хигијенског завода у Загребу утрошена државна сума у износу: 16,715.120 динара; и

3) Најзад, да је у Вардарској бановини, где је у прошлој години, према званичним статистичким подацима, констатовано маларично оболење равно у 59.120 случајева, махом од терцијалне и тропске маларије путем Хигијенског завода у Скопљу, за време од 1932 до 1937 године утрошена државна сума у износу од 6,028.687 динара.

Господо народни посланици, ако се будемо упустили у дубљу анализу ових цифарских бројева добићемо још који проценат који ће нам послужити као мерило у овој буџетској дебати.

Ако се осврнемо на однос целокупног броја становништва према утрошеним сумама државног новца у овим бановинама добићемо следећи проценат:

Да је за време од 1932 до 1937 у Савској бановини на једног житеља утрошено 6,90% динара; у Дравској бановини 5,60% динара а у Вардарској бановини 3,80% динара.

За нас је, међутим, много важније изналагање оног другог процента, на бази броја маларичних оболења, према утрошеним сумама државног новца на пољу санација, на пољу побољшања хигијенских прилика.

Господо, резултат изналагања овог процента јесте посве оригиналан и гласи овако

1) Само у току 1937 године на једног маларичног становника у Савској бановини утрошено је просечно 153 динара а у Вардарској бановини на исте сврхе утрошено је и словом шеснаест динара!

2) Ако би се пак осврнули на период од 1932 до 1937 године онда добијамо проценат, према броју маларичног оболења у 1937 години, да је у Савској бановини утрошено на једног становника 1885 динара док је за ову исту сврху у Вардарској бановини утрошено цигло и словом сто и један динар.

Да наведем, господо, још један факат из овог истог експозеа г. Министра за социјалу по-

литику а који лежи у статистичким подацима у табеларном прегледу на страни 14.

Да се послужимо најпре подацима из прошле године који нам означавају да је само за једну годину у Савској бановини подигнуто санитарско-техничких објеката у износу 229, а за то исто време у Вардарској бановини подигнуто је сличних објеката у износу свега 5 (и словом пет) објеката!

Даље. Ако се осврнемо на период од 1932 до 1937 године, као што смо и пре чинили, видећемо да је у Савској бановини за шест година подигнуто 1702 објекта, док је у Вардарској бановини за то исто време подигнуто и словом сто двадесет и седам објеката!

Жалосно, али истинито! Већи парадокс није могао бити него у овом случају!

Господо народни посланици, сваки објективан човек који се нађе пред оваквим аутентичним статистичким подацима, пред оваквим цифрама чија диференција није тако блага, нити неприметна, мораће се, господо, дубоко да замисли, мораће, господо, без колебања да упита и своју савест и меродавне факторе, да ли је заиста тамо на северо-западу, у Савској бановини, завичај оне такозване хиљадугодишње културе, која мора почивати на култу срећених социјално-привредних, социјално-културних и социјално-хигијенских односа, или се та хиљадугодишња култура са свима припадајућим атрибутима налази и живи тамо доле на југу, у Вардарској бановини, те се не мора указивати потребна брига и дужно старање од једног тако важног ресора као што је Министарство за социјалну политику и народно здравље!

Зар ово није јединствен пример неравномерног и неједнаког социјалног старања?

Са овога места ја протестујем, господо, због доказане немарности одговорних фактора; протестујем због прецењивања социјално-хигијенских потреба појединих бановина на штету оних којима је насушна и много преча делатност ове врсте, као што је случај са уназађеном Вардарском бановином; протестујем и из разлога да је и у наредној буџетској години пројектирано много више радова у другим бановинама него ли у Вардарској!

У погледу државних болница ништа боље не стојимо. Исти је случај и са лекарима и са болницама.

Да би моја излагања била у истини објективне природе, ја се и овде морам да позовем на званична документа која нам показују следеће:

- 1) Да Дравска бановина има државних болница са 2272 болесничких постеља;
- 2) Да Савска бановина има државних болница са 1750 болесничких постеља;
- 3) Да Дринска бановина има државних болница са 1102 болесничких постеља; и
- 4) Да Вардарска бановина има једну државну болницу са 250 болесничких постеља; једну једину у Скопљу.

Требају ли и ове цифре коментара? Јамачно не требају.

Господо народни посланици, да би једном осетиле, односно осведочили се у истинитост социјалне бригае и социјалних мера, нарочито ми доле на југу, који смо и сувише далеко заостали у овом погледу не толико својом кривицом колико

кривицом позваних фактора, слободан сам да учиним господину Министру апел у следећем:

1) Да се још у наредној буџетској години приступи ефикасном лечењу маларијом заражених крајева не путем уобичајених превентивних мера, делењем кинина, већ новом методом — санацијом средине у којој лежи ово велико народно зло;

2) Да се одмах приступи подизању здравствених станица, гдегод је потреба, са купатилом за народ;

3) Да се одмах приступи изради водовода, како у варошима тако и на селу, јер се без здраве, незагађене воде не да замислити корисност ма које здравствене акције;

4) Да се, нарочито по сеоским општинама, форсира и помаже рад на оснивању здравствених задруга;

5) Да одмах предузме акцију на збрињавању становништа вароши Дојрана, порушене у време рата, а чије становништво и данас живи по нездравим, убитачним чатрљама, а чије је стање господину Министру лично познато;

6) Да се ни један срез не оставља без лекара, нарочито тамо где су срески једини лекари у овим срезovima; и, најзад,

7) Да државне болнице у истини једном буду приступачне и целисходне за наш сиромашни радни и селачки свет, који у више случајева не може да користи хуманост ових институција, само зато што је за садашње прилике преоптерећен високом порезом, а на темељу обављене класификације у 1928 години.

Као што видите, између свих бановина, у социјалном и хигијенском погледу највише је заостављена Вардарска бановина. И када ствари тако стоје, последња моја реч је да гласам против овога буџета: (Пљескање и одобравање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Đura Mikašinić.

Ђура Микашиновић: Господо народни посланици, када се говори о Министарству социјалне политике и народног здравља, треба имати на уму широко поље делатности намењених овом ресору. Огромна компетенција тога Министарства, у главном, обухвата два подручја: скрб за социјално-политичке проблеме и њихово ријешење, те скрб за народно здравље и ријешење свих проблема који су с тим у вези. Није случај да су та два тако важна подручја за народни живот и благостање спојена у једном ресору. Сви проблеми из тих подручја толико су међусобно повезани, толико засијцају једни у друге да је, доиста, најбоље ако су они сконцентрисани и повјерени старању и пажњи једнога Министра. У томе је предност организације наше државне управе према оним земљама, где су уређена посебна Министарства за свако од тих подручја државнога а народнога живота. Предност те повезаности долази код нас нарочито до изражаја и у томе што је тај ресор повјерен Министру г. Драгиши Цветковићу. Он са једним ванредно великим разумевањем за све социјално-политичке проблеме, са својим необично дубоким социјалним осјећањем, са својом мужевном одлучношћу и са својим огромним познавањем свих социјално-политичких проблема улази државнички и мудро, али консеквентно и устрајно, у њихово ријешавање. Он знаде одабрати прави час у коме треба што провести, он знаде одредити

праву мјеру од које треба поћи, он знаде наћи средства, путеве и начине да се одабране мјере проведу без тешкоћа за народну привреду, а са пуним успјехом. У томе и таквом раду лежи пуна гаранција за даљи позитиван напредак наших социјално-политичких тековина; а у тим успјесима је садржан сигуран, трајан и вриједан просперитет нашега привреднога и народнога благостања. Влада дра Милана Стојадиновића својом привредном политиком, својим социјално-политичким реформама получила је огромне успјехе, на које може бити поносна с пуним правом. Својим законима за растерећење земљорадничких дугова, својим мерама за унапређење наше индустрије, својим законима за социјално обезбеђење радника и намештеника Влада др. Стојадиновића створила је основне предуслове за напредак цијелог нашег привреднога живота, за социјални мир у нашој држави, а на тај начин за опште народно благостање и напредак. Тај и такав рад завријеђује наше пуно признање. А он завријеђује да се у овом Дому приликом ове буџетске дебате о њему говори и да се, и на овом мјесту, јасно и гласно покаже, што је учињено и којим се путем пошло.

У својој изјави, коју је Министар социјалне политике и народног здравља г. Драгиша Цветковић дао пригодом проширења пензионог осигурања службеника на цијелу државу, нарочито је г. Министар Цветковић рекао:

„Сваки радник и сваки намештеник у нашој земљи треба да има своје обезбеђење.

Сваки радник и приватни намештеник ставио је своју радну снагу на расположење нашој националној привреди, и привреда, која мора снашати и друге ризике, дужна је да сноси и ризик рада тиме, што ће у време активне делатности радника или намештеника прикупљати приносе за њихово осигурање за случај, када више неће бити способни за рад. Циљ социјалног осигурања је да на начелу узајамног снашања ризика, прикупља капитал који ће служити као сретство за заштиту економски недовољно обезбеђених друштвених слојева у случајевима који погађају њихово економско стање.”

У овој изјави садржано је све: и циљ за којим се иде, и пут којим се пошло, и образложење потребе свих provedених мјера. Ова изјава је и програм, и сврха. У овој је изјави сва она социјално-политичка мудрост којом се руководи модерно социјално старање, по којем се модерна државна управа и организација разликује од средовјечне државне организације, у којој су се социјално-политички проблеми ријешавали путем јавнога или приватнога давања милостиње и скрби за невољнике. Нема више мјеста неистинитом милосрљу; данас је вијек социјално-политичких права!

У чему је величина и замашитост рефорама, које су код нас проведене?

Како је познато, технички напредак у свијету довео је до неслушеног развитка индустрије. Патријархални односи, који су у средњем вијеку владали у занатским односима, нијесу могли задовољити радним односима у развијеној индустрији. Домаћински однос, који је владао између послодавца-занатлије и његовога помоћника, није могао владати између господара-индустријалца и индустријских радника. Јапанска индустрија, која је покушала задржати тај однос, такођер га је —

што је и посве наравно, — морала напустити. Послодавац-индустријалац не може се старати о сваком свом раднику и намештенику. А ипак треба да буде неко, ко се о њему стара. Јер радни однос регулише само односе у раду. Чим радни однос престаје, нестаје везе између послодавца и његовог радника. Требало је, дакле, установити, који су све разлози због којих долази до престанка раднога односа, и на који се начин треба старати за радника у таквим случајевима. Ми знамо да узрок престанка раднога односа може бити у личности самога радника, али он може бити и у узроцима који су ван личности самога радника.

Узроци који леже у личности радника, јесу његова радна неспособност. Радник може постати за рад неспособан, јер је тако болестан да не може радити; затим с разлога, јер је осакаћен услед несреће у послу; напосок јер је толико изнемогао или остарио да више не може радити. Због свих тих разлога, радник не може да ради, а кад радник не ради, не привређује; дакле, он и његова породица остаје без сретстава за живот; њихова је егзистенција угрожена. Исто је тако угрожена егзистенција његове породице када радник умре.

Узроци, због којих радник остаје без зараде, а који су ван његове личности, јесу привредне кризе. Индустрије обустављају продукцију и отпуштају раднике. А раднику, који је неупослен угрожена је његова егзистенција једнако, као да је он неспособан за рад и привређивање.

У свим тим случајевима требало је наћи обезбеђење за радника. Том обезбеђењу има да служи социјално старање, засновано на социјалном законодавству. То је, ето, и разлог да социјално осигурање, ако је потпуно изграђено и проведено, проводи осигурање за случај болести, несреће, изнемоглости, старости и смрти; и за случај неупослености.

Тако је сада изграђено и наше социјално осигурање. А да је оно тако изграђено заслуга је Владе г. др. М. Стојадиновића.

Када је Влада господина др. Милана Стојадиновића преузела управу државе, нашла је код нас проведено социјално осигурање само за случај болести и несреће. Ове гране осигурања проведене су на основу Закона о осигурању радника од 1922 године. Остале гране осигурања — изузевши пензионо осигурање приватних намештеника на подручју Дравске и Приморске бановине — нису уопће биле проведене.

Требало је, дакле, провести осигурање радника за изнемоглост, старост и смрт, затим обезбједити раднике кад остану без посла, те проширити пензионо осигурање приватних намештеника на подручју целе државе.

Све те мјере спроведене су 1937 године. У тој години донио је Министар господин Цветковић Уредбу о осигурању радника за случај изнемоглости, старости и смрти. Уредбу о проширењу пензионог осигурања службеника (приватних намештеника) на целу државу и Уредбу о збрињавању незапослених радника. Почевши од 1 септембра 1937 године проводи се осигурање за случај изнемоглости, старости и смрти за све наше раднике, а почевши од 1 јануара 1938 године проводи се пензионо осигурање приватних намештеника на подручју цијеле наше државе; од истога дана про-

дужено је збрињавање неупослених радника на 26 недеља и повећане су неупосленичке потпоре и преко дуплога износа досадашњих потпора. Тиме је, иако не право, а оно стварно проведено код нас осигурање радника за случај неупослености, и то у оном опсегу који одговара нашим стварним потребама и приликама.

Са овим законима ступила је наша земља у ред оних држава, у којима је цијела зграда социјалнога осигурања потпуно изграђена. Овим социјалним обезбеђењем радника и приватних намештеника задужила је Влада господина др. Милана Стојадиновића цијели наш народ, свеукупну нашу привреду, а у првом реду нашу радничку класу. Признање за тај огроман и важан социјално-политички рад дато је у нашој јавности. Али и ван границе наше државе дошло је то признање. Пригодом недавног засиједања Интернационалног бироа рада у Жењви дато је признање нашој држави и нашем Министру господину Драгиши Цветковићу и ми можемо на свему томе само од срца честитати нашој Влади.

Поред тога огромног напретка на пољу социјалног осигурања, учињена је 1937 године још једна важна реформа. Дне 15 априла 1937 ступила је на снагу Уредба о утврђивању минималних надница, закључивању колективних уговора, помирењу и арбитражи. Том Уредбом регулисано је не само питање минималних надница, већ и питање закључивања колективних уговора за поједина предузећа или за поједине струке рада. Њоме је регулисано питање помирења и арбитраже у случају сукоба између послодавца и радника. На тај начин је Министар господин Цветковић законским путем спријечио даљне обарање надница наших радника, а вједно је тиме за ријешавање спорова радника и послодавца регулисао законски пут који ће спријечити толики штетне трзавице у нашој индустријској производњи.

Све у свему: Година 1937 је донијела толики напредак у ријешавању наших социјално-политичких проблема, да ће она у историји нашега социјалнога старања бити забиљежена златним словима! И у томе је непролазан успех и огромна заслуга Владе господина др. Милана Стојадиновића.

Да ли је тиме сав рад на пољу социјалног осигурања довршен? Шта треба да се сад још учини?

Један од најважнијих задатака, кога треба нарочито поштовати, јесте: да се сада установама радничког осигурања и заводима за пензионско осигурање приватних намештеника даде могућност не сметаног рада, да они проведу у цијелости и смишљено све оно, што је споменути законима одређено. Споминем то зато, јер се у једном дијелу наше штампе увриједио обичај да се одвише оштро критикује радничко осигурање. А и наша јавност често и пречесто одвише необјективно и нестварно оцењује рад тих установа. На те установе и на њихове водеће органе стављају се — из невјешности — такви захтеви који далеко прелазе границе и њихове законске делатности и њихових задатака. За сваки напредак је критика потребна. И то стварна и објективна критика. Јер таква критика користи ствари и она доводи до напретка и усавршавања. Али необјективна и нестварна критика сије неповерење и мржњу и спријечава правилан рад и стваран напредак.

Мислим да је потребно да се сада приступи provedби новелизације нашег Закона о осигурању

радника. Године 1930 издало је наше Министарство социјалне политике и народног здравља нацрт пројекта закона о социјалном осигурању. Сада када су све гране осигурања проведене, требало би провести новелизацију нашег Закона о социјалном осигурању. У осигурању за случај болести требало би одредити рокове за новчане потпоре, да се спријечи израбљивање осигурања са стране оних лица, која пролазно и на краће вријеме улазе у осигурање; често само са том сврхом да осигурање искористе у своју личну корист. Правом раднику, био он индустријски, занатски или трговачки радник, умни или физички радник, треба обезбедити пуно коришћење законских благодати. То исто треба осигурати и законским радницама. Али осигурање треба — управо у интересу свих правних радника — заштитити од оних који са осигурањем немају пуне везе и који улазе, с времена на време, у круг осигураника да благодати осигурања користе.

Новелизацијом закона треба скрб за куративну медицину оставити у целости грани осигурања за болест, а скрб за превентивну медицину предати у цијелости грани осигурања за изнемоглост и старост. На тај начин ће се ове двије гране осигурања допуњавати, па ће — у вршењу својих задатака — свака грана осигурања моћи успешније радити за обезбеђење наших радника и намештеника.

У грани осигурања за случај несреће требало би уклонити систем малих рента, како је предвиђено у споменутом пројекту закона о социјалном осигурању. Ове мале ренте немају економски значај за рентника, па би се могле заменити са отплатинама од којих би рентник — јер добија већи износ на једном — имао већу корист. Покојни директор Међународног бироа рада Алберт Томас је нарочито нагласио да је ова мјера у пројекту закона о социјалном осигурању добра и да је тај пројекат — у погледу те мјере — задржао у цијелости свој социјални карактер. Ако се та мјера проведе, олакшаће се положај таквих несређених радника, јер ће им се дати у руке један примјерни капитал као оштета, а грана осигурања за несрећу ће се знатно растеретити.

Моја је, дакле, сугестија да господин Министар социјалне политике што прије приступи радњама око новелизације нашег Закона о осигурању радника. Сада — када је господин Министар правно толико великих и замашних реформи у социјалном осигурању — била би ревизија садашњег закона, која би све те реформе довела у склад — доиста потребна. Господин Министар би том ревизијом продужио и довршио рад, који је Министарство започело још 1930 године.

Код тога би требало нарочито још слиједити узети у обзир: Приноси осигурања су једини приход, из којег треба да осигурање подмирује издатке за законске потпоре. Те приносе имале послодавац да уплаћује осигурању, и то једнако онај који послодавац сам сноси, као и онај дио који послодавац убире од свога радника и намештеника. У модерним законодавствима имаде тај дио новца, који је послодавац убрао од радника, карактер повјереног новца. У нашем закону то није одређено. Требало би зато и у наш закон уврстити одредбу да дио приноса, који послодавац убере од осигураника има карактер повереног

новца, како је то предвиђено у поменутом пројекту Закона о социјалном осигурању. Ако се та одредба прими, спријечиће се да послодавац у своје сврхе употребљава новац осигурања који је уплатио осигураник, а осигураник доћи ће сигурније и брже до својих сретстава. Одатле ће имати корист не само осигураник, већ и послодавци који уредно плаћају приносе, јер неће морати сносити ризик за немарне послодавце и такове који у своје сврхе троше новац осигурања.

Док би ова мера имала служити заштити осигурања од неуредних послодаваца, било би потребно за осигуранике увести обавезно легитимације са сликом, како је то проведено код болесничке благајне Меркур. Тим легитимацијама спречило би се да се благодатима осигурања служе лица која на то немају права. Често се дешава да се јављају у установама лица под кривим именима са кривоствореним потврдама којима доказују своје право на потпоре. Како велики дио радника нема уопће никакве легитимације, не може се установити идентитет тражиоца, а због тога није могуће спречити оштећивање осигураника.

Такве употребе оштећују не само установу, већ и осигуранике, јер се новац осигураника троши и на лица, која немају никакве везе са осигурањем.

Осигурању би требало вратити и погодност опроста поштарине у саобраћају са осигураницима и послодавцима, који је опрост осигурања раније уживало. Исто тако би требало вратити службеницима осигурања погодност пола цијене возње на железницама, која им је одузета прошле године. Та погодност је лата свима самоуправним службеницима, а осигурању — и ако је самоуправна установа — је одузета. Овим мерама дала би се осигурању осјетљива вштеда, па би осигурање своје приходе могло издати није употребити за пружање законских потпора осигураницима.

Државна субвенција, која је у Закону о осигурању радника загарантована осигурању, такође је обустављена. Молим господина Министра да узнастоји, да се та законска помоћ осигурању од стране државе опет приведе у живот.

Изнио сам, сво, неколико сугестија и молим господина Министра да их доброхотно оцијени и прими. Он ће тиме своје велико и вриједно дјело социјалних реформи допунити и унаприједити. А осигурању олакшаће испуњење његових важних задатака за напредак и благостање наше привреде, наших радника и цијелога нашег народа.

Разумије се само по себи да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Јосип Цветић.

Josip Cvetić: Gospodo narodni poslanici, gospodin predgovornik je izjavio, da se samo po sebi razume, da će on glasovati za budžet. (Glasovi sa desnice: Tako je!) Budući da se samo po sebi ne razume, hoću li ja glasovati za budžet ili protiv budžeta, to sam dužan da obrazložim svoje stanovište, koje ću na kraju prema ovome budžetu da dam. (Odobrovanje na le- vici).

Ја мислим, да је баš у томе главна разлика у овој Народној скупштини између посланика на левици и по-

сланика да десници, што се за вас на десници разуме да гласате за Владу, а за нас требају аргументи да гласамо против Владе.

Ја ћу покушати, gospodo narodni poslanici, da dam argumente za svoj stav, koji će biti izražen u tome, da ne mogu glasovati za budžet Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja. Ја ћу се осврнути само на онај део рада овог Министарства, који се тиче социјалне политике. (*Aleksandar Dačić:* То си по- чео од Исуса Христа!) Gospodine Dačiću, ја Вас молим да ми не upadate u reč, јер ћу се послужити сrestvима, која су ми на raspolaganju да Вас umirim! (*Aleksandar Dačić:* Је ли?) Hoću! (*Aleksandar Dačić:* То је те- šко! — *Milenko Glišić:* Dačiću, други пут, kad budeš Ti govorio, neće Ti dati da govoriš!)

Овај ресор, gospodo, има невољу, која се stalno očituje sa malim iznimkama od početka njegovog do danas. Socijalna politika, како се води u našoj zemlji, ne vodi се zbog same socijalne politike i zbog poboljšanja položaja naših najsiromašnijih staleža, nego се vodi, gospodo, zbog toga, da bude propagandno srestvo izvesnim grupama, da rezultat rada u socijalnoj politici bude jedan povoljan element za agi- taciju.

Нije то само случај код данашњег Министра Cvetkovića, nego је то био случај и код првога Министра, који је био отворени идеолошки социјалиста, који је, dakle, био најближи томе ресору. (*Aleksandar Dačić:* То је био Korać!) Prvi Ministar socijalne politike u Jugoslaviji је jednoga dana navestio, da će u Zagrebu doći u skorom vremenu do generalnog štrajka. То је баš protivno od onoga, što Ministar socijalne politike treba da napravi. Celokupno socijalno zakonodavstvo, za čije izvršenje се brine г. Ministar socijalne politike, treba да ide за tim да pomiri oprečnosti grupa i staleža. Ono treba да ide за tim да u duhu opšte šolidarnosti, да u duhu socijalne pravde, nemoćnima pomogne, tako да oni mogu zakonskim putem да dodu do svojih prava, а да се не služe једним srestvom koje се u običnom životu zove buna, а u zakonu се zove štrajk. Medutim, Ministar socijalne politike г. Korać је izjavio да će doći до štrajka. То значи да је он за štrajk, значи да је njemu štrajk konvenirao. Nije му konvenirao zbog samih radnika i poboljšanja njihovog položaja, јер је то mogao u svojoj vlastitoj kompetenciji да izvede, nego му је konvenirao zbog njegovih partisko-agitacionih interesa.

Gospodo, како је bilo onda tako је i danas. I danas Gospodin Ministar socijalne politike не ide за tim да štrajkove који су на помолу, који су u stvaranju, који су u vrenju да ih odozgo једном shodnom i јасном primenom zakona likvidira и onemogućí. Za- što? Zato, јер štrajkom треба да се покаже prema štrajkašima, који су partijski orijentisani prema današnjoj vladajućoj stranci, да će oni dobiti (*Aleksandar Dačić upada u reč*). Gospodine Pretsedniče, ја Вас молим да ми osigurate miran tok govora od gospodina Dačića.

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine Dačiću, molim Вас да не ometate govornika.

Josip Cvetić (nastavlja): Gospodine Dačiću, meni nažalost не izrađuje govore Sedma sila ili osma, како да је nazovem, и не могу mirno овде да читам. Ја govorim, razvijam rečima ono što mislim и ovakva smetnja је u najmanju ruku nekolegijalna, u prvom redu. U drugom redu, један od snažnih argumenata је да ovaj и ovakav parlamentarizam, u коме Vaša taktika и „prijateljsko“ nastupanje može doći do iz-

ražaja, ne služi ničemu. A da pravite upadice koje se tiču predmeta, ja bih Vam bio zahvalan i ja bih Vam svaki put odgovorio. To bi bila diskusija. Ali Vi pravite upadice koje nikakve veze sa ovim predmetom nemaju, a nadvikivati se neću i ne mogu.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodine govorniče, molim Vas da ne polemishete sa g. Dačićem.

Josip Cvetić (nastavlja): Ja sam rekao da bilo direktno bilo indirektno organizovanje štrajkova sa najvišeg mesta, koje treba da bude čuvar našeg socijalnog reda može da ima opravdanja samo u partijsko-korteškim interesima. Ja sam dokazao za prvoga Ministra socijalne politike, ja to moram da kažem i za ovoga koji je sada. Gospodo, u najboljoj veri ja bih hteo da se te metode rada, pogotovo u ovim teškim vremenima u kojima živi ceo svet i mi, jedanput dokrajče. Tendencioznost ni u jednoj vrsti javnoga posla nije do danas donela rezultate. Ni u običnoj literaturi tendencioznost nije ostavila trajnoga traga, a kamo li u izvodenju socijalne politike. A tu su posledice mnogo teže nego u običnim oblicima javnog rada.

Tendencioznost u izvodenju socijalne politike, gospodo, koštala je mnoge zemlje već velikih revolucija. Jednu našu divnu zemlju, koja je bila čuvar slovenstva u svetu, koštalo je jednog teškog poremećaja, koji ju je onesposobio za čuvanje slovenske funkcije u svetu.

Ja mislim da na tome velikom primeru treba da uči i naš Ministar socijalne politike i tu domenu, kada već druge domene hoće i mogu da iskoriste za partijske svrhe, da pusti u miru da se solidno razvija, da one mere koje država bude na tom polju primenila, da služe višoj svrsi, a ne napretku jedne režimske partije.

Da ne govorim na pamet, ja ću pročitati izjavu g. Ministra socijalne politike koja je izašla u „Samoupravi“ 13 novembra 1937 godine pod naslovom: „Akcija »Jugorasa« na prikupljanju radničkih snaga“. G. Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja na jednoj konferenciji kazao je: »Ako hoćemo da nam »Jugoras« bude poštovan i da radni narod oseći njegove blagodeti i uspehe, onda moramo učiniti nešto za njegove članove, moramo dati izvesan uspeh, kako bi se članovi, okupljeni u »Jugorasu« uverili da se radi stvarno za njihovo dobro«. Ovo je razgovor o radnicima, koji su zaposleni na jednom državnom poslu.

A g. Predsednik Vlade je ovo nadopunio u svom velikom govoru u Beogradu i kazao je: »Možda je prviput u istoriji štrajkova u našoj državi da se organi vlasti drže prema radnicima skrajne korektno.« To je mišljenje u slučaju štrajkova.

U tome duhu kada pogledamo izjave g. Ministra socijalne politike i g. Predsednika Kraljevske vlade, onda, gospodo, morate da vidite da se sve ove mere, koje se u ovom resoru upotrebljavaju za poboljšanje jednog staleža, koji sam sebi nije mogao pomoći, ne privode jednoj opštoj svrsi za poboljšanje svih radnika, nego za »dobrobit« »Jugorasa«.

Ja, gospodo, smatram da to nije dobro, jer ako mere g. Ministra socijalne politike treba da koriste, onda treba da koriste svima bespomoćnim radnicima Jugoslavije, bez obzira u kojoj su političkoj organizaciji organizovani.

I zato bi, gospodo, g. Ministar socijalne politike trebao ovaj deo rada svoga da iskopča potpuno od partijskih interesa i da uzdigne na jednu dostojnu visinu, tako da ne može niko da mu prigovori, a

najmanje na osnovu citata njegovih vlastitih govora, da njegov rad i angažovanje celokupnog režima ide na korist radnika organizovanih u partiskim sindikatima (Glas sa desnice: Ko je bolje uradio?) Nažalost ni jedan, a ja, g. kolega, ne govorim zato da jednog Ministra napadnem, a drugog pohvalim, nego za bolji sistem naše socijalne politike. Meni bi bilo svejedno da taj sistem sprovede g. Dragiša Cvetković, ugledni član Jugoslovenske radikalne zajednice, samo da bude bolji sistem. Nama se sa ove leve strane uopšte ne radi o tome da pobijamo ličnosti, da pokušamo napadati ili hvaliti ličnosti, nama se radi o stvari, a pogotovo o jednoj ovakvoj važnoj stvari, koja se tiče širokih radničkih masa, koje su danas u celom svetu u pokretu, a taj pokret u celom svetu zapljuskuje kao val i naše krajeve. Ako ovaj parlament ne bude nešto najenergičnije učinio, on će odigrati istu ulogu u pogledu političko-socijalnih pitanja, kao i Rúska Duma. (Odobranje i pljeskanje na levcima).

I vi znate, gospodo, rusku revoluciju i oslabljenje i onesposobljavanje njene misije obzirom na slovensku politiku. U koliko su u tom bili krivi revolucionari i levičarski korteši, toliko su krivi i desničarski elementi zbog svog nerazumevanja. Da to nerazumevanje popravim, zato i govorim u resoru Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja.

Gospodo, ja sam već prošle godine u budžetu ovoga Ministarstva upozorio na sistem organizovanja radničkih sindikata. A rekao sam, upozorivši na primer velikih država, da jači sindikalni i jači partijski pokret, da svaki sindikalni pokret, koji se vezuje kao organizacija za jednu partiju, ne može uroditi dobrim plodom ni za partiju ni za sindikate.

Ja sam spomenuo nemački socijalizam, koji je, gospodo, jedno veliko carstvo uzeo u svoje ruke, koji je dobio poglavara te države, ali koji je vezao na nespretnan način partiju za sindikate. Gospodo, ni ona nije uspela da pobere bilo kakve uspehe, nego je njezin neuspeh uzrok dolaska nacional-socijalizma u Nemačkoj. Za mene je jedan osnovni uzrok dolaska Hitlera na vlast i opasnosti za ceo svet, pa i nama na Karamankma, u tome, što je nemački socijalizam nezgodno, netaktično, na nespretnan način vezivao sindikate za socijalističku partiju.

Pa, gospodo, pogledajmo u Englesku. Savez sindikata, koji je predstavljao Englesku radničku partiju, u početku trebalo je iskoristiti kao političku organizaciju. No, Engleska, koja po svojim tradicijama počiva na sistemu dve partije, koja je u istoriji parlamentarizma primer sistema dualizma partija, ona je morala da potegne za trećom partijom zbog toga, da može svoj savez sindikata da oslobodi od političke partije. I u tome je svrha organizovanja engleske radničke stranke.

Kad, gospodo, nemački narod, koji je pre pedeset godina u radničkim ustanovama imao tako ogromne značajne rezultate — da smo mi danas samo mali epigoni tih nemačkih uspeha — kad je on do toga uverenja došao i skupo platio svojom nacionalnom egzistencijom, kad je engleski narod, gospodo, morao da organizuje treću partiju, koja nikada ne bi postojala po njenim tradicijama, kad su oni napravili tu treću partiju, ja mislim, da ni g. Dragiša Cvetković ni ceo režim neće imati uspeha, ako bude osnivao i vezivao sindikate za jednu partiju. (Pljeskanje na levcima. — *Nikola Kabalin:* Mi nismo industrijska zemlja!) Tim gore, g. Kabaline, što nismo industrijska zemlja.

Ja sam zahvalan kolegama na ovoj primedbi, da nismo mi industrijska nego agrarno-privredna zemlja. Ali, tim je ova naša argumentacija još jača, jer, gospodo, sindikalni pokret kod nas je potpuno mlad. Niti je opšta radnička politička niti sindikalna prosvetćenost tolika, da se može računati na ozbiljnu demokratsku svest kod radničkih redova, da će znati odrediti funkcije tim pojedinih institucijama i ova od njih neće tražiti ono što one ne mogu da daju. U našem radničkom kadru u prvom redu se broje radnici organizovani kod socijalnih institucija. Tih radnika je bilo 1936 godine oko 600.000, ove godine preko 620.000. Sam g. Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja je priznao u Finansijskom odboru, da mi imamo povrhu onih radnika organizovanih kod socijalnih institucija oko 300.000 poljoprivrednih radnika. To su one flotantne radničke mase, koje zapravo ni u jednoj zemlji ne bi bile brojene u radničke redove. Jer socijalno klasno svestan radnik je onaj, koji je prošao kroz celokupne škole i koji zna, koji ima uverenje o važnosti svoga radničkog sindikata, koji je posrednik između rada i kapitala u ime i u korist radničke klase.

Ako dodate, gospodo, da njih ima 300.000 hiljada kao što se to zvanično tvrdi, a ja tvrdim da ih ima preko 1 miliona, i kad vidite da mi imamo jednu masu radnika od 2 miliona kod čije većine nema one radničke svesti, a, prema tome, ni svesti o odgovornosti, onda za mene u ovoj našoj zemlji to igranje sa radničkim masama na ovaj način nosi još veću odgovornost nego u Engleskoj i Nemačkoj. (Upadanje u reč.) Vaša upadica ovome daje tome još veću snagu, jer sa svesnim radnicima nemoguće je izvoditi jednu demagošku politiku, ali sa radništvom, koje dolazi sa sela u grad, sa radništvom koje je mala buržoazija, s tim radništvom je lako manipulirati i izvoditi prevrate i revolucije. A ja tvrdim da je za Jugoslaviju od 15 miliona stanovnika dovoljno 2 i po miliona neorganizovanih radnika da digne revoluciju.

Gospodo, naš radnik u jednom malom broju može se brojiti u radništvo vredno da samostalno vodi sindikalne poslove, radništvo koje može da u tom poslu donese dobrih rezultata. Najteži naš problem je problem polaska suviška radne snage sa sela u grad. Ni smo, gospodo, to samo mi imali, nego je imala i Nemačka, i cela svetska kriza ima baš tu svoj koren; jer dolaskom takvih ljudi sa sela, njihovim nagomilavanjem u gradu, došlo je jedno snažno pojeftinjenje nadnica, došlo je do slaganja velikih stokova robe, a tu je osnova krize. A što smo mi imali? Imali smo mentalitet sitnog malog buržujia, na koga smo nakalemili osećaj sindikalnog radnika. Mi apelujemo na njegove osećaje za kuću i za zemlju koju on ima, a s druge strane nastojimo da kod njega probudimo osećaj proletera, i zato imamo kod nas opasne mase u gradovima, koje niti su proleterski ozbiljno organizovane niti imaju radničku svest, niti za buržoaski umerene.

Ako pogledate Zagreb i Beograd, onda vidite da mi imamo mentalitet periferije. I Nemci su to stvarali, i oni su tu suvišnu radnu snagu dovodili sa sela u grad, ali kad je došlo do krize, onda su išli obrnutim putem na taj način, da taj suvišak radne snage iz grada povrate kao radnu snagu natrag u selo, i da je privežu sa selom, da ga na taj način sniženjem životnog standarta reorganizuju, tako da od njega naprave ponovo seljaka. Kod nas je taj problem isto tako postavljen, samo on tu ima drugo dejstvo. I sad Ministar socijalne politike dolazi tim ljudima i dema-

gogiše. A ko je taj radnik u tim državnim preduzećima? Šivar, postolar, to su većinom seljaci koji su nedavno došli iz sela; onaj kome je otac bio radikal, — i sad Ministar socijalne politike apeluje na njegovu radikalsku tradiciju.

Dakle, apeluje na onu kuću, slobodu, samoupravu i sve drugo, kako se to već zvalo, a na drugoj strani mu kaže: ti imaš klasnu svest, ti ćeš da se boriš, a ja se, kao Ministar stavljam na tvoje čelo.

To su dve vrste agitacije, koje pokušava ovaj režim da spoji u jednu i zato će doživeti potpun neuspeh. Vidite do kojih se teškoća dolazi, kada se pred to radništvo dolazi kao Ministar socijalne politike, pa se pojavljuje kao vođa i licitira apelom na klasno shvatanje. A drugoga dana, kada se pojavljuje kao radnički vođa, levičar, koji nema u rukama Ministarstvo socijalne politike, onda on, radnički vođa mora da nadlicitira Ministra socijalne politike. Znaete čime? Apelujući na taj klasni mentalitet, njegov levičarski mentalitet.

Na taj način, gospodo, nehotice, zvanični krugovi teraju te radničke agitatore da budu sposobni za agitaciju, da oni u stvari budu boljševički agitatori kod naših radnika. (*Miloje Rajaković*: Bolje je sa nama nego sa Boljševicima!) Ne možete Vi tako postavljati problem! I ova mi upadica pomaže, kao i ona ranije. U tome je cela težina ovoga režima, što vi postavljate alternativu: ili sa nama u pogledu socijalnom ili sa Boljševicima, ili sa Jugoratom, u pogledu nacionalnom, ili sa Frankovcima, ili sa Jerezom. Gospodo, u tome je teškoća što ste vi ovakvom alternativom u ovoj zemlji postavili problem, naglašavajući punu demokratsku slobodu organizovanja. Kada se naglašava puna sloboda, onda, gospodo, nema dualizma u političkom životu, onda se može da raščlani politički život na nekoliko frakcija, a u tome jedinom slučaju imaju svi osećaj jednakosti. Gospodin Ministar socijalne politike, kao predstavnik velikog državnog aparata, ne sme da stane ovako kao agitator i korteš ni na čiju stranu. (Jedan glas u centru: On je politički čovek i može da agituje!) Ja razumem ambiciju Gospodina Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja. Prijatelji mi dobacuju da je on politički čovek. Jeste, gospodo, možda je teško njemu, kao političkom čoveku od nerva, koji je naučio da se kreće u tim širokim slojevima, da se odrekne toga, ali, gospodo, mora doći vreme u našoj zemlji, kada Ministri ne mogu sve svoje političke zahteve sa ministarske stolice da zadovolje. (Odobranje na levi. — *Miloje Rajaković*: Dragiša, ajde u opoziciju, savetuje te Cvetič!)

Gospodo, mi moramo biti svesni jednog napretka u socijalnim shvatanjima naše zemlje. Ta siromašna radnička klasa i poedinac koji ne mogu da kompletanu odgovornost za svoju egzistenciju, i materijalnu i moralnu, prime na sebe mora da dobiju izvesne ovlastice zakonodavnim i administrativnim putem. Na tome je izniklo socijalno zakonodavstvo i na tome je izgrađena dužnost Ministra socijalne politike, kao šefa socijalne administracije, da to sprovede definitivno u život.

Jer, gospodo, ako pogledamo u sastav ove Vlade, onda vidimo da tu ima nekoliko mentaliteta idejnih, ideoloških pogleda na misiju socijalnog zakonodavstva u našoj zemlji. Vi znate, da na primer katolička crkva ima ideju karitas, t.j. ljubav prema bližnjem, to je praktična ljubav prema bližnjem, koja je osnovana na ovome: budući da smo mi svi ljudi udareni istoč-

nim grehom, budući da imamo svi da propatimo zajedničko zlo, a to naše zlo koje se različito manifestuje ima svoj zajednički koren, — to mi imamo svi dužnost da jedan drugome pomognemo.

I zato vi imate u katoličkoj crkvi jednu veliku akciju za praktično milosrde i ta akcija ulazi i u radničke redove, a to je ono protiv čega se buni moderan duh vremena. Tom malom radnom čoveku nemoguće je dati njegovo pravo u obliku milosrda, on ima na to kao čovek pravo koje mu je zakonom zagarantovano i Ministar socijalne politike mora da se pobrine da se to i u delo privede.

Gospodo, ima jedno drugo shvatanje, jedno, da kažem, građansko shvatanje koje je došlo do izražaja u vidu humaniteta. Ono kaže da smo mi svi ljudi jednaki i nevolja moga blišnjega, jer ja imam osećanja prema njemu, mene boli, i da ja zadovoljim svoja lična osećanja ja treba svom blišnjem da pomognem. Zato imadete akcije o kojima je g. Nano- vić govorio, imate akcije u vidu kojekakvog sabiranja po čoškovima naših velikih gradova. Gospodo, ako Jugoslavija ne bude mogla drugim putem da obezbedi radnike nego putem sabiranja, ja se bojim i ponavljam da će ovaj Parlament izvršiti ulogu ruske Dume.

Gospodo, ima i treći način. To je način patrijarhalne brige velikih preduzeća. Ako odete u velika preduzeća vidite da ta preduzeća imaju za svoje radnike stanove, da imaju zabavišta, igrališta, da imaju kinematografe, teatre, čitaonice i menze, oni hoće da budu kao njihovi oci. To je jedan patrijarhalan sistem da se siromašnom radniku pomogne a gospoda ne treba da zaborave da je vreme ovakvih interpretacija propalo. To su reakcionarne interpretacije koje se više u ovom modernom vremenu ne mogu držati. Ne može se tim radnicima koji predstavljaju društvene jedinice, koji treba da imaju pune slobode, ne može se, gospodo, deliti njima milost, oni moraju da imaju svoju egzistenciju i ono što im treba preko egzistencijskih potreba. Treba jedanput doći do uverenja da ni praktično milosrde, ni humanitet, ni patrijarhalnost koji žele da nadomešte socijalnu politiku ne mogu to. Ne može to da se tako nadomesti. Upamtite, gospodo, ako ne bude to pravo našim širokim slojevima radničkog naroda dato, oni će ga uzeti! Ja se, gospodo, ne bojim da ću zbog ovih svojih shvatanja biti poglašen komunistom. Ja sam, gospodo, i to spreman da podnesem ako je jugoslovenska reakcija tako daleko došla da važnosti ovog pitanja neće da pogleda u oči, jer ja govorim svoje shvatanje u ovoj Narodnoj skupštini i ja kao čovek slobodnog uverenja, koji imam osećanja za svoga brata koji trpi onda kad nema svojih čovečanskih prava i koji želi da mu ona budu zakonom zagarantovana, ja dižem svoj glas za malog čoveka koji predstavlja ogromnu moralnu i materijalnu snagu u ovoj zemlji. (Odobranje).

Gospodo narodni poslanici, zašto se ja ne bojim da ću sa ovakvom interpretacijom od predstavnika ovog režima biti prozvan komunistom, levičarom? Ne bojim se zbog toga, gospodo, jer je i sam g. Ministar unutrašnjih poslova, kao jedan od uglednih funkcionera ovoga režima i kao ugledan član katoličke hijerarhije, svoje reakcionarno, sigurno reakcionarno, gledište na socijalne probleme, revidirao. To je revidirao ne svojom inicijativom nego inicijativom najviših predstavnika katoličke crkve. Vi, gospodo, treba da znate da se još pre 70 godina uvidelo

da se odbrana biskupskih velikih imanja i poseda, odbrana sveštenečkih staleža i redova neće moći ostvariti praktičnom svakodnevnom, da je nazovem crkvenom politikom katoličke crkve, jer se ona od svakodnevnih događaja na taj način sama sobom udaljuje. Mi smo imali pre 70 godina jednog biskupa koji je tražio organizovanje hrišćanskog socijalizma. Ta mešavina socijalne i katoličke doktrine postigla je svoj vrhunac za vreme Pape Leona XIII. Tada je 1891 god. izdata jedna enciklika u kojoj se zauzima stanovište u ime katoličke crkve prema tim problemima. I, gospodo, ako se uzmu autori koji se tim problemima od strane katoličke crkve najviše bave; onda vidimo da oni, tumačeći ove probleme, upotrebljuju iste argumente kao i mi. Pa kad je Ušenički, čovek od nauke i predani katolik, mogao o ovome da govori, onda, gospodo, mogu pogotovu ja kao narodni liberalni čovek. (Jedan glas: U enciklici toga nema!) Meni je žao, ali, ako mi g. Predsednik dozvoli, ja ću i to iz torbe izvući.

Potpredsednik Jevrem Tomić: To možete posle u kuloaru.

Josip Cvetić (nastavlja): G. Predsednik Narodne skupštine upućuje nas u kuloare. Ja bih očekivao od g. Predsednika Narodne skupštine da on pomogne da ovde iz diskusije izide konstatacija nepobitne istine. To se može jedino u Skupštini sa ove govornice konstatovati.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Istinu možete govoriti na svakom mestu, a ne samo sa ove govornice.

Josip Cvetić (nastavlja): Gospodo, nije to samo u ovoj enciklici od 1891 nego i u enciklici Kvadragezimo Ano koja je 40 godina posle toga izdata i gde je stanovište Leona XIII dopunjeno i potpuno precizirano. Tu je izložen antikapitalistički stav, stav protiv kapitalizma uopšte. I to ne samo da govorim ja, gospodo, nego to je primio i g. Korošec. Gospodo, ja hoću da izvedem zaključak da u ovom pitanju postoji ideološka suprotnost, jer dok g. Milan Stojadinović kaže da je on za buržoasku demokratiju a njegovo stanovište proširuje i g. Oton Gavrilović, govoreći da smo za liberalni kapitalistički sistem, dotle na drugoj strani prijatelji g. dr. Korošca prikazuju krah tog društvenog sistema, i onda, gospodo, to je idejni ideološki sukob. Kad je taj sukob u ovim klupama onda na terenu nastaje pometnja.

Da se poveže sindikalni radnički pokret za ovu partiju, to je pogrešno. Koliko ima sitnih praktičnih malih rezultata, oni ne mogu da dodu do izražaja zbog toga, jer ministri stoje na suprotnom ideološkom stanovištu i oni zaprečavaju jedan drugom da se ti mali sitni rezultati na terenu ostvare. E, gospodo, najpre treba uvesti jedinstveno gledanje u redovima Kraljevske vlade, pa onda tek treba preći na praktične rezultate. Ali dok vi imate ovde da jedan Ministar socijalne politike angažuje radničke redove za režimsku partiju, dotle imate punu anarhiju u radničkim redovima u Savskoj banovini. Tamo imate, gospodo, hrvatski radnički savez. Gospodin Ministar Korošec je rekao, da je to isto kao i Jugorasa. Razlika je samo u tome što na čelu Jugorasa stoji jedan aktivni Ministar kao pokretač, a na čelu hrvatskog radničkog saveza stoje oni koji ni ovaj Ustav, ni ovo uređenje, ni vlast ni samoupravnu ni opštinsku ne preznaju. Razlika je u tome, što ona gospoda od hrvatskog radničkog saveza potpomažu ovaj režim samo u toliko koliko on njima daje slobode, a ova gospoda od režima pomažu slobodno

kretanje hrvatskog radničkog saveza u koliko oni na terenu ne vode direktnu borbu protiv ove Vlade.

E sad, gospodo, vi znate da se tamo vode štrajkovi na jedan nemoguć način, a što je najvažnije na jedan dietantski način. Tamo se postavljaju zahtevi sa 100 do 120% povećanja, a kad se svrši štrajk, a organizacija nema novaca da podrži radnike, onda se ide u nagodbu sa 5%. A pošto hrvatski radnički savez želi da on poboljša radnički položaj svojim radom, to ona Uredba o minimalnim nadnicama nije potpuno provedena u život na terenu Savske banovine, i zato ste u mesecu avgustu imali tamo gde je bila drvarska industrija u punom naponu, i gde je bilo zaposleno 13.000 radnika, da je bilo 5000 radnika koji su radili za nadnicu od 12.— dinara. Tako isto imali ste 200 radnika koji su radili za nadnicu od 8 do 9.— dinara, a 3000 radnika za nadnicu od 9 do 10 dinara. Kad državna organizacija donese jednu Uredbu i kad preporuča banovinama da je praktično sprovede u život, onda mora da se pobrine da to bude sprovedeno u život. Jer, gospodo, hrvatski radnički savez to nije dozvolio i banovina nije provela Uredbu o minimalnim nadnicama na terenu Savske banovine, i zato smo imali u drvarskoj industriji radnike koji su radili za 8.50 dinara.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Molim Vas, gospodine poslanice, da završite svoj govor, sa deset novih ideja koje ste izneli, jer istinu možete konstatovati na svakom mestu, i zato nije potrebna samo ova govornica.

Josip Cvetić (nastavlja): Gospodo, ne može se na ovaj način voditi državna politika, da u jednom kraju Ministar organizuje radnike u režimsku partiju, a na drugoj strani da se dopusti organizacija koja ide za rusenjem postojećeg zakonskog stanja.

Pa, gospodo, to je tolika divergentnost u pogledima, da ne može dovesti do praktičnih rezultata. I što je najglavnije, ja optužujem Hrvatski radnički savez da je on škodio radničkim interesima, da je on svojim uticajem na upravne vlasti onemogućio sprovođenje onih zakonskih odredaba koje su danas mogle da se osele kao korisne za radničke interese. Jer, gospodo narodni poslanici, ako se jedan štrajk, koji je zadnje sredstvo socijalne borbe, ako se on provodi na taj način da 97% zahteva padne u vodu, da 97% zahteva radničkih propadnu, onda taj štrajk nije uspeo. Jer kad se gubitak one nadnice koja je propala u štrajku omeri sa dobitkom koji se dobio na tome povišenju, onda se vidi da je to direktna materijalna šteta za radnike i za njihove porodice. Sad, gospodo, kad upitamo, zašto se to nije radilo, onda nam dolazi odgovor: nije se radilo pravilno po zakonu zbog toga da se ne ozlovolji jedan gromovnik u Savskoj banovini. A ja mislim, gospodo, da je režim dužan da omeri interese radničkog sveta, interese onog malog sveta u onim krajevima, a ne da meri dobroćudnost g. dr. Mačeka. Ako je, gospodo, u onim krajevima dirigovana reakcionarna politika iz Beograda, kao centrale, na taj način da oni pomažu jednu reakcionarnu politiku na terenu, onda, gospodo, dve reakcionarne politike, primenjene na terenu, daju jedno nacionalno zlo u onim krajevima od koga najviše stradaju radnici u ovoj zemlji. Ja zbog toga dižem ovde svoj glas i tražim da se strogom primenom zakonskih odredaba po svima krajevima naše zemlje jednako zaštite radnički interesi u onoliko, u koliko se oni mogu za-

štiti putem zakona. Ja na drugoj strani tražim da ti čisto radnički interesi dodu do izražaja i da se naša socijalna politika ne određuje prema interesima pojedinih partija u našoj zemlji nego prema interesima ove zemlje i prema interesima poretka u ovoj zemlji. Jer, ako stvaramo partije kao nekog tutora za sprovođenje socijalne politike u našoj zemlji, onda može doći do nedoglednih štetnih posledica. Ja ne bih želeo da snosim odgovornost za to i stoga sa ovoga mesta dižem svoj glas protivu ovakvog kanalizovanja i ovakvog načina normiranja socijalne politike u našoj zemlji. Taj način ne samo da ubija radničku klasu nego i građanske redove i izgradivanje građanskog staleža u našoj zemlji. Ja sam čuo od jednog govornika da mi nismo imali građanskog staleža. To je apsurdno, gospodo. Mi smo imali jedan potpuno izrađeni građanski stalež. Mi smo imali čak i cehovske organizacije, u kojima su bile obuhvaćene i kalfenske organizacije, i te su organizacije danas nadomešćene sindikalnim organizacijama. I kad smo to imali, onda treba taj proletarijat znati čuvati i treba ga znati privezati za ovu zemlju, da se on ne povede za tudim i stranim elementima, već da se Jugoslavija veže za njegovo srce. Te elemente treba dakle podržati! Ja verujem da ima mogućnosti da se naš građanski stalež veže za Jugoslaviju, ali vi morate odustati od toga da ovakvim organizacijama, pomoću političkih partija, organizujete hrvatske krajeve. Tu nećete uspeti. Vi treba da podete novim putevima i treba da zapamtite ovo: mi smo u onim krajevima, široki narodni slojevi u onim krajevima bili su u toliko zainteresovani za Srbiju što je ovde živeo slobodan gospodar svoje zemlje i svoje muke. Ono što je Radikalna partija imala kao uslov svoga opstanka, vi na to treba da se ugledate, ali ne na radikalnu partiju Velje Vukićevića i njegovih epigona nego na radikalnu partiju Svetozara Markovića i njegovih drugova.

Ne zaboravite, gospodo, da je partiska organizacija Radikalne stranke otpočeta u Kragujevcu sa amblemima: samouprava, i pod crvenim barjakom. Ne zaboravite, gospodo, da je ta misao: za slobodu građana i njegove političke samouprave, učinila Srbiju pijemontom, a Srbija sa ovom svojom pijemontskom ulogom i buđenjem nacionalnih osećaja u svima krajevima rezultirala je u ovu današnju Jugoslaviju. Ja vas sada pitam: koju i kakvu moć, koju sadržinu tome nacionalizmu treba dati da Jugoslavija može izvršiti svoju misiju do kraja? Jer Jugoslavija nije stvorena da 2 miliona ljudi rade za osam dinara dnevno; Jugoslavija nije stvorena samo zato da ima jugoslovensku zastavu i himnu. Jugoslavija je stvorena da svakome čoveku u ovoj zemlji stvori bolju egzistenciju nego što su im ranije davale one zemlje. I u toj zdravoj socijalnoj politici, u tom modernom socijalnom gledanju za aktiviranje ovih radničkih redova, ovih 2 miliona ljudi u našem državnom i političkom životu, ja gledam definitivni uspeh Jugoslavije. Slobodnim seljakom, slobodnim građaninom stvorili smo Jugoslaviju, slobodnim radnikom i moralnom i materijalnom slobodom toga maloga čoveka sačuvaćemo Jugoslaviju. (Živo odobravanje i pljeskanje na levice). A ja, gospodo, gledajući tendenciju u radu ovoga Ministarstva, ne mislim da ćemo na taj način u ovome uspeti, i jer mi je do uspeha stalo više nego do ičega, to moram svojim negativnim glasanjem omogućiti da drugim načinom do toga uspeha dodemo. (Živo odobravanje i pljeskanje na levice).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima reč Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja g. Dragiša Cvetković.

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Господо народни посланици, ја бих желео да исправим извесне чињенице које је господин Цветић овде у своме говору навео. Пре свега, ја морам да констатујем да у нашој земљи и по законодавству које важи и по стварним чињеницама, ми имамо потпуно слободан синдикални покрет. Ако тај синдикални покрет не претставља јединствени фронт, ако се тај синдикални покрет дели на више синдикалних организација, једне организоване на интернационалној бази, друге организоване на националној бази, — не треба разлоге томе тражити у раду Министарства социјалне политике него их треба тражити у оним ранијим приликама које су владале у нашој земљи и у свима оним околностима које су се последњих година у нашој земљи одигравале и дешавале. (Одобравање код већине и узвици: Тако је!).

Пре свега, господо, ми морамо да констатујемо да је једним добрим делом наш раднички свет претстављен у оним повременим радницама који нису професионални радници и који немају пуну класну свест. Од оних 800.000 радника, организованих код Средишњег уреда, ми можемо констатовати да њих 70% претстављају ону радну снагу која није професионална, која је повремена. Један врло мали део индустријских професионалних радника, организован је у праве синдикалне покрете, у покрете који имају своје везе и ван граница наше земље. Насупрот првом покрету, ми имамо други део радника много бројнији и код кога се на супрот првим, интернационалним синдикатима, ствара тежња за стварањем националних синдиката. И ја могу баш да констатујем то, да у времену политичке акције групе којој припада господин Цветић, да су се баш онда највише форсирани и стварали такви национални синдикати у нашој земљи. (Одобравање код већине). Могу да констатујем да смо још пре стварања „Југораса“ у нашој земљи имали више разних синдикалних покрета. Према томе, господо, као што сам споменуо, синдикални покрет у нашој земљи не претставља један јединствени фронт; он је био поцепан из многих разлога, и најмање сам ја био разлог и узрок да се тај синдикални покрет доведе у опасност и да тај синдикални покрет прети да заврши врло рђаво.

Господо, ми смо допели извесне социјалне уредбе које немају ни најмодернија законодавства. Ја морам да констатујем да и најнапредније земље доносе и извршују тек сада извесне одредбе из радничког законодавства које смо ми већ извршили. Ми те законске одредбе нисмо доносили ни за „Југорас“, ни за Општи раднички савез, ни за националне, ни за интернационалне синдикате, већ смо их доносили да заштитимо интересе нашег радничког света и да преко тога одговоримо и највишим интересима наше земље. (Живо одобравање и плескање у центруму и на десници). Тим реформама има да се користи целокупно наше радништво и ја сматрам да смо тиме дали доказа да смо водили и да водимо политику радног света, политику која једино гарантује да прилике у овој земљи буду нормалне, да буду срећене, јер само преко задовољнога народа могу бити добре при-

лике у земљи и може бити задовољна држава. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

На завршетку могу да констатујем још само једну ствар. Господин Цветић устао је овде — бар тако би се могло закључити по његовом говору — у одбрану радничких интереса и нападао је рад Министарства социјалне политике, а, доклекле, нападао извођење извесних рефорама у томе Министарству. Господо, морам да констатујем да сам чуо још један такав глас који се дигао против ових рефорама које смо ми извели у Министарству социјалне политике, а то су били извесни претставници великих индустријских предузећа код којих су, под врло страшним условима, били упослени наши радници. Мене чуди да се господин Цветић јавља с једне стране у одбрану радничких интереса, а с друге стране идентификује се потпуно у својим нападима на рад Министарства социјалне политике са онима који претстављају крупан капитал и често пута злоупотребљавају радну снагу. Ја мислим да је то за мене баш најбољи доказ да сам добро радио и да сам радио у корист нашег раднога света. (Живо одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Reč ima radi ličnog objašnjenja g. Josip Cvetić.

Josip Cvetić: Gospodo, ja mislim da ste vi svojim objektivnim rasmatranjem onoga što je g. Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja rekao posle mog govora, i onoga što sam ja izneo u svojim rečima, već stvorili jedan sud o svima pitanjima, o kojima smo raspravljali, na čijoj je strani pravo. Ja u to neću da ulazim. Ja hoću da osvetlim samo jedan momenat koji je g. Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja izneo. On želi da onako kako bi to čovek očekivao na jednoj skupštini, da, što se kaže meni imputira da sam ovde zastupao interese velikog kapitala. (Glasovi sa desnice: Ne! Ne!) Da je moja argumentacija indentična sa onom argumentacijom velikih kapitalista u našoj zemlji, kojom su se oni podigli protiv zaštićavanja radničkih interesa. Ja bih gospodo, sve pre očekivao nego to. Ja mislim da se to iz mojih izlaganja nije moglo opaziti. Ja ću sada metodom g. Ministra socijalne politike da vratim njemu milo za drago i kažem: Neka se on obazre po ministarskim klupama i neka sasluša argumentacije gospode ministara pa će imati od njih pre da brani radnike od napadaja velikoga kapitala nego od mene. (Pljeskanje na levisi).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Reč ima narodni poslanik g. dr. Franc Klar.

Dr. Klar Franc: Gospodje narodni poslanci! Problem naših bolnic čaka še vedno svoje rešitve, vsem nam je znano kakšni so naši oddelki, posebno naš kirurški oddetek, vendar se danes ne bom dotaknil tega vprašanja marveč bom govoril o drugem jako važnem vprašanju socijalnega resora t. j. o izseljeniškem vprašanju.

Važem del socijalnega gospodarskega in kulturnega dela vsake suverene države je skrb za svoje zamejne državljane t.i. za izseljence in za manjšino izven meja države. Naša država ima izseljencev visoko nad milijon, zamejnih državljanov, ki so bili po svetovni vojni prisilno odtrgani od našega narodnega in državnega telesa, pa tudi skoraj milijon. Da bi poskrbela za svoje izseljence, je naša država ustanovila v ministrstvu za socijalno politiko in narodno

zdravje poseben oddelek, tako zvani oddelek za zaščito izseljenstva, katerega proračun ima skupščina pravkar pred seboj, da ga prouči in pa stavi g. ministru svoje predloge in nasvete, in ga opozori na razne potrebe tega našega državnega vprašanja, katere bi morda ušle njegovi pozornosti. Priznati moramo in dati g. Ministru Cvetkoviću priznanje in zahvalo, da skuša ta oddelek svojega resora vršiti čim najuspešneje in da njegovo ministrstvo marljivo vrši svojo nalogo. Veliko napak, katere so prejšnji režimi delali v naši skrbi za izseljence, je že popravil in uredil težko atmosfero med našimi izseljenci po raznih državah, katero so ti režimi marsikje ustvarili s temi napakami. Kolikor se jih pa še ni dalo popolnoma popraviti, jih pa skuša omiliti in popraviti postopoma.

Naša edina slovenska izseljenska organizacija Rafaelova družba v Ljubljani, ki vrši v imenu slovenskega naroda skrb za slovensko izseljenstvo, mu daje pri vsaki priliki priznanje, da ima g. minister Cvetković veliko razumevanje važnosti našega izseljenskega problema, pa tudi potreb naših izseljencev širom sveta po raznih državah. Vse njih potrebe najdejo v njem svojega zaščitnika, ki pazno sledi njih življenju in njih potrebam. Ako so nekje še neurejene razmere, vemo vsi, ni njegova krivda, in vemo, da bi jih vse takoj uredil, ako bi bilo od njega odvisno. Marsikje v Franciji n.pr. niso razmere med našimi izseljenci urejene, to pa zato, ker so prejšnje vlade zamudile vse psihološke momente, ko bi se bila dala s Francijo skleniti recipročna delavska pogodba. Tako pa se je pogajanje s Francijo začelo prepozno, v nepravem času, zato se je ta pogodba sicer sklenila in jo je naša država ratificirala, Francija pa še do danes ne. Naši izseljenci v Franciji so pa vkljub temu hvaležni gospodu ministru, ki zadnja leta ni opustil nobene prilike, da bi ne bil vse poizkusil in dosegel, da francoski parlament ratificira delavsko pogodbo. Slovenci smo pa gospodu ministru hvaležni tudi za to, da je pri vsaki priliki podpiral našo družbo Sv. Rafaela v njenem stremljenju za oskrbo naših slovenskih državljanov na tujem. Prosimo ga že takoj sedaj, da ohrani tej naši organizaciji tudi v prihodnje vso naklonjenost, ki jo zasluži, ker dela v resnici veliko delo za našo državo in sicer z velikimi žrtvami in veliko nesebičnostjo. Z njegovo podporo je Rafaelova družba dosegla že silno veliko lepili uspehov. In proslava njene desetletnice lansko leto je jasno pokazala, da ima za seboj ves slovenski narod tu doma in vse izseljence širom sveta. Kot članica Saveza izseljenskih organizacij naše države krepko sodeluje pri reševanju celotnega našega narodnega izseljenskega problema, kar g. ministru Cvetkoviću gotovo ni znano.

Ko govorimo o našem izseljenstvu treba da razločujemo izseljenstvo kot izseljenstvo, to je tiste naše državljane, ki so se izselili tekom let v razne dele in države sveta, ko so si šli iskat kruha, katerega jim domovina ni mogla dati. Teh je nekako 400.000 Slovencev, nekako 600.000 Hrvatov in nekako 50.000 Srbov.

Potem imamo kakih 5—10.000 sezonskih delavcev, ki odhajajo vsako leto samo za gotovo dobo leta v Nemčijo in Francijo, potem se pa vračajo zopet domov.

Tu sem moramo šteti tudi vse visoke stotisoče naših ljudi, ki so bili po svetovni vojni prisilno odtrgani od našega narodnega in državnega telesa.

Mi Slovenci imamo pa še eno vrsto izseljencev, ki niso izseljenci iz države, temveč so samo preseeljenci, ki so se iz Slovenije izselili in se razkropili po našem jugu po raznih rudnikih in industrijskih krajih, zlasti po Srbiji.

Tu je govor predvsem o naših izseljencih in sezonskih delavcih, ki gredo preko meja naše države v tuje države.

Skrb za izseljence je dolžnost vsake suverene države. To so njeni državljani, če tudi so na tujem, in vsaka država mora za nje skrbeti, kakor za tiste, ki so doma, deloma še bolj, ker so v težjih razmerah in je njih stališče težko, ko se morajo v tujih razmerah boriti za svoj obstanek.

Izseljenci so naš najdobičkanosniji eksport. Šef izseljenskega oddelka socijalnega ministristva g. dr. Fedor Aranicki ki si je pred leti vzel čas in trud ter preiskal, kolikò so izseljenci leta 1928 poslali v domovino denarja. Izdal je posebno brošuro, v kateri konstatira da je naša država dobila samo od izseljencev leta 1928 čistega dobička 18,696.000 dolarjev ali 5 milijard dinarjev. In leta 1928 se je začela že svetovna kriza! Če je to leto imela država tako ogromno finančno korist od izseljencev, kako ogromne so morale šele biti svote katere so pošiljali izseljenci domov preje ko je cvetelo po raznih državah še gospodarsko blagostanje. Vemo, kaj bi bilo n.pr. Slovenijo in z nekaterimi deli Hrvatske takoj po vojni, ako bi ne bilo izseljenstva. Narod je bil izčrpan, do kosti sestradan, raztrgan in obubožan. Strašna beda bi bila vladala. Toda vemo pa tudi, da je imel prav tedaj naš narod največ denarja. Naši slovenski izseljenci v U. S. A. n.pr. so leta 1920/21 napolnili dva velika parnika z zalogami živil in oblek za svojce v domovini Gotovo je, da so prvih 5 let po vojni naši izseljenci poslali v državo več denarja kakor pa znaša ves naš državni dolg. In od tega denarja ni treba plačevati nobenih obresti. Gotovo je tudi, da je samo izseljenski denar ohranil naš dinar pred padcem. Torej že sama hvaležnost do izseljencev je tista, ki nam nalaga kot državi ogromno dolžnost da skrbimo za te svoje dobrotnike. Kar za nje damo, je samo malenkostno povračilo tega, kar so nam oni dali.

Naši izseljenci so naši in se bodo v gotovem odstotku zopet vrnili v domovino. Ali nam sme biti vseeno, kakšni se bodo vrnili? Kakšni moralno? Kakšni idejno? Kakšni kulturno? Kakšni državno? Kakšni gospodarsko? Ali nam more biti vseeno, če se bodo vračali kot berači, da bi padli na naše občine kot breme ter jih bodo morale občine preživljati? Ali nam sme biti vseeno, če se vračajo po naših vaseh moralno skvarjeni, da bodo kvarili naš zdrav in čil narod? Da se bodo vračali kot komunisti? zaščuvani proti naši državi? itd.

Dalje? Naši izseljenci so zastopniki naše države v tujini. Po teh sodi tujina nas, našo državo, naš narod.

Dalje vidimo razveseljivo dejstvo, da se naši izseljenci vedno bolj udeležujejo po tujih državah tudi politično. Prisiljeni iz praktičnih gospodarskih razlogov jemljejo tuja državljanstva, da dobe volilno pravico in z njo vpliv, da morejo razvijati trgovino, da morejo do raznih državnih služb itd. V U. S. A. imamo že več Slovencev, ki so župani ameriških občin, občinski svetniki, poslanci, ki so sodniki, višji državni uradniki, politični voditelji. Ali nam sme in more biti vseeno kako mišljenje in ču-

stva imajo do svojega naroda? do svoje države tu doma? Ali ni naša dolžnost storiti vse, žrtvovati vse, da bodo čutili materinsko skrb matere domovine, in ljubili svojo državo in svoj narod? Da bodo v tem duhu tudi vzgajali svoje otroke?

Poleg vsega tega pa ne smemo pozabiti da so naši izseljenci še očetje, matere naših družin, katere so pustili tu doma, da so otroci staršev tu doma, bratje, sestre, sorodniki naših družin tu v državi, da so za to z njimi povezani še z ozkimi vezmi družinske ljubezni, da so stalno v pisemskih zvezah? Kako veliko dobrega lahko store za dobro ime, za vpliv naše države po tujih državah, ako so zvesti naši državljani, ako ljubijo svojo državo in svoj narod, in nasprotno, da neizmerno lahko škodijo prestižu države in naroda v tujini, ako so nam sovražni. Pa tudi v svojih pisemih domačim nam silno veliko lahko škodijo tu doma, ako so nam sovražni. Tako vidimo, da ima država in narod nešteto vzrokov, važnih in tehtnih, da skrbi za svoje izseljence z vso materinsko skrbjo, da ne varčuje ne z denarjem in ne z trudom, da za nje poskrbi vse, kar in kolikor more, da bodo vsestransko preskrbljeni, da bodo ljubili domovino in narod.

Vsega tega se zavedajo vsi kulturni narodi, in zato opažamo, kako vse države z ogromnimi finančnimi žrtvami in ogromnimi napori skrbe za vsakega svojega človeka, naj bo kjerkoli na svetu. Te velike države bi tega gotovo ne delale, če bi ne vidle v tem ogromnih koristi za vse.

Kaj hočemo z našim skrbstvom za izseljence doseči?

Predvsem to, da bodo svojo državo in svoj narod ljubili tudi v tujini in jim ostali zvesti tudi na tujem. Koristi te ljubezni sem povdaryl pravkar. Naš človek v tujini mora vsikdar čutiti, da ga ščiti tudi na tujem močna roka matere domovine, ki bdi nad njim kot ljubeča mati nad svojim detetom. To ga bo vžigalo v ljubezni do domovine, da bo vračal ljubezen za ljubezen.

Naš človek mora ohraniti tudi na tujem svoj maternji jezik do skrajne možnosti.

Ne delajmo si nobenih utvar, da bomo naše ljudi ohranili pred potujčenjem. To je nemogoče! Če mogočni evropski narodi tega niso zmogli, koliko mani bomo mi! Drugi, tretji rod bo gotovo pozabil jezik svojih starišev. Vendar pa eno lahko dosežemo, da bo, če tudi potujčen po jeziku, ohranil svoje spoštovanje in naklonjenost narodu in državi, katerega krvi je. V U. S. A. imamo n. pr. Irce, Nemce, Poliake, ki so že davno izgubili svoj jezik. Toda kljub temu so narodno zavedni Irce, Nemci, Poljaki, in so vsikdar ponosni, da so sinovi tega ali onega rodu, kakoršnega so bili njih stariši.

S skrbjo za naše izseljence jim hočemo pomagati v gmotnem oziru, da bodo našli blagostanja po tujih državah, da bodo prišli do primerne premoženja. Premožni izseljenci ne bodo pozabili svojih revnih starišev, sorodnikov tu doma, in jih bodo podpirali, jim pošiljali domov in tako množili naše narodno gospodarstvo in premoženje. Pri tem ne smemo pozabiti nikdar, da so bili ravno taki izseljenci Dalmatinci v Južni Ameriki, ki so se povzpeli do velikega bogastva tisti, ki so med vojsko financirali boj Londonskega-jugoslovanskega odbora za naše osvoboditve. Brez teh žrtev naših izseljencev, Bog ve, če bi bili mi danes imeli svojo lepo državo Jugoslavijo?

Kar se je enkrat zgodilo, se lahko zgodi še drugič.

Nasprotno pa ne smemo pozabiti tudi nasprotnega, da nam sovražni izseljenci lahko s svojim denarjem škodujejo, podpirajo naše sovražnike države, ki delujejo na razbitju.

S skrbjo za naše izseljence jih hočemo obvarovati tudi moralnih zablod, katerim so tako izpostavljeni v tujini. Nikdar ne smemo pozabiti, da se rekrutira naše izseljenstvo 99% samo iz preprostega kmetškega in delavskega stanu, torej iz stanu ki sta najmanj zmožna in sposobna skrbeti za se, ki najbolj potrebujeta vodstva, varstva, zaščite, lepih besed, lepih bodrilnih nauk. Ako je naš človek prepuščen samemu sebi, vemo iz bogate dosedanje izkušnje, da se moralno kaj rad izgubi. Ako pa propade ta moralno, propade tudi gmotno. Pijača je nevarna, ker sta Bakhus in Venëra vedno ozko združena, z njima pa gospodarski, gmotni propad. Zato potrebujejo naši izseljenci tudi svojih narodnih duhovnikov, ki jih vodijo, ščitijo pred temi zablodami. Naša bogata izkušnja s slovenskim izseljenstvom v U. S. A. nam kaže, kako ogromen blagoslov za naše izseljence je izseljenski duhovnik.

Kako smo pa do sedaj skrbeli za naše izseljence?

Naše jugoslovansko izseljenstvo ima žalostno zgodovino za seboj, zgodovino skrajne zanemarjenosti. Preje pod Avstrijo se za nje nihče ni brigal. Saj je šla vsa njena državna politika za tem, da se slovanstvo oslabi na vsak način. Izseljenstvo ji je prišlo kakor nalašč, zato je rada videla, da so naši ljudje hiteli v tujino. Čim več, tem bolje. Tudi ji je bilo na tem, da v tujini ne uspejajo, da se ne bodo mogli vrniti več, zlasti ne vrniti premožni, z denarjem. Zato zanje ni skrbela na tujem prav nič.

Prva leta obstoja naše mlade države se je tudi zelo malo storilo za naše izseljence. Tu doma smo imeli preveč težkih in velikih problemov, da smo jih rešavali in nismo mogli misliti veliko na nje. Tudi sredstev nismo imeli. Zelo veliko je škodovalo tudi to, da so bili vladni zastopniki po tujih državah, kjer so bili z večine samo hrvatski in slovenski izseljenci, samo srbski poslaniki in konzuli, ki niso poznali naše slovenske in hrvatske duše, niso poznali naših ljudi in naši ljudje ne njih. Tako ni bilo med izseljenci in temi zastopniki pristranskega domačega razumevanja, kakoršno bi edino moglo naše izseljence pritegniti k njim in k državi in zato se tudi ničesar ni storilo, marsikje še zelo, zelo škodilo.

Danes? Hvala Bogu se je vse to znatno obrnilo na bolje in priznati moramo, da se silno veliko dela in lepo dela.

Za skrbstvo našega izseljenstva imamo v ministrstvu za socialno politiko in narodno zdravje poseben oddelek, ki zelo lepo vrši svojo nalogo. Šef g. dr. Aranicki je strokovnjak, ki ima za izseljence srce in razum. Ta oddelek vodi vso našo državno izseljensko politiko in delo. Izseljenskemu oddelku tega ministrstva pomaga izseljenski vrhovni komisariat v Zagrebu. Izseljenski komisariat ima v pomoč na obmejnih postajah svoje obmejne izseljenske komisarje, ki nadzorujejo odhod izseljencev in dohod izseljenskih povratnikov. Za skrbstvo naših izseljencev v tujini nastavlja socialno ministrstvo po raznih centrih slovenskega izseljenstva svoje izseljenske komisarje, ki vrše izseljensko nadzorstvo in skrbstvo skupaj z našimi konzuli, katerim so nekako podrejeni. Ti komisarijati so velevažne ustanove naše državne izseljenske službe in imajo ogromno nalogo ter lahko dosejajo velike uspehe v vodstvu naših izseljenskih kolonij po svetu, v svrhu ohranitve našega izseljen-

stva narodno, gospodarsko in kulturno, v svrhu zvez izseljencev z domovino in za njih socialno skrbstvo. Kakor bom pozneje omenil, so sicer izseljenski komisariji ustanova ki ni potrebna v obliki, v kakršni je danes. Vendar pa so ogromne važnosti pri ureditvi našega državnega izseljenskega skrbstva, kakršno je danes.

Velika napaka pri njih je danes samo ta, da jih je premalo. Tako imamo danes za nad milijon našega izseljenstva skupno samo štiri, enega za celo Nemčijo v Düsseldorfu, enega za Francijo v Parizu, enega za U. S. A. v New-Yorku, in enega za Argentino v Buenos Airesu.

V ostalih državah nimamo nobenega. Potrebni bi pa bili v Nemčiji vsaj še eden, eden za severno Francijo v Metz, kjer je že bil, pa je bil radi nesposobnosti tedanjega komisarja pozneje ukinjen. Za Kanado bi bil potreben vsaj eden, v državi Ontario, za U.S.A. pa najmanj še osem, v Pittsburgu, v Clevelandu, v Chikagu, v Duluthu, v Helena Montana, v Pueblo Coló, Portland, New Orleans in San Francisco, če hočemo, da bi se dosegli nameni za katere so bili ti komisariji ustanovljeni. Zlasti v U. S. A. bi bilo to nujno potrebno, ker imamo tam nad 700.000 jugoslovanskih državljanov, in so razmere tam posebno ugodne za ogromne uspehe v vseh ozirih za koristi naših izseljencev in naše države.

Socialno ministrstvo nastavlja po raznih slovanskih kolonijah tudi izseljenske dopisnike.

Izseljenski problem pa ni samo problem države, temveč je tudi problem naroda samega, je kulturna in gospodarska naloga vsakega naroda. Zato je jasno, da samo državno skrbstvo za izseljence, pa če je še bolj sijajno organizirano in izpeljano, ni dovolj, če hočemo rešiti to vprašanje celotno in uspešno.

Nikdar ne smemo pozabiti, da je naš izseljenec še naš državljan, toda samo toliko in tako dolgo, kolikor sam hoče. Tuje države rade vidijo, da, celo žele in pritiskajo, da postanejo izseljenci njihovi državljani. Zato najdemo pri vseh državah več ali manj prikrito tendenco, da skušajo vplivati na izseljence na to, da se podržavijo. Zato tu ne moremo delati s silo, s komando. Kako pogrešen je bil, je in bo vsak tak slučaj kakršnega je doživelo naše slovensko izseljenstvo n. pr. zadnja leta v Nemčiji kjer je naš vladni zastopnik mislil, da bo s šikanami naš konzul tu prisilil naše ljudi, da ljubijo državo! Razburil jih je, škodoval jim je in dosegal nasproten uspeh, da so si mnogi poiskali nemško državljanstvo, da so se obvarovali njegove knute. Taka politika je popolnoma pogrešna, je zločin nad državo in izseljenstvom.

Zato pa ima tu ogromno polje privatna inicijativa, privatno delo, privatna izseljenska organizacija. Zato pa so privatne izseljenske organizacije nujna potreba, ki dopolnjuje državno skrbstvo in pravzaprav temu državnemu delu odpirajo pota do src izseljencev in jih naredo sprejemljive tudi za državno skrbstvo. Naš človek ima strah pred žandarji že od svoje narave. Zato vladnim institucijam nikdar popolnoma ne zaupa. Vedno sumi za njimi kake detektivne namene. Do sedaj imamo v državi že celo vrsto izseljenskih organizacij po raznih krajih, ki skušajo vršiti to veliko državno in narodno delo. Ta društva so povezana skupaj v Savez izseljenskih organizacij tako zvan »Oris«, ki ima svoj sedež v Zagrebu. Ni čas, da bi tu opisoval ogromno delo, katero je ta Savez po svojih društvih in po svoji centralni pisarni že izvršil.

To delo pozna ta država, pozna ga pa tudi že naše izseljenstvo v celem svetu.

Tu naj posebno omenimo samo našo slovensko izseljensko narodno organizacijo, ki je Rafaelova družba v Ljubljani s svojimi podružnicami v Mariboru, Slovenski Krajini, v Črensovcih in v Suhi Krajini v Ribnici. Lansko leto je ta organizacija praznovala svojo desetletnico ob ogromni udeležbi celega slovenskega naroda in skoraj tisoč slovenskih izseljencev iz vseh delov sveta. Sam naš notranji minister g. dr. Anton Korošec je počastil to proslavo s svojo navzočnostjo in svojim govorom in posebno podčrtal veliko patriotično, državno in narodno delo, ki ga je izvršila za državo in narod. Pod spretnim vodstvom sedanjega predsednika g. p. Kazimir Zakrajška je dosegla že tolike uspehe, da se narod čudi. Ta družba je dosegla, da se praznuje po celi državi vsako leto izseljenska nedelja, ko se celi narod spominja svojih izseljencev in se navdušuje za delo za nje, pa tudi nedelja, katero praznujejo naši izseljenici po svetu in se navdušujejo za sodelovanje z domovino, za zvesto ljubezen do države in banovine. Podčrtati je treba, da je priredila za dva izseljenska kongresa z velikim uspehom. Ustanovila je izseljenski muzej, kjer zbira vse podatke o vsem življenju in delovanju naših izseljencev širom sveta. Pred 10 leti se je pri nas v Sloveniji malokdo zmenil za izseljenstvo. Danes je vse probujeno. Povsod se dela, zbira, žrtvuje za iseljence. In sedaj je je ustanovila še izseljenska zbornica, o kateri pa pozneje.

Tako je danes oskrbljeno naše izseljeništv, tako organizirana naša državna in narodna skrb za izseljence. Zares v zadnjih letih silno razveseljav napredek, ki bo rodil gotovo še lepe sadove za narod in državo.

Pred vsem treba celo naše delo za izseljenstvo, kakor državno, tako privatno organizirati enotno.

1 — Državno. Sedaj odločujejo v raznih vprašanjih izseljenstva razna ministrstva, ki so kompetentna za razna izseljenska vprašanja. Socialno ministrstvo ima sicer vrhovno vodstvo izseljenskega problema po svojem izseljenskem oddelku. Vendar je v marsičem odvisno od zunanjega ministrstva, v marsičem od notranjega, deloma tudi od prosvetnega ministrstva. Zato je uspešno reševanje raznih izseljenskih potreb zelo otežkočeno. Tu je nujno potrebno, da ima vse vodstvo in odločilno besedo samo ena oblast in ta proučuje izseljenske potrebe in razmere po raznih državah. Ta ve potem, kaj in kako treba reševati razna izseljenska vprašanja, da bodo v resnici dosegla svoj namen kakor je danes. Različna ministrstva imajo svoje vidike, marsikdaj izseljenskega vprašanja ne poznajo pravilno in tako zavirajo delo tega oddelka. Zato naj bi se ustanovil poseben samostojen oddelek naše vlade, izseljenski oddelek, ki bi se imenoval ali izseljenska direkcija, ali kakorkoli in ki bi bil podrejen ali zunanjemu ali notranjemu ministrstvu. Ta bi imel v svoji kompetenci popolnoma neodvisno ves izseljenski problem in vse državno izseljensko delo. Temu odseku bi bil podrejen izseljenski komisarijat v Zagrebu in obmejni izseljenski komisariji. Po raznih državah bi imel v vseh večjih nasebinah našega izseljenstva svoje komisarje, ki bi bili v svojem poslovanju popolnoma neodvisni od konzulov.

2 — Tej direkciji ali temu izseljenskemu oddelku v pomoč naj bi se ustanovil državni izseljenski sosvet iz strokovnjakov v izseljenskem vprašanju iz vse države. Ta izseljenski državni sosvet se je predlagal že pri več izseljenskih državnih kongresih.

Ta oddelek bi skrbel po izseljenskih komisarijih, učiteljih in duhovnikih za kulturo, gospodarsko, nacionalno in versko oskrbo izseljencev.

Po vseh večjih naselbinah in raznih državah in v vseh centrih skupin manjših naselbin bi se naj sistemizirala mesta izseljenskih duhovnikov in izseljenskih učiteljev, ki bi skupaj z izseljenskimi komisariji skrbeli za vse potrebe naših izseljencev. Ogromno težavo povzroča sedaj še pri nastavljanju izseljenskih učiteljev in izseljenskih duhovnikov dejstvo, da so tu kompetentna različna ministrstva, ki rešujejo ta vprašanja. Pri imenovanju izseljenskih učiteljev je dolga in teška procedura predno se more izseljenskega učitelja imenovati in mu določiti plačo. Banska uprava mora predlagati prosvetnemu ministrstvu osebo za to mesto. To je dolga procedura, predno je pri tem ministrstvu zadeva rešena. Potem ima besedo zunanje ministrstvo. Tudi tu zopet čakanje cele mesece. Potem pride težava z ureditvijo dohodkov izseljenskega učitelja. Ker niso mesta sistemizirana, treba, da se iščejo viri, iz katerih se bo izseljenski učitelj plačeval. Socijalno ministrstvo mu nakloni podporo, večkrat samo pod sramotno klavzulo »podpora bednemu izseljencu«, ki znaša največ 2.000 dinarjev mesečno kot nagrada za mesto izseljenskega dopisnika. Potem treba prositi pri zunanjem ministrstvu, da mu da iz kakih svojih virov zopet kako malenkostno miloščino. Potem treba urediti pri bankski upravi, da se mu da plača, do katere je upravičen po svojih službenih letih in službenem rangu. To se vleče kot jara kača po cele mesce, da celo cela leta, kakor je bil to slučaj pri gospodični Ažmanovi, bivši izseljenski učiteljici v Holandiji. Potem se zgodijo slučajji kakor se je zgodilo izseljenskemu učitelju g. Šlibarju v Nemčiji, da se je zameril našem konzulu v Düsseldorfu, ker se ni hotel ukloniti diktatu njegovega zaupnika g. Bolhe, ekspozenta Jnsarskih naših veljakov med izseljenci v Nemčiji. Da bi se maščeval konzul nad učiteljem, mu je kratkomalo odtrgal te dohodke in ga spravil v silno mučen položaj. Moral je zaprositi svojo sestro v Ljubljani da ga je zalagala s podporo, da je mogel živeti. Prve mesece, ko je bil v Nemčiji in njegova denarna zadeva še ni bila rešena, je moral faklično stradati. Da bi se mu preskrbela kakšna denarna sredstva za potovanje po naselbinah, kjer je imel učne tečaje, da bi se mu dala sredstva za potrebo učil, ki so nujno potrebna med izseljenci, nikomur niti na misel ni prišlo tu doma.

V Franciji deluje n.p.r. odličen slovenski učitelj g. Jankovič, ki je odšel v Francijo na svojo lastno odgovornost sam z brezplačnim dopustom, pa še ta se mu je izposloval le z ogromno težavo in intervencijami od strani družbe Sv. Rafaela v Ljubljani. Pet let je živel v Franciji in izvrševal ogromno delo za državo, nacionalno in jezikovno vzgojo izseljenske mladine in s kulturnim delom med slovenskimi društvi v Franciji, ne da bi za to dobil paro od naše vlade. Moral je delati v pisarni tamkajšnjega rudnika kot tolmač, da je preživel sebe in svojo družino. Industrijska družba je uvidela njegovo krásno delo in mu naklonila razne ugodnosti, da ni stradal. Pet let smo molédovali pri raznih naših oblasteh in kazali na njegovo krásno delo, pa vse zastoj. Ker je bil pristaš gospoda dr. Korošca, torej »klerikalec«, se zanj ni dalo ničesar izposlovati. Tamkajšnji konzul in izseljenski komisar sta mu delala neprestano še ovire in mu nagajala, kolikor sta mogla. Sedanja vladi gre priznanje, da je to vprašanje ure-

dila in popravila g. Jankoviču krivico, in je sedaj nastavljen v Morlebachu. Vendar njegova plača je sedaj veliko manjša kakor je bila preje, katero je dobival kot plačo za svoje delo in ugodnosti katere so mu dali Francozi v priznanje za njegovo kulturno delo med delavci. Ali ni skoraj sramotno za suvereno državo, pustiti, da ji tuj kapital plačuje uradnika, ki je delal za njene koristi? Jasno je, da se na ta način ne more pričakovati, da bi odšli v tujino na to težko delo učitelji in da bi mogli pri takih dohodkih uspešno izvrševati svoje vzvišeno delo za državo, katero imajo kot izseljenski učitelji. Zato je iz vsega jasno, da nujno kriči, da ima kompetenco pri reševanju takih vprašanj samo ena oblast, ki odloči imenovanje in določi plačo, dokazuje pa tudi nujno potrebo, da se učiteljska mesta sistemizirajo in se plača že v državnem proračunu določi in sicer tolika plača; da se bo izseljenski učitelj brez skrbi za svoj vsakdanji kruh mogel posvetiti popolnoma težkemu delu, ki ga je prevzel, ko je odšel v tujino. Tako bi naj bila oskrbljena in urejena državna izseljenska služba.

Poleg tega pa je nujno potrebna tudi privatna inicijativa s privatnimi društvi in zvezami, ki pomagajo vladi pri tem težkem delu. Že zgoraj sem navedel pomen in potrebo te privatne inicijative. Privatna inicijativa je sedaj jako dobro oganizirana, vendar pa je tudi tukaj treba postaviti celo delo na bolj sistematično organizirano organizacijo. Naša slovenska družba Sv. Rafaela je ustanovila slovensko izseljensko zbornico. S to ustanovo želi pritegniti k delu za izseljence vse sloje naroda, ki bi kakorkoli mogli pomagati rešavati to velevažno narodno vprašanje. Zato naj njena organizacija sestoji iz zastopnikov vseh organizacij v domovini, ki kakorkoli hočejo sodelovati pri tem delu. To so naše župnije, naša županstva, naše kulturne, socijalne in nacionalne organizacije, so obstoječe izseljenske zbornice. Poleg teh pa tudi vse organizacije naših izseljencev v tujini. Tako naj bi se doseglo enotno reševanje izseljenskega problema domovine z izseljenci. Vsako leto vsaj enkrat naj bi se vršila zasedanja te zbornice, katerih bi se udeležili vsi ti zastopniki in skupno rešavali izseljensko vprašanje. Potem je jasno, da so te zbornice v svojem bistvu nekaj drugega, kakor so naše dosedanje stanovske zbornice, kakor delavska, kmetska, trgovska, inženerska in druge. Vendar na ta način bi se dala uvesti v naše narodno življenje nova aktivnost za naše izseljence, ki bi rodila ogromne koristi. Že prvi začetki tega dela pri naši ljubljanski izseljenski zbornici so pokazali ogromne uspehe. Doseglo se je, da je zbornica pridobila nekatere učitelje na naših meščanskih šolah, da so skupaj s šolskimi otroci stopil v zvezo s slovenskimi šolami in otroci po raznih naselbinah v tujini v pismeno zvezo. Otroci so zbirali razglednice najlepših krajev naše države s slikami našega Kralja in člani visoke Kraljevske družine in iz vsega tega naredili lep album, potem priložili cele zvezke izseljenskih pozdravov izseljenski mladini. Priložili so tudi vsaki pošiljki žaro slovenske zemlje in vse to poslali šolam v tujino. To idejo je zamislila gospodična Šušteršičeva, do sedaj učiteljica meščanske šole v Ljutomeru. V izseljenskem slovenskem listu »Ave Marija« iz U. S. A. smo čitali sporočilo, s kakim navdušenjem je izseljenska mladina prejela ta dar slovenske mladine v Čikago. Ko je pri javni prireditvi izseljenski duhovnik oče Bernard Ambrožič vse to pokazal ljudstvu in prečital te pozdrave, je

vs a dvorana ginjeno zajokala. Kako je to poživelo narodno zavest in državno pripadnost naših izseljencev. Enaki uspehi so se dosegli z izseljensko mladino v Franciji. Samo že iz tega se vidi s kako lahkoto se bodo dali doseči ogromni uspehi potom izseljenske zbornice. Po zgledu izseljenske zbornice v Ljubljani je sklenil Savez izseljenskih organizacij v Zagrebu na svojem občnem zboru 24 oktobra ml. resolucijo v kateri je sklenil, da se ustanovi enaka zbornica tudi v Zagrebu. Tozadevna resolucija občnega zbora se glasi: »Na VII — glavnoj godišnjoi skupštini saveza organizacija izseljenika iz cijele države u Zagrebu dne 24 oktobra 1937 donesen je jednoglasno po delegatima sviju iseljeničkih organizacija u domovini i u zastupstvu sviju začlanjenih izseljeničkih organizacija u inostranstvu slijedeći zaključak.

1) Razmotrivši iseljeničke potrebe koje su od vitalnog značenja za naš cijelokupan narod i čitavu Jugoslaviju smatramo, da u cilju njihovog zadovoljenja i uopće riješavanja svih iseljeničkih pitanja, treba sadanju naižu saradnju iseljeničkih organizacija sa iseljeničkim vlastima proširiti i pojačati uređenjem obostranih odnosa jednim zakonskim, odnosno ministarskim riješenjem, u smislu dosadanjeg rada i postignutih rezultata.

U skladu sa zaključkom sarajevskog kongresa god. 1933 i ponovljenih zahtjeva na VI glavnoj godišnjoi skupštini u Ljubljani god. 1935 kao i na temelju naših pravila, koja u članu 3 o postizavanju društvene svrhe predviđaju osnutak iseljeničkih zbornica (komora), a u čl. 12 istih pravila i reguliraju naš odnos biroa tih komora prema iseljeničkoj službi, držimo vrlo nužnim predvjetom za učvršćenje sadanje saradnje, da se pristupi izradi zakonskog nacrtu kako bi se sadanjim biroima proširenim delokrugom a u krilu Saveza Organizacija iseljenika dao zvaničan karakter jedne važne socijalne institucije sa javnopravnim obilježjima analognih soc. institucija.

Za osiguranje kontinuiteta i što efikasnijeg djelovanja naših iseljeničkih ustanova, ustanovljenih i vođenih po Savezu organizacija izseljenika, naročito Iseljeničkog muzeja, ističemo hitni iseljenički predlog u duhu dogovora i sporazuma sa vodstvom iseljeničkih potpornih i ostalih saveza u inozemnim državama i u smislu zaključka II Slovenskog Iseljeničkog kongresa u Ljubljani 1-VII-1937, da se celokupno pretstavništvo iseljeničkih organizacija ustanovi i organizuje osnutkom iseljeničkih socijalno-prosvetnih i gospodarskih zbornica (komora), kao stručnih organa Iseljeničke Službe državnih vlasti i iseljeničkih organizacija u središtima naše emigracije u Zagrebu i Ljubljani.«

Vsa slovenska javnost je ustanovitev slovenske izseljenske zbornice navdušeno pozdravila. Do sedaj je pristopilo k tej zbornici še poleg 2/3 slovenskih občin, županstev, 2/3 žuonij, županska zveza, potem prosvetna zveza z nad 300 podružnicami, nad 50 drugih organizacij, vse stanovske zbornice, zveza slovenskih društev Sv. Barbare v Nemčiji, zveza slovenskih društev Sv. Barbare v Holandiji in zveza delavskih društev v Franciji in veliko organizacij iz Združenih Držav.

Da bodo pa te izseljenske zbornice mogle to svoje veliko poslanstvo za državo, narod in izseljence izvrševati, potrebujejo nujno večje podpore od strani naše vlade. Županska Zveza je na svojem

občnem zboru dne 6 februarja letos sklenila tole resolucijo:

»Zahteve slovenskih županov.

Država naj da Rafaelovi družbi iz izseljenskega fonda sorazmerno nanjo odpadajoči del za ureditev in oživotvorjenje izseljenske zbornice; v ta namen naj se Rafaelovi družbi odstopita obe posojili, ki sta bili dani iz izseljenskega fonda državni bolnici za duševne bolezni na Studencu in šolski polikliniki v Ljubljani ter se ji poleg tega še nakloni za njeno poslovanje potrebna podpora.

Banski svet dravske banovine je na svojem zasedanju v februarju letos sklenil resolucijo v kateri ustanovitev izseljenske zbornice pozdravlja in zahteva od vlade, da jo krepko podpre finančno iz izseljenskega fonda. Resolucija se glasi:

»Iz zasedanja banskega sveta dne 18 februarja 1938 iz predlogov gospoda svetnika Klekla.

Gospod Klekl govori o težkem vprašanju našega izseljeništv a. Navaja nekaj nečudenih zgledov v dokaz, da nekatere državne oblasti tudi nad izseljenci skušajo izvajati raznorodovalne poskuse, predlaga resolucijo:

1. — da se čim preje priznajo in zakonito odobre Izseljenske zbornice.

2. — Da se decentralizira izseljenski fond in razdeli na posamezne izseljeniške zbornice odpadajočih izseljencev.

3. — Da se takoj izroči v preteklem letu 1937 v dravski banovini nabrana glavarina v znesku 804.875 vsaj do polovice dravski banovini in Rafaelovim družbam, ki se bavijo z varstvom izseljencev.

4. — Da se glavarina izroča tem ustanovam tudi v naprej v istem razmerju do izvršitve predlagane decentralizacije izseljeniškega fonda.

5. — Da se iz že obstoječega izseljeniškega fonda takoj zgradi v Ljubljani Iseljeniški dom.

Pozivamo gospoda ministra Dragiša Cvetkovića, da spričo teh dejstev takoj odredi, da se da družbi Sv. Rafaela v Ljubljani za organiziranje svoje izseljenske zbornice na razpolago ves denar, ki je bil iz izseljeniškega fonda posojen Umobolnici in Šolski polikliniki v Ljubljani, kolikor ga še ni vrnjenega z vsemi obrestmi. S tem denarjem bo Rafaelova družba oskrbela zbornico primeren Iseljeniški dom, kjer se bodo namestila vsa izseljenska društva in vsi uradi Družbe in zbornice. Poleg tega naj bi se iz izseljenskega fonda dalo Rafaelovi družbi številu slovenskih izseljencev primeren del celotnega fonda, ki znaša po zadnjem izkazu okrog dinarjev 15.000.000. Slovenci bi imeli pravico po razmerju izseljencev vsaj do 6.000.000 dinarjev. Da je privatna inicijativa s svojo organizacijo pri naši izseljeniški službi nujno potrebna, je še drug zelo važen državni vzrok, katerega naj tu omenimo.

Ta naša izseljenska društva imajo tudi nalogo posredništva med našimi izseljenci in med našimi vladnimi zastopniki v tujini in našimi oblastmi v domovini. Naša dosedanja izseljenska skušnja je to dokazala. Zgoditi se morejo slučajji, da zgreše naši vladni zastopniki napake v svoji politiki, ki so krivične za naše izseljence. V takih slučajjih si naši izseljenci na upajo pa tudi nočejo iskati svojih pravic direktno pri vladnih oblasteh v domovini. Naš izseljenec, če se mu zgodi krivica na konzulatu, krepko prekolne državo, ki mu je takega konzula poslala in vzame tuje državljanstvo in je tako izgubljen za državo.

Sedanji vladi gre priznanje, da je tudi v tem bila dosedaj izredno srečna. Toda posebno našim slovenskim izseljencem pa so še marsikje v živem spominu prežalostne razmere, skozi katere so morali iti pod prejšnjimi režimi. Ti režimi so namreč pod krinko nacionalizma vodili prikrit kulturni boj tudi med našim izseljenstvom.

Tako so doživeli naši ljudje v Franciji pred leti zelo žalosne in viharne čase, ki so neizmerno škodili državnim ideji med ondotnimi izseljenci in povzročili neizmerno gorja. Tja je poslal režim generalnega konzula in izseljenskega komisarja, da naj vtepta v glave in srca naših izseljencev državno idejo kar s palico. Naši izseljenci v Franciji so si še takrat, ko se od strani naše države ni še nihče brigal zanje, ustanovili izseljenska podporna in kulturna društva, ki so skrbeli za njihove ideje, za njihove kulturne potrebe in za podporo v slučaju bolezni, brezposlenosti in smrti. Kot katoliki so si seveda ustanovili ta društva kot katoliška, ki so skrbeli tudi za njihove verske in duhovne potrebe, kar je gotovo izseljencem samo v čast. Ta društva so se razvijala zelo lepo in storila med našimi izseljenci neizmerno dobrega. Koliko se je v društvih gojil tudi patriotizem, to je ljubezen do naše države, pričajo njihove številne prireditve, ki so vse sijajno uspele na dan 1 decembra vsakega leta in vsako leto na dan drugih patrijotičnih državnih praznikov. Preko teh društev so si naši izseljenci priskrbeli tudi svoje slovenske duhovnike, ki so jih vodili vsestransko kot edini inteligenti med njimi. Naši izseljenci so v pretežni večini ljubili te svoje izseljenske duhovnike, ker so kmalo spoznali, koliko neizmerno dobrega store za nje. Ko so prišli v Francijo, so jim ti duhovniki poiskali delo, če so bili v potrebi, so jim pomagali, se zavzemali za izboljšanje njihovega finančnega in gospodarskega položaja pri podjetjih, pri katerih so delali. Priskrbeli so jim potne liste, urejevali razmere z domovino, zagovarjali jih pri sodnijah in v bolezni preskrbovali bolnice, zdravnike in zdravila, in pomagali ob smrti. Vodili so njihova društva, njihove knjižnice, učili jih petja, učili jih dramatskih iger, učili njihove otroke narodnega jezika itd. Bili so jim skratka pravi očetje. Francoska vlada je poznala to eminentno socialno delo teh duhovnikov in je sama ta mesta sistemizirala in jim dajala malo plačo. Tudi razne industrijske družbe so videle to neizmerno požrtvovalno delo za njihove delavstvo, pa so jim dale razne bonitete, kot honorarje, brezplačna stanovanja, s čimer so jim pokazale svoje priznanje.

Tako so živeli ti naši izseljenci v miru in ljubezni. Pa kaj se je zgodilo? Prejšni režim je poslal tja zgoraj omenjenega generalnega konzula in izseljenskega komisarja, ki sta začela delati »nacionalno«. Proti obstoječim društvom »Sv. Barbare« sta ustanovila novo »nacionalno« organizacijo, Savez jugoslovenskih radnika »Kraljevič Andrej«, mu dala na čelo človeka, katerega naši izseljenci iz mnogih vzrokov niso marali in začela z vsemi sredstvi siliti naše ljudi v ta Savez. Delavci so seveda nastopili v obrambo svojih starih, lepih društev in začel se je boj. Izseljenski duhovniki so naravno morali enako nastopiti v obrambo teh društev Sv. Barbare. Tako so se začele razmere, da je bilo joj: prepiri, sovraštva, razdvojenost, in vse to pod krinko jugoslovenskega nacionalizma. Začelo se je sčuvati proti tem duhovnikom, jih zmerjati itd. Celo v »Pariških novinah«, ki so bile poluradno glasilo poslaništva, je urednik javno imenoval najboljšega, najbolj požrtvovalnega in idealno delavnega izse-

ljenskega duhovnika g. Silvestra Skebet-a s takimi olikanega človeka nedostojnimi imeni, da se je vse zgrajalo. Kako je takrat postopalo z našim ljudmi, čitamo v brošuri I Slovenskega izseljenskega kongresa na Strani 130: Dopis društva jugoslovenskih rudarjev Sv. Barbare v Bruay: »... Glede konzularne službe. To vprašanje je za nas še posebne važnosti. Sedanji naš konzulat se za nas izseljence ne interesira. V tukajšnjih kolonijah smo splošno prepričanja, da imamo za konzularne posle popolnoma nezmožne ljudi. Dejstvo je, da je konzulatu nakazanih za vsake tri mesece 500 frankov za podporo revnih ljudi. Ne dobi pa nihče ničesar, dásiravno so tukaj vdove, ki so z mnogimi majhnimi otroci brez vsakih življenskih sredstev. Nesposobnost konzulata se je pokazala zlasti v času, ko bi se bil moral najbolj zavzeti za svoje ljudi, namreč v času, ko so polovici tukaj zaposlenih izseljencev odpovedali delo. Poslali smo nekaj zastopnikov k njemu, da bi z njegovo pomočjo preskrbeli obstanek ali pa vsaj ugodnosti za povratek domov, katere so dobili izseljenci drugih narodnosti. Kraljevi konzulat je bil o vsem tem že prej obveščen in je imel že prej določeno, koliko potnih listov naj izstavi. Zelo rad bi se bil g. konzul iznebil nadležnih ljudi, vendar je pa kasneje vseeno prišel k tukajšnji kompaniji. Večje število naših ljudi ga je sprejelo. Bil je prav redkih besed in je ljudi tolažil češ: »V domači kraj se pa menda vendar ne boste bali iti?« Med drugim je rekel množici tudi to — le: »Koji je ovdje Srbín, neka diže ruku«. Nihče je ni dvignil ker so bili navzoči samo Slovenci in nekaj Hrvatov. To nas je silno zabolelo, da more izobražen človek, ki bi moral delati na to, da bi ne bilo razlike med državljani, ker smo vsi Jugoslovani in niso samo Srbi potrebni pomoči, tako postopati. Potem »krasnem razgovoru« se je podal z nekaterimi našimi možmi v glavno pisarno tukajšnjega rudnika. Na žalost je bil dovoljen vstop samo g. konzulu, ostala dva sta se pa morala zadovoljiti s tem; da so se jima pred nosom zaprla vrata. Težko smo pričakovali konzulovega povratka, v nadi da bo več ali manj izposloval za nas. Na žalost pa ne le, da so šle vse nade vsaj na nekaj potnih stroškov in podpore, katerih so bili deležni drugi narodi in katere nam je tudi g. konzul obljubil, po vodi, zbegal nas je s popolnoma neresnično vestjo, namreč: »Nobene pomoči ni več! Sedaj odpotujejo ti, točno 14 dni kasneje pa še ostali, in sicer prav vsi.« Na podlagi tega njegovega poročila so vsi tekali sem in tja iz kraja v kraj in prodajali pohištvo in nakupovali kovčege. Toda dnevi so potekali, nove redukcije pa ni bilo. Ko so tako viseli ljudje v negotovosti, se je obrnila neka oseba na direktorja in na več višjih uradnikov za pojasnilo, in dobila je obvestilo, da se o nadaljnem odpustu ni prav nikjer ničesar sklepalo.

Nekaj tistih, ki so bili odpuščeni, so družinske razmere primorale, da so ostali tukaj. Posledica tega je bila: pisec teh vrstic je tukaj ravnal pet let. Za eno leto je bil še veljaven potni list, ki sem ga dobil pri odhodu iz domovine, zatorej sem moral plačati potni list za štiri leta nazaj v znesku 143 frankov. Vendar kakorkoli računam, bi moral plačati največ 80—90 frankov. Še bolj zagonetno je pa to, da je moral tisti, ki je bil tudi pet let, plačati celih 200 frankov več kakor jaz, ko je vendar že prejšnja leta veljala taksa 11 frankov letno. Tako postopanje z izseljenci je nerazumljivo. Nehote se nam vriva vprašanje, kako se ta denar vporablja v korist naše lepe domovine.

In še več bi imeli povedati, pa se bojimo, da smo že sedaj preveč obširni.

Zato smo prepričani, da je samo v interesu države in izseljenstva ako se nam pošlje na konzulat ljudi, ki bi hoteli posvetiti svoje moči narodu in domovini.

Vsa ta društva (po številu 32) niso vsa leta svojega obstanka niti prosila, niti dobila niti pare kake podpore. Konzul je pa omenjeni svoji organizaciji takoj izposloval mesečno podporo Din. 10.000.—, da je lažje razdirala in podirala težko delo pionirjev slovenskih organizacij v Franciji, in vse to po JNSarskem receptu in pod kričko »nacionalizma«. Popolnoma opravičeno je zato predsednik Rafaelove družbe na tem kongresu, kakor čitamo na strani 8, rekel uvodoma: »... Posebno usodno napako pa smo naredili, da smo premalo pazili, kake osebe pošiljamo za njimi na tuje, če so duševno, srčno, moralno zmožne, da bodo vršile naloge, katere izseljenstvo stavlja nanje. Ali bodo na tujem z izseljenci ravnali kakor mati z ljubljenskimi otroki? Tako so pa ti naši zastopniki med izseljenci marsikje nastopali napačno pot, naravno izseljenci iz vseh delov sveta so začeli kričati. In začelo je deževati v pisarno družbe Sv. Rafaela kar na kupe pritožb najrazličnejših vrst in prošenj za posredovanje pri raznih tukajšnjih državah, banovinskih in cerkvenih oblasteh. Da, časov, kakršne smo imeli pri družbi Sv. Rafaela zadnja tri leta, tj. pred l. 1935, si ne želimo nikdar več nazaj! Se nekaj časa naj bi vladale po naselbinah take razmere, pa smo za vedno zaigrali simpatije velike večine naših izseljencev in smo jih sami pahnili v verski, narodni in jezikovni pogin, marsikje pa tudi v gospodarski. Da, marsikje se je »pomagalo« našim izseljencem tako, da bi najhujši sovražniki naše države in našega naroda ne mogli bolj ubijati pri izseljencih ljubezni in zvestobe do države in naroda, kakor so to delali ti ljude«.

Kako je ta konzul postopal dalje, da je izgnal iz Francije najbolj idealnega in delavnega izseljenskega duhovnika, čitamo v isti brošuri na strani 30. ... »ko g. S. Skebe, bivši izseljenski duhovnik v Merlebachu, Francija, poroča natančneje o svojem slučaju in preganjanju njega in tovariša g. Svelca od strani našega konzula in izseljenskega komisarja v Metz. Francoska vlada je za naše naseljeno delavstvo sistemizirala posebne službe za izseljenske duhovnike, ki naj versko oskrbe te narodnosti. Tako je bilo v Merlebachu sistemizirano tako mesto za jugoslovenskega duhovnika. Toda naš konzul je z intrigami dosegel, da je bilo to mesto vzeto g. Skebetu, ki se je moral zato vrniti v domovino, njegovo mesto je pa dobil Poljak za Poljake. Ponovno je g. Skebe zahteval preiskavo tega primera od strani ministrstva, ki se pa ni izvršila. Zahteva sedaj to preiskavo in kazni, ako je res kriv, ako pa ni kriv, pa zadoščenje in odškodnino. Ta žalosten primer je zopet skeleča rana, katero so zadali našemu izseljenstvu naši zastopniki. To je kričeč dokaz, da bo treba pri izberi naših vladnih zastopnikov med izseljenci v tujini vse drugače paziti na to, kakšne može se pošilja. Če je kdo sorodnik kakega ministra, s tem še ni rečeno, da je dober zastopnik države, da je dober varuh naših izseljencev. Taki može so prokletstvo za državo in največja nesreča za izseljenke. Prav podobne razmere so se razvile tudi v Nemčiji. Tudi tam so naši izseljenci s pomočjo nemških duhovnikov, ki so se prišli v Slovenijo učiti slovenščine, da so lažje skrbeli za naše ljudi, ustanovili podporna in kulturna društva, katera so se imenovala društva Sv. Barbare. Ta društva so pa vezali v zvezo, ki je štela okrog 50 društev.

Pa je prišel tja neki g. Bolha naveden rudar, ki je dobival od prejšnjih režimov od l. 1923 dalje po 400 R. Mk. mesečne podpore zato, da je razdiral slogo med ondrotnimi Slovenci. Naš vladni zastopnik g. generalni konzul Pančič se je ozko zvezal s tem človekom in ga protežiral pri vsaki priliki. Na prvem slovenskem izseljenskem kongresu so naši izseljenci iz Nemčije iznesli težke obtožbe. Stevilka 9 stran 99 »Rafaela izseljenskega vestnika poroča o vsem tem sporu v daljšem članku o velikih težavah, ki so iz tega nastale. Vse to kaže, kako zelo so potrebna privatna izseljenska društva, da posredujejo v takih slučajih. Naši vladni zastopniki, skoraj sami Srbi, ne poznajo razvoja slovenskih naselbin, ne poznajo slovenske mentalitete in zato je naravno, da v svojih strogo poverljivih poročilih na zunanje ministrstvo njih poročila ne odgovarjajo resničnim dejstvom, temveč so dostikrat popolnoma v nasprotju z resničnimi dejstvi. Tako dobiva potem vlada iz tujine popolnoma napačna poročila, in naravno, da so potem tudi vse odločbe vlade v zadevi različnih slovenskih naselbin netočne in nepravilne. Zato je dosedanja izkušnja pri nas Slovencih jasno dokazala, da je nujno potrebno, da imamo privatne izseljenske organizacije, ki branijo naše izseljence ne samo pred tujci, temveč dostikrat tudi pred našimi lastnimi zastopniki. Potek prvega slovenskega izseljenskega kongresa, kakor ga poroča izdana brošurica, je pokazal, da je bilo glavno delo Rafaelove družbe pred letom 1935 skoraj pet let samo delo v obrambo in zaščito naših izseljencev pred lastnimi vladnimi zastopniki. G. Minister Cvetković je pokazal veliko razumevanje tega problema in je krepko podprl kakor savez izseljenskih organizacij in njega posameznih podružnic, tako tudi organizacijo Rafaelove družbe. Prepričani smo in ga prosimo, da bi tudi v prihodnje ostal tako naklonjen našim izseljenskim organizacijam, kar bo samo v korist države, naroda in izseljencev.

Res je, da podpiranje teh izseljenskih organizacij zahteva veliko denarja, vendar ukinejo naj se podpore posameznim organizacijam in posameznikom, kakor so jih dobivali g. Glavnik v Franciji din. 10.000.— g. Bolhar v Nemčiji din. 8.000.— mesečno pa imamo že tukaj skoraj din. 200.000.— letno s katerim denarjem bi naše izseljenske organizacije izvršile lepo delo, vse drugačno, kakor pa to organizacija, oziroma ti posamezniki, vrše s to podporo, ki povroča samo nevoljo in se podpirajo elementi ki za izseljence pomenijo več negativnega kakor pozitivnega. Ker stara in častitljiva katoliška društva, ki so že toliko dobrega storila ne dobe nobene podpore, ker ni podpor za izseljenske duhovnike in učitelje, ki se bore z velikimi finančnimi težavami za svoj obstoj in za svoje delo, protikatoliški može in protikatoliška društva dobivajo podporo, mora gotovo užaliti te naše kulturne delavce in te odlične katoliške organizacije.

Druga vrsta naših izseljencev so takozvani sezonski delavci, katere poznamo skoro izključno samo v Sloveniji. Naša slovenska Krajina ali Prekmurje je najrevnejši kraj naše države. Ta zemlja ne rodi dovolj da bi preživela ljudstvo. Prekmurje, ki je del velikega Panonskega nižavja in ki leži med rekama Muro in Rabo, meri približno 934 km².

Če pogledamo površino Prekmurja, se kmalo prepričamo, da je približno $\frac{1}{3}$ popolna ravnina, kakih 20 km na široko severno od Mure in kakih 50 km na dolgo od potoka Kučnice do izliva Lendave

v Muro. Ta ravnina je zelo rodovitna, ima obširna polja, vmes sočnatne travnike in pašnjake. To je takozvana Dolinska. Popolnoma drugačen pa je severni del, to je takozvana Gorička. Hribovita Gorička je slabo rodovitna ki je v precejšnih kompleksih pokrita s prodnato plastjo, v ostalem pa s težko ilovico, ki je zelo nerodovitna.

Drugi moment, ki pride tu v poštev je število prebivalcev. Na podlagi ljudskega štetja z dne 31. marca 1931 znaša število prebivalstva v Prekmurju 90.714. Ako sedaj primerjamo gostoto po političnih okrajih naše države, potem vidimo da je najgostejše nasejeno ravno Prekmurje. Tako da pride približno na 1 km² 100 ljudi. Sto ljudi na 1 km² pa je za današnje razmere, ki so v Prekmurju, previsoko, ker je Prekmurje popolnoma skofo brez vsake večje industrije, ki bi absorbirala gotovo število delavcev, pa tudi drugi momenti so, ki vplivajo na porast sezonskega delavstva v Prekmurju in to so: Parcelacija zemlje ki se deli med število otrok in s tem razpada večja posest. Ravno tako je tudi vzrok v neenakomerni razdelitvi agrarne zemlje. Agrarna zemlja ki se je razdelila med agrarne interesente ni popolnoma povsod dobro razdeljena, kajti še sedaj imajo nekateri posestniki oziroma veleposestniki ogromno zemlje, tako da znaša njihova orna zemlja do 1000 ha.

Tudi periferna lega Prekmurja je velik vzrok sezonskega delavstva, kajti prekmurški kmet ne more tako lahko in po tako dobri ceni prodati svojih pridelkov, kakor pa kmet ki je blizu centra. Torej zgoraj navedeni moment, kakor: prekmurska zemlja, preobijudenost Prekmurja, neenakomerna razdelitev agrarne zemlje, pomanjkanje industrije, parcelacija Prekmurske zemlje in periferna lega Prekmurja so torej glavni vzroki sezonskega delavstva v Prekmurju.

Zato si mora to ljudstvo pomagati do kruha s tem, da odhaja vsako leto v visokih tisočih na državna posestva v Belju in v zapadne evropske države, zlasti v Nemčijo in Francijo. Za suveren narod in suvereno državo je gotovo poniževalno, da mora njegovo ljudstvo hoditi za hlapce in dekile, torej za najnižja, najtežja pa tudi najbolj slabo plačana dela tujim narodom. To so nekaki mednarodni berači, ki morajo hoditi prosit kruha na tuje k tujim narodom, Naravno, da ti tuji narodi tudi smatrajo te naše delavce za take in z njimi tudi tako ravnajo.

Vendar pa, kakor nas boli da morajo tisoči naše delavne moči v sužnost tujim narodom, moramo biti še veseli in tem državam hvaležni da dajo tem t. sočim kruha, katerega jim mi ne moremo dati. Poleg tega po so to tudi naše čebelice, ki izlete vsako leto v poletje na evropska delavska polja, kjer nabirajo med trdega zaslužka, ki potem pomnoži naše narodno gospodarstvo. Tudi naše sezonsko delavstvo zasluži vso našo ljubezen, vso skrb države in naroda, zasluži da se zavzamemo zanj s celim srcem in mu skušamo kolikor mogoče olajšati izselitev, bivanje in delo v tujih državah, jih na tujem sčititi jih voditi in jim pomagati, da jim bo njihova izselitev njihovo težko delo in njihove žrtve prinesle čim največ koristi, njim, državi in narodu.

To sezonsko izseljevanje se vrši tako, da prihajajo iz tujine zastopniki držav ali zastopniki raznih gospodarskih podjetij, ki nabirajo pri nas delavce skleparjo z njimi delavske pogodbe glede

dela, dolžnosti, plače, hrane, stanovanja itd. Izseljenski komesarijat v Zagrebu pod vodstvom izseljenskega oddelka socijalnega ministrstva skupno z borzo dela v Murski Soboti vodijo to izseljevanje. Od tega sezonskega delavstva pa prejemamo velikokrat zelo bridke in težke pritožbe da delodajalci v tujini ne drže pogodbe, sklenjene z njimi tu v domovini in jim nalagajo veliko več dela kakor pa so se pogodili z njimi tu doma. Tu doma n. pr. se je slovensko dekle pogodilo, da bo kot kravja dekla molzla in oskrbovala 15 krav ko pa pride tja jih mora pa 30—40. Prišlo je veliko pritožb, da so jim odtrgovali plače za katere so se tu doma pogodili, da niso dobili dovolj hrane, slabo hrano, da so jim marsikje nakazali za stanovanje prostore, ki so bili slabši od živinskih, da so jih silili delati po 15—16 ur na dan itd. Da, še hujše so prihajale: revna mati je odšla z doma iskat kruha svoji družini v Francijo, pa jo je delodajalec prisilil in je dobila otroka itd. Tudi izseljenski komisarijat v Parizu in baje tudi v Düsseldorfu sta dobila veliko takih pritožb. Veliko jih je dobila tudi Rafaelova družba v Ljubljani in veliko tudi borza dela v Murski Soboti. Veliko tudi g. Klekl urednik Novin Slovenske Krajine. Vse to so sicer posamezni slučajji in se ne godi to splošno. Na splošno so sezonski delavci zadovoljni in gredo radi na tuje. Vendar pa če se zgodi na leto samo en tak žalosten slučaj, kakor je slučaj omenjene matere, je dovolj žalostno in mora zaboleti cel narod, celo državo. To so vendar naši ljudje, to smo mi. Krivica, storjena enemu našemu državljanu, mora boleti vse. Zato je Rafaelova družba v Ljubljani naprosila Kr. bansko upravo v Ljubljani, da se zavzame za to izseljenstvo in g. ban Dr. Marko Natlačen je res naredil na Socijalno ministrstvo vlogo sledeče vsebine:

„Čast mi je predložiti članek „Skrb za naše sezonske delavce“ ki ga je objavil g. R. Kazimir Zakrajšek v št. 25 dnevnega lista „Slovenec“ z dne 1. februarja 1938. Ker se je vršila dne 25. januarja t. l. pri naslovnem ministrstvu konferenca glede odpošiljanja 5000 sezonskih kmetskih delavcev iz Dravske banovine v Nemčijo, prosim, naj blagovoli naslovno ministrstvo ukreniti potrebno, da bodo v Nemčijo ali v Francijo odpravljeni sezonski delavci in delavke in v tujini primerno zaščiteni.

V to svrhu mi je čast predlagati, da se postavi pri Kr. poslaništvu v Berlinu izseljeniškega odposlanca, ki poseduje poleg v §§ 6, 10 in 16 Uredbe z dne 7. maja 1935 službene novine št. 117/XXXIII — Sl. list kos. 39. predpisane kvalifikacije tudi znanje slovenskega in nemškega jezika.

Temu izseljeniškem uzaslaniku naj se izda poseben pravilnik, kako mora skrbeti za zaščito izseljencev.

Nadalje mi je čast predlagati, da se izroči vsakemu sezonskemu delavcu navodilo v katerih primerih ima pravico do pritožbe in kam naj se obrne za pomoč v primeru potrebe. Ker vodi celo akcijo naslovno ministrstvo po svojem odseku za zaščito izseljencev in je izročeno angažiranje teh sezonskih delavcev s strani središnje uprave za posredovanje dela v Beogradu javnim borzam dela v Ljubljani, Mariboru in Murski Soboti odpade nadaljna tukajšnja intervencija.

Za zaščito naših sezonskih delavcev je v Franciji glasom tamkajšnjega razpisa z dne 27. oktobra 1937 St. Br. 74238 postavljen kaplan g. Camplin Ivan.

Kr. Banska uprava je za njega nakazala 4000 dinarjev podpore. Ker Ministrstvo za zunanje zadeve tamkajšnja predloga z dne 14 decembra 1937 pod. St. Br. 1875 še ni osvojilo, prosim za intervencijo da se g. Camplinu doznači in po nastopu službe nakaže mesečno podporo 1000 Fr.

Dovoljujem si pripomniti da je banovinski kredit za podpiranje izseljencev in priseljencev za proračunsko leto 1937/38 že v celoti angažiran.

Radi tega prosim, da se vsi zadevni stroški poravnajo iz izseljeniškega fonda, v katerega vplačujejo sezonski delavci vsak po dinarjev 100 letno.

Naše sezonsko delavstvo je treba res zaščititi tako, da bo varno pred vsemi krivicami v tujini, ker nam ne more biti vse eno kakšno se vrača domov. G. Klekl je dobil sporočila iz Francije da je v Franciji prekmurski delavec, ki je bil v Moskvi in je plačan od Moskve samo zato, da širi med prekmurskim sezonskim delavstvom komunizem, da bi jih zastruvil, da bi to strujo prinesli sem v domovino in potem ko se vrnejo zastrupljali naše vasi. Tudi nam ni vse eno kakšni se bodo moralno vračali domov. Naš narod je zdrav čist neokužen. Velika možnost pa je, da se naš sezonski delavec na tujem okuži z raznimi veneričnimi boleznimi in prenese svojo kugo v naše podeželske vasi. Jasno je, da prebivalstvo Prekmurja ne bi moglo izhajati brez zaslужka v tujini, niti se mu istega naj ne skuša zabraniti vse dotlej dokler se mu doma ne preskrbi prilike za primeren zaslužek in omogoči eksistenca. Dobra stran izseljevanja je ta da so mnogi delavci, ki varčujejo in pravzaprav ves zaslužek pristradajo z istim odplačujejo dolgove, odkupili agrarno zemljo in dokupili tudi drugo zemljo, ki je priložnostno bila na prodaji, nakupili živino in gospodarsko orodje itd. Mnogi siromak, ki pred 10 leti ni imel drugega kakor stavbišče in hišico, danes poseduje 5 do 6 oralov zemlje, ima dva tri goveda in vse drugo orodje in povrh ni preveč zadolžen. Dolgovi takih kmetov znašajo po par tisoč dinarjev, dočim so večji posestniki z 18 do 25 oralov zemlje zadolženi do 25,40 in še več tisoč dinarjev. To je dobra stran izseljevanja. Kaj pa je slaba? Slaba stran je tista, ki uničuje našega delavca fizično in duševno. Zaslužek, ki ga prinašajo mnogi morajo potrošiti za prehrano družine preko zime in obleko ter druge potrebe. Smrtnih slučajev je med našimi prekmurskimi izseljenci bilo od 1—2 promile. Ponesrečenih od 4—5 promile. Zbolelo jih je duževno od 4—5 promile, drugače zbolelo in odšlo v bolnico radi zdravljenja od 2—3%. Vsled napornega dela nezdravega stanovanja in premalo ter slabe hrane si je trajno bolezen nakopalo 18 do 35% delavcev. Pa tudi v moralno verskem ter nacionalnem pogledu propada velik procent naših sezonskih delavcev. Iz tega sledi, da momentano pridobljene dobrine, ki jih naši delavci v tujini z krvavimi žulji pridobijo, niti z daleka ne odtehtajo izgube škode, ki se kot rak rana zarezuje v naše narodno telo. To je treba odpraviti. Toda kako?

Da, veliko je najrazličnejših nevarnosti, da postane naše sezonsko delavstvo, že samo po sebi naša nesreča da bo postalo prokletstvo, ki bo rodilo neizmerno gorja za narod in državo. Zato je potrebno, da se tu ustanove izredne ustanove, ki bodo čuvale našo narodno kri na tujem. Predvsem je treba izseljenskih duhovnikov, ki jih bodo čuvali moralno, potrebni pa so tudi posebni komisarji ki bodo imeli v evidenci vsako leto samo to sezonsko delavstvo,

to izseljenstvo in ga nadzirali, vodili in ščitili. G. socialni minister zasluži vso pohvalo, da je do sedaj vršil veliko narodno delo in ščitil to sezonsko delavstvo, kolikor je v danih razmerah največ mogel. Započel je tudi akcijo, da bi sezonski delavci smeli jemati iz držav tudi ves tam zasluženi denar in ga zamenjati po čim najbolj ugodnem kurzu. Dne 15 februarja 1938 leta je pisal narodni banki:

„Ovdašnjim aktom St.br. 2649 od 18. januarja ove godine upućenom Narodnoj banci izložena je potreba povećanja kvote za iseljeničke isplate na teret tekućeg računa nemačke obračunske kase kod Narodne banke. Ovo je pitanje u toliko važnije posle zaključenog sporazuma od 25. januarja ove godine između ovog ministarstva i nemačkog državnog zavoda za posredovanje rada u Berlinu. (Prepis zaključka prilazem).

Ako pretpostavimo, da ćemo ove godine zaposliti u Nemačkoj samo 5 hiljada poljoprivrednih radnika — to je minimum, onda treba osigurati po najpovoljnijem tečaju dinara 17,50 za 1 R. Mk. transfer od 2 milijona R. Mk. uštedjevina, računajući da uštedi svaki sezonski radnik mesečno R. Mk. 50 (sezona traje 8 meseci), a svaki stalni poljoprivredni radnik po 30 R. Mk. mesečno kroz 12 meseci, dobijemo 4000 puta 400 R. Mk. to je 1,600.000 R. Mk. i 1000 puta 360 R. M. je 0,36 milijona R. Mk., dakle oko 2 milijona R. Mk. za godinu dana.

Kad bi transfer tih ušteda išao na teret našeg računa B. u Berlinu izgubilo bi 5000 naših poljoprivrednih radnika u Nemačkoj samo na kursu oko 7 miliona dinara, ili 20% svoje krvavo stečene uštedevine.

Obzirom na izloženo čast mi je zamoliti vas, gospodine viceguverneru, za dejstvo da se to pitanje makar sa izvesnim žrtvama reši što povoljnije po interese najbednijih pečalbara.

Izvolite primiti itd. . . .

V zvezi s sezonskim delavstvom je pa še velika misel, katero naj tu iznesem: Pri nas so razmere take da je izseljevanje nujno. So okraji, ki ne morejo preživljati svojega prebivalstva. Tu mora država najti pota in načine, da bo odpomogla tej težavi. Mesto sezonskega delavstva, ki ni nič drugega kakor novodobno suženjstvo, naj začne vlada proučavati načrt, po katerem bi stopila v poganjanja morda z Argentino ali Kanado ali Francijo in našla zgodno ozemlje, kjer bi organizirala kompaktno jugoslovansko izseljevanje, ga oskrbela z vsemi potrebnimi sredstvi, da se ohrani, narodno jezikovno in kulturno. Vseljevanju ne bo mogla nobena država nikdar več ali vsaj ne v dohlednem času odpreti svojih vrat tako široko, kakor so bila odprta zadnjih 50 let v razne države obeh Amerik. Računajmo in moramo računati s tem dejstvom. Računati pa moramo tudi z dejstvom, da bo naša država morala najti nekje na svetu kraj, kjer bo naseljevala vse odvišne delavne sile, katerim ne bo mogla najti kruha doma. To je velevažen problem, katerega bomo načeli tudi mi Jugoslovani in katerega bomo morali rešiti tako, da ne bo nastal za nas nov problem težav in stroškov in izgub finančnih in gospodarskih narodnih sil, temveč tako, da bo izseljenstvo v vsesplošno korist države in naroda.

Tudi za rešitev tega problema bodo potrebne predvsem privatne izseljenske organizacije, ki bodo dajale smernice in vodile vse delo ne omejeno na birokratski način z vsemi napakami, ki so za biro-

kracijo tako karakteristične, da so nužne, kjer nastopi in ki ga že sedaj opažam pri delu za naše izseljenstvo.

Morda bo kdo pri tem kazal na našo južno Srbiju, kjer je baje za kolonizaciju praznega še ogromnega sveta. Morda je to resnično, toda dosedanje naše kolonizacijsko delo v južni Srbiji je zagrešilo že toliko napak, že tako zavozilo svoje delo, da je zlasti Slovencem ubito vsako veselje do te kolonizacije. (*Mita Dimitrijević*: Ko je tome kriv?) Sigurno ni kriv sedanji Minister g. Dragiša Cvetković temveč prešnji režimi. (*Mita Dimitrijević*: Naš narod na Jugu je upropašćen, oduzeta mu je zemlja radi ovih naseljenika.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodine Dimitrijeviću, nemojte da upadate u reč.

Dr. Franc Klar (nastavlja): Poleg tega je to doma. Mi pa hoćemo, da gre naš človek ven v svet v tuje države da se okoristi s tujim bogastvom in s tujim bogastvom plodi naše državno gospodarstvo.

Kakor sem že omenil agrarna reforma ni zadovoljila popolnoma našega prekmurskega kmeta, ker so ostali še v Prekmurju veliki kompleksi zemlje nerazdeljeni in ki se nahajajo še zmeraj v rokah veleposestnikov. Zato je potrebno, da agrarna reforma to veleposestniško posest razdeli med prekmurskega kmeta ki se bo razdeljeni zemlji z vso ljubeznijo posvetil, da jo v najboljšem stanju goji. Tudi številni kolonisti, ki so prišli v Prekmurje in se kolonizirali na agrarni zemlji so povzročili narastek sezonskega delavstva, kajti Prekmurje je že itak bilo prenaseljeno. Pa tudi dobrovoljci, ki so dobili v Prekmurju agrarno zemljo so ravnotako vplivali na porast sezonskega delavstva. Kakor zemlja, ki so jo dobili kolonisti, kakor tudi dobrovoljci bi se naj razdelila na prekmurske kmete in bi s tem padel velik procent izseljeništa v Prekmurju. Pa tudi industrija, ki se sedaj pogreša v Prekmurju bi se lahko razvila in to s pomočjo države same, kajti teren in ugodnost za saditve sladkorne pese in z njo v zvezi sladkorna industrija, je zelo ugodna. Tako bi se tudi z industrializacijo Prekmurja sezonsko delavstvo zmanjšalo. Prav tako bi morala država gledati da se gospodarsko stanje v Prekmurju zboljša. To pa s pomočjo bolj realnega gospodarstva in z racionalizacijo zemlje same. Če bi se vsi ti argumenti, ki so v tem poglavju navedeni dosledno izvajali, bi se gotovo izseljeništvu v Prekmurju zmanjšalo za 50%.

Gospodje narodni poslanci, samo eno željo bi imel, da naš g. Minister za socijalno politiko in narodno zdravlje vodi brigo tudi v bodoče, kakor do sedaj za naše najbednejše in najsiromašnejše ljudstvo, da bo ono ne samo srečno in zadovoljno, temveč da bo ono v inozemstvu delalo na čast naše domovine. Ker imam polno zaupanje v g. Ministra zato bom glasoval za proračun. (Odobranje u centru i na desnici).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima reč u ime grupe Nezavisnog kluba narodni poslanik g. Vojislav Lazić.

Војислав Лазич: Господо народни посланици, или друкчије, да правилно и поштено кажем, празне клупе, али ипак ћу ја да вршим своју дужност, па макар и пред празним клупама.

Ја ћу, господо, прво да се осврнем на завршетак јутрошњег говора господина Министра социјалне политике и народног здравља, кад нам је излагао свој експозе. Он је, господо, завршио свој

говор са позивом свију нас, да га помогнемо у напредку Министарства социјалне политике и народног здравља ванпартијски, рекавши, да је његово деловање у томе Министарству потпуно ван сваке партије, да нема у томе деловању ни трунке партизанства и да од нас тражи, да га ми тако исто, без икаквих осећаја партијских, у томе раду помогнемо. Ја, господо, не верујем у те речи господина Министра. А ево разлога, господо, зашто у те његове речи не верујем. Да ли би могли да сматрамо да Гебелс у Немачкој, као Хитлеров пропагатор, може бити непартијски човек, и да ли би Гебелс нешто радио тамо за национал-социјалистичку партију, као главни пропагатор за њу, милујући оне друге, који не би тој партији припадали? Господо, да ли би онда тако исто господин Драгиша Цветковић, Министар социјалне политике и народног здравља, који у Влади господина др. Милана Стојадиновића игра улогу Гебелса, да ли би, господо, он могао да врши ту своју дужност, која му је од др. Милана Стојадиновића намењена, ванпартијски, потпуно партијски незаинтересовано?! Господо, то није могуће. И кад нам господин Драгиша Цветковић говори о његовом непартијском раду, ми у то не верујемо. Али ја тврдим и верујем, да ни сам господин Драгиша Цветковић не верује у оно што је о томе говорио. Ја ћу да изнесем неколико примера из рада господина Цветковића, па да видимо, да ли је баш тако, да он делује потпуно непартијски и да нема ни трунке партизанства у његовоме раду.

Господо, шта хоћете очигледније, шта хоћете видљивије и шта хоћете јаче партизанство од онога, што се ради са организовањем радника?! Наш друг господин Јосип Цветић потпуно је доказао овде и утврдио начине како се поступа са радницима.

Господин Цветковић, одговарајући господину Цветићу, није успео да мене убеди, а верујем да није успео да убеди ни левицу, како се радници сами организују у националном духу и у за то изабрани Југорас. Господин Министар каже да је досадашњи синдикат интернационални, али има сада и један синдикат национални. Господо, чули ме, како тај национални синдикат је добио име и обележје партије ЈРЗ. Како није добио име друге које странке или бар ванстраначко. Кад би овај нови национални синдикат био ван партија он не би носио партијско име, али Влади је требало да разбије досадашње синдикате, па, уместо различких организација, које помажу њихову економску организацију и служе им у борби за њихов опстанак за бољу надницу и бољи живот, — насилним путем тим направила своје партијске организације под видом националног синдиката, уместо да радничку организацију као класну поштеди од партијских утицаја. Место да Влада пази да се партизанство не увлачи и са друге стране, Влада је у ту чисто економску организацију сама увела партизанство и кад хоће силом да ствара такве партијске организације, нека се не чуди што ће досадашња организација, супротна организацији коју Влада врши, отићи потпуно у лево. За ово моје тврђење, да Влада насилно врши организацију Југораса, хоћу да изнесем пример како се у моме срезу ради. Мој срез нема много радника, али их ипак има. У моме срезу постојало је ванпартијско удружење радника, на чисто економској основи. У тој организацији радници су припадали свима парти-

јама које код нас постоје. Међутим, од кад је почело организовање Југораса радници се насилним путем приморавају да се у њега организују. Нађено је неколицина плаћених који су организацију одмах, чим су од стране капетана били позвани, прихватили, а остали су после приморани да приступе организацији. Кад су се радници одупрли настала су хапшења. Ту скоро ухапшена су тројица. Двојица су одмах изјавили пред капетаном да се одричу своје досадашње организације и да се уписују у Југорас. После те изјаве пуштени су. Један од њих није хтео то да учини — он се зове Јеремија Петровић — и он је задржан у затвору. Зато што није хтео да се одрекне синдиката у коме је до сада био учлањен и није хтео да прими синдикат Југораса, он је проглашен за комунисту и као такав оптужен суду. Суд је нашао да он није комуниста и наредио да се пусти. Али је капетан нашао другу формулу па га казнио са 30 дана затвора и прогонством из Обреновца, тобоже зато што је правио изгреде и на тај начин он је уклоњен из Обреновца. Тај радник је после прогонства дошао у Београд и овде се запослио. Ја вас питам, господо, какво ће мишљење имати тај радник, који је овакву неправду трпео ни крив ни дужан у својој држави? Да ли тај радник није отеран за увек и потпуно у лево. Господо, на овај начин сви ће радници и против своје воље бити отерани да иду до краја у лево. Господо, после потпуно утврђеног општег партизанства, које се програмски изводи, да вам изнесем и неке случајеве личног партизанства господина Министра. Основана је здравствена задруга у Аранђеловцу. 600 сељака су се уписали у ту задругу из 15 разних села као оснивачи задруге. Правила су потврђена и задруга је код суда регистрована и она треба да почне свој рад. Али задруга треба да има своју апотеку да би одговарала своме позиву, јер шта би вредело имати свога задружног лекара ако задруга мора са рецептом добивеним од задружног лекара ићи у апотеку да тамо лек купи, а да га не може добити у задружној апотеци. Господо, задруга се обратила господину Министру за одобрење да може држати своју апотеку, али за љубав ондашњег апотекара господина Мите Јовановића, који је скоро постао Јерезовац, који је раније био напредњак, па се сада покрестио. Господин Министар држи предмет у својој фијоци већ шест месеци нерешен. За то време задруга не може да ради. Зар то није партизанство на штету народног здравља? Господин Министар говори како брине бригу о народном здрављу и на једном месту подвлачи како је његово старање и за то да народ дође до јевтинијих лекова. Каже, то питање није лако решити, али ће га он ипак решити. Видите како га он решава. У место да дозволи задружну апотеку, он држи предмет шест месеци у својој фијоци! Вама је познат рад здравствених задруга и зна се да су лекови у задружним апотекама јевтинији за 50%, него у трговачкој апотеци. Ето, господо, кад је био моменат да господин Министар на делу покаже своје старање о томе да народ дође до јевтинијих лекова, он то није урадио. А зашто није урадио? То је јасно. Ако се дозволи задружна апотека крће се интереси његовог партијског пријатеља, па га на овај начин треба заштити. Видите, господо, једно се говори, а друго се ради.

Сем овога, господо, ево још један пример:

У циљу извођења партијске организације и вршења партиског рада господин Министар делегирао је једног свога чиновника из Министарства социјалне политике и народног здравља у Тополу у партијску канцеларију ЈРЗ. Овај чиновник тамо ради већ две године само и искључиво партиске ствари и организује Југословенску радикалну заједницу и једини му је посао тај да прикупља присталице за партију, а држава га за то плаћа. Ово, господо, није само партизанство, већ и злоупотреба положаја.

Господо, данас најобичнији радник у државном предузећу не може да добије запослење ако не докаже да је уписан у Југорас и ако не буде имао легитимацију да се тамо уписао. Кад то докаже, онда пак може добити запослење. Ово су, господо, примери од многобројних које ја знам, али колико их тек има у целој земљи. Ја мислим, господо, да је партизанство господина Министра социјалне политике и народног здравља господина Цветковића врло лако доказати. Зато се не треба много трудити и ја мислим да је он и сам свестан свога партизанства, али да би га пред нама прикрио, приказује свој, тобож, непартијски рад.

Господо, да пређемо сад на даљи рад ове Владе у овоме Министарству.

Ово Министарство, у главном, има три стварна задатка.

Први је задатак старање о народном здрављу, други је задатак радничко питање и трећи је задатак инвалидско питање.

Ја ћу укратко да расмотрим сва ова три задатка и да видимо шта је ово Министарство по свима њима урадило. По првом задатку о старању за народно здравље господин Министар се јутрос пред нама много хвалио. Можда би било боље да је он оставио другоме да га похвали — али не овима са деснице.

Господо, на селу се није осетило какво побољшање или каква добит у погледу народног здравља, нити у већем старању за лечење народа, нити у асанацији села. Ја бих волео да видим те радове на асанацији села; ја бих желео да се пред нама очигледно прикаже шта је у томе погледу учињено, јер нити сам чуо, нити видео! А, исто тако, нисам видео да је ова Влада шта учинила у правцу заштите народног здравља. Ја не могу да сматрам, да је то неки напредак; што је Влада наредила да се оснује неколико здравствених општина.

По говору господина д-ра Љутице Димитријевића, који је хвалио рад господина Министра, ја помислих: — Пази сад, шта ће сељак да добије! Он толико много обећа да, по томе обећавању, изгледа да ће сељак од сада имати у кући телефонску дугме па кад се разболи, он само притисне у то дугме и лекар му одмах дође да га прегледа. Тако би изгледало по господину Љутици Димитријевићу. Али, господо, од свега тога нема ништа! Сељак и даље нема лекара, сељак и даље треба да преброди 30 до 40 километара док дође до лекара, сељак и даље прескупо плаћа лекове. Народна здравља остало је и даље предмет трговине, а ништа друго нисам могао у досадашњем раду Владе по овом питању да уочим до неколико основаних здравствених општина.

А сад да видимо шта доносе здравствене општине. Здравствене општине доносе сељаку само нови прирез, али стварно неког побољшања или

неке брига о његовом здрављу нема. Код здравствених општина постоји лекар, коме кад болесник дође тај га лекар прегледа, наплати му преглед по својој вољи, изда му рецепт, и каже: — Иди у апотеку, па купи лек!

А ја питам: шта је добио тај сељак од ове здравствене општине кад је платио десет од сто приреза за ту општину? — Није добио ништа! Већ ако о томе озбиљно промислимо видећемо да је то опет један начин за експлоатацију и то за експлоатацију болесног човека. Нешто су учиниле здравствене задруге, много више и много боље у томе правцу. Ја мислим, да не би требало даље правити експерименте са тим здравственим општинама, већ да прионемо сви на стварању здравствених задруга.

Ја хоћу да повучем једну паралелу између здравствене општине и здравствене задруге. Ја имам здравствену задругу у моме селу. Ми плаћамо у нашој задрузи у болеснички фонд члански улог од члана породице десет динара за годину дана и за то добијамо бесплатан лекарски преглед.

Лекове добијамо са 20% попушта од вредности која Задругу кошта и када сравнимо цену лекова узетих у нашој Задрузи по рецепту нашег лекара са ценом која по истом рецепту кошта у варошкој апотеци, нисмо добили само 20% попушта већ смо добили лек по мањој цени од 50%. У нашу задругу уписао се и један сељак из Конатице. Тамо постоји здравствена општина, али се он ипак уписао у нашу задругу. Он је платио на 6 чланова породице 60 динара за болеснички фонд у нашој задрузи и за то има преко целе године бесплатан лекарски преглед за све чланове своје породице, а у његовој општини, у којој се налази здравствена општина има лекар здравствене општине, и по уређењу, како је Влада организовала ове општине, он плаћа 188 динара приреза а за то нема нити бесплатан лекарски преглед нити каквог попушта на лековима. Ето, из овога видите колика је разлика између здравствених општина и здравствених задруга, а поред овога задругари имају право да врше контролу преко своје годишње скупштине о свему што се у задрузи ради и да о своме улогу траже рачуна, а ако је неко платио здравственој општини нема право да тражи рачуна, шта је било са тим новцем, нити може, нити има право да подвргне критици рад здравствене општине.

Циљ здравствених задруга много је бољи и много кориснији за народ него здравствених општина. Лекар у здравственим општинама сматра се господином и не одговара никоме, него само чека болеснике да им узме паре, а задружни лекар сматра да је одговоран својим задругарима и он бди над њиховим здрављем, иде од куће до куће у селу, држи предавања о хигијени, поучава народ како ће здравље очувати, док они у здравственим општинама ништа од свега тога не чине.

Господо, из овог буџета видели смо да је помоћ Савезу здравствених задруга врло мала. 500.000 динара за целу земљу! За разгранат посао савеза, који треба све више и више да се разграњава, то је мало.

Требала би да буде јача иницијатива за оснивање здравствених задруга и за наш народ би била велика корист када би у сваком селу, или у

околини за неколика села била једна здравствена задруга. Зато ја тражим да се тај кредит повећа.

Ја заступам начело да народно здравље не треба да буде предмет трговине и да болестан човек не сме бити експлоатисан. Ја заступам начело да лечење народа буде сасвим бесплатно и то не само лекарски преглед него и лекови.

Али, господо, ја од ове Владе, која је капиталистичка и пореклом и системом, не могу то да очекујем. Она није способна да то организира, она је способна да организује у капиталистичке сврхе све па и народно здравље! (Милаш Петковић: Нема осећаја ни љубави!). Тако је!

Прошле године, када је буџет исто овако претресан, г. Министар је пред нама изјавио да је обишао све болнице и утврдио ово: да су болнице по већим градовима претрпане болесницима, да нема довољно ни зграда, да нема довољно ни кревета, а да опет има болница ван центара, где има и зграда и кревета и лекара али да нема у њима болесника. Према томе да ће он настати да се болнице по центрима од те претрпаности ослободе на тај начин што ће он у извесним даљим центрима подићи нове болнице, како би могле на тај начин да онај прилив болесника, који одлази из удаљених места у главне градове, приме те нове болнице.

Међутим, господо, стање је остало како је и било. Од свега тога није било ништа, наше болнице по центрима преоптерећене су и имају толико болесника, да у више прилика по двојица леже на једном кревету.

Данас се, господо, на жалост, свакодневно враћа из Београда у унутрашњост више од 30 болесника, јер их болница не може да прими. Према томе од обећања господина Министра није ништа испуњено. Укратко, све ово што сам изнео карактерише рад г. Министра и доказује да на народном здрављу није ништа више учинио него и његови претходници.

Да се сада, господо, осврнемо мало и на радничко питање. Ја, господо, не мислим да се дуго задржим на радничком питању, довољно је онолико колико сам мало пре изнео. Из онога се јасно види да је главни циљ господина Министра био само да се радници организују у владајућу партију. Ту је учињена према њима главна пажња. Сада каже Министар: ми смо донели радничко законодавство и ето благостања радницима. (Глас са левице: Од закона се не може стомак напунити!) Гледајући раднике, ја не видим код њих никаквог побољшања, све је то само једна заблуда. То је све само једна обмана самога себе кад се каже да је овим радничко питање решено. Нити колективни уговор није радницима донео некаква побољшања, нити су они своју егзистенцију могли преко тога уговора да осигурају, јер су они ипак под руком послодавца, и према томе колективном уговору послодавац може да их избаци кад то нађе за потребно.

Што се тиче минималних надница, та надница није донела никакав већи или бољи стандард радничког живота, јер је минимална надница толико слаба, да радник не осећа ту никаквог побољшања, а при томе послодавац сада каже: Видите, ви имате минималне наднице — и искоришћује га на друге начине. И према томе и та је Уредба прома-

шила оно што радници желе, оно што би стварно радницима требало. Њихово се побољшање и после ове Уредбе никако није поправило.

Сада прелазим на инвалидско питање. Господо, г. Министар каже да је Уредба која је донета и по којој је повећан цензус за стицање инвалиднине од 120—170 динара, већ у неколико помогла инвалидима. Рекао је да смо добили 23.000 нових инвалида. Ја не знам, господо, из којих је извора г. Министар црпео ту статистику, али ја не бих рекао да је то тачно. Да сумњам у ту тачност, даје ми повода ова чињеница: У буџету за инвалиде предвиђа се тачно 103,490.835 динара и прошле и претпрошле па и ове године. Кад би то било тачно да смо заиста добили још 23.000 инвалида, онда би тај буџет морао бити повећан, и то не мало него много. И сама та чињеница тврди, да ова статистика није тачна (Један глас са деснице: По чему то тврдиш?) Тврдим зато јер би се морали тражити нови кредити да се исплате ових 23.000 инвалида.

Господин Министар је тврдио да је и последња пара дужне инвалиде исплаћена инвалидима, а данас је рекао да има још четири милиона динара неисплаћених старих инвалидских потпора. Али господин Министар је рекао да је исплатио 69 милиона динара ове дуговане инвалиде. Па, господо, како то може да буде да се исплате 69 милиона дужних инвалида, да се повећа 23.000 нових инвалида, а кредит да остаје на истој цифри, као што је био за редовне инвалиде? Ја морам да се питам да ли је могуће да се из исте суме исплати и 60 милиона старих инвалида, и она сума коју би повукли ових 23.000 нових инвалида и поред тога још и редовне инвалиде, све из једне исте суме буџетом предвиђене. (*Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић*: Као стари посланик требао би бар то да знаш да се старе инвалиде исплаћују из резервних кредита, а редовне из редовних кредита! Заостале инвалиде не исплаћују се из редовних кредита!)

Ја бих Вас молио, господине Министре, да одете у Финансијску дирекцију у Сарајево па да прегледате инвалидске предмете, па ћете онда видети да заостала инвалида није исплаћена. Ви можда решите овде, у Министарству, можда донесете одлуке, али се те одлуке не извршују. Друго је то написати одлуку, а друго је извршити је. (*Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић*: Ефективно је исплаћено 60 милиона динара заостале инвалиде!)

Господине Министре, ја опет хоћу да Вам скренем пажњу да инвалидски предмети по судовима годинама леже нерешени. Узалуд су биле наше молбе и прошле и претпрошле године, као и ове. Ти предмети се само тамо претурају и једе их прашина. Судија тамо нема. Чиновника тамо нема. Може се у инвалидском суду наћи по неки инвалид, који је ту постављен из милосрђа зато што није могао инвалиду да добије, услед рђавих одредаба садашњег Инвалидског закона. Видећете по неког војника, додељеног на службу, али судију никада нећете наћи. И тако предмети из године у годину пролазе, инвалидске се потпоре не дају и никаква решења не добијају. Према томе,

господо, ја и овога пута тражим да се једанпут то питање пречисти.

Предлог инвалидског закона, господо, који сам ја са друговима поднео, није поднет из каквих партијских разлога, као што је то хтео г. Министар јутрос да престави, бранећи свој нехат по овоме питању. Мене су, господо, руководиле чисте и искрене побуде према оним друговима који су самном ратовали и остали сакати и онеспособљени. Мени је жао да их такве гледам. Па и ово што да нас говорим, говорим руковођен чистим осећањем љубави према тим људима а и према породицама палих нам другова на бојноме пољу.

Господо, да погледамо сада опште социјалне прилике у нашој земљи. Опште социјалне прилике у нашој земљи, господо, врло су тешке, оне су врло озбиљне и то треба да нас брине. Ми, господо, имамо велики број света у очајању и беди, и господо, треба се старати да се та беда поправи, да ти људи осете ма коју благодет у овој земљи. Али по оваком раду како се до сад радило и како се и сада ради, тај свет неће добити оно што треба да добије. Ја ћу, господо, да вас упозорим и да вам кажем: пођите само по државним установама и надлештвима, пођите и погледајте какве плате службеници примају из државног буџета, пођите одоздо па дођите до горе. Ви ћете видети, господо, раднике и службенике који раде или служе у државним предузећима или су на служби пред канцеларијама као послужитељи да за тај свој рад или службу добивају 500—600 динара месечно. Они, господо, од тога не могу да живе, и они би оставили то али немају на другу страну. Земље, или каквог другог имања, да би се тамо могли вратити, немају, и зато они морају да остану ту па да живот проводе у највећој невољи. Па онда пођите и погледајте архивске чиновнике по канцеларијама на којима стварно лежи рад у канцеларијама па ћете видети како су мизерно плаћени. Али, ако пођете горе у врхове државне управе ви ћете наићи на људе који су много плаћени, преплаћени, који имају разне синекуре, који имају разне начине за зараду, који су, поред велике плате, награђени још дневницом и тантијесом као чланови управног или надзорног одбора или у Аграрној банци, или у Хипотекарној банци, или у Поштанској штедионини или у Народној банци а наћићете случајеве да један човек има и сва та четири завода као члан управе, где је богато плаћен и преплаћен. А господо, то народ види, и кад се народ толико мучи и трпи да нема ни честите коре хлеба а види да неко живи у сјају, да има толике неправедно добивене синекуре, да зида палате, онда, господо, да ли ту има социјалне правде?

Али, господо, да оставимо државну службу и да пређемо на приватни слободан рад. У слободном раду и животу имамо људе који немају хлеба, немају зараде, желе да раде, али не могу никако да нађу пута и начина како ће да зараде и ја мислим да и ви имате прилике као и ја да ми сваког дана дође по 10—15 људи који ме моле да им нађем зараде и начина да дађу до хлеба. Рад сам да им помогнем али кудгод пођем видим, да их не могу да запослим, не могу ничим да им помогнем, па кад им то кажем, они одлазе са великим разочарењем, са тешком бригом о својој судбини. Док видите, господо, на једној страни народ беспослен,

народ који ради али никакве зараде нема, сељака голог и босог, дотле ћете исто тако видети повлашћене да нагомилавају велика богатства, да врше експлоатацију оних који раде. Погледајте, госпо-до, наша села, отидите да их видите, па ћете виде-ти како су бедна, видећете босу и голу децу, виде-ћете очајне жене и очајне људе. Па, господо, по-гледајте на оне који се возе оним сјајним ауто-мобилима, који нагомилавају капитале, а који су заштићени баш тако да нагомилавају те капитале, све више и више, сетите се те несразмере у људ-ском животу, помислите куда та несразмера води. И зато, господо, што социјалне правде у овој зем-љи нема, и зато што ово Министарство не ради на ублажавању социјалне неправде и не ради на ства-рању сношљивијег стања него напротив иде све више и више социјалној неправди, ја ћу гласати против овога буџета. (Плескање на левици).

Pretsednik Stevan Cirić: Keč ima narodni poslanik g. Todor Tonić.

Годор Тонић: Господо народни посланици, када је реч о социјалној политици и социјалном старању за оне најсиромашније којима је снажна и организована државна заштита најпотребнија, хоћу да изнесем социјални положај, захтеве и потребе оних које је свака заштита мимоишла, који су препуштени сами себи у борби за одржавање голог живота или у тежњи да тешким радом до-пуне свој ниски минимум за егзистенцију да он мо-гли, колико толико, проводити живот достојан човека.

Реч је о једном крупном социјалном и дру-штвеном проблему, који истина не потпада само под ресор Министарства социјалне политике, него се намеће и тражи своје решење од целог држав-ног апарата. Реч је о најнижој и најбеднијој кате-горији радника — о печалбарима.

Печалбарство, у чији оквир спадају и пољо-привредни и сезонски радници представља већ одавно један крупан социјални и државни про-блем, једно питање од прворазредног социјалног и националног значаја коме се до сада, поред ње-гове огромне и вечито актуелне важности, није посвећивала скоро никаква пажња.

Печалбарство је једно наше опште зло, које се појављује у многим крајевима наше државе под разним видовима: у Босни као сезонски рад-ници у шумској индустрији који живе најприми-тивнијим животом, у Војводини као пољпривред-ни радници који су настали као нужна последица неједнаке расподеле обрадивог земљишта и којих има данас, само у тој једној покрајини, преко 250.000 породица, или око 800.000 радних глава које или уопште немају земље, или је немају до-вољно да могу да живе само од њеног обделава-ња, и који су услед тога упућени на надницу, на печалбу у разним видовима и категоријама нај-беднијих пољопривредних и сезонских радника. (Повици: Тако је!)

Јужна Србија је изразито печалбарски крај из кога су се печалбари расејали у тражењу најмини-малније зараде не само широм наше Краљевине, него и по целоме свету. Њих има и по Румунији, по Грчкој, Бугарској, готово по свима европским земљама, а у тражењу хлеба многи су доспели и до Америке, па чак и до Аустралије

Али што је нарочито трагично, ова социјална невоља није мимоишла ни богату Моравску котли-ну, ни лесковачки крај.

Неупућенима ће изгледати мало чудно и ско-ро невероватно да у нашој најплоднијој долини, у крају где постоји многобројна и јака индустриј-ска делатност, може постојати печалбарство у та-ко изразитој форми да о њему треба говорити и пред овим форумом и апеловати срцем и разумом на све меродавне и позване факторе да допринесу ублажењу овога болног питања.

Можда ће, рекох, изгледати многим неверо-ватно, али је, нажалост, моје тврђење потпуно истинито и одмах ћу за то изнети уверљиве доказе.

Баш услед своје плодности и свога природног богатства цела Лесковачка котлина представља јед-ну интересантну, вечито несрећену област у којој се непрекидно врши емиграција и имиграција. На-селавање новог живља и раселавање старог не-престано је и свакодневна појава у овом крају. То је постепено довело до расцепканости поседа, до његовог прелажења из једних руку у друге, до деобе некад имућних газдинстава, при чему је мо-рало неминовно да дође и до осиромашавања ве-ликог броја земљорадника, до стварања најситни-јих поседа неспособних да исхране све многоброј-нији живаљ и до стварања великог броја паупера, сеоских пролетера, који су са незнатном површи-ном обрадиве земље, морали да се упуте у бели свет у тражењу ма какве врсте рада и зараде ко-јом би исхранили и одржали у животу себе и сво-је породице.

То цепкање поседа ишло је тако далеко, да има, према статистичким подацима, катастарских управа, велики број породица чији цео земљишни посед износи 30 ари. То пада у очи сваком путни-ку по овом крају који ће бити изненађен малим њивицама, широким свега неколико корака и ду-гим тек неколико десетина метара. Да ли је од приноса тако малих парцела могућно исхранити и једног човека, а камо ли целу породицу, која је на селу увек многобројнија него у вароши?

Тако је дошло до тога да је у Лесковачкој котлини створен велики печалбарски кадар који у свом крају не може да дође до запослења и који је приморан да се креће у друге крајеве. Печалба-ри одлазе у Београд, иду у остале градове, и по целој Југославији да траже најмању зараду, да раде од свитања до касно у ноћ за најбеднију надницу од које човек не може пристојно ни да се храни, а од које ипак знатан део мора одвајати да пошаље својој породици која ту бедну сумицу чека као једино спасење од глади.

Временом, створило се у лесковачкој околини неколико типова печалбара. Ја их делим у три вр-сте. Први су, намештеници. То су најбеднији сео-ски паупери и пролетери без земље, без стоке, че-сто и без крова над главом који немају ништа сем својих неупослених руку. Они су најмнобројни-ји. Они још одмах после Ускрса, често и раније, чим претуре зиму преко главе, напуштају родни крај остављајући на дому само жене, децу и стар-це неспособне за ма какав рад, и крећу у печалбу. То је полугола, изгладнела сеоска сиротиња, која с пролећа преплављује Београд и нуди се за било какав рад — на грађевинама, по фабрикама, ради-

оницама, по двориштима, идући у очајању од куће до куће и тражећи и најмању зараду која често не износи више од неколико динара за 10, 12 и 16 часова дневног рада под најтежим условима.

Друга врста печалбара из мога краја није много богатија од ове коју споменух. То су домаћини који располажу са нешто обрадиве земље, али њен принос није довољан да их исхрани ни за неколико месеци, а камо ли преко целе године, у толико пре што те породице обично су многобројне, са много радне снаге која нема где да нађе запослење и ради тога је она упућена у печалбу.

Трећи су печалбари који одлазе за послом само ради тога да не би у времену кад нема селачких послова седели код куће. Они хоће да зараде готов новац који инвестирају у своја газдинства ради њиховог унапређења.

Посебан тип печалбарства и најбеднију категорију радника који су највише изложени свима недаћама, претстављају цигларски радници којих у лесковачком крају има необично много. О њима не постоје никакви статистички податци, јер је то најнижа категорија сезонских радника о којима нико не води рачуна.

Ови људи, које је, као и друге, беда и невоља отерала у печалбу, одају се најтежој врсти послова. Цигларски посао је, по изјавама свих лекара и стручњака, који су водили социјалне анкете у појединим радничким центрима, један од најтежих, најнапорнијих и најнездравијих послова. Ови људи раде непрестано под ведрим небом, са ногама стално у благу и муљу или се пеку у ужареним цигларским пећима, а спавају по најоједнијим колибама и земуницама, направљеним од земље и сламе, у које се не би ни пас склонио.

И због тога је у овој класи радника највећи број оболелих од туберкулозе и разних других болести. (Гласови: Нажалост тако је!) Тежак, напоран рад, стална промена температуре, непрекидно бављење у блату и води, удисање отровних барских испаравања, све то утиче негативно на здравље ових људи из чијих се редова регрутују највећи број смртних случајева међу свима радничким сталезима.

У цигларске раднике одлазе не само људи, већ и деца, па чак испод 14 година, која по закону о заштити радника не би смела да се запославају. А та деца раде под тешким условима као и одрасли, од звезде до звезде, вуку калупе са тешким циглама, гурају колица и вагоне, преврћу черпић и слажу печене цигле.

Поред свих ових невоља и тешкоћа ови људи су категорија радника која је најбедније плаћена. Без икаквих сретстава за живот, они су приморани да унапред изузимају од послодавца зараду коју троше за своју оскудну храну, а уведена је пракса да им се не исплаћује остатак зараде, док послодавац не уновчи сву количину израђене робе. Тај систем тешко погађа ове људе, који вечито раде од раног пролеће до касне јесени, по киши и по сунцу, а кад се заврши дуга сезона тога рада не остаје им ништа од зараде.

И цигларски радници улазе у општи проблем печалбара, али су они можда највише изложени свима недаћама којима су изложени остали слојеви печалбара мога краја. И њихов положај може се решити само у оквиру решења целог

проблема, а њихове тешкоће и недаће најјасније указују колико је важан и тежак овај проблем и како његовом решењу треба поклонити хитну и пуну пажњу. (Новици: То је тачно!)

Намештеници, они из прве групе су, као што рекох, најмногобројнији, социјално најбеднији и као друштвена категорија и чинилац — најопаснији. Они формално запољскују градове, нуде се за сваки посао, уз најмању надницу, а пошто је њихов животни стандард необично низак, у стању су да се задовоље са најмањим и ради тога не постављају никакве захтеве ни у погледу висине наднице, ни у погледу дужине радног времена, ни у погледу осталих услова рада. Грима је све то по нужди добро, они су приморани на сваку понуду да пристану. (Новици: тачно! тачно!)

Ради тога положаја ови људи не престављају сами по себи једно социјално зло, једну тешку и опасну друштвену болест коју треба лечити хитно и ефикасно, него они штетно делају и на социјални положај градског пролетаријата и квалификованог радништва. (Одообравање).

Нудени своју радну снагу будзашто, не постављајући никакве услове, силом прилика и мимо своју вољу они обарају наднице градског радништва, погоршавају његов социјални положај и стално, као претња стоје над главама градских радника чије су езгистенције угрожене овом инвазијом јефтине радне снаге, спремне на све. Тиме се стварају услови за незадовољство међу градским елементима који су са друштвеног гледишта много опаснији него овај соски пролетаризовани елемент.

И они, печалбари, постају први погодан терен, са свима квалификацијама за нередовну акцију, која угрожава постојећи ред економских односа. (Одообравање на десници и у центруму). Недовољно просвећени, без икаквог социјалног и друштвеног образовања, без писмености ови људи без среће, поред тога гладни и огорчени, на граници очајања, спремни су на све. Они најрадије слушају непроверено све што им се са стране говори о могућности поправљања њиховог положаја путем силе, они прихватају сваку идеју која доноси мир и после је односе у свој крај причајући даље о њој и ширећи је у широким народним слојевима.

Не треба да се чудимо што долази до тога, јер ови људи живе заиста најоједнијим животом који се да замислити. Није потребно да овде описујем нашироко живот печалбара у јужној Србији, или у мом крају, јер о томе читамо скоро сваки дан дирљиве чланке и репортаже у дневној штампи. Довољно је да вам споменем да само у мом крају, у чувеној и плодној лесковачкој котлини, има кућа које не знају за сапун ни за шибицу, ни за мрс, које се по месец дана не осоле, а чија је једина храна суви црни хлеб или проја, лук и паприка, па ако и тога има довољно. Њихови станови су бедни, њихова одела поцепана, њихова деца дају највећи проценат смртности од туберкулозе.

Да не би опет неко приметно како лесковачка индустрија може апсорбовати ове незапослене селске пролетере, дозволите да наведем само неколико цифарских података о односу запослених радника у Лесковцу и околини према броју оних који узалуд траже посао.

Године 1932, у доба кад је још у велико владала криза, било је у лесковачкој текстилној индустрији запослено свега 757 радника. Исте године пролутовало је кроз лесковац у тражњу посла и зараде преко 12.000 радника, од којих су преко 10.000 били са села. Године 1936, када је криза била већ скоро прошла, било је запослено у текстилној индустрији 1452 радника. Повећање запослених радника према години кризе износи свега 495, док је исте године било незапослених сезонских радника и печалбара, које домаћа индустрија није могла да апсорбује, преко 20.000, од кога броја око 15.000 отпада на раднике са села. У прошлој години тај број се вероватно није повећао, али је сигурно да се није ни смањило.

Овде су наведени само они сезонски радници и печалбари који се обраћају Берзи рада и који су могли бити регистровани. А колики је тек број оних који уопште не знају за ову социјалну установу, или који другим путевима и у другим правцима (а не преко Лесковца) одлазе из Моравске долине у разне крајеве наше државе да траже било какво запослење.

Ја верујем, господо народни посланици, да скоро сваки од вас може нам говорити о овом болном проблему, јер он постоји у многим другим крајевима. Али ја вам износим стање само мога краја и мога живља, јер ме то највише боли и пошто је то дужност лесковачког народног посланика, хоћу да покажем, да и тај извикани просперитет лесковца, то оаснословно богатство и благостање његове околине нису у ствари такви како се о њима говори и пише, да је и моме, на изглед богатом крају, потребно пружити помоћ за заштиту његове сиротиње, градске и сеоске, његових намештеника, бедника и пролетера, који су без хлеба, без земље, без куће и кућишта са многобројним породицама на врату и незапослених руку.

Држава треба да учини нешто за решење овог крупног проблема, проблема печалбарства. До сада на том подручју није учињено готово ништа. Од ослобођења до данас није донесена ни једна значајнија социјална уредба у интересу стотина хиљада сиромашних печалбара. Није регулисано питање њихових надница, питање њиховог радног времена, питање недељног одмора, питање проналажења рада и зараде за печалбаре и посредовања при томе, питање социјалног осигурања и обезбеђења печалбара за случај незапослености, болести, изнемоглости, старости и смрти. Потребно је и ову најбеднију категорију радника заштитити од прекомерне експлоатације и осигурати јој коришћење свих оних права, бар толико колико их данас ужива организовано градско радништво.

Поред тога, печалбари имају и своје специјалне проблеме, муке и невоље, које не може никако, или бар не у толикој мери градско радништво. Овим људима треба омогућити највеће повластице на железницама приликом одласка у печалбу и повратка са посла. Треба се побринути да им се обезбеде јевтина и хигијенска преноћишта у местима упослења, треба основати саветовалишта која ће их упућивати и саветовати у којим местима и крајевима има посла; где се тражи радна снага па да директно тамо иду, а не да лутају од места до ме-

ста у тражењу рада. Требало би предвидети бановинским буџетима фондове за помагање породица печалбара док они не нађу зараде итд.

А уједно држава треба да једним низом ефикасних мера поведе свестрано акцију за упослење печалбара у њиховом крају: стварањем државних и самоуправних фабрика, рудника и предузећа, извођење великих јавних радова као што су подизање путева, железница, јавних и социјалних установа, регулисање река итд.

Да напоменем само да би радови око потпуне регулације Мораве и обезбеђења од њеног изливања запослили не само целокупно незапослено становништво лесковачке котлине, него и велики број незапослених радника из других крајева. Али, на жалост, кредит од 1 милиона динара, који је Министарство грађевина предвидело за овај посао за Моравску бановину, а за Вардарску бановину и за мој крај ништа, рђаво је деловало на све људе мога изборног среза па и целог округа врањског. А да је то учињено, дошло би до посла незапослено становништво и постигла би се двогуба корист: упослило би се радништво и осигурала од пустошења поплавама плодна Лесковачка и Моравска долина, избегле милионске штете, које изливањем Морава наноси сваке године усевима и становништву овога краја.

Као што сам већ напоменуо, проблем печалбарства је необично велики сложен и важан. Он је наш општи проблем, и његовом решењу треба хитно и неодложно посветити највећу важњу, у интересу стотина хиљада оних најбеднијих радника, у интересу социјалне правде као и у општем интересу наше националне заједнице.

Ја верујем да ће Краљевска влада, која је до сада небројено пута дала видних и значајних доказа разумевања потреба и невоља социјално најслабијих, приступити и решењу овог важног проблема и ја, у име целом мога краја, у име свих вас, господо народни посланици, као и у име оних многобројних намештеника и аргата, у име њихове бедне дечице; апелујем са овога места на све меродавне факторе да овом питању посвете највећу пажњу и да што хитније приступе доношењу ефикасних мера за његово решење, за решење које ће ублажити беду легија печалбара бар толико, да им деца буду увек сита.

Пошто је у једном ресору здружена социјална политика са здравственом, то користим ову прилику да констатујем здравствене потребе свога краја. У ствари не више него да апелујем за најнужнија сретства за најнужније лечење болесника.

Лесковац по својој природној географској положају је медицински центар за пет срезова, чије становништво ради лечења већ годинама долази у лесковачку болницу.

Бројно становништво пет срезова, који гравитирају Лесковцу је велико, тако: Лесковачки срез има 65.714 становника, 20.000 град. становништва; Јабланички срез има 51.201 становника; Власотиначки срез има 43.129 становника; Масурички срез има 18.086 становника и Пољанички срез има 18.492 становника, а такође гравитира и добар део прокупачког и лужичког среза што све чини преко 200.000 становника.

Лесковачка болница располаже са свега 61 креветом. На оволикој територији са преко 200.000 становника, 61 кревет је и сувише недовољан и стога је лесковачка болница стално претрпана, тако да је имала увек прекобројно болесника у односу према броју постеља. Многобројни болесници морају се враћати јер нема места за смештај, само најтежи случајеви могу бити примљени а о лечењу хроничних болесника не може бити ни говора. Оваквим нагомилавањем болесника преко болничког капацитета ствара се безизлазна ситуација како за болеснике, тако и за болнички персонал. Сам болнички инвентар се врло брзо руинира услед крајњег искоришћавања, јер свакодневно по собама морају бити смештени по два болесника у један кревет. Покрај најбоље воље често је немогуће примити извесног болесника услед недостатка места.

Као доказ великог броја болесника износи се годишње кретање болесника, где се види да је 1926 године на 61-ом кревету лежало 547 болесника, а 1930 године на истом ороју кревета лежало је у болници 1248 болесника, дакле два и по пута више или просечно 58 болесничких дана дневно. Из статистике кретања болесника последњих неколико година види се да се орој болесника не пење, јер је материјално немогуће већем броју болесника дати болничко лечење. Да је ова болница имала и 200 кревета увек би сви били заузети и тада би много већи број болесника био на лечењу у лесковачкој болници јер је прилив болесника врло велики.

Само слаби капацитет од 61 кревета лесковачке болнице је узок те број од 1248 болесника не може да се повећава.

Као доказ садањег развијеног посла лесковачке болнице може да послужи и то: да је 1930 године било извршено 84 операције, а 1936 године 396 операција што се може видети из болничког протокола операција.

Да би се задовољила потреба овога краја потребна је болница са најмање 180 до 200 кревета. Пошто у лесковачкој болници има свега 61 кревет, то је неопходно потребно одмах подићи и то:

- 1) Хируршко-гинеколошки павиљон са 80 до 100 кревета;
- 2) Инфективно одељење са најмање 30 кревета;
- 3) Одељење за посматрање са најмање 10 кревета.

Садашње старе зграде морају бити темељно реновиране да би могле послужити употреби болнице у следећем:

- 1) Извести водовод по зградама;
- 2) Канализацију;
- 3) Инсталирати купатило;
- 4) Подићи хигијенске енглеске клозете;
- 5) Поставити нове подове и сву дрвенарију на свима старим зградама темељно оправити;
- 6) Болничка ограда сва је трула и готово већим делом пала, те је нужно изградити нову ограду чији се планови налазе већ две године код Краљевске банске управе у Скопљу, ради додељивања потребног кредита.

Лесковачка болница са својим 61 креветом јако оскудева у најнужнијим потребама као са рубљем, посуђем и осталим инвентаром, стога је

неопходно потребно најхитније снабдети лесковачку болницу са следећим: са стварима изложеним у два списка послатих Краљевској банској управи у Скопљу под бр. 108 од 7 фебруара 1937 године те би се овим снабдевањем лесковачка болница у неколико оспособила за правилно функционисање макар и са својим slabим капацитетом од 61 кревета.

У дубокој нади да ће се позитивном политиком ресорног министра прихватити ови апели становника лесковачког краја, преко мене, чији сам и сада само веродостојан тумач њихових потреба, изјављујем поверење Министру социјалне политике и здравствене политике и гласаћу за предложени буџет његовог ресора. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници и повици: Живео Тонић!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Mita Dimitrijević. (Aleksandar Đačić dobacuje nešto govorniku.)

Мита Димитријевић: Пазите, господо, ја сам увек наоштрен да одговорим на сваку упадицу и у томе увек добија тежи удар онај који несмишљено упада. Ја не претим, али ја сам увек готов на отпор. Сваку непааметну упадицу одбићу, изволите, дакле, па пробajte, али ако имате стрпљивости ви ћете научити по неку добру ствар.

Господо, кад је реч о буџету Министарства социјалне политике, ја сам себи дао труда да одем у Статистички отсек Поглаварства Београда и да извучем статистичке податке који утврђују нешто што ни сам до сад нисам знао, а то је каква је социјална структура Београда као наше престонице. Одмах ћу вам рећи да социјална структура Београда није ни мало сјајна, напротив, врло је негативна. Кад је такво социјално стање негативно и очајно у самој престоници, какво је тек оно по малим градовима и по селима. Рад на побољшању социјалних прилика у нашој земљи једва да је тек почео и то, као што све бива код нас, без икаквог плана. Ово уређивање социјалних тешких прилика уопште у нашој земљи није било нарочита брига и старање наше централне државне власти већ је остављено највећим делом општинским управама или средским властима, које су увек имале више посла и бриге за друге ствари, а за тешке социјалне прилике ретко кад.

Приказаћу социјалну структуру Београда, наше престонице, на бази поузданих статистичких података. Од близу 300.000 становника наше престонице активно учествује у производњи сваке врсте, затим у администрацијама државним и приватним 115.106 Београђана.

Од тога броја најјача је група економско слабих житеља којих има 104.238 грађана, другим речима 90,57%, а економски јачих грађана има само 10.868, или процентуално 9,43%. Највећи је број међу slabим житељима 69.439 радника, квалификованих и неквалификованих, а занатлија и малих предузетника има 7.256 грађана. У економски слабе могу се, поред најслабијих, рачунати и чиновници као и службеници свих врста, уједно и пензионери, чији месечни приходи не прелазе више од 1000—1500 динара месечно, а којих има 30.199 грађана, што процентуално износи око 25%, а 75% пада на групу радника и малих занатлија као на најслабије грађане.

Из овог излази да је сиромаштво у Београду, сразмерно према другим престоницама, врло велико и много веће него у другим престоницама света, јер група економски јачих са трговцима, индустријалцима, самосталним сопственицима већих предузећа, боље ситуираних адвоката, виших бирократа и рентијера већих прихода износи, као што рекох, само 10.868, дакле ни 10% од свих привређујућих грађана престонице. Ако се обрачуна и број чланова породица сразмерно са целокупним бројем становништва, излази да нема ни 50.000 становника у Београду које је судбина обезбедила срећнијим животом а преко 200.000 становника је у већој или мањој беди са невољама одржавања њиховог материјалног живота.

Кретање надница које објављује статистички одсек Градског поглаварства, Окружног уреда и сталешких комора, показују да просечни месечни приход београдске породице не износи више од 1600 динара месечно. Према податцима Окружног уреда, кретање месечних прихода т. ј. надница страховито је негативно, и оне се крећу од 220 динара месечно на близу 14.000 радника до 500 или 700 до 900 динара месечно за 45.000 радника, а до 1200 динара месечно за приближно 15.000 радника. Тако је то у Београду, а у другим градовима по унутрашњости наше земље још теже стоји. На пример у Бања Луци, Сарајеву, Крагујевцу, Љубљани и Цељу месечни приход радника иде од 1000 до 1100. У Мостару и Славонској Пожеви, у Винковцима, Марибору од 800 до 850 динара, у Травнику 700 динара, наизад по варошима нашега Југа месечни приход радника као у Приштини, Кочану и т. д. до 400 динара месечно.

Поема статистичким податцима, у Београду 60% породица са децом није имало материјалних могућности да подмири ни 50% од најнеопходнијих трошкова за минимум екзистенције т. ј. за најнижи ниво материјалног људског живота.

Оваква социјална економска структура наше престонице има страховито утицај на општи животни ниво, како са материјалне стране тако и са хигијенско-културне.

Станбено питање такође је страховито. У другим земљама, нарочито у престоницама, држава и општине подизале су читаве блокове, читаву предграђа за становање ових економски слабијих и продуктивних група. Код нас о томе није ни помена било. Ево за Министра социјалне политике широко поље рада.

Према статистичким податцима Поглаварства Београда, јако влажних станова за ове економски слабије групе има 48%, под земљом, сутерена 23%, а са мало светлости и недовољног простора 50%. Према овоме излази да су станови јако влажни у исто време и без довољно светлости што у општем обухвату нехигијенских станова за економски слабије групе процентуално износи 91%. Ово су податци анкете београдских малих станова у којима живе сиромашне и најсиромашније класе наших београдских грађана.

Да пређем сад на морталитет.

Под оваквим условима слабих месечних прихода, слабе исхране, нехигијенских станова, морталитет грађанства у нашој престоници јако је висок. Од новорођене деце још у првој години умре свако четврто дете. По анкетном проучавању

морталитет београдске оdoјчади највише је у сиротињским квартовима: на Дорћолу умире 122% деце, на Чукарици и Макишу 148%, у Јатаган Мали 196%, а у бољим квартовима, Теразијама, 30%, а на Дедињу 43%. Значи, у Јатаган Мали шест пута је већи морталитет код оdoјчади него у бољим квартовима. Од туберкулозе умире 24%. У истој размери приближно пење се морталитет и код људи. Нарочито јак је морталитет од туберкулозе, која се сматра сиротињском социјалном болешћу. Процентуално морталитет од туберкулозе расте у престоним граду. Док се код умрућних класа тај морталитет од туберкулозе креће од 10 до 21%, од свих умрлих у тој класи, докле се код грађана средњег стања креће од 35—44%, а код надничарских занимања од 60—80%. На првом месту жртве су туберкулозе радници и то код оне струке радника код којих се ниска надница афирмирала у лошој исхрани и још горим станбеним приликама. Интересантно је овде навести да је морталитет од туберкулозе код кројача, кројачица, келнера и трговачких помоћника 55%, код бравара и механичара 60%, код свирача-свирачица и разних артиста највиши је морталитет од туберкулозе што прелази 97%.

Прелазим сада на опште социјалне прилике у нашој земљи, а поглавито на социјалне прилике нашега радништва. У вези са тим проблемом мора се прво говорити о томе какве је резултате за ову годину показала примена Уредбе о минималним радничким надницама. Ту ћу одмах рећи да нису тачни наводи у експозеу г. Министра социјалне политике, да је после доношења Уредбе радничка надница порасла. У колико је пак негде било извесног пораста, то је резултат радничких борби и штрајкова.

Говорећи о штетним странама Уредбе, ја морам да напоменем да главне опасности, на које су радничке организације скренуле пажњу Министарству социјалне политике, биле су ове:

1) Уредба омогућује закључење колективних уговора са нерепрезентативним организацијама или, боље речено, са празним фирмама. То је случај са грађевинским радницима у Београду. Југорас је био склопио са 15 радника некакав уговор с послодавцима који су онда власти (Управа града са Инспекцијом рада) озваничиле и на основу Уредбе прогласили као једино важеће. Међутим, 6500 радника потписали су петицију и однели. Управи града не признавајући овај уговор који је рађен без њихове сагласности — и због тога је избио штрајк од 8.000 радника, и путем штрајка побољшали су свој положај.

2) Та донета уредба омогућује и обавезује раднике, пре стварања сваког спора, на мирење, а да власти нису обавезне да мирење изврше у одређеном року. Предвиђа се обавеза да се изврше ова мирења код управне власти пре него се ступи у штрајк. Ред би био да постоји одређени рок, а Уредбом није ограничен рок, и онда да прође време — сезона — штети се радништву, и деморалише се радништво. То је потпуно кочење слободне иницијативе радника.

3) из ове Уредбе која је за раднике обавезна, а необавезна за власт, може произаћи за раднике велика штета: или да пропусте погодне ситуације

за стварање тарифних покрета, или да се изложе хапшењима и новчаним казнама.

Скрећући пажњу Министарству на ове околности, радничке синдикалне организације и Радничке коморе су тражиле да упуства за примену Уредбе уђу у тумачења која би онемогућила за раднике штетну примену Уредбе. Али ви сте, господине Министре, издали тумачење Уредбе, а најбитније примедбе и тражења радничких организација и радничких комора нисте уважили.

Уредба је почела да се уводи у живот са свима опасним местима на штету радника. А пракса доказује да та отворена врата нису случајна, него сасвим одређено и прорачунато остављена, да би могла да буду коришћена противу радника и радничких синдикалних организација Урса, које имају најпунију легитимацију као претставници радништва.

У Загребу је кажњено 600 собо-сликарских радника (молера) сваки са по 500 динара само зато што је тамошња полицијска власт пронашла да су радници ступили у штрајк пре испуњења процедуре око помирења према Уредби о минималним надницама мада су, уместо два пута, ишли шест пута на преговоре код власти пре но што су у штрајк ступили. Кажњени су чак и неки тешко болесни радници (молерски) који уопште нису ни учествовали у штрајку, већ су за време штрајка лежали у болници, само зато што су и они собо-сликари. Једна шира депутација радника долазила је из Загреба, долазила је да се противу овога поступка лично жали господину Цветковићу. Он им је, по познатом његовом обичају, рекао да ће казну сторнирати. Али то своје обећање није испунио, и људи су сви до једног морали да плате по 500 динара казне, што за њих представља велику суму. Због свега овога, радничке организације траже хитно повлачење Уредбе. Да је она добра и корисна за раднике, они, то свакако не би тражили.

Господо, задржаћу се сад и на Инспекцији рада. Код социјалне заштите основно је то како се та заштита врши од Инспекције рада, која је и најважнији орган у том погледу Министарства социјалне политике. Досад је та Инспекција рада била слаба, јер је за њен рад и организацију предвиђено најмање сретстава. Укупно предвиђено је за Инспекцију рада у свих девет бановина са Београдом годишње свега 175.000 динара, тако да је, у Вардарској бановини, где радници раде за 8 динара дневно, предвиђено за Инспекцију рада свега 15.000 динара, што не представља никакву суму за тако огромну бановину, где је очајно стање експлоатације радника. За Приморску бановину, на пример, предвиђено је свега 5000 динара, што не представља никакву могућност ни Инспекције ни заштите рада.

У погледу организовања радника хоћу само да упозорим на нетачна схватања господина Министра о радничким синдикатима. Није тачно да постоје две врсте радничких синдиката, једних нелегалних, што ће рећи ненационалних или антинационалних, а други да су национални, и једино национални. Господин Цветковић је рекао да се први раднички синдикати развијају на бази интернационале, а други на патриотско-националној основи. Насупрот томе, могу тврдити да сви рад-

нички синдикати, који су под окриљем Радничке коморе, не могу се обележити никаквом антинационалном акцијом нити они врше некакву разорну акцију нити се досада могло што било приметити да се ови синдикати организовани у Радничкој комори потстичу с које било стране, а још мање утицајем Радничке коморе на антинационалан или антидржавни покрет. Ја дубоко верујем да се и радничким синдикатима и социјалистима нашим несме порицати њихов национални карактер и њихов конструктиван циљ и рад у нашем социјалном развоју. Ја, ево, слободно кажем, да се и у самој Русији осећа један јако конструктиван рад, и у пуној свести своје радничке отаџбине осећа се тамо стварање реалних услова који немају ништа опште са светском револуцијом, него, као што рекох, имају карактер конструктивног рада. Према томе, мислим, да господин Министар није имао права да каже да ми имамо две врсте синдиката; једне организоване на интернационалној бази а против државе, а друге на националној бази и једине за државу. Ја сматрам, господо, да социјалисти, као у Француској, Белгији и свуда, показују јасно да су надахнути идејом о својој нацији и домовини, али у солидарности општих радничких интереса. Зар се то није показало, за време владавине Блума, кад је тамошња социјалистичка странка, и поред тога што се манифестује под црвеном заставом, певала Марселезу, револуционарну химну Отаџбини, коју данас певају сви Французи, од крајње деснице до крајње левине. Зар то, дакле, није доказ о томе да су и социјалисти одани својој Отаџбини. А то је, у толико више, случај међу нашим социјалистима, који у томе имају светао пример у социјалистичком свом вођи и национално израженом пок. Димитрију Туцовићу, који се броји међу светлим жртвама палим у одбрану своје Отаџбине.

Крајње је време, господо, да се и код нас увиди да раднички покрет треба оставити радницима. Ја хоћу нарочито да истакнем да се од стране Владних партијских фактора јавила једна нездрава тежња да се и раднички покрет потчини партијској организацији ЈРЗ и оном циљу који ништа општег са класним радничким покретом нема. Ту акцију против радничког покрета предузео је сам Министар социјалне политике као иницијатор. Природна је ствар, свака владина странка покушава и налази сретстава да своју странку афирмира и код радништва. Али у том нису допуштени сви начини, а никако није допуштено сузбијати раднички покрет у интересу једне странке. Циљеви владајуће странке овде су сувише уски и не одговарају циљевима радничког покрета. Шта више, ти уски партијски циљеви уништавају раднички покрет на штету радника. Али ја тврдим да овакав партијски циљ не може се ни идејно ни политички уздићи против слободног радничког покрета, а још мање га победити, већ само ометати. Постоји широка радничка солидарност која држи у органској целини све раднике, и против те радничке солидарности не може ни ова владајућа странка ништа учинити, већ само уносити међу раднике раздражење, шта не сме да буде ни улога ни циљ једног Министра социјалне политике. Зато је сасвим неумесна акција данашњег Министра социјалне политике против Радничке коморе, коју већ јавно показује на све начине.

Господин Министар социјалне политике, хоћеи да правда своју активност чисто партијску, чисто у духу ЈРЗ, коју изводи против радничког покрета уопште, а нарочито против Радничке коморе, рекао је да међу радницима не постоји класна свест.

Није тачно, господо, да међу радницима не постоји класна свест. Господо, постоји та класна свест. И још како! Та свест класна набуја чајеланпут кад дође моменат, као што набујају реке које изгледају као да немају довољно воде. Како се може и помислити да не постоји међу радницима њихова радничка свест кад постоје њихове радничке невоље, кад постоји њихова заједничка борба за опстанак и кад постоји свеопшта експлоатација радника на све стране. Али требало је рећи да ова класна свест није рушилачка, и ту класну свест не треба сматрати као рушилачку, како се обично, на жалост, то сматра, и отпужује да је антидржавна и рушилачка. Не, господо, та класна радничка свест нити је рушилачка, нити антидржавна, него је конструктивна, као што је конструктиван сваки рад који излази из њихових руку, а тај рад њихов резултат је њихових напора, њиховог страдања и мука, често пута, њихов рад као и сав раднички покрет материјално је и морално конструктиван. Шта би било од једне државе кад би тај конструктиван рад наједанпут престао?

Господо, скрећем пажњу г. Министру на стање код Уреда за осигурање радника. И тамо пробија исто тако тежња чисте партијске акције и тамо видимо да су наметнути водећи људи они који немају никакве везе са радништвом, зато хоћу да кажем да ови раднички уреди морају да имају своје радничке претставнике, као што треба да имају и све друге организације. Уред за осигурање радника одржава се од убирања доприноса од надница радничких и послодаваца, без једне паре од државе. Још хоћу да скренем пажњу да раднички уреди постоје у монументалним зградама, они имају велике приходе, они дају чак и зајмове општинама. Тако н. пр. Општина београдска добила је зајам од 25 милиона динара, а унутра ствари иду тешко. То изазива незадовољство нарочито код радника који не налазе ни најпотребније бриге и материјалне благодети код толико убраних сретстава. Раднички уред нема ни своје болнице у Београду а даје зајмове од по 25 милиона Општини београдској и куда још све, док радници умиру по улици и пред вратима Уреда.

Ја бих овде још једанпут хтео да напоменем г. Министру да испуни обећање да се изврше избори Радничких комора. (Новица Поповић: Ја помислих да рече посланички, па се препадох!)

Зашто да се препадате. Ја сам већ двапут ратовао са полицијом па нисам изгубио мандат, а ви сте у заветрини владиној па се плашите, значи да народ нити је био нити ће бити са вама.

Господо, ја предлажем господину Министру да своју реч откупи у питању избора у радничким уредима. Ако не дође до избора, онда је најздравији пут да радничке организације преко својих комора делегирају праве претставнике радника у та паритетна равнатељства уреда. На анкети о радном времену у Сарајеву више су послодавци захтевали да се овим путем пође преко комора, јер ни они (Занатска комора) немају своје претстав-

нике у уреду, јер су узимани људи са улице, а њихови предложени кандидати одбачени, као у Нишу.

Министар социјалне политике ради своје партијске политике одвојно је за Морасвску бановину Занатску комору у Нишу, иако за то није било разлога, а све занатлије отуд биле су боље заштићене у оквиру Београдске занатске коморе. Исти партијски мотиви опредељивали су г. Драгишу Цветковића да одцепи од београдске Радничке коморе засебну Радничку комору у Скопљу, чиме је тамо створен хаос.

Господо, овакви уски партијски циљеви не упућују раднички покрет на здрав пут. Само у оквиру Радничке коморе, која је досад дала неоспорних доказа, да се не руководи другим циљем до само општим радничким интересима, може бити правилног рада у односима државе и радништва, а тако исто и у односима послодаваца и радништва.

Са радништвом, ако се у експлоатацији њиховој не подржава никаква политика ни тенденција, најлакше се може доћи до сваког споразума. Јер, господо, нема ни једног елемента у земљи, који се тако лако споразумева, као што је то случај са радницима. Радници немају оне буржоаске егостичне циљеве, нити међународне нетрпеливости, да кажу: „Твоји интереси нису и моји; твој дућан је преко пута мога дућана, ми смо један другом конкуренција!“. — Не! Код радника, господо, не постоји уопште конкуренција, нити радници искључују једни друге. Код радника постоје заједнички интереси, заједнички циљ и солидарност у свима односима. Заједничким напорима и радом они конструктивно стварају материјалну основу за социјални живот свих класа, па у том њиховом стваралачком раду изражава се и сва материјална култура сваког доба. Физички и интелектуални рад координирају се овде у најизразитијој хармонији. Али код нас нема свести ни мудрости код управљача ове државе да би требало у истом смислу створити и координацију између управних власти и конструктивног стваралаштва свих радничких маса. Да, господо, нема се о томе свести ни најмање! За ту и такву вишу свест, о координацији управне власти и радништва, треба да се има много виши културни ниво, код највиших претставника управних власти, треба режим пуних грађанских и социјалних слобода. Али и од тога смо ми врло, врло далеко! И зато, по угледу на фашистичке власти, верује се да ће се моћи радничке масе окренути и упрегнути у партијска кола владајуће странке ЈРЗ; верује се да ће радници бити оданији чланови једне странке него што ће бити одани својим класним интересима. Ако се тако мисли биће заблуда, која може донети само разочарење управљачима, а радницима штете у ометању њиховог радничког покрета! (Одобравање на левици).

Господо, сад на крају хоћу овде да извршим једну дужност, коју сам примио на себе пре три дана према једном броју врло културних, врло интелигентних наших лекара. То су болнички лекари. Господо, они су ми казали каква је уредба о њиховом положају донета и колико она претставља удар по њих и њихову лекарску професију. Изложићу о томе њихова гледишта. (Један глас са деснице: Лекарни су то требали да кажу своје Министру!). Они су то, свакако, казали

господину Министру! Да ли је господин Министар уважаио та њихова гледишта или не — то не знам! Више сумњам. И зато баш хоћу да та њихова гледишта овде, у Скупштини, енергично браним и подржим!

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, obraćam Vam pažnju da Vam je vreme isteklo.

Мита Димитријевић (наставља): Прво је била тенденција да се створи један закон, да се створи закон о болници. Са тим законом се натезало. Радило се кришом, кабинетски, без сагласности са лекарима уопште. Али до тог закона није дошло. Осваћуле су изненада само ове Уредбе са законском снагом, не толико у питању болница, већ више у питању болничких лекара.

По једној уредби намећу се нарочити неки гломазни испити за положај примаријвца у болници. И тако људи који проведу у болницама, у сталним болничким дужностима, на сталним дежуранима, који проведу у болницама на пракси крај болних, после десет и више година службе приводе се једном испиту, који апсолутно никако нема одређени циљ да придода нешто ново, било у стручности било у јачем оспособљавању те стручности код тога лекарског реда.

Ова уредба узбудила је врло озбиљно и са разлогом лекарске делове, нарочито све младе лекаре. Из тих делова лобијамо обавештење о том да ова уредба претставља тежак удар по њих и да убија њихов дух у свему. Ова Уредба спрема се кришом. Општи утисак њен је у томе што ће се њоме укочити лекарски нараштај. Ова Уредба чак пита више је и штетна. Дошло се до могућности да се сазна главни нацрт тога закона који је живо коментарисан међу лекарским staleжом, а нарочито међу болничким лекарима. То је изазвало један неоправдан револт у толико више што нису о свему овоме биле консултоване лекарске коморе. То, донекле, потврђује и мало добре воље од стране Министарства социјалне политике и народног здравља за доношење тих законских одредаба у споразуму са staleжом о којем се ради. То даје права да се закључи да се овим законом напротив ишло и против овога staleжа. Јер нико није више позван него баш претставници тога staleжа, болнички лекари, да о томе дају своје мишљење, да морално ставе своје примедбе.

Против првога нацрта овога закона одржано је неколико зборова и тражено је да Министар прими делегације од стране болничких лекара и лекарске коморе. Пошто су Министар за социјалну политику и народно здравље и његов начелник осетили да је њихов пројекат упрожећен, они су, тако рећи, преко ноћ, донели две уредбе: једну о испитима за секундарне лекаре и примаријусе, а другу о волонтерима. Кад су болнички лекари сазнали о томе они су упутили једну хитну делегацију Министру, с молбом, да се та уредба не узаконјује преко „Службених новина”, тј. да се повуче. Мада је Министар тој делегацији лекара обећао да ће то учинити, он није испунио дато обећање, јер је, у то време кад се обавио тај разговор, уредба већ била послата у штампу и кроз два дана обнародована у „Службеним новинама”.

Шта садрже те уредбе? Како та уредба ослобођава испита за асистенте оне секундарне лекаре који су у томе звању провели више од две године,

а, међутим, не ослобођава испита за примарне лекаре чак ни оне, који су већ стекли права на унапређење у положај примарних лекара; то су претставници болничких лекара молили начелника и министра да се и ови последњи ослободе испита, тј. да се поштује стечено право њихово. Не може се захтевати да стари лекари који су преко десет година у болничкој служби, преоптерећени послом из дана у дан, годинама, полагају један тежак гломазни испит, сасвим непрактичан и непотребан за њихову службу, тј. за добро болесника.

Овај исти захтева:

1) Прво да поверљив извештај шефа буде у његову корист, а поверљив извештај није баш увек тако непристрасан.

2) Да је полагао споредне гране медицине, то је за њега било скроз немогуће.

3) Да поднесе доказ о научним радовима чему није место у болници већ на Универзитету, сем ако се рачуна да нечи скроз непотребан и за науку безначајни компилациони рад спада у науку. А циљ болничког лекара није да се бави научним открићем него да служи безброј болесника у болници.

За науку потребна су два услова и то су: време за рад на науци и врођени таленат. За болничког пак лекара потребно је солидно знање своје лекарске струке које се стиче самим радом у болници и читањем стручне литературе и уз то савесност према болесницима. Све ове непосредне и стварне квалификације немају ничега заједничког са тако званим научним радом на сиву и много су драгоценија стручна знања и пракса у болничкој лекарској струци. Лекар болнички који се испуљује из дана у дан а често пута не спава ни по ноћи нема времена за истраживање научних извора а сумњиве компилације не одговарају ни достојанству озбиљних и стручних лекара. Форсирати лекаре болничке на некакве сумњиве научне радове као услов за даље именовање не води никакво ни практичном ни позитивном циљу. Најзад, лекари са врло скромном платом мораће да дају високе хонораре за господу испитиваче на тим испитима, који у ствари нису друго до бирократске формалности.

Звање примарног лекара то је само једна грађација у лекарској болничкој служби, која не даје неких нарочитих привилегија сем што се примарни лекар ослобађа дежурња, што је сасвим оправдано после минимум десетогодишњег дежурња. Веле да је г. Иванић некоме рекао, да је испит за примарне лекаре уједно и испит за шефове. Међутим положај шефа јесте сасвим нешто друго. Шеф није само стручни арбитар одељења него и наредболавац у своме делокругу, те би много природније било да се уведе испит за оне примарне лекаре, којима је амбиција да постану шефови, па евентуално и за садашње шефове одељења, јер многи од тих шефова пледирани су за те испите у интересу селекције. Један лекар, узмемо нормални случај, који је већ дуго година у болничкој служби и достигао до асистентског положаја природно је да и он жељно очекује дан, да и он буде унапређен у звање примарног лекара. То би заиста био злочин према њему и на штету болничке службе такође, да се такав један лекар нагони да полаже читав низ испита, великим делом непотреб-

них за његову стручну службу, што кроз овај бирократски формализам у ствари претставља за њега злурадо намештену препону и намерно спречавање његовог напредовања.

Треба ли, дакле, овим лекарима, који су већ прошли кроз државни испит и испит за специјалност, још натурати им и нове отежавајуће услове, па и неке гломазне и непотребне испите. Или тај лекар треба да занемари свој стручни рад као болнички лекар, па да се више посвећује месецима припреми испита или да се преда после завршеног испита свом стручном раду. Важније је да лекари остану тамо са више времена и са више марљивости рада где им је место, поред својих оолесника, него да се онеплодно обре за спремину испита, који им се намећу из пуке бирократске формалности. То је нека врста инквизиције, а поред тога испити нису ни у колико меродавни за одређивање стручне спремности и знања. Важно је и то што је шефовима одсеђења и т. г. члановима испитне комисије остављено широко поље за испољавање њихових симпатија и антипатија. У духу пуне бирократије тражи се један поверљив извештај т. ј. шеф крије од свога сарадника, коме он треба да оуде старији друг, какво он мишљење има о њему у погледу испита. Зна се колико има пакости међу људима и може да се деси да лекар, који је био 7 или 10 година добар и увек доооо добре оцене одједанпут испадне према поверљивом извештају недостојан за напредовање и тако најбоље године рада, здравља и живаца, које је он дао својим болесницима, па и године његовог живота одоше све узалуд. Какав тај човек осећа се према друштву. Назад, је ли то часно и поштено, да се један лекар који се показује 10 година добар и ваљан, оквалификује под поверљивим извештајем негативно и тако нападнут не може ни да се орани, јер и не слуги да је нападнут. Ово отвара широко поље за неправду, пристрасност и злурадо тоњење лекара. Какав унутрашњи морал од свега тога да настане. Овако поверљиво оцењивање ако је злонамерно и негативно без разлога може да оспори и моралну и интелектуалну вредност лекара, може да буде и клевета, с том разликом, да се зна ко је оклеветан и ко клевета, а овде се не зна ко је клеветник.

Ове поверљиве оцене из поверљивих извештаја за тај фамозни испит одузимаће млађим лекарима вољу за рад, држаће их у сталној душевној депресији. Ствараће гадне односе, који ни мало нису достојни тако високог реда какав је лекарски сталез код којег се тражи највише савесности и висине морала.

Увођењем овога ситничавог бирократизма у редове лекарске убио би се тим непотребним испитима дух, морал, част и достојанство лекара, а не би ни мало од користи било за њихову стручну спремину.

Овакве уредбе, негативне у основи и бирократски намештене, у основи су заиста празне, непотребне и штетне, а на начин како су донесене претстављају злонамерни атак на лекаре уопште, а нарочито за млађе лекаре. И зато Министар социјалне политике најбоље би учинио ако би их повукао или изменио у бољем духу, иначе појачаће основни револт против себе и инспиратора ове Уредбе.

Господо, то је нека врста прогањања бирократског. То је пало на памет начелнику Министарства д-ру Иванићу, који је мање био лекар а више хигијеничар, који је по сваку цену сматрао да треба ове испите завести. Ови болнички лекари означају господина Иванића као инспиратора ових бирократских тортура око полагања тих испита, и то после 10 година на штету преданог рада у самој оолиници. То су људи, који су прошли кроз стручност и савремену медицину.

Господо, на крају свога говора хоћу да тражим заштиту радника у једном великом магацину Београда. Господо, то је магацин Та-Га. Тамо, у том магацину, очајно је стање радница и радника. Стотине радница, по десет часова дневно, без одмора, тамо су стално на ногама и на једном простору од једва два квадратна метра са неких 10 прегледа дневно, са скидањем младих девојака до гола, стални претрес да нису скриле до себе, уз тело, коју пару, или под језик, или у ушима. То је страхан систем малтретирања. Човечанско, женско достојанство унижава се до скота, а сем тога сталним свлачењем до гола наступају и прехладе. За сва та мучења у том магацину Та-Га тражим од господина Министра да упуту тамо инспектора рада, да инспекција рада створи контролу у том великом магацину, да радна заштита уђе тамо у сва мучења радништва и спречи недостојно и уопштено експлоатисање радне снаге. Прегледајте болничке књиге и идите у болнице, па ћете видети колико млади женски свет у томе магацину, после кратког рада, одлази у болницу и лежи на болничким постељама.

Ја на крају, господо, изјављујем да ћу гласати против овог буџета из истих и многих разлога, што сматрам да ова Влада не води земљу консолидацији на бази грађанских права и слободе; гласаћу специјално против овог буџета Министарства социјалне политике, што његов ресорни Министар, у циљу партијском, води борбу стално са Радничком комором, и тим самим са целокупним радничтвом. (Одобравање на левици.)

Pretsednik Stevan Cirić: Рећ има народни посланик г. Novica Popović.

Новица Поповић: Господо народни посланици, експозе Министра народног здравља и социјалне политике господина Цветковића, претставља нову еру рада у овом ресору. Реформе које је извео у свом ресору господин Цветковић манифестују и његову велику љубав према онима, који се запате и који су у већини случајева без коре хлеба. Социјалне реформе донеле су, господо, мир друштву и мир земљи.

Ми знамо, господо, да је нарочито после великог Светског рата наступио у великој мери друштвени поремећај. Капиталисти као да су изгубили сваки осећај хуманости. Грчевито су грамзили за богатством и у свој својој оштрини притискивали радника и сиромаха. Такав један тешки однос капитала и радника почео је да формира двије нације: нацију гладних и нацију ситих. Формирањем оваквих нација стварао се и ствара се љути сукоб, који води до истребљења. Онамо, где су социјалне прилике биле тешке и где социјална питања од стране надлежних нису решавана путем социјалних реформи дошао је место реда неред, место мира револуција. Пример: садашња Русија, која је и дан данас у пожару и ко зна кад

ће се овај пожар угасити. Очигледно је, да у социјалне проблеме може истински улазити само онај човек, који је поникао из народа, који живи у народу, онај који је осетио сву горчину живота, који је осетио сву горчину живота услед беде и сиромаштва. Господин Цветковић осећа бол потиштенних и сиромашних, зато што је редовно у додиру са њима и зато је приступио радикалним мерама да поправи положај онима, који немају ни куће ни кућишта и живе од труда свога — од мале наднице са којом треба да исхране и себе и своју фамилију. Ми знамо, господе, да је живот таквих људи и горак и тежак, али то треба да знају тешки капиталисти који треба са овим људима да створе споразум искрене сарадње.

Ја сам у прошлогодњој дискусији изнео право економско стање у Црној Гори и навео сам да је оно доста тешко и неиздржљиво. Нагласио сам тада да ми идемо ка пролетаризацији и да наш сељак у ствари није ништа друго него пролетер. Ја не могу овде да говорим о непокретним добрима нашег сељака, јер и оно зиратне земље што постоји то је толико густо насељено, тако да на једну фамилију у Црној Гори нема ни пуних 30 ари зиратне земље. Да ли је могуће, да се са овомликом имовином прехране и издржи једна фамилија за годину дана и да одговори свима обавезама према држави, општини и друштву? Осим овога у Црној Гори постоје штетни обичаји који изискују велике издатке. Ови су обичаји толико укорењени, да их је тешко избрисати. За време црногорске владавине покушало се путем нарочитих расписа, који су имали законску моћ, да се сузбију сви штетни обичаји и ови су у доста приличној мери избрисани, али су после ослобођења поново ооновољени и данас су у пуном јеку изони на површину. Отуда у Црној Гори влада биједа, као обична мора која притискује све друштвене класе. Кад се узме у обзир да се шуме и руде не експлоатишу, да је саобраћај тежак и страшан, да је због тога туризам онемогућен, онда, господе, није чудо што је у Црној Гори сиромаштво и што је оно повод за незадовољства, која се манифестују у разним облицима.

На који би начин могли спречити увећавање пролетаријата показали су нам Немци, који у последњим данима отимају земљу од природе и под врло тешким околностима исушују нездраве баруштине, да би на тај начин вратили сељака селу, и да би умањили пролетаријат. И код нас, исушењем Скадарског језера добили би толику површину земље, да би на њој могли сместити још једну Црну Гору, која би била економски јака и снажна, а то је наш стварни национални интерес. Онда нико из Црне Горе не би имао права да манифестује своје незадовољство, јер би имао бољи и пристојнији живот. Здравствени услови били би повољнији, јер у првом реду добра је храна први услов за добро здравље. Овако, кад човек гладује, кад спава на влажној земљи, кад је без одела мора подлећи разним болестима, нарочито туберкулози, која у сељачким редовима узима све више маха. Превентивне мере за сузбијање болести код нас уопште не постоје, а мере за лечење исто су тако слабе и неосетне.

Уопште, за сељака је код нас лијечење скупо и прескупо. Иако има виши број бановинских бол-

ница, ове по свом уређењу и организацији рада стоје испод сваке критике. Најмањи рецепт кошта сељака 30—40 динара а визита у болници 30, у вароши 200, а на селу 400—500 динара и ауто. За лекарско уверење 120 динара, 100 за преглед а 20 за таксу. Ми знамо, господе народни посланици, да у многим случајевима лекари не виде ништа друго само новац. Ја знам из ранијих година, да је било лекара који су намерно ширили епидемије да би клијентелу увећали. Било је и таквих случајева да су болесника намерно погрешно лечили, да би га што више повчано измузали.

Ја мислим и за то сам да лекаре треба добро наградити и материјално добро обезбедити, али им спречити све наплате визита како у болници тако и ван ње. Сиротим пак треба обезбедити бесплатан преглед и бесплатно лечење. Општинама које су удаљене од центра треба успоставити амбуланте у које би средски лекари бар два пута дневно долазили да прегледају сиротињу и да издају бесплатне лекове. Ове би мере повољније одјекнуле у сељачким масама од свих националних политичких декламација, које ми често слушамо.

Ми у Зетској бановини имамо једну државну болницу, која је она недовољна да прими болеснике. Ови су месецима морали да чекају на пријем у болницу, а из болнице су отпуштани пре времена. Господин Министар одредио је проширење ове болнице, али ипак ни она не може да задовољи потребе лечења, бар за оне срезове, који су географски потпуно одвојени за пуних 7 месеци а то су: срез андријевачки и берански. Од Подгорице одвојени су планинама Вјетерником и Трешњевиком, а од Пећи планином Чакором. Беранска бановинска болница, која је по своме уређењу једна од најбољих болница, нема хирушког одељења и сви болесници над којима треба извршити операцију умиру или на путу или у својим кућама. Из Општине губињске било је оваких пет смртних случајева од запаљења слепог црева, јер се болесници нису могли упутити за Подгорицу, Цетиње или Пећ. Кад већ постоји бановинска болница у Беранима, најподесније место за лимску долину, где је комуникација омогућена за вријеме свих сезона, онда је неопходно потребно да се успостави хирушко одељење и одељење за разне болести. То је народна потреба и њу треба задовољити, јер би ова болница имала да смести болеснике Пљевљанског, Бјелопољског, Беранског и Андријевачког среза.

Дужност ми је да се дотакнем и бановинске болнице у Пећи. Стање ове болнице је нешто поправљено доласком хирурга г. др. Обрадовића. Зграда је приватна и неподесна. Број постеља недовољан. Дешава се да се по два и то тешка болесника смештају у један кревет. Сума за додељивање помоћи мизерна је. Болница не располаже ни најпотребнијим сретствима. Здравствено стање становништва је очајно. Онамо владају разне заразне болести, које су раније биле распрострањене код муслиманског живља и наши исељеници све више обољевају, једно због оскудног живота, а друго због рђаве климе, јер тамо у великој влади маларија, који сатира наш горштакски свијет. Санитетска организација врло је слаба и недовољна да излијечи оволики свијет под оваквим околностима. Стога молим г. Министра да бановинску болницу

претвори у државну, да вотира потребне кредите за подизање зграде, те да се учини све у интересу здравља онамошњем народу. Ова би болница имала да задовољи потребе народа од Призрена, Митровице, Пећи и Андријевице.

Чудновато је да у Зетској бановини нема ни једног диспанзера, шта више ни једног специјалисте за грудне болести, а још мање да имамо који санаторијум у нашим подесним и здравим планинским местима. Један санаторијум у околини Плава био би погодан за лијечење грудних оболења. Исто тако потребно је посветити пуну пажњу оснивању школских колонија, које су неопходно потребне за наш оболели сиромашни подмладак, који је у већини случајева подложен многим оболењима, баш узроком самог сиромаштва.

Сад ћу да говорим о једном важном питању, које интересује народ Зетске бановине, а коме се до данас није поклањало ни мало пажње. Говорићу о Пећској бањи. Пећска бања налази се од Пећи удаљена за 5—6 километара. По својој лековитости за лечење реуме, ишијаса, нервних оболења и т. д. спада у ред најлековитијих бања у Југославији, а по свом уређењу спада у ред најзапуштенијих бања у свету. Наглашавам, господо, да ова бања није моћних и свемоћних капиталиста, већ бања праве и стварне сиротиње. И жупанија за време своје управе и Банска управа доцније, и овом и свим другим питањима, која су од интереса за народ, нијесу поклањале никакве пажње и зато је и дан данас бања по свом уређењу исто онаква као што је била прије ослобођења. Налазе се два примитивна резервоара, ограђена обичним даскама а покривена ведрим небом. Око бање нема потребних зграда, већ стоје обичне баракице од дасака, у којима народ борави за време купања. О реду, чи стоји и другим хигијенским условима не може да буде ни говора. Како је Пећска бања врло важна за здравствено стање у Зетској бановини, молим г. Министра за дејство код бана Зетске бановине да се већ једном приступи изградњи ове бање, која служи сиротињи и за сиротињу.

Завршавајући своје излагање по предлогу буџета Министарства социјалне политике и народног здравља, изјављујем да ћу за овај ресор гласати, и са задовољством констатујем, да је господин Министар социјалне политике извршио осетне социјалне реформе, а нарочито морам да изјавим своју радост, што је приступио израђивању инвалидског закона, који има да регулише једном за свагда питање инвалида, који су у својој сопственој земљи, за коју су положили животе, били понижавани и омаловажавани све до сада. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Pretsednik Stevan Ćirić: Рећ има народни посланик г. Aleksandar Đačić.

Александар Дачић: Господо народни посланици, савремена држава принуђена је да преузима бригу о социјалном и економском обезбеђењу народних маса у размерама које свет до сада није познавао. Ова питања све више чине срж идеологија, програма и буџета свих држава, биле оне демократске или ауторитативне, јер и једне и друге желе социјалним мерама да одрже социјални мир и просперитет.

Господо, ми можемо бити задовољни што је наша држава пошла овим путем. Значајне реформе,

које су нарочито доласком Министра господина Цветковића учињене на пољу социјалне заштите индустријског и занатског радништва и намештеника, могу се сматрати као догађаји, који у социјалном животу народа значе обележавање једног новог периода. Значај ових реформи није до сада довољно истакнут, али оне јасно обележавају пут којим наша социјална политика мора да иде у погледу збрињавања и заштите народних маса, ако желимо да у овој земљи буде обезбеђен социјални мир и сачувана витална снага народа.

Док овако стоји са ширим социјалним обезбеђењем, о чему ћу говорити, здравствено обезбеђење, као део социјалне заштите народа, треба тек сада припремљеним реформама да добије она решења која интереси народног здравља захтевају.

Привредним и социјалним склопом наше земљорадничке земље условљено је, да се благоедима раније наведених социјалних и здравствених реформи не може користити наш најмногобројнији сталез — земљораднички! И то би био њихов недостатак, кад сам живот и рад земљорадника не би изискивао обезбеђење сасвим друге врсте и сасвим другог облика.

Господо, социјално обезбеђење земљорадника могуће је само и једино преко задругарства. То постаје јасно не само када се имају у виду могућности, живот и рад села, већ и сама чињеница, да је задругарство најраспрострањенији облик привредно-социјалне организације земљорадника, а још више када се познаје склоп земљорадничких задруга са њиховим фондовима за просвећивање задругара и фондовима за здравствено-социјално обезбеђење земљорадника. Нарочити значај, пак, задругарство добија за социјално-здравствено обезбеђење земљорадника радом здравствених задруга, које земљорадничком свету замењују онај систем социјално-здравствене заштите, који радничко осигурање претставља за радништво и хигијенска служба за сиромашно градско становништво. Рад здравственог задругарства у толико је важнији за нашу земљорадничку земљу што други облик социјално-здравствене заштите, или онај по узору на радничко болесничко осигурање није могуће у њој спровести.

То су училе и друге аграрне или полуаграрне државе: Пољска, Бугарска, Румунија, итд., те и оне уводе здравствено задругарство.

Да би здравствено задругарство, господо, могло испунити ову важну мисију у животу нашег земљорадника, потребно је обезбедити му потребне услове за развитак и рад, бар приближно ономе што је у своје време учињено за радништво социјално-здравственим осигурањем.

Међутим, у том правцу још се није довољно урадило. Вама је свима у сећању, да је Народна скупштина прошле године, на предлог Министра социјалне политике и народног здравља, а у жељи да ове народне, здравствено-социјалне установе, обезбеди од сметњи које им у раду чине здравствене општине и да би се избегло постављање двоструке здравствене службе у истоме селу — примила амандман, по коме се општинска здравствена служба у местима где постоје здравствене задруге има овима предати. У члану 87 Финансијског закона за прошлу годину остављен је за то рок од три месеца, а Министар социјалне поли-

тике и народног здравља прописао је и упутство за извршење овога. Међутим, ни до данас није ово извршено. И моја можда министру социјалне политике и народног здравља оила би да нареди оановинама да озодовлачно изврше закон у томе погледу.

Решавање овога питања у смислу донете законске одредбе од највеће је важности за организовање здравствене службе у селима, јер оно срећно уједињује иницијативу и сарадњу народа са задацима државе. Оно у ствари растерећује државу и бановине, које се могу слободније посветити својим основним задатцима. А ти задатци су тако велики, да за њих држава нема ни довољно сретства ни довољно људи. Би сви познајете тешке прилике наших оолница, недостатак специјалних лечилишта, санаториума, недовољну уређеност многих бања и све оне замашне и тешке задатке који морају остати у старању државе и бановине. На кад немају за њих бановине довољно сретства, зашто их расипају тамо, где је народ већ организован и приправан да даје знатан део сретства и своју активну сарадњу за решавање здравствених задатака на селу, а оановина би само додала она сретства која недостају.

Ово нас наводи на потребу извршења корективних реформи у здравственим проблемима с обзиром на потребе села, јер садашња државна и оановинска здравствена служба, у колико се односи на село, не одговара ни потребама села ни захтевима модерног доба.

Већ сама организација среских лекара, практичара, са приватном праксом и извесним административним дужностима не одговара тим потребама, нити савременим принципима државне здравствене службе. Среске лекаре треба постепено заменити са среским хигијеничарима, који ће као државни надзорни органи повезати хигијенске и социјално-медицинске акције основних месних здравствених јединица у једну целину и координирати их са државном хигијенском службом.

Господо народни посланици, здравствене општине, нарочито удружене здравствене општине, не претстављају облик савремене и активне службе на селу. Њихову службу треба препустити здравственим задругама а задржати их само тамо, где за савременији облик здравствене службе нису још створени привредни, социјални и психолошки услови. Њихов досадашњи рад није оставио никаквог трага у здравственом животу народа, нити је потстакло народ да реши бар она здравствена питања о којима он може и треба да решава. Да наведем само један детаљ. Мени није познато да су здравствене општине успеле да створе макар један здравствени центар у селу, један здравствени дом, док су их здравствене задруге досада изградиле око 30!

Уместо што троше сретства и стручну радну снагу тамо где народ већ ради, бановине морају уз помоћ државе хитно да преузму извођење широког програма на сузбијању заразних болести, сузбијању туберкулозе, сифилиса, маларије, трахома, алкохолизма и спречавање превелике смртности одојчади и мале деце. Понеки од ових социјалних зала наша држава спада у најназадније државе Европе и дужност је здравствене службе бановина да сва сретства и све расположиве стручне снаге употреби за поправку овог тешког стања народа.

Познато ми је да се у здравственој служби припремају замашније реформе. Међутим, ја се бојим, да ове реформе неће дати жељене резултате стога, што неће имати ко да их извршује. Данас нема довољно стручњака лекара ни за постојећи рад и службу, а камо ли за какву проширену делатност. Данас ни Министарство социјалне политике, ни Министарство војске и морнарице ни бановине, ни здравствене задруге, ни уред за осигурање радника не могу да добију довољан број лекара за рад. За село је најтеже наћи лекара. На село се нерадо иде. Нарочито лекари, који радије остају у варошима, макар и са малим приходима. Од око шест хиљада лекара у нашој држави ради на селу свега 820.

Другим речима, на највећи број становништва, долазило је најмање лекара. И данас, када се по градовима, градским болницама, отварају све нова места, оне одвлаче са села и ово мало лекара који су до сада тамо радили. Пошто је прилив нових лекара све мањи, и не достиже ни да попуни празнине које се јављају због смрти и повлачења старих лекара, то ћемо ускоро доживети да на селу немамо уопште лекара.

Да би се ово спречило, ја молим Господина Министра социјалне политике и народног здравља да што пре изда уредбу о обавезном стажу лекара на селу, док не стигне већи број лекара. Затим да преузме хитне мере, да се уклоне ограничења и отежања медицинским наукама, која су учињена у заблуди да постоји хиперпродукција лекара. Чак сматрам, да би Министарство социјалне политике и народног здравља требало да одреди помоћ за стипендије студентима медицине са обавезом да се посвете лекарском позиву на селу.

Лекарска услуга и здравствене установе чине само један део проблема лечења народа. Други део чине лекови и средства за лечење. Док ова не буду јефтина и приступачна широким народним слојевима дотле неће бити општег лечења. А познато је да су лекови скупи. Њих нарочито поскупљује начин промета и посредништво у трговини лековима. Не би се веровало какве се спекулације воде са лековима који су одређени за спасавање живота. Они који су у та питања посвећени, знају да у нас постоји монопол за промет са лековима и да је он у рукама неколико веледрогериста. Преко њих стране фирме суверено владају пијацом, искоришћујући је у сврхе што већег профита, а наравно на рачун народног здравља. Задатак наше здравствене политике мора бити ослобођење тржишта лекова од безусловног утицаја страних фирми, затим сузбијање монополистичког промета лекова у земљи.

У овом погледу учиниће се већ много, ако држава као један од највећих потрошача лекова, снабдева своје установе преко слагалишта које се намерава опет увести. Путеви, којима је ишла производња лекова биолошког порекла (серуми и ципива) коју је држава узела у своје руке у циљу лакшег сузбијања заразних болести, можда би нам показали решење за појефтинијавање лекова.

Да резимирам. Значајне реформе, учињење за последње две године на пољу социјалног законодавства, стварају основу за социјалну заштиту једнога дела народа, првенствено онога у градовима. Задатак наш је да тековине новог времена про-

ширимо и на село. У том погледу задругарство, са здравственим задругарством које је специјализирано за социјално здравствене акције, има да прошири и продуби социјално здравствену заштиту на селу.

Решавање здравствених проблема, којима се сада даје широк замах, мора водити рачуна о здравственим потребама села и омогућити земљораднику истинску социјално-здравствену заштиту и помоћ. У првом реду преко здравственог задругарства.

Господо народни посланици, нека ми је сада дозвољен један остврт на социјалну заштиту нашега радништва.

Апстрахујући разне високе циљеве и социјалне проблеме, везане за развој и динамику живота народних маса, можда у овоме моменту, када је на дневном реду буџет Министарства социјалне политике и народног здравља једно мало оштрије критичко посматрање наших главних социјалних установа, понаособ оних радничких осигурања, гледаних кроз призму позитивног социјалног радничког законодавства, можда неће бити на одмет да се зауставим на трима главним установама, као носиоцима трију главних грана социјалног осигурања и то:

Осигурање од болести и инвалидитета стеченога на раду, спроведеног преко Средишног и окружних уреда за осигурање радника;

Осигурање против беспослице и у вези са тиме, посредовање рада, спроведеног преко јавних берзи рада;

Синдикалне заштите радника и њихових интереса преко радничких комора.

Ту већ можемо да запазимо, да су за протеклих двадесет година нашега државног живота учињена нека крупнија померања у циљу и основним задатцима ових установа и то у позитивном смислу.

Захваљујући интенцијама баш садање Владе, ове су главне гране социјалног осигурања и заштите допуњене новим гранама, које је прогрес, дух времена и културни ниво наше државе захтевао, а то је завођење општег осигурања за случај изнемоглости и старости (пензионог осигурања) и друга важна заслуга опет данашње Владе, а нарочито њенога Министра социјалне политике и народног здравља, повећање, готово удвостручење, средстава берзе рада!

Али, господо, имајући у виду те крупне задатке, за које је потребно изградити и обезбедити сигурне финансијске основице за њихов просперитет и успех, не смемо да заборавимо да истакнемо и она померања, која би нас могла забрињавати с обзиром на просперитет ових установа, ако не и претпостављати проблем у најскоријој будућности.

Осигурање против болести, осигурање против беспослице и ново пензионо осигурање, еминентни су и првобитни осигуравајући послови, који морају бити базирани на чистој рачуници, на тачној и прецизној калкулацији интересената за осигурање и њиховим примањима на терет тога осигурања. Та рачуница може можда да претрпи извесне модификације, које разноликост групација радничких маса буде изискивала, али ту исту рачуницу, код крупнијих промена, без претходних модификација, те промене могу да доведу у питање, или

у крајњој линији да је учине финансијски зависном од и на терет државе, или недовољно корисном за њене интересенте — незапослене или болесне раднике.

Господо народни посланици, организам радничког сталеза, као и сваки други, подвргнут је безбројним променама, а те промене, опет, утицаје су на радничко осигурање, везано по правилу на приходе радника у премијама за осигурање, које радници уплаћују са послодавцима. И тако се у овоме сложеном питању десило, да су поједине радничке групе иступале или издвајале се из целине радничког општег осигурања и груписале се у појединачна радничка осигурања, као што су братинске благајне, железничари, итд.

Али и та померања, која, можда, не би знатно реметила рачуницу општег радничког осигурања, из разлога што су извршене неке модификације у вези са овим променама понаособ у грани осигурања против болести, да није као последица кризе наступила једна много тежа околност, а то је пауперизација села са свима својим тешким последицама.

Појавило се осиромашено сељаштво у редовима мануелних радника и на терет средстава радничког осигурања, нарочито онога за случај беспослице.

Емиграција осиромашеног сељаштва на радничкој пијаци појевтинила је и снизила надницу и отежала још и више могућност упослења баш оних радничких слојева од којих је радничко социјално осигурање првенствено зависило, а као даљна последица дошло је оптерећење сретстава за социјалне повластице радника. Наше социјално законодавство признато је као савремено и добро, али скоро две деценије живота и примене овога законодавства, промене које су за то време наступиле, и, најзад, увођења осигурања за случај изнемоглости и старости; дају ми право и дужност да учиним неке корисне сугестије.

Контролисати радничко осигурање с обзиром на све горе изнете промене и његово финансијско пословање и у вези са тим оградити га од утицаја и послова који би могли пореметити његов стабилитет, створити нарочита средства од стране државе и заинтересованих за помагање осиромашених сељака — паупера, код постојећег радничког осигурања, код којег се ови паупери првенствено обраћају за помоћ и за социјалне повластице.

Створити за ове паупере и осиромашено сељаштво из пасивних крајева специјалне услове и средства за јавне, државне и самоуправне радове, у ширем облику него што је то до данас учињено, тим путем им помоћи и омогућити индиректно да постану чланови социјалног осигурања и морално их спасти недостојног начина малтретирања и примања милостиње ма од кога и са које стране, јер су сви они за ову државу много дали и од њих се још много тражи и очекује.

Радничкој комори, која своја сретстава прикупља из уплаћивања од радника, ставити у дужност, да селекцијом и просвећивањем радника оправда свој задатак синдикалног јачања и просвећивања својих чланова и да на сваком кораку сузбија и елиминише нездраву појаву намерне беспослице, која је нарочито у великим градовима довела до професионалног беспосличарења и у

осетном делу почела угрожавати средства општег радничког осигурања на штету исправног радничког света.

Резерве болесничког осигурања, аналогно берзама рада, искључиво пласирати у установе за поправљање и подизање здравствене службе радничког staleжа, а не у друге сврхе и осигурање за случај болести подићи са степена палијативних мера на степен савремених потреба радничког staleжа.

Створити посебна сретства за болесничко осигурање оних паупера пољопривредних радника, који данашњим осигурањем нису обухваћени.

Проучити и припремити за најскорију будућност све потребно за спровођење болесничког осигурања свега сељачког staleжа и јачања и подизања здравствене службе на селу у већем и ширем облику, но што је то до данас учињено.

Господо народни посланици, а сада ми дозволите и један осврт на питање инвалида, чију компетенцију има наш Министар господин Цветковић. Надам се да ће господин Министар социјалне политике, чим буде завршена буџетска дебата, обрадовати и ратне жртве ове земље тиме, што ће Народном претставништву предложити нацрт новог Инвалидског закона, како нам је он то у своме експозеу лепо изложио.

Господо народни посланици, сви ми без разлике стараћемо се, да овај нови Инвалидски закон из ове куће изађе онакав, какав овој земљи треба. Ако то будемо учинили даћемо земљи њен морални устав, кога после 20 година још увек нема, јер, господо народни посланици, стоји једна чињеница да су наши ратни инвалиди, наше ратне удовице, наше ратне мајке и ратна сирочад ипак у првом реду творци и жртве нашег ослобођења и уједињења. Без њих нико од нас не би могао у својој слободној држави живети, радити и уживати. Па ипак иако су наше ратне жртве творци и камен темељац наше велике Југославије — они су били до сада заборављени и заостављени.

Мени је било задовољство кад сам на дан оног великог београдског митинга 27 септембра 1936 године данашњег господина Министра-Претседника прочитао у новинама, да је преко свог изасланика на слави слепих ратних инвалида у Земуну дао изјавити, да је Краљевска и његова Влада превзела сходне мере, да нашим заслужним ратним жртвама да накнадну инвалиднину и све потребне социјалне помоћи које ће им донети видно јавно признање.

Још веће ми је било задовољство, кад сам читао говоре које је 1936/37 године у Нишу, Врању и Сурдулици, држао тадашњи и данашњи Министар социјалне политике, у чији ресор спадају ратне жртве. Из његових говора дознали смо, да нови Инвалидски закон, уколико се то тиче народног признања и накнаде, неће више знати за онај злочувени порески цензус из 1929 године, који никакве везе не може ни имати са онима, који су за Краља и Отаџбину дали своје животе, крв, кости, имања и породице.

Право је што је историја забележила ону чувену реч данашњег Министра социјалне политике и народног здравља коју је изговорио у Врању, у гњезду наших комита и првих инвалида, а те су речи биле ове: „Куршум и граната никога нису питали — колики порез плаћа”.

Још веће ми је било задовољство, када сам 19 октобра 1937 године у владином листу „Самоуправа” прочитао чланак „Пред новим инвалидским законом” у коме стоји, да је Краљевска влада решила, да — ако буде потребно — створи покриће и за милијарду расхода за наше ратне жртве. У том чланку записано је и то, да данашња Краљевска влада неће допустити, да ова земља на породицу једне ратне жртве троши мање, него што троши лично на једног — робијаша.

Пре неки дан обрадовао нас је чак и по инвалидском питању наш опозициони друг г. Воја Лазић, који нам је као свој властити законски нацрт предложио, оно што је израдио Средишни одбор Удружења ратних инвалида, и што је као база већ три месеца служио за рад Државне комисије, коју је образовао данашњи Министар социјалне политике са задатком да изради један правичан социјалан и савремен Инвалидски закон.

Господо народни посланици, сви смо ми добили у руке тај пројекат Средишњег одбора Удружења ратних инвалида, а из његових пет књижица могао је свако од нас добити сва довољна обавештења о томе, како стоје ствари са нашим ратним жртвама.

Ја сам уверен, да је и Државна комисија у много чему поправила овај пројекат, а још више се надам и желим, да ће и сам господин Министар социјалне политике и народног здравља, у име Краљевске владе пред Народном претставништвом што пре изнети пројекат, који ће у много чему бити још бољи.

Мени као народном претставнику наше питоме Мачве чини нарочито задовољство, што нацрт новог Инвалидског закона поновно враћа права о тако званим грађанским жртвама рата. То су они старци, жене, младићи, девојке и деца, који нису били војници, али их је непријатељ за време рата стрељао, вешао, спалио или на друге начине масакрирао.

Сви наши ранији инвалидски закони признавали су инвалидска права и тим грађанским жртвама, али им је инвалидски непријатељ, тако звани њихов закон из 1929 године, сва та права одузео и брицао т. ј. он их је по други пут масакрирао.

Господо народни посланици, у вашим очима су после 20 година већ избледеле те језиве слике свирепства, које је непријатељ чинио нарочито у мајој Мачви. Само неколико успомена: Прњавор, Сурдулица, Топлина итд. итд.

Ја морам овом приликом да одужим један свој дуг. Жао ми је што нема присутних овде неколико господо са левице, који од како је почела буџетска дискусија бусају се у прса о некаквом великом југословенству, о некаквом квази национализму, о некаквој опасности у Југославији по национални живот ове државе, да им кажем једно, — моја скромност прелази ту границе, — да их поведем у мој Прњавор, пред костурницу у којој је смештено 843 ратних жртава невиних жена и деце, као и стараца, где су уклесана имена тих жртава, која ће покољенима показати шта је српски народ у предратној Србији дао за ову земљу и за ово наше уједињење. Та господо не треба да заборава да потомци тих жртава никада неће доћи да се бусају у прса истичући шта су учинили за ову земљу.

Господо, данас је наш светао дуг да се одужимо свим тим жртвама и да ја лично скренем пажњу тој господи да се више не бусају у прса, јер сутра, кад буде стани пани, њих нигде неће бити, а тај мали човек, радни свет и сви остали ићи ће за Краља и Отаџбину да их бране, а не ови који овде причају празне приче, и који се бусају у прса. (Одобравање и повици: Тако јел!).

Моја би жеља била да се у новом инвалидском закону нарочито поведе рачуна о грађанским инвалидима, као и о свима онима који нису били само војници, јер ја знам за много случајева да су извесне жене биле на граници саме Дрине радиле своје послове и приликом објаве рата непријатељи су упали у поједина села и извршили масакрирање. Данас су та лица још жива, али немају никакву инвалиднину, нити су је кад тражиле.

Збиља не постоји разлог зашто бисмо правили разлику између војних лица и ових грађана који су сви сваки на свој начин страдали за Краља и Отаџбину. Но поврх свега тога не би било ни право, да тим грађанским жртвама не дамо ништа, јер, господо народни посланици, и за те грађанске жртве ми смо од Немачке примили приличне личне репарације и то у истом износу као и за сваког прогинулог или осакаћеног ратника.

Због тога молим Господина Министра социјалне политике и народног здравља да у новом инвалидском закону не прави никакве разлике између војних и грађанских ратних жртава него да их у свему изједначи, као што их је и смрт изједначила.

Пре свега пак молим г. Министра социјалне политике, који међу нашим ратним жртвама ужива збиља завидно име „Инвалидског добротвора“ да их још пре 1 априла о. г. обрадује новим инвалидским законом, који ће бити прави ускрс ратних жртава у Југославији.

Господо народни посланици, после ових излагања општих и социјалних питања нека ми је дозвољено да као претставник једнога од највећих срезова у Дринској бановини, наше Мачве, проговорим неколико речи о здравственом и социјалном стању Мачве.

Мачвански срез има око 80.000 становника са поседом од близу 75.000 хектара зиратне земље. Географски положај Мачве је незгодан, јер је између реке Саве и Дрине, испод падина Цера, равничарски крај. Услед оваквог положаја земљиште је у Мачви готово целе године под водом у површини од око 24.000 хектара. Читава поља су под водом, а велики део села директно у баруштинама, нарочито централни део, кроз која села стално постоји водотоп. Ово и овакво стање у многоме доприноси да је здравствено стање у Мачви готово поражавајуће. Воде које се сливају са планине Цера у Мачву тамо и остају преко целе године, јер одбранбени насипи према реци Дрини и Сави спречавају отицање. Постоји Водна задруга, која је израдила мелиорационе радове само у једном делу територије док друга два дела Јерешког и Засавичког подручја нису уређени и стање и данас тако стоји.

Овакво стање је губитак не само за привреду, за развитак тога краја, него и за целу државу. У привреди ови поплављени крајеви од мочвари и баруштина стварају губитак годишње од око 25

милиона динара. Била би неопходна потреба и са економског и са социјалног и здравственог нарочито становништва, да се ове мочвари мачванске равнице путем канализација, које се у неколико већ рале, доврше, чиме би се добило за обраду нових 24.000 хектара, што са привредног становишта значи много, али са здравственог још и више. Дакле, уклањањем ових баруштина уклонили би се и извори многобројних заразних болештина, јер потопљено земљиште и покривена Мачва са баруштинама извор је свих узрока, који штетно утичу на здравље народа. Маларија, туберкулоза и друге болести сваким даном узимају све веће и веће размере, лекарски је утврђено да у Срезу мачванском данас има преко 5000 болесника од маларије, а ово је бројно стање и много више када се узме у обзир, да сиромашни сељак нема могућности да доспе до лекара. Многа тешка акутна реуматична оболења, која су имала многе срчане и друге компликације, такође су последица живота у влажним кућама и рада народа по води за време својих пољских радова. Побољевање ових људи, као последица много разливене стајаће воде на земљишту Мачве ове године, поред много већег процента оболења и смрти, има за последицу и огромни губитак радне снаге поред других губитака и исцпљености народа око лечења оболевших. Све ово дакле диктира као најужнију и најхитнију потребу да се што пре спроведе канализација Мачве, чиме би се народ спасао, како у здравственом тако и у економском погледу. (Одобравање код већине).

Господо народни посланици, интересантно је; да у старом округу Подринком од 6 срезова једино Срез мачвански нема своје болнице. Позната је чињеница да је Срез мачвански у старом округу подринском у економском и територијалном погледу био најјачи и највећи и да је он највише дација давао за издржавање свога округа, те је округ готово у свима срезovima подигао и среске зграде и среске болнице, а Срез мачвански остао је пасторче у овоме погледу. Мачвански је срез највише уложио материјалних жртава за подизање Бање Ковиљаче, која је данас на светском гласу, на изградњи подринске железнице и других инвенстиционих великих радова у бившем округу, па зато и тврдим да је пасторче, јер ни једне установе и ни једног објекта Мачва за све то време није добила.

Према овоме и оваквом стању здравственом и тешкој хигијенској служби у срезу где има 30 општина, Мачвани су остављени на милост и немилост судбине, јер до лекара је било веома тешко доћи.

Транспортовање тешких болесника из Мачве у друге околне болнице: Бјељину, Митровицу, Лозницу и Шабац, често је немогуће због удаљености од 20 до 30 километара. Многи болесници који би се у болници успешно лечили, остају код својих кућа без икаквог надзора и велики број умире, јер се у већини лечи надрилекарством. Лећење ван болнице односи много жртава.

О потреби болнице у Мачви и њеној функцији у сваком погледу хигијенске и болничке службе не треба поворити, али ове благодети Мачвански земљорадници нису имали, нити уживају, до то да су многи саботирани када у околне болнице оду, јер им се вели да нема места и да нису из

тичног краја, односно среза. Ово и овакво тешко стање по живаљ мачвански треба да престане, јер Мачвани су заслужили сваку пажњу, ако не и више, а оно онолико колико и други крајеви.

Апелујем и молим господина Министра социјалне политике у име целокупног мачванског народа, да по овој ствари и по овом виталном питању Среза мачванског, размотривши га, донесе потребно решење, којим би се Мачви истински помогло. Решење у овом случају јесте отварање једне ма и најмање болнице са 20 до 30 постеља, која би задовољила најнужнију потребу у хитним и неопходним случајевима лекарске помоћи. Подизање ове болнице сматрало би се за правилно заузимање и старање око подизања народног здравља Среза мачванског, који је климатски и географски веома угрожен, далеко више него у другим срезовима. У среском месту Богатићу постоји једна среска, односно бановинска зграда са довољним просторијама за ову намену, лекара среских овај срез има два, који би истодобно могли вршити и дужност болничких лекара.

Наглашавам и појачавам да је народ Среза мачванског жељан ове установе и исту тражи тим пре, што сами од себе дају иницијативу здравствене службе путем организација здравствених задруга. Данас у Мачви има четири здравствене задруге које успешно и благотворно у непосредној околини делају, али овим није решен болнички проблем, за овај крај, јер здравствене задруге још нису у материјалној могућности да имају своје болнице, које би могле вршити потребне интервенције у тешким случајевима.

На закључку, господо народни посланици, с обзиром на важност и превелику функцију коју има наше Министарство социјалне политике и народног здравља и на пуну активност нашег Министра г. Цветковића, претставника Краљевске владе у овом ресорту, изјављујем да ћу гласати за овај буџет као примарну важност у нашем социјалном и здравственом животу наше земље. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpretседnik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Marko Ružičić.

Marko Ružičić: Господо народни посланици, рад Краљевске владе за ово кратко време дао је такве резултате на свима пољима државног и народног живота, да јој ја у име свога среза могу само захвалити, са жељом да и даље истраје у таквом свом делању по добро целог нашег народа. Њен досадањи успех како на привредном, економском, финансиском а нарочито на социјалном пољу нашег народног живота, може јој послужити као гаранција — управо као легитимација, да је способна да води државну и народну политику онако како то захтевају интереси наше отаџбине. Не желим износити сва настојања и успешан рад Краљевске владе, јер сам то у начелној буџетској дебати изнео, а исто тако не улазим у детаљну анализу рада на здравственом и социјалном пољу Министра социјалне политике и народног здравља, јер се је све то могло тако јасно видети из експозеа г. Министра социјалне политике и народног здравља, који је тако јасно, искрено и отворено изнео праву слику рада и успеха у раду као и о свему ономе, што се има радити и урадити на том пољу.

Господо народни посланици, Краљевска влада, као што рекох, која је посветила своју пажњу свима гранама нашег народног живота, она се је нарочито заузела свим силама да поправи стање нашега радника. Социјална реформа изведена од стране Краљевске владе на корист радничког стајежа у нашој земљи, може послужити многим земљама за пример. Признање од највеће институције — Међународног бироа рада у Женеви, — мислим, господо народни посланици, да наши радници у земљи могу бити задовољни и поносни, што је Краљевска влада све учинила што до ње стоји и да ће и даље све учинити да наши радници, управо наш раднички стајеж, осети побољшање свога тешког живота за којим је он годинама вапијао. То признање изречено од највеће институције о спровођењу у дело најважнијих одредаба нашег социјалног законодавства као: доношење Уредбе о минималним надницама, о осигурању радника и у случајевима изнемоглости, старости смрти и о пензионом осигурању приватних намештеника, мислим, господо, да је све то за иоле паметног човека, који уме да мисли својом сопственом главом једно велико дело, што може послужити на част Краљевској влади г. др. Милана Стојадиновића а нарочито ресорном Министру социјалне политике и народног здравља г. Драгиши Цветковићу. Не велим, господо народни посланици, да се на том пољу нема шта више радити, али досадашњи рад Краљевске владе, који је показао толико успеха на свима пољима, даје нам довољно гаранције да ће Влада и даље будним оком пратити целокупан откуцај живота народног и настојати да се на социјалном као и на здравственом стању наше отаџбине учини све оно што то императивно захтевају интереси земље и народа.

Исто тако, господо народни посланици, чули смо данас од господина Министра социјалне политике и народног здравља, да се спрема управо да је готов, нов закон о инвалидима, што нас необично радује, пошто наши инвалиди тамо славно погледају. О њиховом стању нема потребе говорити, пошто је то једно горуће питање наших ратних жртава, о којима се мора повести рачуна.

Ја као посланик са села, — у срезу — где нема никаквих радничких, индустријских и здравствених институција рећи ћу само још неколико речи о здравственим потребама свога среза, пошто је то животно питање мојих грађана. Мој срез посаво-тамнавски налази се на средмеђи између Шапца и Ваљева. И ако срез има близу 50.000 душа, и ако од већег дела среза има даљине преко 40 км. до Округне бановинске болнице у Шапцу, ипак се до сада ништа није учинило што би бар у неколико олакшало живот тежих болесника у срезу. Ма да је жеља грађана од увек била да се отвори једна среска болница, тим пре пошто нема никакве амбуланте нити здравствене станице. Дешава се, господо народни посланици, да болесници мога среза пређу до Шапца, као што рекох, 40 км. и више, да буду непримљени у болницу у Шапцу, па се морају враћати натаг, а може се замислити како је и самом болеснику после толиког пута. Услед тога сам поднео сада, као што сам био поднео и прошле године, један амандман, у коме сам у име грађана свога среза умолио Краљевску владу, да преко г. Министра социјалне политике

и народног здравља учини што до њих стоји, како би се и та једина жеља мога среза једном задовољила. Знајући добру вољу Краљевске владе да ће поред свих проблема нашег народног — државног живота, посветити довољну пажњу за здравствено и социјално стање нашег народа, изјављујем да ћу гласати за предложени буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Пљескање и одобравање у центруму и на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima reč narodni poslanik g. dr. Milovan Grba.

Д-р Милован Грба: Господо народни посланици, можемо рећи од времена како смо почели дебату о овоме Министарству у разним временима од 1932 па ево до данас 1938 расправљали смо о многим питањима социјалног карактера, али има извесних момената који се тичу нас народних посланика а да ми о томе не расправљамо. То су социјалне појаве које су постале већ прилично и несносне. Ја сам мислио да ће се наћи један од народних посланика, а то би највише приличило г. Воји Лазићу, пошто он у сва питања забада али ово питање никако није додирнуо, мислим да би управо његов задатак требало да буде да о томе говори, па бих ја од тога био поштеђен.

Али господин Воја Лазић као посланик срећан је да њега нико не напада од упадичара на улици као што ми имамо упадичаре овде у Парламенту, тако исто ми народни посланици имамо неке што нас дочекују на ћошковима и који нас моле да му предамо једну молбу или за уваженог Претседника Народне скупштине, или за уваженог господина Претседника или Потпретседника Сената или за уваженог нашег Министра социјалне политике. (*Војислав Лазић:* Имам ја таквих доста!) Ниси се сетио да о томе говориш!

Господо народни посланици, у томе, међутим, док ми предајемо те молбе на ове три високе инстанције, ти исти људи имају стереотипно питање или нападај или упадај, то су наши упадичари на улици који том приликом кажу, ја сам из твог среза. (Чује се: Колико имаш таквих молби до данас?) То се не тиче никога. Ја само говорим уопште. Ти људи кажу, ја сам из нашег среза и молим вас да ми дате трошка. Ја не знам да ли од господина Лазића траже банку, две или десет или више. Господо народни посланици, ово је седма година како се такви случајеви понављају, седам година од како смо посланици и такви се случајеви стално понављају, а о томе још до данас није нико говорио.

Господо, није нико о томе говорио, јер сваки од посланика по мало зазире од тих људи, јер ти људи ако им се не изађе на сусрет онда они мало и прете и кажу да ће послати у срез писмо да нису били довољно љубазно дочекани и да им се није изишло у сусрет, док, друга, господа посланици кажу, код Претседника Скупштине могу много веће потпоре да добију. Да ли је то тако или није, то се не може контролисати, али главно је такав је жаргон ове класе људи, који, ако им се изиђе на сусрет, они одмах телеграфирају друговима да и они одмах дођу овамо. То је сталеж и класа жицара које ми имамо по нашим великим градовима по ћошковима. (Чује се: Шта су то жицари?)

Господо, ја хоћу овде да напоменем и да говорим о тешким приликама које све нас скупа задешавају. И ова господа овде шале се јер или не

разумеју, или превише добро разумеју шта су то жицари. Господо, ти људи осим тога много рајзују по Југославији са четвртином карте. Они путују и наједард кажу, идем у Дубровник и треба ми путни трошак. Таква врста људи обично добија и место које после три дана губи и опет поред свега тога што су изгубили место траже да им се нађе друго место које је боље.

Господо, ја морам овде бити индискретан, јер сам то био обећао господину Министру социјалне политике, да сам једном приликом излазећи на врата видео господина Министра социјалне политике кад је једном младићу казао ове речи: "Слушај ти млади човече, ти си добио већ једанпут једно место, па си опет дошао да тражиш." Дакле, ни господин Министар није заштићен од људи којима је дао места, па су га они сами напустили. Ми, господо, морамо да се осврнемо на ову врсту људи. То су летеће колоне по Југославији, и од ових људи прети далеко већа опасност, него ли од оних људи који раде и зарађују, и који имају своју сталешку радничку свест.

Ако погледамо у нашој земљи на оне људе које би требало да запосле наши домаћини у својим кућанствима, ти би људи нашли посла, и кад он ми имали једну берзу за запославање наших људи на нашем селу, која би могла то да контролише, онда би видели како наше село и како наша домаћинства и газдинства на селу траже да упосле овакве људе и раднике за њихове послове, али да тих младића за њихове послове нема. Значи један психолошки моменат: да људи са нешега села беже у градове, и ако би на селу могли наћи запослења код наших домаћина.

Господо, као људи и као раса и као народ, ако би смо испитивали расне особине које су свима нашим људима заједничке, могли би се сагласити и ми са оним Енглезом који је казао да је леност најобичнија појава код свих људи у свима расама. Људи из лености напуштају многе послове и траже разна места и незапослени су. Како би се на ово могло да одговори? Господо, у другим државама имаде организација, па чак и таквих организација које иду и за присилним радом. Наш Министар социјалне политике је збиља у последње време, то се овде најбоље доказало, а то су му признала многа господа и са левице, учинио приличан напредак у законодавству, чак толико стваран и за господина Миту Димитријевића да је био готов да му изгласа и буџет, али то само као опозиционар није хтео да учини.

Господо народни посланици, свакако би било потребно да према свему овоме што сам казао дамо једну сугестију нашем Министру социјалне политике па да он у споразуму са Министром грађевина, обзиром на многобројне јавне радове, у том погледу спроведе једну организацију за присилан рад, како би се у нашем друштву отстранили они људи који неће да раде него по ћошковима само стварају понуде да би бајаги хтели да раде и то само у оном моменту кад им се мора казати да тада за њих нема посла!

Такву категорију људи ми можемо увек наћи а тога је било и на свршетку рата и на почетку нашег уједињења и ти су људи претставници оних многобројних сензала, оне верижне трговине како смо онда то звали.

Ја сам, господо, овде изнео једно наше социјално зло, и са своје стране чиним сугестију г. Министру социјалне политике да преко једне организације учини да се то зло отстрани.

А сада хоћу да пређем на питање нашег туризма. Код нас се туризам сматра као једна актива доласком странаца на наш Јадран почев од Сушака па до Улциња, али, господо, у нашој туристичкој организацији ми имамо приличних тешкоћа. Једна тешкоћа лежи у доста великој скупоћи, коју држе наши хотелијери и њихова организација, јер ти људи настоје да за време сезоне ухвате што више могу, да отуда плате и порезу и да живе преко целе зиме. Али поред ове категорије људи који зарађују, постоје само наши сиромашни рибари, сиромашни сељаци, који имају прилике да виде многобројне туристе који располажу са новчаним средствима и раскошним животом. Али, ако завлада суша, испржи сву летину, њима прети гладна година и настаје питање њихове прехране. У многим случајевима дешава се и то да ти наши сиромашни становници често пута од туриста немају никакве користи. То долази и због тога што се у тим градовима, који су познати са својих туристичких атракција, држе често политички зборови недељама који изазивају рђав утицај на оне стране које тамо дођу, јер је наш свет темпераментан па често пута мало више да одушке своје одушевљењу, што рђаво утиче на туризам. Стога бих био мишљења да власти преко сезоне делују да се у тим приморским местима за време сезоне не одржавају сличне политичке манифестације.

Осим тога да би били успостављени добри односи између тих житеља на Приморју и туриста, ја сам замолио г. Министра социјалне политике да би он завео један туристички динар за прехрану тога становништва из кога би се за сваку односну бановину установио по један фонд из кога би се вршила прехрана тога становништва.

Господо, још нешто. Овде су се чули нападаји на Хрватски раднички савез, а ја ћу, с тим у вези, и ово да кажем. Ко је читао „Нову ријеч“ могао је да прочита у јануарским или фебруарским бројевима, како др. Драго Клоупек, лекар у школи народног здравља са филмова Хигијенског завода час иде у ово место час у оно и тамо оснива Сељачко коло. Та су сељачка кола ницала по разним селима и говорило се, да је то само једна културна установа, којом се просвећују сељаци, али тамо долазе и разни студенти и држе говоре, који нису увек просветне него и политичке садржине без суделовања и надзора власти, и ти огранци Сељачкога кола зачланили су се у три до четири стотине таквих организација.

Господо, када су огранци „Сељачког кола“ дошли у Загреб, и када су организацију спровели људи из школе народног здравља, која стоји под Министарством социјалне политике и народног здравља њен главни пропагатор др. Клоупек није се нимало женирао да и он учествује на томе конгресу. Догодило се је да је тај конгрес огранка „Сељачког кола“ добио свој генералштаб просветара. Тај генералштаб просветара који је извршио један директор школе народног здравља, састоји се од ових имена: др. Милан Костић, Срђан Будисављевић, Већеслав Вилдер, Хинко Кризман, Сава Косановић, прота Кеџмановић, Раде Прибићевић, Рајко Ђермановић, Илија Зечевић. Ви сада видите један „Југораз“ али у другоме смислу, „Југорас“

самосталне демократске странке, који је организовао лекар школе народног здравља која стоји под Министарством социјалне политике и народног здравља. (Др. Јордан Аћимовић: Грба, то није тачно! Он је теби потковао опанке у срезу!) Македонски народ не може мени да поткује опанке, него ће теби, па ће и залоге да ти испадну и остаћеш бос!

Чим сам ово казао, ја држим да сам довољно казао шта се догодило овде. За доказ, господо, ја сам тврдио да генералштаб самосталне демократске странке нема никога у народу и да су се морали послужити члановима Хигијенског завода па да путем државног апарата добију нову странку.

Господо, то сам овде напоменуо а држим да ће г. Министар социјалне политике имати прилике сам да расправи о овом доктору, кога толико узима у заштиту г. др. Јордан Аћимовић.

Ја држим, господо, да Министарство социјалне политике и народног здравља, да Министар социјалне политике и народног здравља има не само да интервенише између капитала и рада, него има да интервенише и онда када његови органи организују странку за један пропали генералштаб. (Др. Јордан Аћимовић: Зато што су тебе избадили тако говориш!) Шта ти знаш! Ти си као лекар незналица, а као политичар агент.

Господо, ја сам овде као посланик изнео извесне моменте који нису тако оптимистички, као код Мите Димитријевића, али, поред свега тога, он каже: стварни momenti су за Драгишу Цветковића, али поверење не даје, његов је глас врло тежак. Обрнуто, изнесени су momenti критика, а пошто имам лично поверење у господина Министра гласам за његов буџет! (Пљескање и одобравање у центруму и на десници).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Radoje Jovičić.

Радоје Јовичић: Господо народни посланици, узимајући у обзир пројекат Министарства социјалне политике и народног здравља, морам признати господину Министру социјалне политике и народног здравља да је својим коренимом реформама о социјалном осигурању радника стекао свеопште признање и захвалност. Ипак, то није доста. У домену социјалне политике има и увек ће имати доста да се ради. Тако и село и варош на пољу чувања народног здравља очекују и надају се бољим условима од Краљевске владе.

Агилност и свесрдно заузимање господина Министра да народу пружи бољу удобност и већа сретства за лечење за сваку је похвалу. Племенита замисао да створи фонд за подизање болница у земљи нешто је узвишено. Али још узвишеније и још племенитије је, ако се у местима, у којима нема болница нити каквих лечилишта оснују болничке амбуланте, у којима би се тешки сиромашни болесници прихваћали и лако оболели лечили. Ето, на пример, мој Срез пожешки, Срез црногорски и Срез ариљски, који гравитирају један другоме немају никакво народно ни приватно лечилиште. Мој срез има код хипотекарне банке приличну своту новаца, а општина и грађани луде и друге материјалне жртве, а да би се створила амбуланта са 20 до 30 кревета, која би послужила корисно не само овом срезу већ и поменутиим срезовима. Са овим би се задовољила бар колико толико једна социјална потреба у крају, који има преко 10.000 домова са

блizu 100.000 душа. Подвлачим: истакао сам добру вољу и потребне жртве општине и среза за ову сврху, па ипак успеха није било.

Из експозеа господина Министра видео сам да господин Министар води бригу да се државне установе за лечење и превентивну службу доврше и да се подигну нове установе. У ове нове установе сматрам да су, поред болница, улазе свакако и амбуланте, јер цело експозе не помиње ама баш нигде амбуланте у малим местима у којима нема болница или ма каквог лечилишта. И ради тога ја овде истичем поново тражњу једне амбуланте, чије подизање зависи како од Министарства тако исто и од Банске управе, а за коју циљ, као што сам унапред рекао, постоји новчани фонд народа Среза пожешког.

Карактеристично је да наведем овде, да су већина чести случајеви да сиромашни болесници, немајући склоништа, умиру по улицама чаршије или по кафанским шупама! Удаљеност окружних болница и презасићеност тамо, не дају могућности да сиротиња и средњи staleж у болу и патњи нађу уточишта... Кад влада епидемија код деце још је страшнија слика: јер су приватни станови и локали сасвим искључени! Да би престало ово жалосно социјално зло, морална је и света дужност наша за брзо подизање ако не болница, оно бар напред наведених амбуланата. Не примајмо даље грехе према слабим и немоћним синовима ове земље!

Ја верујем да господин Министар дели са мношћом мишљење да јавна хигијена мора бити од опште користи, а то ће рећи: ни туђа, ни скупа. А из експозеа господина Министра видим, да господин Министар подвлачи да је питање апотекарских јакса о јевтиниом снабдевању народа са лековима још отворено. Тако, има изгледа да и даље остале нерешено, другим речима, да је тешко. Још нешто, Оно се не може решити без темељног и обазривог проучавања. Међутим, ја налазим, да сиромашни народ не би требао да трпи у развлачењу овог проблема. Брза помоћ строструка је помоћ. И наша и господина Министра је дужност да се ово питање што пре реши и тиме олакша и да могућност да се и сиротиња може лечити не само јевтиним него и добрим лековима и да лечење не буде као до сада допуштено само економски јачим.

Масу примера могао бих навести, за које сам примере очевидац, како су сиромашни родитељи, немоћни да плате серуме и специјалитете скупим новцем, морали предавати своју милу децу судбини смрти. Има таквих жалосних случајева, да за сиротињу нема кредита у погледу бесплатних лекова. „Нестало кредита у погледу бесплатних лекова“. „Нестало серума и других потреба“. „Исцрпљен кредит“, итд. Ово је не само ужас, већ и страховити бламаж наше немарности у XX веку.

Даље, у вези овог питања истичем, да су случајеви операција код тог малог човека искључени, у колико нису остављени на добру вољу, увиђавност, савесност и хуманост самих лекара, јер се превелике суме захтевају од њега, тога малог човека, који то не може да поднесе. Хирургија треба да је сасвим бесплатна за тог малог човека, ту сиротињу, а за средњи staleж да буде приступачна односно строго ограничена.

Имати здрав одгој, значи имати благостање народа. Снажан и здрав народ представља јаку и моћну земљу. Здрава нација је темељ државе а

добро социјално законодавство израз је хуманитета, културе и цивилизације народа. Али и ако имамо добро социјално законодавство, оно је само на папиру. Тако Закон о здравственим општинама само је мртво слово на хартији. Шта више, те здравствене општине и на терену су заступљене поделом само не лекаром. Каква иронија?! Зато ја поздрављам намеру господина Министра за доношење Закона о обавезној служби лекара на селу.

Шта један лекар у социјалном, културном, просветном и хигијенском погледу може да учини на селу, нека нам послужи скорашњи пример једнога лекара у срезу богате Мачве, кога је цело село са заставама, музикама и коњицом, сузних и плачних очију испратило преко 20 километара. Ето, ту и такву љубав народа треба стећи. Ту и такву љубав народ уме да чува и поштује. Мој срез захтева постављање једног лекара у здравственој општини и увођење у живот новог закона на корист здравља народу.

Радујем се што је г. Министар успео у спремању новог инвалидског закона који је, по моме сазнању, од стране Државног одбора већ готов и којим ће се стање наших најзаслужнијих синова и браниоца Отаџбине донекле поправити. Но до оживљења новог закона ја бих замолио г. Министра за наређење финансијским дирекцијама за што експедитивнију радњу заосталих инвалидских примања. Знам масу случајева, где су дирекције потражиле признанице ради исплате инвалиде, а те признанице, не месецима, него годинама су неисплаћене, што све доводи примаоца у сумњу, и тако ствара протесте и повике као, тобож, да ће примање да му пропадне. Купљење ових признаница унапред не би требало вршити све докле, док се потребна готовина за слање инвалиде није приуговорила.

Морамо овде приговорити да наши инвалидски судови споро решавају инвалидске предмете. Годинама се чека док се молбе реше. Развлачи се у недоглед и тиме се ствара оправдани револт оних којима смо дужни поштовање и љубав.

Желим да инвалидски пројект постане што закон, и да се на овом пољу Краљевска влада покаже да непрекидно води бригу о својим заслужним синовима.

Завршавајући овај мој говор, молим г. Министра да прихвати ове моје сугестије које су од опште народне користи. Гласају за буџет. (Пљескање у центруму и на десници).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Joca Georgijević.

Joca Georgijević: Gospodo narodni poslanici, s obzirom na atmosferu i na raspoloženje koje vlada i na ozbiljnost, ja ću se zadovoljiti da vam iznesem samo naslove onih misli koje se odnose na ovaj resor. Hoću da vam kažem ovo: ma šta mi krivili, ma koga mi krivili, do našeg mentaliteta i do mentaliteta našeg naroda stoji ako mismo u stanju da sprovedemo one socijalne reforme u onom obimu i u onom duhu koji bi današnje vreme iziskivalo. Neću da ulazim dalje u detalje.

Drugo, bez privrednih reformi nema socijalne politike. Sve donde dok Kraljevska vlada, bilo ova bilo druga, ne nade kuraži da objavi rat onima koji su silni i neuidavni i koji za sebe u ovoj državi traže više nego što im pripada, donde nema socijalne opskrbe i socijalne politike. Ja sam to u svojim go-

vorima prošlih skupštinskih sastanaka dovoljno izložio, onda kada sam tražio etatiziranje izvesnih tvornica i sličnih ustanova.

Treće, g. Ministar socijalne politike veli da zaposlenju našeg nezaposlenog radništva ima samo jedan lek: Vratiti ga svom seljačkom pozivu. To je moguće samo onda, gospodo, ako na osnovi reforme poljoprivrede pristupimo racionalizaciji proizvodnje raznih industrijskih biljaka, a preduslov je tome taj da se ta industrija urazumi i da plaća za te proizvode onu cenu koja omogućuje zaposlenje toga radništva koje priliva natrag na zemljište jer, gospodo, od toga mi nemamo ništa što smo proveli agrarnu reformu a danas onaj dobrovoljac i kolonista stoji pred Skupštinom u Beogradu pa traži putnu kartu i traži da ga čovek pomogne, a u ravnom Banatu i Bačkoj dao je pod zakup svoju zemlju.

Gospodo, mnoge od onih mera koje smo mi sada u socijalnoj politici uveli, bili smo obavezni da uvedemo iz razloga međunarodnih obaveza koje smo u tome pogledu primili. Ja u tome pogledu želim da upozorim g. Ministra socijalne politike samo na jedno. Mi moramo i tu da imamo izvesnih obzira, jer, na primer, novo osiguranje za starost, za iznemoglost i tako dalje teško tereti onog našeg malog zanatliju na selu i u malim gradovima koji sam sebi nije u stanju da plaća onoliko i da ostavlja na stranu onoliko koliko mu treba po zakonskim propisima za njegovog kalfu, za njegovog šegrta itd. To je jedno preopterećenje koje neće da postigne svoju svrhu a stvaraće samo nove teškoće i nova nezadovoljstva.

Ja sa ovoga mesta moram da ukažem i na potrebu obezbeđivanja zanatlije, osiguranja zanatlije, ja moram sa ovoga mesta da ukažem na potrebu osiguranja malog trgovca, i to penzionog osiguranja a za postizavanje tih svrha da nadoknadimo suviše veliki prinos, ja tražim da se, ma da nisam načelno pristalica etatiziranja, moram pod ovako teškim socijalnim prilikama da ukažem na važnost etatiziranja osiguravajućih društava koja mnogo miliona iz ove zemlje iznose. Samo jednim opštim obavezanim osiguranjem u državnim rukama ili u zadrugarsko-društvenim rukama može preko onog ogromnog broja osiguranika da se postigne minimum doprinosa za to osiguranje, koliko životno toliko i penziono a toliko i osiguranje stoke, žetve i imovine seljaka. To je bilo u Carskoj Rusiji, to je u Bavarskoj, to je u Italiji i tamo daje odlične rezultate i stotine miliona ostaju kao čista dobit.

Sada, gospodo, ja bih u nekoliko reči izišao sa jednom skromnom primedbom i sa jednim apelom za reformu Zakona za osiguranje radnika i to u dva pravca: sama štednja u personalu i u materijalnim izdancima. Lekar svake državne ustanove mora da bude činovnik te ustanove bez privatne prakse, inače nije nepristrasan prema onom bolesniku koga ima da leči. Drugo, ne dosadašnji sistem da se radnik vodi pod naslovom svog poslodavca, nego pod kartotekom pod brojem, sa knjižicom sa markicama, tako da ta administracija bude svedena na jedan minimum i da ne nastaju oni zastoji i ona dugovanja sa strane poslodavaca koja posle ne mogu da se uteruju i koja stvaraju jedan deficit koji posle mora biti pokriven osiguravajućim stavova da se nadoknadi.

Imajući poverenje prema ozbiljnosti, opširnosti i opravdanosti namera, prema aktuelnosti u naprednom duhu namera g. Ministra socijalne politike, ja izjavljujem da ću glasati za ovaj budžet. (Odobranje i pljeskanje u centru i na desnici).

Potpredsednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Aleksandar Lazarević.

Александар Лазаревић: Господо народни посланици, буџет Министарства социјалне политике, што се тиче цифарског дела и сувише је мали с обзиром на важност овога ресора. Када се има у виду у каквом се стању налазе болнице у нашој земљи, онда овај кредит који је предвиђен и сувише је мали. Господо, ја сам имао прилике да у београдској болници у једном одељењу видим да болесници сами перу свој веш и да га суше по собама где спавају. (Један глас: Ти се буним против великог пореза!). Ја се буним против великог пореза, али оно што се наплаћује нека се правилно и поштено распореди.

Господо народни посланици, не само да стање по болницама није како би требало да буде, него су и хигијенски услови у нашој земљи, о којима би требало више повести рачуна, посве рђави.

Што се тиче социјалног старања код овог ресора Министарства социјалне политике и народног здравља, може се рећи да се нимало не води рачуна. О инвалидима, селачкој сиротињи, о радном народу села и вароши, апсолутно се не води рачуна.

Главно старање Министра социјалне политике јесте чисто партизанско. Ми смо данас имали прилике да чујемо да се највише говорило о Југорасу. У Југорас улазе људи, који су у бедном стању, улазе људи чије се бедно стање и чија се невоља искоришћује. (Глас са деснице: Ко искоришћује?) Искоришћује режим и партија Југословенска радикална заједница, јер ниједан радник који није запослен не може наћи запослења и ухљебија ни код једног јавног предузећа, ако се претходно не упише у партиску организацију ЈРЗ. (Милан Лазаревић: То су приче!)

О здравственим задругама по селима уопште се не води рачуна. Мало пре мој посланички друг г. Војислав Лазих напоменуо је како је у срезу орашачком организована једна јака здравствена задруга и како је та задруга по својој формацији имала услове за живот, али та задруга није могла да ступи у живот због тога што се њој испречно један човек, чији су интереси били погођени. Тај човек, то је г. Мита Јовановић, апотекар из Аранђеловца, који, када би та Здравствена задруга ступила у дејство, морао због тога да се сели из Аранђеловца. (Милан Лазаревић: Што читаш, што не говориш? То је забрањено по Пословнику!) Ја немам што да читам, видиш, јадан не био, да немам пред собом ништа написано.

Ја сам, господо народни посланици, и прошле буџетске дебате говорио о апотекама како би тај апотекарски монопол требало укинути и дозволити слободну продају лекова. Сиротиња нема могућности да се лечи због скувих лекова, па би сиротом народу ту требало помоћи.

А о специјалитетима апсолутно сиротиња не може да мисли, јер су то лекови до којих сиротиња не долази.

О лекарима требало би повести рачуна, јер је установљено да се за лекаре по селима шаљу већином млађи људи, који немају довољно стручне спреме и искуства. Ја верујем, да млађи људи могу бити запослени само што би ти млађи лекари требало претходно да прођу кроз болнице да стекну извесну праксу па да се онда као стручни лекари

шаљу у села за лекарску службу, а и крајње је време да се престане са експериментима над сиротим сељацима.

Господо народни посланици, и овај буџет овакав какав је предвиђен, био би довољан кад би се употребио на сврхе за које је намењен. Али с обзиром да на челу овога Министарства стоји један човек, који више води рачуна о партији него о пословима свога ресора... (Милан Лазаревић: То није истина, то не смеш да кажеш!) Ја ћу на уподицу мога презимењака Лазаревића навести само један пример, и то доста драстичан пример, којим ће се лако моћи да покаже да је Министар социјалне политике партизан и да већи део буџета Министарства социјалне политике и народног здравља употребљава на партијске сврхе. У моме срезу већ две и више година постоји један човек, који је чиновник Министарства социјалне политике и народног здравља, и прима 4.000 динара месечно на каси Министарства социјалне политике и народног здравља, иако тај човек не ради ништа ни за државу ни за државне интересе, већ ради само за партију ЈРЗ. И у чему се састоји тај рад? Тај рад овога чиновника Министарства социјалне политике и народног здравља састоји се у томе да он искоришћава беду и невољу сељака у моме крају. Ако неко од сељака има да издржава ма какву казну код среског начелства, да би га ослободио те казне и од евентуалног плаћања глобе, он сељака позове у партијску канцеларију, да се прво упише у партију ЈРЗ., и ако на то пристане онда не мора да плаћа глобу, не мора да издржава казну затвора и ништа што би по закону иначе морао да чини. Овај исти чиновник Министарства социјалне политике има неки новчани фонд који му је дао г. Министар социјалне политике Драгиша Цветковић. Из тога фонда он налази бандите, налази поједине мангупе који би за његов рачун чинили разне криминалне радње. Ја ћу да наведем као пример шта је тај човек припремао кад је наш владика Доситеј долазио прошле године у Тополу на један црквени сабор. Он је том приликом послао писма у неколико општина Среза опленачког, у којима је наручивао, да његови поверљиви партијски пријатељи сваки нађе по десетак разних типова који ће приликом доласка владике Доситеја да изврше напад на скуп. У томе писму казао је свакоме поверенику да се постара да за идући четвртак, то је био дан црквеног збора, прикупи људе и пошаље, наоружане револверима, ножевима и батинама, који ће у даном моменту извршити напад на народ који је дошао да слуша владика Доситеја, па и на самог владика. Обећао је свакоме по 300 динара награде, која ће се исплатити када буду дошли у Тополу.

Он је тако припремао и за друге зборове. Али иако је обећавао те суме, није могао да нађе у срезу опленачком тако покварене људе, који ће за његов рачун да проливају крв.

Овај човек шири јавни неморал у томе крају. Он корумпира све што се да корумпирати. Корумпира са новцем, са разним обећањима, са постављењима и разним другим синекурама. Он захтева од чиновника у моме крају, да врше разна безаконја. (Повици и са левице и деснице: Ко је тај човек?). То је Станимир Марковић, чиновник Министарства социјалне политике, који прима на каси Министарства социјалне политике сваког месеца по 4.000 динара, али га нико није у Министарству

ни видео и не зна да тамо ради. Он седи стално у Тополи, отворио је адвокатско-политичку канцеларију, и као државни чиновник пише људима жалбе, тужбе, хапси људе и спроводи политику ЈРЗ. са државним парама и злоупотребом државне власти.

И тај човек који је чиновник Министарства социјалне политике и народног здравља, мислим да ради све по наређењу свога Министра г. Драгише Цветковића, и ја сам, господо народни посланици, највише изашао на ову говорницу да изнесем и да обелоданам ова дела која врши овај човек са својим Министром Драгишом Цветковићем. Ја не бих имао потребе да са друге стране критикујем овај буџет. Овако какав је предвиђен он је с обзиром на број лица којима треба помоћи сувише мали и кад би се употребио на ово на шта треба да се употреби. Али кад се зна и кад сваки дан гледамо Станимира Марковића, како и на који начин троши велике суме државног новца, не можемо допустити, а да не подигнемо протест противу овога што овај човек ради. Овај човек је у неку руку мали Министар. Он поставља и премешта чиновнике. Он наговори чиновнике да раде оно што не би иначе смели да раде по закону. (Др. Часлав Никитовић: Погоди и ти праву линију па ћеш и ти то моћи да радиш). То, друже Чаславе, непоштенном човеку није тешко погодити, али ја то не могу. Ни приватан живот овога човека није бољи. Неморал у јавном, неморал у приватном животу. Он је отерао своју жену па је на њено место довео једну учитељицу.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine govornice, ostavite Vi čoveka koji je napustio svoju ženu. Vaše vreme da završite bilo je pre 10 minuta.

Александар Лазаревић (наставља): Он је као срески начелник био претставник Краљевске владе у томе срезу. Због тога он не би могао да ради ово што ради. То није приватан човек, то је човек који је раније претстављао Краљевску владу а данас истина претставља само Министра социјалне политике г. Драгишу Цветковића. Он због тога не сме да води један скроз неморалан живот. Он не само да оперише са државним новцем онако како не би требало и како не би смео, већ он оперише и са својом женом онако како није дозвољено по моралу и закону.

Господо народни посланици, поред овога што сам изнео за Станимира Марковића има још и других недела. Ја сам пре извесног времена упутио једну интерпелацију на Господина Министра социјалне политике и народног здравља о недозвољеном, нехуманом и, ако хоћете, и неморалном раду управника болнице у Тополи. У тој интерпелацији ја сам изложио како се он понашао једном приликом кад је позван да се скине са аутобуса и да не путује, јер је један сељак, рањен од свога брата смртно, умро. Тај сељак био је донет у Тополску болницу у којој лекара није било. Лекар је, као што рекох, био пошао за Београд. Ту је било много света и ја сам био у аутобусу (Гласови на десници: Па шта говориш о томе кад је лекар сишао са аутобуса?) Јесте сишао, али не одмах. Тек када је био одмакао на неколико километара далеко од Тополе и када су га сви присутни путници натерали да сиђе из аутобуса, тек се тада вратио у Тополу. Овако не би

смео да врши своју дужност један лекар. Тај лекар не прима никога у болницу, докле га болничари не пошаљу у његову амбуланту ради прегледа и наплате визите. Није хтео да прегледа ни онога рањеног сељака све докле га путници нису натерали. Путници су га избацили у селу Белосавцима напоље и он је морао да узме друга кола па да се врати натраг, те се тако, тек после 3—4 сата вратио у Тополу и прегледао рањеног сељака, али је већ било доцкан, јер је исти због великог излива крви сутра дан умро у Крагујевачкој болници.

Ово нису обичне и ситне ствари, ово су веома важне ствари, које се дешавају у моме срезу, а ја верујем да се све ово под данашњим режимом дешава и по другим крајевима земље. Господин Министар социјалне политике овоме злу треба да стане на пут. Ја сам приватно обавештен од Господина Министра социјалне политике да је он испитао све наводе у мојој интерпелацији и да је нашао да су наводи апсолутно тачни. (Један глас на десници: Ко је то констатовао?) Министар ми је рекао мало пре да су моји наводи тачни и да је он наредио да се овај лекар стави под суд. У колико ће то бити тачно је не знам, али ја не верујем да ће се томе лекару ма шта десити, јер је и тај лекар члан Јерезе и када се зна да су Станимиру Мирковићу такви људи потребни, онда сам уверен да овакве људе неће ни глава заболети.

Па када се, господо, зна све ово, онда и поред моје најбоље воље да гласам за овај буџет, не могу да гласам за њега, јер знам да се у овоме ресору ради само партизански и никако другојаче. (Одобравање на левици).

Potpretседnik Franjo Markić: Има рећ народни посланик г. др. Andrej Veble.

Dr. Andrej Veble: Gospodo narodni poslanici, ја сам намеравао опширно да говорим о станју наше социјалне политике и наших здравствених ustanova у нашој земљи, али због краткоће времена и због атмосфере, која влада у овоме visokom Domu, одлучио сам се да се оградим на једно, по мом мишljenju, најважније питање, које интересује целу земљу, а то је на питање наших invalida.

Gospodo narodni poslanici, meni је mило што данашња Kraljevska vlada у redovma наших ratnih žrtava uživa častan naziv: „Vlada invalidskih prijatelja”.

Tu је pre svega наш Ministar pretседnik г. др. Milan Stojadinović који је 1924 годне из сопствене побуде као Ministar finansija дао кредит од 100 милиона dinara за hitnu pomoć и dodatke нашим ratnim invalidima.

Tu је г. Milan Simonović, Ministar и senator из Kruševca, bivше prestonice Kneza Lazara, који је 1925 godine дао један zaista dobar invalidski zakon.

Tu је г. Anton Korošec, који се је као Ministar и Pretседnik Ministarskog saveta 1928 godine postarao, да се dostojно прослави jubilej desetogodišnjice oslobodnja и uјedinjenja S. H. S. и да се prvog decembra 1928 годне нашим ratnim žrtvama isplati преко 120 милиона dinara заostале invalidnine.

Tu је г. др. Mehmed Spaho, који је svoјom Uredbom о povlašćenju vožnji ratnih invalida istima mnogo dobra učinio и за koga чујем да је gotov да prilikom donošenja novog invalidskog zakona još više učini за sve naše ratne žrtve.

No, gospodo narodni poslanici, u тој današnjoj „Vladi invalidskih prijatelja” је pre svega и г. Drašiga Cvetković, који је već дао једну добру invalidsku uredbu и koga наше ratne žrtve као pre 130 година за vreme Prvog Ustanka, Kneza Iva od Semberije држе за skutove, nazivajući га ocem и majkom и mole га, да ih, као Knez Ivo srpsko roblje од Turaka, он, Dragiša, oslobodi од okova и ropstva protiv invalidskog zakona из 1929 godine.

Ја сам, gospodo narodni poslanici, duboko ubeđen да će današnja „vlada invalidskih prijatelja” преко svog invalidskog Ministra već кроз који дан нашим ratnim žrtvama doneti то oslobodenje. Donošenjem novog invalidskog zakona biće radostan дан за целу zemlju и то u podјednakoј meri и за Srbe и за Hrvate и за Slovence и за sve naše nacionalne manjine. Мене samo duboko боли, što је за više nego polovinu наших ratnika njihovo invalidsko питање već rešila и likvidirala — majka smrt!

Gospodo narodni poslanici, кроз pet svezaka središnjeg Odbora Udruženja ratnih invalida mi smo dovoljno obavšteni о našem invalidskom pitanju и ја verујем да нећу pogrešiti ако kažem да cela zemlja на svoјој duši носи један велики greh nepravde и nezahvalnosti prema onima, који су ipak bili njeni glavni nemari.

Ја сам се, gospodo narodni poslanici, javio за reć naročito због једног од најважнијег problema, budućег invalidskog zakona. То је питање преводенја наших ratnih invalida на novi zakon. Не знам како је то питање rešila državna komisija за invalidski zakon, али се nadam да смо svi из većине и manjine složni у tome да наше zakonodavne, sudske и upravne vlasti imaju да učine makar krajnje napore, како bi svaka jugoslovenska ratna žrtva, bar до 1 decembra 1938 г. тј. на дан jubileja prve dvadesetogodišnjice наше државе došla једанput и konačno до rešenja и ефективnog uživanja svojih invalidskih prava.

Gospodo, ако то не budemo učinili и postigli, ми nećemo imati moralnog prava, да u radosti и zadovoljstvu прославимо тај наш značajan jubilej.

Još су две ствари, које су isto tako invalidske али од општег narodnog značaja и које apsolutно moraju да nadу svoje pravilno rešenje у novom invalidskom zakonu. То је питање т.зв. mirnodobskih invalida, а drugo је potpuno izjednačenje svih jugoslovenskih ratnih žrtava.

Из pete knjižice у којој је objavljen projekat Središnjeg odbora Udruženja ratnih invalida и који је poslužio као база за rad državne invalidske komisije, doznajemo да u budуći invalidski zakon nisu ušli т.зв. mirnodobski voјni invalidi и да u njega nisu ušli због toga što се је, navodno, за njih pobrinuo Zakon о ustrojstvu voјске и mornarice. Gospodo narodni poslanici, kad već brišemo trag onim nesrećnim zakonima u 1929 г. који су се donosili bez volje и znanja naroda, ја mislim да је pravo да се ponova vratimo на наше predratne srpske и crnogorske, pa и posleratne jugoslovenske invalidske zakone, који су obuhvatili и mirnodobске invalide. Današnji наш Zakon о ustrojstvu voјске и mornarice niti је dovoljan niti povoljan за те mirnodobске voјнике, који pogину или budu osakaćeni u savesnom vršenju svoje voјне dužnosti. Oвај Zakon poznaje samo 100% mirnodobске invalide и one за преко 100% које он upućuje на tuđu negu и pomoć. Onim poslednjima daje по 500 din. mesečno а onim 100% svega 250 dinara, dok novi invalidski zakon преко 100% ratnim inva-

lidima daje 1800 dinara mesečno, a 100% najmanje 600 dinara. No, Zakon o ustrojstvu vojske uopšte ne poznaje mirnodobske invalide sa 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80 i 90% invalidnosti, i ako ih je vojska zbog osakaćenosti ili bolesti izbacila iz kadra i službe. Invalidski zakon, međutim, svima takvim ratnim invalidima daje ne samo dosta pristojnu invalidninu, nego im daje ono što je možda još važnije: besplatno lečenje, proteze, stručnu obuku, prvenstvo u službi i radu, povlašćenu vožnju, razne značajne povlastice, naročite pomoći kod osnivanja ili jačanja samostalnog privrednog položaja. Gospodo narodni poslanici, pre svega tih mirnodobskih vojnih invalida jedva ima oko 250. I zbilja nemamo razloga da te mladiće vojnike lišimo blagodeti novog invalidskog zakona i da u tom pogledu budemo manje pravični i manje socijalni i manje humani, nego što su bili naši stari invalidski zakonodavci, koji su bili i toliko dalekovidni, da su znali, da čak u miru nema dobre vojske bez dobrog invalidskog zakona. Stoga molim g. g. Ministra socijalne politike i Ministra vojske i mornarice da u novi invalidski zakon apsolutno unesu potrebne odredbe i o mirnodobskim vojnim invalidima.

Novi invalidski zakon ima jednu vrlinu, koju je imao već i invalidski zakon iz 1925 god., a ta je vrlina u tome što bar redovnim invalidima i porodicama poginulih ratnika, bez obzira na to da li su bili u srpskoj ili u crnogorskoj vojsci, daje ista prava. No i najnoviji naert invalidskog zakona ima jednu manu, koju je imao i zakon iz 1925 god. tj. još uvek pravi neku razliku između ratnika, koji su bili Srbi, janci ili prečanski oficiri ili državni činovnici. Obavešten sam da je i sam Središnji odbor Udruženja ratnih invalida zamolio g. Ministra socijalne politike, da u novom invalidskom zakonu posle 20 godina izjednači i prečanske i srbijanske oficirske ratne žrtve. Pre svega tih bivših austro-ugarskih aktivnih oficira ili njihovih porodica ima jedva desetina, dve, jer svesnog Slovenca ili Hrvata nije uzimala Austro-ugarska u svoje aktivne oficire. Veći je broj rezervnih oficira Slovenaca, Hrvata i Srba — prečana, koji su se borili u redovima austro-ugarske vojske. Retko ćete naći među njima čoveka koji nije bio ispravan i dobar prema svojim vojnicima i okupiranom stanovništvu.

Gospodo narodni poslanici, posle dvadeset godina došlo je vreme, da jedan drugome kažemo čistu istinu, koju zbog raznih legendi o Svetskom ratu, do sada nismo smeli otvoreno, iskreno i bratski kazati. Našoj široj javnosti još nije poznato, ali ipak je istoriska istina, da su se na frontu na Soči i Pijavi u prvom redu borile jugoslovenske regimente. Sa tog fronta imamo i relativno najviše ratnih invalida i poginulih. Zašto? Kad je u maju 1915 godine Italija najavila rat Austro-ugarskoj, jugoslovenske regimente austro-ugarske vojske su većim delom povučene sa raznih frontova i prebačene na italijanski front, gde su odbile 13 italijanskih ofanziva. Otkuda toliko junaštvo i otpor? Iz prostog instinkta i ubeđenja, da brane svoju rodnu grud. Bez tih jugoslovenskih vojnika, koji su ginuli na Soči, mi ne bismo imali šta od Slovenaca i velikog dela Hrvata da ujedninimo. Stoga su i ti vojnici zaslužni za ovu zemlju i trebalo bi ih u svakom pogledu izjednačiti sa ostalim ratnim žrtvama. Središnji odbor U. R. I. u svome obrazloženju ovog predloga navodi još jedan razlog, koji je tačan. On, naime, kaže, da bi ovo izjednačenje u znatnoj meri pomoglo sredivanju političkih prilika u prečanskim krajevima.

Pošto imam poverenja u rad gospodina Ministra socijalne politike i Kraljevske vlade, ma da sam nameravao još više da govorim o socijalnoj politici, to zbog kratkoce vremena skraćujem svoja izlaganja i izjavljujem da ću glasati za predloženi budžet Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja. (Odobranje i pljeskanje u centru i na desnici).

Potpredsednik Radisav Vučetić: Reč ima narodni poslanik g. Pavao Matica.

Pavao Matica: Gospodo narodni poslanici, budući da je premorena Kraljevska vlada kao i Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja, a budući da su i sva gospoda narodni poslanici premoreni, to ja radi toga neću držati onaj govor koji sam mislio držati i molim gospodina Potpredsednika Narodne skupštine da prekine današnju sednicu.

Potpredsednik Radisav Vučetić: Ima reč narodni poslanik g. Milenko Glišić.

Миленко Глишић: Господо посланици, како сте заморени, ја вас ипак молим да ме саслушате. Овај ресор социјалне политике један је од најважнијих ресора, и о њему би се овде могло да говори не један или два дана него би се могло да говори по три и по четири дана. По моме мишљењу, господо, Министарство социјалне политике треба да претставља мајку, јер оно има да води бригу и о најмањима и о највећима. Међутим, господо, по много чему могло би се рећи да оно преставља мађију а не мајку. Бар по ономе како се оно показало према моме крају. Мој крај је један од оних крајева, према којима је ово Министарство маћеха. Господин Министар социјалне политике обећао ми је био да ће за онај гладни народ из мога среза дати четири вагона кукуруза, али ми није дао ни четири киле. Мој је крај већином воћарски и он нема ништа друго него само шљива и јабука. И како ове године воће није добро родило, ја сам умолио господина Министра да моме крају да та четири вагона кукуруза и он је то био и обећао, али, као што рекох, он се према моме срезу није показао као мајка него као мађија, јер нам није дао баш ништа. Ја мислим да господин Министар при подели кукуруза и других помоћи које указује из свога буџета, треба да води рачуна о томе где постоје истинске потребе за указивање помоћи па, према томе, и да је дели, а не да често пута даје и где не треба, а да онима, којима је помоћ најнужнија, не да ништа.

Хоћу сада да поставим господину Министру неколико питања.

Ми, господо, видимо како у нашој земљи пати и како страда не само наш земљорадник него и занатлија и трговац. Ми се морамо питати: откуд то? Откуда то, кад је наша земља богата, кад је пуна свачега? Само зато што има мало љубави за сељака и мало разумевања за његове потребе. Ми, господо, овде непрестано о томе говоримо, овде је много проливано суза, много се је плакало али од тога никакве асне. Оно, има овде за некога асне, али то би требало да буде за некога мање но што је у ствари! Ми, господо, видимо да наш свет, и сељачки и варошки, поред многих других терета које подноси, притискују и пљачкају некакав „Тата“ и некакав „Бата.“ Тај „Бата“ је утулио радње великом броју нашег пословног света, тако да не може зарадити ни хлеба да исхрани себе и своју породицу.

Он је у својим фабрикама од радника и од живих људских снага направио машине тако да и они пролазе као и оне циви по фабрикама, као да нису људи од крви и меса са потребама живота него машине које он окреће како хоће.

Тако ради „Бата.“ А тако исто ради и „Тата“, који и не треба да се зове „Тата“ него треба да се зове очух, јер је он својим радом прави очух, а не тата. Он нас, који живимо у овој нашој кући и који смо се за њу борили и не признаје. Он је као и „Бата“ затворио у своје магацине један велики број службеника и експлоатише их на разне начине до последње капи њихове снаге и живота тако да ће ускоро те његове радње постати праве болнице пуне болесника од туберкулозе. (Одобравање на левици и повици: Тако је!) Ја бих молио г. Министра социјалне политике да не заборави на ово, да метне руку на срце и да буде толико великодушан да се баци свом снагом свога ауторитета на те две велике аждаје, које својим радом мисле да прогутају наш привредни живаљ, да им стане за врат да не би једнога дана било доста, јер ако угушимо те наше темеље, тај наш привреднички сеоски и раднички савез, шта ће нам онда и ова земља. Ми се морамо старати за напредак наше нације и нашег подмлатка из привредничког реда а не да нас даве неки странци који су дошли из белог света. И ми као велики француски државник Блум морамо са њим заједно да кажемо: нека други имају и милионе и 10.000 кила вина, и хиљаде кила меса и хлеба, али сваки наш грађанин мора имати бар пола килограма хлеба, пола килограма меса и пола килограма воћа за дневни оброк. Тако као тај велики државник француски морамо и ми радити а не да допустимо да нас ови бедници срећу по улицама и да нам траже по два три динара за хлеб, јер ова наша земља је благословена и у њој мора да има хлеба и меса за све грађане ове земље.

У ресор г. Министра социјалне политике спадају и болнице, о којима су предговорници већ довољно говорили. Сви ми имамо у нашим крајевима болнице и могли смо се осведочити да у нашим болницама нема ни довољно лекова, ни довољно кревета, већ да се ти наши сироти мученици превијају и спавају на хладном бетону и на патосима. Ја бих молио г. Министра да обрати пажњу на питање болница да бар ти људи, који се муче и по селима и по варошима и по разним фабрикама, кад се бар разболе и дођу у болницу, да им се бар осигура скровиште и постеља и мало хране како се не би брукали и наш народ и наша држава. На све стране се троше државне и народне паре, па бар за ово треба Министарство социјалне политике да нађе потребних сретстава да се болесницима помогне.

Молим вас, господо, хоћу да кажем ово: да ми можемо овде говорити шта хоћемо и како хоћемо, али у нас гледа 14 милиона душа шта ћемо ми овде учинити и урадити и зато ја сада и говорим, јер је то моја дужност.

Господо, на многе ствари бацају се стотине хиљада па и милиони, а не решавају се многа важна питања која треба да решимо.

Сви сте ви, господо, говорили да нема довољно лекара, да нема бабица, да нема послужитељи и болничарки. Моје би мишљење било да у сваком среском месту треба да имао по једну болницу, а ми немамо тако рећи ни 60% болница у земљи.

Ја сам казао за господина Министра да је он врло добар, вредан и борбен човек, само он не би требало да буде неком мајка, а неком маћеха.

Ја хоћу да замолим господина Министра да пошто нема у нашој земљи ни 60% болница, да се што више болница подигне. Ето, ми имамо уреде и они имају велике зграде, а ја бих пре био за то, да се уреди укину и у Београду и у Нишу и у Загребу и у свима местима, па да опет то расподелимо по појединим местима и да подигнемо болнице, где може свет да дође и да нађе услова за лечење. Ми се старамо о коњу, о говечету, а не старамо се, што је најважније, о животу човека.

Господо народни посланици, ниједан крај није тако запуштен као мој крај. То је брдски крај који нема путева ни железница, па бар да, када свега тога нема, бар да има болнице. Међутим, он те болнице нема и он не може да добије потребну негу коју би добио од лекара и болничара. Болнице су важне нарочито за наше сељанке које често морају да траже помоћи у болницама. Мој крај је 60 км. удаљен од железнице. Ја немам путева, немам железница, и људи морају болеснике, када иду код лекара да преносе на коњу. И ја имам само једног лекара а и тај лекар, када прегледа човека, прво му узме паре па му онда узима и живот.

Ономад се десио овакав случај код мене у близини. Дошао је човек у галопу на коњу код лекара и казао: господине докторе, мени је отац на самрти, не знам да ли је код њега слепо црево или што друго, ево коња и ако је потребно узеху још једнога, молим те да одмах одеш и прегледаш мога оца. Он је казао: хоћу, али да ми даш четрдесет банки. Кад су грађани привикали лекару: мораш отићи, ми ћемо дати, лекар се најзад решио да оде. Док је он дошао било је 4 сата и човек је већ био мртав. Тај човек учествовао је у прошлим ратовима, имао је шест рана, и дао је своју крв и свој живот за ову земљу. Он је издахнуо зато, што доктор није хтео да дође благовремено, и докле му се није дало 400 динара. Ја бих молио господина Министра, да уведе једну новину, да се у сваком среском месту, код среског начелника, уведе жалбена књига, па да онај несрећник, кад дође у срез, да тражи лекарску помоћ, има права забележити кад је долазио и шта је тражио и желео. (Добацивање и приговори са деснице). Господо, нећете ме отерати одавде са говорнице, говорићу три сата, зато што видим, да поједини људи не схватају озбиљно ове ствари, које се баш њих и тичу.

Ја мислим, господине Министре, да би ово било добро и умесно. Кад то може да постоји на нашим железницама, мислим да би требало да постоји и једна таква жалбена књига и у свима среским местима, те да онај свет забележи кад је долазио да тражи лекара. Господине Министре, ако би ово примили оставили би лепу успомену. (Димитрије Мирковић: Постоји болнички аутомобил!) То је као кад је Фрања Јосиф, кад су у Далмацији умирали од глади, казао да једу кифле. (Жагор на десници).

Potpredsednik Radisav Vučetić: Molim vas, gospodo, da u miru saslušate gospodina govornika da bi mogao završiti svoj govor.

Миленко Глишић (наставља): Господин Министар треба да буде свима мајка, а не једнима мајка а другима маћеха.

Хтео сам да замолим господина Министра још за једну ствар.

Ја бих замолио г. Министра да прими на знање ово што ћу сада да изложим. Ми имамо много благодати у нашој земљи. Поред осталог, наша земља је богата минералним водама. Ми би ове воде могли да искористимо извозећи их у иностранство по доброј цени. У другом благу, у рудама и у шуми може се штетети, али се са водом не мора штетети. Ако г. Министар буде сматрао за сходно може ме једнога дана позвати да му покажем један рачун, по коме се могу добити милиони и милиони без икаквих тешкоћа. Ја бих молио г. Министра социјалне политике да заједно са Министром саобраћаја учини само једну малу корекцију у лучкој тарифи да се створе могућности за извоз великих количина минералне воде.

Сада ћу вас упозорити, г. Министре, на још једну добру ствар. Ми у земљи имамо још многе ствари које за нас немају велике вредности али које се на страни многе цене. Ми имамо липов цвет, имамо петелку од јабуке, петелку од трешње итд. Све се то може извозити у иностранство и за то добити веће паре него за сам извоз говеда.

Ја нисам против тога да се свету помогне, али сам против тога да се та помоћ даје без смисла и рачуна. Ја сам за то да се неком место 10 килограма кукуруза да и 30 кг. за надицу на нека доноси воду, нека копа пут, нека бере биљке и нека се учи да буде домаћин. (Александар Дачић: Може да буде толеранције, али ово је и сувише!)... Господине Дачићу, ти си највећа болест у овој Скупштини, ти си туберкула у овој Скупштини. (Буран смех и веселост).

Potpretsednik Radisav Vučetić: Gospodine Dačiću, ја Вас и по четврти пут опоминјем на ред.

Миленко Глишић (наставља): Господо, ја свакога поштујем и ценим, част и чест свакоме, али се на муци познају јунаци, а и у кући се познају челади и зна се ко ће се на коју страну окренути. Опрости Боже свакоме ко не зна шта ради.

Господо, извините, молим вас, што сам вас мало заморио, али сам мислио да и ви исто тако мислите као што ја мислим, јер и вама је ова Кућа потребна и ви сте јој такође дужни као и ја. И на вас гледају ваши бирачи као и на мене. (Александар Дачић: На тебе више не гледају!) Ја сам био посланик онда када ти ниси био ни у пепелу посланик. Ја сам био јачи од три активна Министра. Ако ти будеш у твоме крају, ја ћу се убити.

Potpretsednik Radisav Vučetić: Gospodina Dačića molim da ne upada u reč, a gospodina govornika da ne polemíše sa poslanicima.

Миленко Глишић (наставља): Господине Министре, ја знам да је Вам тешко све ово претрпети, али Вас молим да будете тако љубазни и да ме саслушате. Ови што вас увек хвале, они вама кажу: терај воз највећом брзином не би ли се скрхао. Ја ћу једнога дана бити слободан да те посетим, ако ме позовеш, и то око 8 сати, кад се пије млеко, а не, после ручка и вечере, кад се пије вино..... (Повици са деснице: А што је са Бехменом?) Да вам кажем и то кад сте тако радознали. Бехмену сам ја некада био локомотива и вукао га, а то добро знају Рајковић и Сава Микић

кад сам ја 1300 људи одвукао у Вишеград и дао му 2.700 куглица више него што је имао. Али ја му сада не тражим ништа.

Potpretsednik Radisav Vučetić: Gospodine govorniče, ја Вас molim da završite, јер је ваје време isteklo.

Миленко Глишић (наставља): Господо, ја вам захваљујем и верујем озбиљним људима да су ме у души саслушали искрено, а онај, који је неозбиљан, нека тера како тера, широко му поље па како се буде возио. Ја сматрам за дужност, — а камо среће да ми сви тако сматрамо, — да треба колико је могуће да допринесемо општој ствари. Тиме би били корисни и г. Министру.

Господине Министре и остала господо колеге, хвала вам што сте ме саслушали и молим вас да ово, што сам излагао, узмемо озбиљније. Ја ћу бити слободан, господине Министре, да дођем код Вас и да Вам ове ствари изложим. (Одобравање).

Potpretsednik Radisav Vučetić: Reč ima narodni poslanik g. Uroš Nedeljković. (Glasovi: Nije prisutan). Pošto g. Nedeljković nije prisutan, smatra se da je odustao od reči. Reč ima narodni poslanik g. Rudolf Plesković. (Glasovi: Nije prisutan.) Pošto g. Plesković nije prisutan, smatra se da je odustao od reči. Reč ima narodni poslanik g. Stevan Simić.

Стеван Симић: Господо народни посланици, експозе који нам је дао господин Министар за Социјалну политику и народно здравље претставља верно и изразито огледало једне солидне и систематске социјално-здравствене политике која се мудро и са пуно енергије и воље спроводи. Ту су изнета сва питања као и сви проблеми који су предмет проучавања надлежних фактора овога Министарства.

Овде ћу се задржати на једној немани, која претставља једно велико зло, а то је маларија у нашим јужним крајевима. Управо, то је један крупни проблем садашњице коме треба посветити највећу бригу и старање. Њено разорно дејство је у толико веће, страшније и убитачније, што долази лети, када је народ највише окупиран пољским радовима и када се најслабије храни, јер је летњи оброк бели лук и киселина.

Познато је да је кинин једино пробитачно сретство за лечење ове болести. Али ова медицина је прескупа за широке слојеве народа, док хигијенски завод у Скопљу не располаже довољним кредитима за тај циљ. Ја сам и у начелној дебати апеловао на господина Министра за Социјалну политику и народно здравље како би издејствовао више сретстава за набавку кинина.

Наши суседи Грци и Бугари спровели су монополизацију кинина, што се је у пракси показало као корисна мера, те би било препоручљиво да се оваква монополизација спроведе и код нас.

Али борбу противу маларије треба проширити тако, да се за ту сврху ангажује Министарство пољопривреде. Познато је, да су мочвари и баруштине најбољи расадници маларије. Из тих разлога намеће се питање регулације потока, речица и река, а тако исто и исушење великих комплекса земљишта у Скопском, Битољском, Струмичком и Струшком пољу. На тај начин добиће се стране површине за обраду, чиме ће се омогућити бољи привредно-економски просперитет нашега

народа на Југу, а с тим у вези, је и исхрана, тј. са повећањем простора зиратног земљишта даће се могућност и бољој исхрани.

Господин Министар за Социјалну политику и народно здравље нарочито је истакао и подвукао његово старање које је упућено на то, да се омогући широким слојевима народа набавка лекова по јефтиној цени. Овоме питању треба посветити што већу пажњу, јер су медикаменти неприступачни народу због великих цена. Овде се може поставити и питање да ли треба задржати и на даље систем концесија за апотекаре, или, пак, дозволити слободну конкуренцију. Ето, и ови се проблеми постављају свакоме родољубу и политичару, а ја се уздам да ће г. Министар Цветковић наћи начина да и овоме питању нађе такво решење, које ће бити од користи свима грађанима наше земље.

То би, по моме мишљењу, била и једина метода у борби противу многих надрилекара, врачара и травара.

Јужна Србија, односно Вардарска бановина, са пуно права очекује од господина Министра за Социјалну политику и народно здравље да овом крупном питању посвети своју пажњу.

Господин Министар Цветковић, својим неуморним и конструктивним радом, дао је до сада сјајне резултате у своме ресору, што је последница његових испитивања и проучавања на терену, те са тога разлога верујем да ће Вардарској бановини, коју добро познаје, посветити највећу пажњу.

Изјављујем да имам пуно поверење у Владу г. д-ра Милана Стојадиновића и г. Министра за Социјалну политику и народно здравље, те ћу гласати за предложени буџет. (Пљескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Radisav Vučetić: Reč ima narodni poslanik g. Sava Mikić.

Сава Микић: Господо народни посланици, ја не желим да говорим о санитарским приликама у Санцаку и моме изборном срезу, јер је свима и свакоме познато да су санитарске прилике у томе крају најгоре и да је народ у сваком погледу заостао у погледу здравствених ствари. Ових дана господин Министар Цветковић упутио је био на лице места свога начелника Санитетског одељења да се о овоме стању ствари увери, па је тај извештај најбоља слика тешких санитарских прилика у моме крају.

Надам се, да ће се, после овога, предузети све потребне мере да се санитарске прилике поправе, а то је да се у Бијелом пољу оспособи рад Бановинске болнице, да јој се доделе потребни кредити за издржавање и лечење потребног броја болесника као и то, да се упуте још два лекара и то у Здравствену станицу у Шаховићима и да се оснује Здравствена станица са једним лекаром у Мојковцу, где ових дана влада велика зараза и народ страда од епидемије.

Што се тиче социјалног старања у овоме ресору, не желим, такође, ни о томе да говорим, јер је свакоме познато да, доласком на чело овога ресора, господина Цветковића, социјалне прилике су у многоме поправљене, као што се то најбоље могло установити из самога експозеа господина Министра Цветковића. Овде желим нарочито да истакнем да је у Међународни биро рада први пут

после нашега народнога ослобођења и уједињења дошао један члан за социјално старање и то господин Цветковић, који је својим последњим бављењем у Женеви дигао углед о нашем социјалном старању и свима пословима ове врсте у нашој земљи.

Време је поодмакло, ви сте изгубили стрпљење и зато желим да своју кратку реч завршим. Али, остајући веран своме датом обећању, не могу да пропустим да, и овом приликом, не истакнем питање признавања ратних година ђацима-ратницима, о коме сам питању већ неколико пута са ове говорнице говорио. Радостан сам што могу са овога места да одам пуно признање господину Цветковићу као ратном другу, који се на синоћној седници Министарског савета заузимао, да се ово питање повољно реши и, како ми је речено, оно је повољно и решено и тако је правда задовољна.

Имам пуно поверење у данашњу Краљевску владу и ресорног Министра господина Цветковића, који је еминентан сарадник и заменик нашега уваженога вође, па изјављујем да ћу гласати за овај буџет! (Одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Radisav Vučetić: Ima reč narodni poslanik g. Milinko Milutinović.

Милинко Милутиновић: Господо народни посланици, када је пред нама буџет Министарства социјалне политике и народног здравља, можемо одмах да констатујемо да је по буџету за 1938/39 годину била предвиђена сума од 258,927.740.— динара, а за 1937/38 годину буџет је био предвиђен са 293,095.851.— динара, а када се упореде те две суме онда видимо да повећање износи 25,901.889.— динара.

Као што видите, господо народни посланици, буџет Министарства социјалне политике и народног здравља повећан је са једном огромном сумом. Г. Министар социјалне политике и народног здравља г. Цветковић у своме експозеу признао је, да је навала сељачког сталежа, сељачког радништва у градове, који траже запослење, па је казао и то како се на селу поправило стање и како већ свима потоцима тече мед и млеко. Али, кад је дошло до тле, да сељак оставља своју кућу и своју имовину, па силази у град и тражи запослење, то је већ предзнак да народу у селу није добро и да је код сељачког народа беда и немаштина. (Одобравање на левици.) Даље је казао господин Министар и то, како су се радничке наднице знатно поправиле. Међутим, колико ми можемо да оценимо, наднице су се поправиле за један или један и по динар, јер се наднице крећу од 23 до 25 динара.

И сада вас ја питам, господо народни посланици, да ли може један радник да живи са 24—25 динара дневно, односно када му се опсигује за Уред, за порезу са око 21—22 динара дневно а где је храна, стан, одело и обућа. Да ли са овом сумом може да живи, кад му треба да доручкује, кад му треба да руча, кад му треба да вечера, — још ако живи у граду треба да плати стан, да плати прање итд.? А он је сишао у град да ради не да се само нахрани и остане жив, него да заради неку пару и пошаље својој породици за издржавање. На пример, код мене радници раде на прузи око Чачка и надница се креће око 15—18 динара и, замислите, када му се све овде опсигује и кад плати стан и

храну, Уред, порезу, — колико је овом раднику остало онда од наднице његове, — а он целог дана преврће ону земљу и бори се са њоме.

Господо народни посланици, па радник не оде само у надницу да ради и да се храни, него иде да, поред хране, за њега заради још нешто да користи својој кући, пошаље фамилији за исхрану. Па и оно што заради не може да прими на овој прузи по 3—4 месеца. Ја тражим да се на овој прузи наднице повећају и да им се редовно плаћају.

Наднице и рада такорећи нема, а маса света тражи запослења.

Господо народни посланици, шта мислите ко је за све ово крив? Криви су техничари, који усавршавају машине, које су оставиле радништво без посла. (Одобравање на левици). Како се год боре техничари за усавршавање машина, мораће исто тако радници да се боре противу тих машина.

Господо народни посланици, Министар је даље казао како су болнице добро снабдевене и да су чак снабдевене и лековима.

Господо народни посланици, за болнице код нас у унутрашњости може да се каже да су то болнице, који не могу да задовоље оне потребе, које треба да се задовоље. Када један болесник дође у болницу на лечење обично нема довољно лекова за лечење. Већини болесника лекари у болницама у унутрашњости кажу да нису, за по неке болести специјалисте и да немају инструмената за исту, па их због тога шаљу у Београд у Општу државну болницу. Ова, међутим, тешко прима болеснике на лечење. Ти болесници који долазе у Општу државну болницу обично болују од туберкулозе, од рака или долазе ради какве велике операције, која има да се изврши над болесником. Има случајева да је болесник упућен за Београд и он због тога мора само за воз да плати око 150 динара. Да би дошао до те суме новаца мора да прода последњу овцу. Кад, међутим, дође у Београд, онда у Општој државној болници неће да га приме. Мора да јури и хвата посланике да га протежирају да би био примљен у болницу. Због тога бих ја молио господина Министра, да изда једно наређење Општој државној болници, да она прими болеснике који дођу из шарлах и ваздан још болештина, где су сатрте. Ако такав болесник мора да се врати кући болестан онда је сигурно да ће умрети, или успут или кад дође кући. (Пљескање на левици.)

Господо народни посланици, здравствене општине нису тако корисне као што би могле и требале да буду. Много су боље и корисније здравствене задруге. Кад се код нас болесник на селу разболи и оде у Гучу, он тамо има много неприлика око уверења о своме имовном стању. Иако је селњак сиромашан и не подлежи плаћању болничких трошкова лекари му наплаћују преглед. У болници има само један лекар који лечи болеснике, па ја вас питам, господо народни посланици, да ли овај може отправљати посао и у болници и у срез долазити кад се неко разболи.

Код нас, у моме срезу, владала је летос болест шарлах и ваздан још болештина, где су сатрте поједине породице. Нико се није постарао да ту болест спречи. Народ умире у невероватном броју од ове болести у моме срезу. На пример, Будимиру Пантовићу из Винче скоро су умрле две кћери и један син, а од порода више никога и нема. Сва три ова смртна случаја догодила су се за 7 дана код овог несретног човека.

Господо народни посланици, ово је потребно да чује г. Министар кад се неко разболе и оде у среску болницу у Гучу, онда га ова упућује у бановинску болницу. Ако не подлежи плаћању болничких трошкова онда га примају у болницу на лечење. Ако подлежи плаћању болесничких трошкова, он буде примљен на лечење, али кад буде излечен и кад треба да буде отпуштен из болнице, мора прво да плати све болесничке трошкове, па тек онда може бити отпуштен из болнице. Господо народни посланици, питам вас, а питам и г. Министра, да ли се овде води брига о социјалном осигурању. Тако се десило да је сестра Љубомира Станића из Гуче, била у бановинској болници у Чачку. Када је била излечена, нису хтели да је пусте да оде кући све док није, можда, овај несретни човек продао стоку и напослетку донео новац за наплату болничких трошкова.

Господо, ја тражим да Господин Министар изда једно наређење, да свака бановинска болница, као и све друге болнице, примају болеснике кад ови дођу из далека, па ако треба да се плате болнички трошкови, они ће се платити када се то затражи, а ако не треба да се плате, они ће бити ослобођени тих трошкова. Јер овако, како је сад, значи: ако немам пара морам да умрем у болници или да ме док сам год жив држе као неку залогу у болници док не платим болничке трошкове.

Даље, молим Господина Министра да се сви земљорадници, који плаћају испод 200 динара годишње порезе, ослободе плаћања болничких трошкова и да сва лечења добијају бесплатно.

Господо народни посланици, што се тиче питања исхране народа, мило ми је што је Господин Министар рекао да је при Министарству образован Одбор за исхрану народа. Ја ћу да вам наведем да је у моме срезу град убио готово све у појединим општинама: на пример, убио је град Рти, Котражу, Вичу, Краварицу и Прилипац па још нека места Мрке, Дубац. Нарочито је јак град био у Ртима и Котражи, где је остала само трска на дрвету. Једна радња у Гучи, црепана, која израђује цреп и која продаје цреп, није могла да снабде црепом грађанство, толико је град полао сав цреп у ове две општине, а о летини и усевима да и не говорим, она је сва уништена. Ја молим Господина Министра да се овим селима додели једна извесна сума новца у виду помоћи, а и у храни, кукурузу и другим семенима. Мој је срез сиротињски, па тражим и молим да се сиротињи пошаље и у храни.

Што се тиче инвалидског питања, ја сам мишљења и тражим и молим Вас, Господине Министре, да се свима ратним инвалидима призна законом и то право, да се призна оцу, мајци, без обзира колико имају синова, да ли су у заједници или нису, да ли су пунолетни или не, као и да се призна инвалида онима са испод 20% инвалидитета, разуме се, онолико, колико заслужује њихова неспособност. Ја молим да се да инвалидска потпора свакоме, без обзира колика је његова пореза. Јер, када смо ишли у рат, нико нас није питао колика је наша пореза. Значило би, ако неко плаћа велику порезу, да он не треба да иде у рат или рецимо малу порезу. Онда би било то, да они, који плаћају велики порез, не иду у рат, а који плаћају мали порез, да иду у рат. Једном речи, сваки је морао ићи у рат па ма колика коме

пореза била а, господо народни посланици, па ви се добро сећате ко је био у рову и у стрељачком строју а ко је био у дубоким позадинама, — напред су већином били сиротиња и официри, а богаташи су били у дубоким позадинама по коморама, слагалиштима итд.

Дакле, према томе, ја сам мишљења да свакоме треба дати право на инвалидску потпору без разлике.

Господо народни посланици, ја ћу вам изнети један случај. Велимир Ристивојевић из Пожеге као пешадијски резервни наредник рањен је 1914 г. на Липњаку код Крушња у лево колено и сад је капетан I класе, одликован је Карађорђевоом звездом за храброст и златном и сребрном медаљом. Он није тражио инвалидску потпору због тога што у оно време није био жењен и он каже: мрзило ме да тражим потпору, јер сам сматрао да ниједна девојка неће поћи за мене кад чује да сам инвалид. И данас-сутра њему пропаде право на тражење инвалидске потпоре, али после 1929 г. он затражи молбом да му се досуди инвалидска потпора, али је одбијен од тражења са мотивацијом да је задоцнио, да му је рок за тражење исте протекао. А, господо народни посланици, њему је нога дебела као стуб и два пута дневно превија ногу. Сам купује завоје и, израчунајте, кад је 24 године, од када је рањен до данас, морао два пута дневно да превија ногу, колико то износи. Ја сам израчунао да је утрошио само оних завоја 8.280 метара, и то све за своје паре морао да купује и завоје и лекове, шта мислите, колико је ово њега коштало. Дакле, као што видите, господо народни посланици, ја тражим да апсолутно сваки има право на потпору и да им се иста досуди, без обзира да ли је њему рок протекао или не.

Господо народни посланици, пре но што завршим да кажем само још нешто. У моме срезу није ништа рађено, ни један бунар, ни једна цистерна нити какав други објекат, а ја ћу Вам изнети шта је рађено по другим крајевима. У 1932 год. израђено је 127 бунара, 49 водовода, 32 цистерне, 269 других објеката, а исплаћено је 19,599.030 динара. У 1933 г. израђено је 128 бунара, 61 водовод, 61 цистерна, 244 других објеката и исплаћено 8,274.524 динара. У 1934 г. израђено је 101 бунар 47 водовода, 82 цистерне и других објеката 426, а исплаћено 10,299.385 динара. У 1935 години израђено је 121 бунар, 50 водовода, 53 цистерне 718 других објеката а исплаћено динара 9,984.239. У 1936 г. израђено је 123 бунара 67 водовода, 44 цистерне и других објеката 384 а исплаћено је 11,457.096 динара. У 1937 год. израђено је 125 бунара, 64 водовода, 85 цистерни и других објеката 285 а исплаћено 10,722.570 динара.

Господо народни посланици, ја ћу сад да завршим. Видите, господо, шта је овде просуто на све стране новаца у Краљевини Југославији за израду бунара, цистерни, водовода и других објеката, а у моме срезу ништа. Ето, ту је г. Миленко Глишић и у његовом Ариљском срезу ништа није урађено, ту је и г. Радоје Јовичић и у његовом Пожешком срезу ништа није израђено па, ето, господо и Вукашин Спасовић и у његовом срезу Моравичком није ништа рађено иако је он са Владом. Ја молим г. Министра да бар у идућој години додели нешто моме Срезу драгачевском, да бар израдимо једну пумпу и један бунар и то бунар

на Голубцу између општине Гучке и Миросавске где на 10 километара нема воде. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Да ли сте се коме обраћали?) Чуо сам да г. Министар пита да ли сам се обраћао за помоћ. Има овде извештај да сам ја у години 1936 и 1937 са ове говорнице тражио да се изврши оправка римског бунара на Голубцу. Зашто да се не поправи кад су га пронашли сељаци, јер је био затрпан. И благодарећи г. Министру грађевина, који је нашао за сходно, на моје тражење са ове говорнице прошле године, да додели 400 динара то је требало да се изврши, али када је завршено у Техничком одељку у Чачку и када је требало да се изиђе на лице места, неко је на швиндлерски начин завио ствар и тако је спречено да се тај бунар начини и да се не оправи.

Ја сам са овим завршио. За буџет сада не могу гласати зато што досад, као што сам унапред рекао, ништа у мом срезу није рађено, али кад будем видео да је ма шта урађено, ја ћу гласати за овај буџет, а сада ћу гласати против овог буџета. (Одобравање на левици).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. др. Јордан Аћимовић.

Др. Јордан Аћимовић: Господо, узимам данас реч на изнесем своје погледе на буџет Министарства социјалне политике.

Једна од социјалних болести која тешко погађа Јужну Србију то је маларија, а, поред маларије, и туберкулоза коси тамошњи народ. Сифилис такође сатира тамошњи народ. Прелиставајући предлог буџета за ову годину, ја наилазим на неправду, о којима сам говорио још у прошлом свом говору, а које се чине према Јужној Србији. Господо, Приморска бановина броји око 900.000 становника, а Вардарска бановина броји 1,650.000 становника. Ако прегледате, господо, статистику колико је утрошено кинина ради сузбијања маларије по бановинама, видећете, да је у Приморској бановини утрошено 663 килограма кинина, док је у Вардарској бановини потрошено свега 120 килограма кинина.

Господо, овде је очевидно једна неправда. У Приморској бановини, у којој има 100.000 оболелих према 450.000 оболелих у Вардарској бановини, а која је скоро за половину мања од Вардарске бановине, утрошено је пет пута више кинина него у Вардарској бановини. Из ове исте статистике, која се односи на сузбијање маларије, констатујемо и то да је у Приморској бановини прегледано 140.000 становника, док је, међутим, у Вардарској бановини прегледано свега 98.000. Шта значи то? Значи то, да у Приморској бановини, која је за половину мања од Вардарске бановине, има много више лекара него у Вардарској бановини. Према томе, господо, и ово није право. Тамо где умире народ, тамо треба и слати лекаре. (Александар Даčić упада у реч говорнику.)

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine Dačiću, molim Vas da odete na svoje mesto i da ne uznemiravate gospodina govonika. (Aleksandar Dačić: Ne čuje se ništa i ja sam došao ovde na čujem ovo što gospodin govori, jer me interesuje njegovo naučničko predavanje.)

Др. Јордан Аћимовић (наставља): Господо народни посланици, ако погледате једно село у Јуж-

ној Србији како оно изгледа за време лета, ви ћете одмах доћи до уверења да тамо влада прави хаос. Народ тамо лежи на рогожама, лежи на земљи. Болесник је онесвесан и не види ко се у његовој близини налази. У свакој кући наћи ћете по неколико тежих болесника. Нико, другим речима, од укућана није у стању да ради на пољу. Пред таквом ситуацијом, господо, мора сваки да се зграгне. Стање је очајно.

Сретства која се употребљавају у борби противу маларије додељена су маларичним станицама које су подигнуте у тим крајевима. Али, на жалост, оне немају довољно кинина, те због тога ретко је ко од болесника у њима излечен. Постоји у апотекама један кинин и јевтин кинин против маларије, звани „Кинин противу маларије“, али ја у њему немам поверења. Ја сам био лекар на селу па сам могао утврдити да и кинин који се справља у облику пилула или дражеја по фабрикама, није такав да би му могао дати моје поверење. Ако се пак употреби добар кинин у прашку, онда се његово дејство може убрзо да осети. Ја сматрам да би кинин, као сигурно сретство против социјалне болести маларије, требало монополисати. Један грам кинина у апотеци кошта 4,80 динара. Господо, оваква цена није приступачна сељацима и зато му треба смањити цену да би га народ могао куповати.

Као што рекох, господо, кинин треба монополисати, јер држава треба да пружи народу тај сигуран лек који је у исто време и један социјалан лек. (Граја). Господо, нећу да одговарам на те ваше упалице које имају за циљ да скрате мој говор како би брзо отишли на спавање. Ако овако наставите, ја ћу почети са претресањем на који сте начин дошли у ову Народну скупштину. Без обзира на ову вашу грају, ја ћу прећи на даље излагање својих мисли о овоме ресору.

Што се тиче болнице у Срезу струмичком, она је обећавана била по сто пута и увек се то обећава пре избора, а међутим, она се никада не подиже. Најближа болница удаљена је од Струмице 70 километара и када додате још 20 километара од Бугарске границе до Струмице, онда је она удаљена и 90 километара. Велики грех се чини према тамошњем народу, нарочито када се узме у обзир и та чињеница да тамо нема железнице. Транспорт болесника је тежак и скуп, па народу ништа друго не остаје већ да лежи код своје куће, молећи се једино Богу за оздрављење.

Господо, говорило се и о исушењу Моноспитовске баре у Срезу струмичком, која је легло комараца који преносе маларију. Тај посао могао би да се изврши врло лако и не би коштао државу ни пет пара. Јер ту има око 1000 хектара земљишта под водом и то је земљиште тако љубревито да га не би требало пелесет година љубрити. Ако би се продао 1 хектар по 5 хиљада динара то би изнело за 1000 хектара 5 милиона динара. А, међутим, цело исушење те баре коштало би 6 милиона динара, и, на тај начин, онемогућило би се једно велико легло комараца, народ би се спасао од маларије и добио би веома плодно земљиште.

Сада, господо, да пређем на домове народног здравља и да видимо колико су те установе корисне за народ. Оне су, фактички, корисне, али ја сам присталица малих домова како у варошима тако и на селу. Да би њихов рад био кориснији потребно би било учинити следеће. Ја мислим да

по варошима где има и других лекара, домови треба да воде бригу о школској деци, о одојчадима, о вакцинацији и здравственој пропаганди у вароши, а по селима требало би постављати лекаре а не дезинфекторе, који би имали да врше амбулантни преглед болесника, да сузбијају маларију, да раде на асанацији села, да врше здравствену пропаганду и сузбијање заразних болести. Здравствени домови постоје у већим центрима: Битољу, Велесу, Прилепу, итд., и у тим домовима нађе се увек по два-три лекара. Међутим, како су многобројна оболења по селима где нема лекара, природно је да лекари треба да буду у самим селима где би успешно вршили своју службу. Оваква антималярична служба, како се данас врши, не може бити корисна те, према томе, тип малих домова боље би одговарао народним потребама. Ја сматрам да су варошке масе сувише заштићене, док су села слабо заштићена у борби противу маларије.

Напомињем и то, да би, у циљу сузбијања маларије, требало искористити за време лета и ово. Лекаре, који су у школским поликлиникама у Србији, требало би употребити на сузбијању маларије у Јужној Србији, јер толики је број болесника тамо, да би скоро у сваком селу требао да буде по један лекар.

Што се тиче здравствених задруга, ја мислим да њих треба подржавати, јер су оне у складу са потребама нашега села у Јужној Србији. То су установе помоћу којих сељак долази до брже помоћи и јевтиних лекова. Лекари здравствених задруга треба да буду довољно упућени и у основне бактериолошке манипулације.

Због тога један двомесечни течај у Хигијенском заводу био би од велике користи по службу лекара здравствених задруга у Јужној Србији. У ту сврху налаже се потреба да се створи потребан кредит ради набавке лабораториског материјала за бактериолошка испитивања при здравственим задругама у Јужној Србији. Господо, ово је потребно ради тога што има болести које су сличне маларији, те један лекар који се налази у тако маларичној средини не може одмах да утврди да ли је то болест маларија или нека слична болест, као што је то трбушни тифус. Сваки, господо, становник болује од хроничне маларије, те према томе, лекар не може одмах да оцени да ли је то маларија или трбушни тифус. А има, господо, и других болести које треба да разликује лекар од маларије. То би било неопходно потребно. Ово знање било би од велике користи лекару при постављању дијагнозе.

Господо народни посланици, домови народног здравља вршили су и друге корисне послове у Јужним крајевима. Тежило се да се народу да здрава вода. Народ тамо пије воду из бара. Али у последње време бушени су артерски бунари. Како се није водило рачуна о канализацији, то се вода разливала по пољима и створене су нове баре које служе као легло комараца.

Господо народни посланици, у једним срезовима радило се много а у другим срезовима, тако рећи, није се ништа радило. Малочас г. Стеван Симић захвалио се г. Министру и рекао да он има пуно поверења у њега. Ја мислим да је он имао разлога да се захваљује, јер је у његовом срезу много учињено. Али мени је жао то, господо, што

је Стеван Симић искористио државне паре да себе рекламира. Подигнуто је које водовода, које чесма око 8 објеката. Господо, за све ово су утрошене државне паре. Међутим, г. Стеван Симић ставио је на плочама натпис да су те чесме подижуће заслугом народног посланика Стевана Симића. Једна таква реклама, господо, није за похвалу, јер су то државне паре, и треба да се са тим рекламира држава, а не Стеван Симић.

Потпретседник Јеврем Томић: Господине посланиче, још пет минута па вам је време истекло.

Др. Јордан Аћимовић (наставља): Господо, има и добротвора који су хтели нешто да учине у овом погледу. Десио се један случај да је једна чесма била запуштена и један трговац из Струмице решио се да ту чесму обнови. Он је о свом трошку ту чесму обновио. Пошто чесма није радила, он је довео мајстора и потрошио неколико хиљада динара, сазидао чесму и на њој ставио своје име као и Стеван Симић само натпис је ставио о свом трошку и чесму обновио о свом трошку. Али мени је жао то што се опет нашао један чиновник из Хигијенске службе, који је потстрекао једнога човека да узме мотику и да разбије натпис на чесми. (Један глас са деснице: Који је тај чиновник?) То је управник Дома народног здравља из Струмице.

Господо, томе су разбили плочу са натписом и тако је човек разочаран дошао код мене, да ме пита за савет, шта да ради. Ја сам му рекао, да не треба да се узбуђује, да ћу ја видети ту ствар и да ће се то регулисати. Човек је био толико насекиран од тога господина, што му је претио због тога што је метнуо свој име, да је решио једнога дана да иде да растури чесму. Ја сам мојим настојањем учинио да се та чесма не сруши. Али ово је жалосно да ученици др. Штампара овако поступају са народом. Њих др. Штампар није никада упућивао да сузбијају добротворе. И овде се види једна тенденција у раду управника Дома народног здравља, која се види и у раду господина Стевана Симића.

Господин Стеван Симић исто тако узима и државни ауто да се вози до Кратова из Скопља, а то му није требало нити је то требао да чини као народни посланик.

Немајући поверења у Краљевску владу, гласају против буџета Министарства социјалне политике и народног здравља. (Одобравање на левици.)

Потпретседник Јеврем Томић: Рећ има народни посланик г. Danilo Radojičić.

Данило Радончић: Господо народни посланици, саслушали смо извештај господина Министра социјалне политике и народног здравља. Видели смо да је рад у овом ресору био у току ове буџетске године плодносан и да биљежи најбоље резултате. Упознали смо се са свима реформама, које господин Министар кани да уведе у идућој буџетској години, те не мислим да се упуштам у критику рада и политике коју у овом ресору води господин Цветковић, који има најшири социјални смисао за сва питања која спадају у домен овог ресора. Нећу да говорим ни о потребама и питањима Зетске бановине, јер су господа предговорници о томе говорили. Говорићу о моме срезу. Кад бих био у сретном положају да у овом високом Дому престављам богате, културне, материјално и со-

цијално напредне крајеве, не би моја прва ријеч у овој буџетској дискусији пала код расправе ресора социјалне политике и народног здравља. Ја, господо, у овоме Дому претстављам крај, коме мањкају најосновнији социјални услови за живот, па дозволите, господо народни посланици, да вам у кратким потезима прикажем само здравствене прилике у моме срезу, из којих ћете моћи лако наслути социјалне и економске прилике тога среза.

Срез шавнички је по простору један од највећих срезова у држави, у коме до сада људска рука није ништа урадила. То је, ваљда, једини срез, који нема никаквих културних, хуманих и здравствених установа.

Истина, он по своме природном богатству и лепотама спада међу најлепше крајеве у Црној Гори. Кад би се израдили колски путеви и железнице био би најбогатији крај у држави, јер има све услове за туризам, сточарство, земљорадњу, воћарство и пчеларство. У њему леже неискоришћени највећи шумски комплекси у Црној Гори. Дурмитор, пак, са Црним Језером долази међу најлепша туристичка места у држави. За њега је Блаженопочивши Краљ Александар I Ујединитељ изговорио ове речи: „Видео сам много лепих крајева, али Жабљак са Црним Језером најлепше је нешто што сам у животу видео“ Кањон реке Пиве са Маглићем, Војником и Дурмиторским шкркама, спада такође међу најлепше крајеве, али каква фајда, кад се до њих долази козјим стазама. Целокупно становништво овога среза бави се искључиво земљорадњом и сточарством на најпримитивнији начин, јер до данас није ништа предузимано да се пољопривреда рационално обрађује.

Дакле, као што видите, господо народни посланици, сељак у овом дивном и лепом крају живи под најтежим животним условима, без путева и здравствених установа, па чак нема ни пијаће воде, него се злупати преко целог лета, те су врло честе појаве дизентерије, тифуса, шарлаха и дифтерије. Ове болести немилосрдно им сатиру здравље, то једино њихово богатство. Пре рата у овим крајевима нико није знао за туберкулозу, а данас лекари налазе око 45% туберкулозних регрута. Епидемичне болести шириле су се пак раније годинама несметано, јер није нико ништа предузимао, да се сузбије њихово ширење. Пре годину дана појавила се дифтерија у општини Врбаничкој, Жупо-пивској и Планино-пивској, која немилосрдно коси децу и тиме убија здравље код нашег подмлатка. Колико је ова опасна болест покосила живота у ове три општине довољно је да наведем случај Неђељка Митрића, земљорадника из села Мратиња, општине Жупо-пивске, коме је за седам дана умрло четворо деце од дифтерије. Овај сиромашни човек није био у стању да позове лекара, нити је пак имао могућности да однесе децу лекару, те су иста умрла без лекарске помоћи. Оваквих и сличних случајева има више у моме срезу. Колико би још живота покосила ова неман, да господин Министар социјалне политике и народног здравља није дао серуме за бесплатно лечење оболелих и калемљење здраве деце, те му и са овога места одајем дужно признање и хвалу. Истина, ова мера није била ефикасна, јер се болест и даље шири, па бих молио господина Министра, да нареди Хигијенском заводу на Цетињу, да би испослао у дотичне општине лекаре ради сузбијања даљег ширења ове болести и испитивања уз-

рока. Такође би требало у свима зараженим становима извршити дезинфекцију. Никакво чудо није када ово знамо, што данас место оних кршних и расних горштака сретамо болешљиве људе, жене и децу.

Сиромашни сељак у моме срезу умире без лекарске помоћи, јер је ова помоћ одвећ скупа, а, понекад, и немогућа, кад се има у виду, да се до најближег лекара мора пешачити 40 до 60 километара. Што је најгоре, господо народни посланици, у моме срезу нема болнице нити пак здравствених станица — Дома здравља, те зими када падну велики снегови немогуће је болесника пренети у суседне болнице, и тако су они остављени на милост и немилост судбини. О хигијени на селу, код мене у срезу, не може бити ни говора, јер тамо се живи оним животом, као пре сто година. Сеоске куће су мрачне, влажне и нису хигијенски уређене, а по најчешће закопавају их скоро са три стране у земљу, да их то заштити од зимских хладноћа. У једној кући са једном собом и огништем живи цела породица, ту седе преко целог дана, а ноћу спавају! Овакви станови легло су разних епидемичних болести. О њиховој чистоћи да и не говорим, јер немају на првом месту воде. Слаба исхрана такође је један од главних узрока ширењу болести, јер најбоља жетва не може да прехрани становништво овога среза; те се редовно, сваке године, купује жито по високим ценама. И овом питању требало би поклонити озбиљне пажње.

Да би се санирале здравствене прилике у овоме срезу, потребно би било поставити другог среског лекари у Горанску или Трси. Општина планиновска. Затим, као најпотребније, требало би изградити болницу или Дом здравља у Шавнику, са неколико постеља, где би се болесницима могла указивати лекарска нега преко целе године, а нарочито зими, када овај срез услед великих снегова нема везе ни са једном суседном болницом. Држава би, пак, требала да предузме изградњу, односно довршење већ започетих амбуланата у Горанску и Жабљаку, те би исте требало претворити у Здравствене станице. Ово је нарочито потребно с обзиром на слабе финансијске прилике. Зетске бановине, која из својих сретстава нема могућности да их сагради. Такође би требало омогућити да се барем два пута месечно врши бесплатан преглед народа у Боану, Кршу и Трси за дотичне општине. Државним и бановинским лекарима требало би омогућити да држе народу по селима предавања из хигијене. Преглед школске деце требало би вршити најмање два пута годишње и тиме контролисати њихово здравствено стање. Ова пракса није заведена до сада у моме срезу.

Сем тога, ради асанације, требало би снабдети пијаћом водом села: Горње Руднице, Бајово Поље, Дубу, Селане, Горанско, Брљево, Барни до, Сувопоље, Бришевац, Безује, Пирни До, Вујиновиће, Доњи унач, Трсу, Недајно, Шарићи, Бојати, Црна Гора, Бабићи, Ускочка Сињавина, Струг, Боровац, Малинско, Дубровско, Подгора, Баре Нинковића, Рамово ждријело, Суводо и водовод у Жабљаку. У овим местима нема изворске нити бунарске воде, те се тамо преко целог лета оскудева са пијаћом водом и у овим селима се редовно, сваке године, појављују епидемичне болести. Изворске воде

такође нису хигијенски уређене. Њиховом уређењу требало би такође поклонити пажњу.

Господо народни посланици, ово је бледа слика здравствених прилика у моме срезу, које су из дана у дан све горе што је сељак сиромашнији. Из овога кратког прегледа хигијенских и здравствених прилика ви сте могли, господо народни посланици, да разаберете сву социјалну и економску заосталост овога среза. Ја морам да подвучем, да су сви ти трудови узалудни, ако се на томе стане и ако се у свима правцима не пође даље. Шта је боље од лекара ако његова помоћ не може да стигне на време? Шта је користи од амбуланте, ако у њој нема лекова? Шта је пак користи и од лекара и од амбуланте, ако се општи хигијенски и економски услови не поправе? Лекар не може ништа учинити, ако је његова помоћ у сто по сто случајева прекасна, а она мора закаснити код данашњег стања путева у моме срезу. Код мене по 7 до 10 часова кроз непроходне кланце и клисуре треба ићи појединим селима до најближег лекара, а исто толико лекару до болесника; па и ако кад стигне пре него што је касно он без потребних инструмената и лекова скоро не може да пружи никакву помоћ, те су скоро све лекарске интервенције узалудне. Случајно, да понекоме и помогне, ја вас питам, господо народни посланици, може ли лекар да истреби туберкулозу и друге епидемичне болести, које су чиста последица ужасних економских прилика и опште запуштености, која влада у томе крају.

Програм за спасавање овога расно најчистијег и национално најизразитијег краја, то је један широки социјални програм, и ја мислим да је време, да се са најидеалнијим замахом приступи извођењу тога програма.

Господо народни посланици, ја нисам дошао на ову говорницу да тражим сто милионске инвестиције, ради демагошких парола, него да поставим најскромније захтеве, који се намећу свакој влади, као неминовна дужност, а пуно поверење имам, да ће ова Краљевска влада која је прва и једина показала смисла и љубави за овај крај, ту своју дужност до краја извести. Кључ за социјално и економско спасавање овога краја може да лежи само у јавним радовима.

Кад је већ реч о јавним радовима морам напоменути, да немам у срезу незапослених квалификованих радника, али имам један велики број пољопривредника који на својим сеоским газдинствима не могу да живе. Њих би требало запослити на јавним радовима, које би Краљевска влада требала да изврши у најкраћем времену.

Кад би сте, господине Министре, подигли све хигијенске и здравствене установе и моме срезу ипак би социјална беда и сиромаштво остало, ако се на време не приступи планском извођењу јавних радова у моме срезу.

Ја ћу, господо народни посланици, искористити ваше стрпљење да и овде овом приликом замолим Краљевску владу да у наредни програм за јавне радове унесе најпотребније путеве и мостове и осигура потребне кредите за изградњу истих.

Пут Никшић—Горанско—Фоча (бановински пут II реда) кога гради банска управа из буџетских кредита. Овај пут израђен је око 30 км. а још би требало израдити око 70 км. Овим путем

везала би се Црна Гора са Босном и Србијом најкраћим и најјевтинијим путем, који би преко целе године био у саобраћају. Он је врло важан у погледу економском и туристичком. Много би допринео, да се цео крај економски препороди и да постане активан. У сваком погледу њега би требало унети у наредни програм за јавне радове или огласити га за државни, па га градити из буџетских кредита, јер бановина из својих сретстава неће га изградити за читави низ година.

Пут Автовац—Стабна—Шавник—Боан (Бановински пут I реда) почела је да гради бивша Зетска обласна самоуправа и изградила деонице овога пута Крстац—Плужине у дужини 11 км. и Боан—Буковица у дужини 14 км. За ове две деонице утрошено је око 3,000.000.— динара и овај пут је исто тако врло важан, јер везује Херцеговину са Санцаком и Метохијом, а што је најглавније пролази кроз цео срез и кроз најромантичније крајеве Дурмиторског планинског масива, те има велику туристичку важност. Он би такође свима грађанима из Среза шавничког донео много користи. И њега би требало унети у наредни програм за наредне радове и осигурати потребне кредите за његову изградњу. Ако ово није могуће, неопходно би потребно било осигурати кредите за изградњу деоница овога пута: Плужине—Стабна—Равно и Боан—Буковица. Ове две деонице могле би се изградити са 3,000.000.— динара, јер је извешан део кулуком рађен и скоро сви земљани радови готови су. Пут Крстац—Пишће—Шћепан поље— такође је врло важан туристички пут, јер пролази кроз општину Планино—пивску, испод самог Дурмитора. Сем тога он би везао ову општину и Срез фочански најкраћим путем са Цетињем и осталим привредним центрима у Зетској бановини.

Путеви Жабљак—Алуга и Жабљак—Црно језеро, такође су неопходно потребни, као туристички путеви, којима би се омогућио приступ аутомобилима ка Црном језеру.

Пут Шавник—Бијела такође има велику туристичку и економску важност за ову општину, јер би је везао за државни пут Никшић—Шавник и тиме омогућио њихов економски просперитет.

Четири моста: Калуђеров мост на реци Комарници у Мратину, на реци Пиви у Шаранцима и Тепцима на реци Тари, требало би такође унети у програм за јавне радове и осигурати потребне кредите за изградњу истих, јер су врло важни као једина веза између општине жупо-пивске и планино-пивске и Среза шавничкога са Срезовима плеваљским и бјелопољским. На овим рекама редовно се топе људи, жене и деца. За изградњу ових мостова требало би по апроксимативном прорачуну око 600.000.— динара.

Изнесећи пред Вас, господо народни посланици, тежбе и невоље овога дивнога краја који је у пропадању како у економском тако и у хигијенском, ја апелујем на господина Министра социјалне политике, који је по своме досадашњем раду показао најшири социјални смисао, да цео овај комплекс питања, који било посредно било непосредно спадају у надлежност његовог старанја прими, као један првенствено важан задатак свога ресурса.

Уверен, да се сви напори на здравственом пољу могу постићи само уз ујединачене напоре на

свима пољима социјалне дјелатности, ја сам сигуран да ћу у господину Министру социјалне политике наћи најбољег помагача и заштитника оног заборављеног краја.

Уверен сам такође, господо народни посланици, да ће његово заузимање наићи на најбољу потпору и подршку код Претседника Краљевске владе и Шефа наше странке уваженог господина доктора Стојадиновића, који се и до сада небројено пута показао, као опробани и искрени пријатељ, краја, који ме је у овај високи Дом послао.

У том уверењу ја са највећим поуздањем и поверењем изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Одобравање у центруму и на десници).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Сретен Кузелијевић.

Сретен Кузелијевић: Господо народни посланици, из експозеа Министра социјалне политике и народног здравља јасно се види колико Краљевска влада г. Милана Стојадиновића води бригу о ситном човеку и колико је посветила пажње социјалном питању.

Сви ми знамо, господо, у каквом стању су се налазили наши инвалиди и у каквом стању су данас.

Све од Ослобођења и Уједињења па до данас, са решењем инвалидског питања лутало се, и није решено ни 20% онако како је требало да се реши, а то није господо, зато што се није могло него што се није хтело и умело.

По постојећем Инвалидском закону предвиђено је да нема право на пријем инвалиде онај инвалид или породица, који плаћа извесну порезу, јер га убрајају у имућне. Ти људи, који су кројили овај Закон, нису социјално осећали и изгледа није им било стало до социјалне правде, јер када су кројили овај Закон, заборавили су, да у нашој земљи има људи, који уживају месечно или годишње приходе од имовине са којом располажу, да би се од тих прихода могло издржавати и да добро живе 20-и више инвалидских породица, да се не упуштам у то од куда су дошли до те имовине. Али, господо, ми морамо погледати на то колико је заступљена социјална правда, када један инвалид прима месечно 80—160 динара а има десет чланова породице на издржавању, док један корупционаш високи државни чиновник у пензији прима месечно 8—10.000 динара, а има месечно прихода од имања, које је на рачун народног зноја стекао по 10—12.000 динара.

Господо народни посланици, чим је дошла на управу земље Влада др. Стојадиновића, приступила је решавању између осталих: привредних, економских, финансијских и социјалних питања и сматрала за најпрече, што у ствари и јесте најпрече и најхитније, инвалидско питање. И тада је донета уредба по којој је признато инвалидско право инвалидима и породицама, које су право биле изгубиле, што се нису умели снаћи по Инвалидском закону у прибављању докумената приликом новог превођења од 1929 године.

Господо народни посланици, пошто је ово решила Влада др. Стојадиновића приступила је изради пројекта новог инвалидског закона, који ће бити бољи од свих досадашњих инвалидских закона, али не тврдим да ће потпуно задовољити инвалиде, но ипак ће задовољити бар 80% њихове потребе.

Поред овога важног питања Краљевска влада је настојала да је поправљено радничко питање, које је било заборављено од свих влада до сада; свакако, господо народни посланици, да се лојално мора признати, да се на челу Министарства социјалне политике налази човек, коме су познате прилике инвалида, радника и уопште прилике у народу, па се зато оне и решавају правилно, а да је друкчије, да је на пример Министар социјалне политике неки човек, који се није удаљавао од зелене чохе, него да ова питања решава са непознатим приликама у народу, ми народни посланици, који на терену и овом Дому спроводимо Владино политику, не би могли поносно и издигнуте главе рећи свакоме, да Влада др. Стојадиновића води праву народну политику.

Господо народни посланици, како је ова Влада затекла многа питања нерешена, то је случај и са болницама, амбулантама и уопште са питањем чувања народног здравља, јер је природно, да човеку треба осигурати хлеб и обезбедити чување здравља и онда имати 50% решено питање егзистенције једног грађанина.

У нашој великој и крвљу стеченој Југославији има крајева без икаквих комуникационих средстава: без железница, без путева, као што је случај са Срезовима: Златиборским, ариљским, ново-варошким, сјеничким итд., а теренски су тешки, да их човек на коњу не може обићи по неколико дана; срески лекари када се налазе на једном крају среза, треба да оставе два дана, док на други крај среза дођу, па ако је случај да у срезу влада нека заразна болест, што није реткост у моме сиромашном крају, где народ нема ни честите посетеље, већ се читава породица покрива једном поњавом, па када се ноћу окрене на патосу спавајући, једна особа поњаву приграби себи, а остали остану са голим трбусима и тако се једно око другог савијају, да би ноћ провели, и није чудо, што се ту често појављују заразне болести, те би требало у таквим срезовима поставити бар по два лекара, да се оним сиромашним бедницима нађу у близини, када болест влада.

Карактеристично је, господо, да вам прикажем један случај, који се је десио у Срезу златиборском пре извесног времена.

Један земљорадник имао је петоро ситне деце, најстарије око 15 а најмлађе око 3 године. Овога несрећника посетио је шарлах и док је лекар стигао, из среза 35 км., троје деце је умрло, а и оно двоје није могао спасти, јер је било доцкан, већ су и њих двоје после 5 дана умрли.

Предложио сам господину Министру да се постави још један срески лекар у Срезу златиборском, а он ми је обећао, па опомене ради, те да се не би заборавило, молим га да ово обећање испуни:

Господо народни посланици, као што сам вам изложио тешкоће око чувања народног здравља у поменутим срезовима, мислим, да нема човека који не би захтевао, да се ови сиромашни становници бар бесплатно лече кад у болницу дођу, путујући до најближе болнице на коњу и самарици 60—70 километара.

Познавајући прилике у народу, знајући расположење народа према Краљевској влади др. Стојадиновића и апелујући на њу, да своју овакву политику продужи, још само да господин Министар социјалне политике поведе рачуна о уредима

за осигурање радника, јер се тамо врше злоупотребе. На крају додајем, Краљевска влада би много народу и држави учинила, кад би се почело испитивање несразмерног богаћења појединих државних чиновника, који су били на врло завидном положају у нашој држави. Апелујем, да се почне прогањање корупције, која је у нашој земљи била на врхунцу пре доласка Владе др. Стојадиновића, а које хвала Богу данас нема.

Ја изјављујем да ћу гласати за предложени буџет. (Одобравање у центруму и на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Velimir Vrbić.

Велимир Врбић: Господо народни посланици, узимам реч, јер сам као посланик за Округ ужички, као члан Ужг одбора после свршеног рата, и као претседник Округног одбора од 1910 до 1926 године, за Срез златиборски (суседан мојој општини) као за пасиван крај у време мога управљања Округом ужичким покушао да се у среском месту Чајетини успостави једна амбуланта. Округ је то и учинио и подигао једну дрвену амбуланту, која је сада већ расходована, па зато молим господина Министра социјалне политике и народног здравља да ову амбуланту обнови зато, што у Срезу златиборском има 40.000 становника, а постоји само један срески лекар са седиштем у Чајетини. Према томе, требало би да се отвори и једна апотека и уведе као државна, као и да се постави још један лекар са седиштем у Чајетини.

Ово је све неопходно потребно због велике територије Среза златиборског, који се састоји из 16 општина са горњим бројем становника.

И зато молим господина Министра да ове потребе Среза златиборског прими к срцу и нађе начина; да се у овој буџетској 1938 години и задовоље.

Даље молим господина Министра, да оснује здравствену задругу у Општини качерској, у селу Мачкату, које се граничи са Срезом златиборским са трима општинама: шљивовичком, чајетинском и криво-речком, а како би се могле све четири општине послужити овом здравственом задругом.

Напомињем да су становници и ове Општине качерске врло сиромашни јер живе у пасивном крају; те немају могућности да одлазе лекару у најближе вароши и да набаве потребне лекове. Сем тога село Мачкат је за то подесно, јер ту постоји школа, црква, а налази се у центру ових четири општине: Качерске у моме срезу, и трима у Срезу златиборском.

Као члан Југословенске радикалне заједнице немам намеру да критикујем рад Краљевске владе г. др. Милана Стојадиновића, а и кад би хтео, не бих имао шта критиковати, јер је Влада за ово кратко време показала огромне напретке, који обећавају лепу будућност нашој земљи. Али, би хтео у неколико речи да обратим пажњу господину Министру социјалне политике и народног здравља на ово:

Наш селяк живи под врло рђавим здравственим приликама. Не може се рећи, да и на његовој страни нема кривице за ово, али су за ово криви у главном надлежни, који му не поклањају добровољно пажње. Наш селяк радо прима ове корисне новине, па ће бити готов да прими и ову.

Има доста срезова као што је Срез златиборски, који, као што рекох, броји 40.000 становника и као што сам одмах нагласно; потребу за постављањем још једнога лекара са седиштем у Чајетини и да је ово средње место без апотеке. Ово истичем због тога, да би било јасно, да један лекар није у стању да своју дужност под оваквим приликама врши како ваља, и да учини све што би требало, да се у здравственом погледу помогне овом сиромашном свету, јер у недостаку праве лекарске помоћи, бива оно, што је најубитачније за наш народ, појављују се гатаре, које травама трују и најлакше болеснике.

Сељак у овоме срезу страда нарочито у зимско доба када проводи по читаве дане у ноћи у прљавим неокреченим кућама, без довољно светлости и ваздуха. Лекарски савет у оваквим случајевима уз припомоћ власти могао би бити од огромне користи.

Ради здравственог подизања села потребно је одобрити кредите за оснивање здравствених станица, у којима би се могло сељаку помоћи речју и делом, како треба да се одбрани и заштити од болести.

С тога молим господина Министра социјалне политике и народног здравља да се за постављање још једног лекара, отварање једне апотеке и подизање здравствених станица у Срезу златиборском одобри у овој години потребан кредит, као и да се створи могућност отварања кредита за унапређење Златибора, Кремана и Таре као ваздушних бања, како би се на тај начин могло пружити што више користи, комодитета и осталих потребних удобности посетиоцима ових природом обдарених места и тиме им дати онај глас туристичких места, који они и у потпуности заслужују.

Зато молим г. Министра социјалне политике и народног здравља да у споразуму са нашим уваженим г. Претседником Краљевске владе г. др. Миланом Стојадиновићем моје оправдане захтеве прими и привреде у дело. У том уверењу изјављујем да ћу гласати за предложени буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Одобравање у центруму и на десници).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Реč има народни посланик г. Лука Аврамовић.

Лука Аврамовић: Господо народни посланици, када је реч о Министарству социјалне политике и народног здравља, дозволите и мени да са ове говорнице учиним једну констатацију а то је: да по моме мишљењу у моме крају, то јест у Срезу глумочком, од ослобођења до данас није ништа учињено у социјалном погледу. Ја бих овом приликом желео да се специјално осврнем на једно питање, које спада такође у делокруг ресора, чији буџет сада расправљамо. То је питање радника, који долазе у Београд тражећи рада и зараде. Ја сам имао један случај са једном групом од 26 радника који су, оставши без посла, требали да се врате у свој крај. Међутим они нису имали материјалних сретстава за повратак и ја сам се лично био заузео за њих да дођу до бесплатних карата за повратак или, ако то није већ могуће, да им се бар даду карте у $\frac{1}{4}$ цене. Међутим, интервенишући за њих, ја сам без успеха обишао све установе које овде долазе у обзир и они су на крају морали на разне начине да прикупе потребни новац за повратак. Ја

бих молио г. Министра да настане око тога да се такве ствари у будуће не дешавају, него да се питање ових радничких карата реши на један по раднике задовољавајући начин.

То је што сам желео нарочито да поменем овом приликом и да, пошто немам поверења у данашњу Владу, изјавим да не могу гласати ни за овај предлог буџета. (Одобравање на левици).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Реč има народни посланик г. Rastko Petković.

Растко Петковић: Господо посланици, када је реч о буџету Министарства социјалне политике дозволите да и ја проговорим неколико речи о овом ресору. Ја се нећу задржавати на појединим чињеницама дуже времена; на првом месту ћу да се осврнем на оно што је нашем народу најпотребније у овом времену а то је питање исхране.

Ја знам да многи од вас неће веровати да има у нашим крајевима у Дринској бановини велике оскудице у људској храни услед разних непогода и штеточина.

Један велики проценат у тим крајевима још почетком јануара и фебруара у великој мери нема људске хране и ово је најжитнија потреба о којој би се требало побринути на вријеме. Зато молим г. Министра да најозбиљније поведе рачуна, да тим крајевима укаже помоћ било новчану било у храни.

У мом Сребреничком срезу постоји свега једна стара болница још од пре рата, којој није дата никаква помоћ ни у намештају, ни у оправкама, чак ни да би се она бар једанпут у години дана лепо окречила.

Болнички трошкови у моме Сребреничком срезу износе преко 1 милион динара, који су остали неисплаћени из ранијих година, још од пре Уредбе од 12 децембра 1932 године. И како су за време светске кризе остали ненаплаћени тако то стоји и данас.

Ја ћу да изнесем два примера, како се врши наплата тих трошкова путем егзекутора и жандарма. У октоору месецу прошле године новак Васић, из Бољевића, дошао је у Сребрницу са својим коњем. И ако је још био слабог здравља, — за болничке трошкове још од пре две године дана када је лежао у болници, — ухватили су му коња у Сребрници и он је онако оронула здравља морао да путује 35 км. пешке својој кући, а коњ је остао заплешен. Таквих случајева имамо на стотине.

14 јануара опет у Сребрницу дошао је Марко Марковић, из Подравља, да покупује неке ствари за своју славу Св. Јована и егзекутори су га напали у сред вароши сребрничке, збацили му ствари које је покуповао за славу, а коња одузели, тако да је човек дошао кући тек трећи дан пешке.

Скрећем Вам пажњу г. Министре ради народа у овом крају, јер ови напади од стране егзекутора у погледу исплаћених болничких трошкова су и неправедни.

По Уредби од 12 децембра 1932, болничке трошкове имају да плате само они људи који имају основни порез изнад 100 динара.

Међути тамо се за наплату болничких трошкова не управљају према томе правилнику, него се присилним путем наплаћују преко егзекутора и од оних који су ослобођени плаћања по тој Уредби. Одузима се људима задња крава, задња врећа жита са тавана; егзекутори све купе за наплату болничких трошкова.

Ја Вам господине Министре и овом приликом скрећем пажњу, на то, како сам већ једанпут у Вашем кабинету и Вама и начелнику г. др. Иванићу скренуо пажњу на ове случајеве, и приказао Вам, шта се све у моме срезу дешава са наплаћом тих болничких трошкова. Мислим, да Вам је оволико јасно, да не бих даље о истој ствари говорио.

Што се тиче јавних радова, у овоме крају, до данас није изграђен не само ниједан километар него ни један метар никаквог пута иако је познато стање путева у Дринској бановини. (*Живојин Димитријевић*: Више је дато него код нас!) Кажу где је дато. Можда је дато за изравну пута од Зворника до Сарајева, али у Сребрничком срезу није дато ништа. До Сребрнице се може ићи аутобусом, али даље ни са коњем.

Ја Вас молим, господине Министре, да народу тога краја пружите могућност запослења у јавним радовима; да и томе крају доделите неку стотину хиљада из оне милијарде за јавне радове, јер у томе крају не постоји никаква индустрија, нити какви други јавни радови, где би се народ могао запослити.

Па и они радници, из тога краја, који, гоњени нуждом, иду на рад у даље крајеве, не искоришћују она права, која им припадају. Многи од тих, у случају оболења или озледе при раду, не добивају ни хранарину, ни полудневнице, и тако остају без могућности да издржавају своје многобројне породице, и ако је од њихових надница наплаћиван болеснички допринос.

Ја сам чуо при крају експозеа да је господин Министар рекао да је у погледу инвалидских потпора нешто урађено. Међутим ја тврдим да, и после 19 година од свршетка рата, има још неријешених инвалидских предмета. Имаде исто тако инвалида, који су примали потпору па им је Финансијска дирекција, за неку малу ствар, обуставила потпору. И тако, по три четири године, ти људи без руке или без ноге не могу да успију да дођу до инвалидске потпоре. Има случајева да људи имају болесну жену или болесну децу, а нису у стању, не само да лече те чланове своје породице, него не могу ни да их исхране, пошто им је ускраћена потпора због неке ситне ствари.

Због незнатних ситница, Финансијске дирекције враћају предмете инвалидским судовима, ови општинама, и тако се предмети не решавају и решења одуговлаче. Ја бих молио господина Министра да поведе рачуна о бедноме и тешком стању наших инвалида.

Мој изборни Срез сребрнички, има 40.000 становника а само једнога лекара у среском месту Сребрници, који мора да стигне свуда. Прошле године 1937, у ономе крају мога среза који гравитира према Бајиној Башти, појавио се трбушни тифус у тако великој мери, да лекар није могао да стигне свуда да пружи лекарску помоћ. Срез је безпутан, па је тежак приступ у села, због тога бих молио господина Министра, да нам додјели још једнога лекара, јер од септембра месеца до данас влада трбушни тифус и још не ишчезава.

Што се тиче социјалног старања и правде, видимо већ дуже времена да је нема. Али, браћо, и ви са деснице и ви са левице кад би Бог дао да социјалне неправде нестане, онда би социјалне правде било већ сутра. До сада социјалне правде и социјалног старања није било.

Ја сам и прошле године у буџетској дебати овога ресора говорио и молио господина Министра да предузме потребне мере, да се минерална вода тако зв. „Губер“ у Сребрници која садржи врло лековите састојке, да се та вода уреди. Она је веома лековита и свет са разних страна и разних крајева наше земље долази ту да се лечи. Немојте, господине Министре, жалити неколико стотина хиљада динара, за уређење овог лековитог врела, јер је то врло озбиљна потреба онога краја и представља велику вредност нарочито за сиромашне крајеве и сиромашан свет, који би нашао неког упослења од повећане експлоатације. Хвала вам браћо, и са левице и са деснице који сте ме лепо и пажљиво саслушали.

Кад буде социјалне правде онда ћу и ја гласати за овај буџет, а пошто социјалне правде и социјалног старања нема, то ја не могу гласати за овај буџет. (Одобравање на левици).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Рећ има народни посланик г. Milan Mijić.

Милан Мијић: Господо народни посланици, пре него што почнем своје излагање о буџету Министарства социјалне политике, ја жалим што морам изјавити овде, да је парламентарни ред међу нама престао бити. Ми нисмо другови као што би требали да будемо другови, а и наше Претседништво због наше галаме не може да ради како треба.

Мени се дешава по други пут да ја изгубим реч, ма да нисам дао ма какву изјаву да нећу говорити.

Господо ја сам мислио да говорим и да не замарам господо много дугим говором, па ћу сада да употребим време, које ми даје Пословник и молим господина Претседавајућег да се строго придржава Пословника и да ми не дозволи дуже да говорим, ако би то покушао.

Влада г. др. Милана Стојадиновића на свима пољима рада по ресорима, па и у ресору Министарства социјалне политике учинила је за ово кратко време више него што је цео народ очекивао. Ја сам човек који живи у крају, који је врло сиромашан и где нарочито Министарство социјалне политике и народног здравља има важну улогу, јер у овоме крају, у моме срезу, радништво 50% зарађује хлеб од индустријских предузећа. (*Др. Бранко Калембер*: Ајде мало брже, споро диваниш!) Господине Калемберу кад Ви дођете и говорите, онда Ви брже говорите. Ја ћу говорити како ми је воља. Ја имам времена да говорим и ја ћу говорити како је мени право! Ја Вас молим пустите ме на миру! Ја нисам неозбиљан човек. Ја сам овде седео и слушао све говорнике. (*Др. Бранко Калембер*: То је лепо од Вас!)

Пошто је Министарство социјалне политике донело Уредбу о минималним надницама радника, стање радника је побољшано, јер су раније радници мрцварени са надницом испод сваке критике од 4 динара дневно. Уредба о минималним надницама, која је ступила на снагу и у Врбаској бановини са свима правилницима, донела је задовољство у Срезовима: санском, мркоњићском, кључком итд. Од тога времена ми немамо притужбе јер су радници увидели да се учинило колико се према данашњим приликама могло и да се не може више тражити. Они су тако задовољни да су захвални Краљевској влади и Министарству социјалне политике и

народног здравља на овоме што је за њих учињено.

Други користан потез био је осигурање од старости и изнемоглости које је такође довело до једног задовољства међу радништвом, људима који су двајестак година провели свој живот у раду. Данас кад напуштају посао они са својим породицама сигурно знају да ће бити у својим старим данима осигурани за свој живот, па макар то било са минималним надницама односно пензијама.

Ја бих једино у овом погледу молио г. Министра социјалне политике за обавештење, како стоји питање са радницима који су пре ове одредбе напустили посао а нису уведени за осигурање. Да ли то право припада и њима, или су га изгубили. Тако на пр. Јово Карач радио је код Шипада 40 година као ковач. Он је за све време био исправан, поштен и вредан, а кад је навршио 40 година рада остао је са 11 деце са Шипадовом помоћи од 160 динара месечно. Ја бих молио г. Министра да би се се у оваквом случају то узело у обзир за у будуће. Да не наводим друге случајеве. Ја мислим да ће се ово све исправити за у будуће а за оно што је прошло, нема ни говора.

Доношење инвалидског закона то је свакако једна велика потреба, али о томе не треба да говоримо, јер су се Краљевска влада и Министар социјалне политике пре нас побринули и тиме ће учинити велико задовољство нашим сиротим инвалидима који страдају и скапавају од глади.

Здравствено стање краја који ја заступам и читавих босанских крајева је у врло неповољном положају, и ја мислим, да би требало без обзира на Закон о здравственим општинама, присилити све општине да морају држати по једног лекара и то осигурати у своје буџету, исто тако мислим да би сваки лекар који ступа у државну службу после одржаног стажа требао најпре да прође кроз село 2 године, па тек онда да иде даље у службу по варошима.

Како сам рекао, наши су крајеви у здравственом погледу врло слаби, а и осим тога су запуштени и сиромашни и већ неколико година ради се на томе да се подигне један санаторијум на Ситници испод Кочићевог Змијања, па сам рачунао већ неколико година да ће бити свршен, али до данас није, па апелујем на г. Министра, ако буџетске могућности допуштају да се и то оствари.

Ја, господо, немам даље шта да говорим о Министарству социјалне политике, и нисам ни мислио на то, па ми је жао да су се господа толико препала да ћу их гњавити. Него има једна ствар, нека ме извине господа посланици из Београда ако их има, да ја као посланик из Босанске Крајине морам ипак нешто приметити што свакако не иде на адресу г. Министра социјалне политике, него Министра просвете. Господо, где год сам дошао — у Загреб и у друге хрватске срезове, свуда сам чуо да се прича како је Београд појео све, како је Србији дато све, у Србији се ради и подиже све а за Хрватску и друге крајеве нема ништа. Господо, једна је случајност хтела да сам ја обишао Општу државну болницу и да сам је обилаго 15—20 дана. Ја сам лаик за медицину и за све болничко, али сам, господо, видео страшне ствари. Гинеколошка клиника у Београду, то је зграда која је прављена још за време Краљице Драге и не одговара ни у ком погледу за једну болницу у мојој провинцији, а камо ли у Београду, нашој престоници. Тамо, господо, долазе мајке које рађају децу, које

рађају војнике и тамо пропадају и гњију а тамо лекари, и поред своје најбоље воље, не могу да им укажу помоћ јер немају чиме. Господо, ја нисам мислио да укажем на ово ради тога што г. Министар социјалне политике и народног здравља треба то да чује од мене, ја сам мислио да је потребно да кажем да нису у Београду све зграде како треба, јер болнице у Загребу су много боље него у Београду, па сам стога мислио да скренем пажњу г. Министру социјалне политике да би се ипак дало на болнице београдске више него што је дато, да би се могле лечити мајке које рађају децу и то у оном смислу и на онај начин како то захтева медицина.

Господо, пошто видим да се не може говорити, ја ћу да завршим и изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање у центруму и на десници).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Jakov Kolarović.

Јаков Коларевић: Господо народни посланици, из експозеа г. Министра социјалне политике и народног здравља изводи се закључак, да је пројекат буџета Министарства социјалне политике и народног здравља израђен на опште задовољство и добро државе и народа. Господин Министар у своје експозеу изнео је свој рад за прошле 2 године, чиме је доказао, да је рад био врло добар са потпуним разумевањем и схватањем нужних и преких потреба нашега народа.

Нарочито је важно нагласити, да је инвалидски закон донешен пре 2 године, много бољи од ранијих закона, јер је њиме повећан цензус основног пореза од 120 до 170 динара и тиме су многи лични инвалиди и инвалидске породице дошли до инвалидске помоћи, иако то није задовољило све инвалиде. Поред наведеног, дато је право инвалидским породицама и личним инвалидима, да они, који су изгубили право на инвалидску потпору услед неблагоприятно поднете жалбе или пријаве, могу обновити поступак и своје право доказивати.

Господин Министар такође је дао свечану реч да ће се донети нови инвалидски закон, који ће бити бољи и кориснији од досадашњег.

Овакав досадашњи рад господина Министра и рад кога он у будуће обећава, заслужује сваку хвалу и признање. Зато га ја поздрављам и изјављујем му дубоку захвалност.

Пре но што будем прешао на излагања која мислим да су потребна, осврћу се на једну оптужбу, која је од појединих посланика упућена противу г. Ђуре Јанковића, бившег Министра шума и рудника.

Врло је незгодно што је ова оптужба уперена противу онога човека кога нема у овоме друштву да би се могао бранити.

Ово се односи на догађај, који се десио прошле године у Ваљеву.

Не мислим да браним г. Ђуру Јанковића, за његов рад као Министра шума и рудника, јер његов савестан и исправан рад сам ће себе бранити, већ хоћу да изнесем праву слику која се одиграла у моме присуству том приликом када је г. Јанковић држао конференцију у Ваљеву прошле године, јер сам и ја Ваљевац, из места рођења г. Јанковића.

Тога вечера искупила се пред хотел „Гранд“ извесна гомила људи састављена од политичких

противника господина Јанковића и олоша окупљеног из вароши Ваљева, вичући: „Доле Ђура Јанковић” итд.

Ово није никакво изненађење и ово није први случај да се господа Министри нападају на овакав начин, јер ми је добро познато, да је на исти начин нападан и наш највећи и најбољи државник господин Никола Пашић.

Овакав поступак према господину Пашићу није могао ништа нашкодити његовом угледу и достојанству великог државника, чији је рад у историји записан златним словима за добро наше велике и проширене државе. Тако исто, овакав поступак противника господина Јанковића неће шкодити ништа ни господину Јанковићу ни убити његов углед и достојанство. Свесни Ваљевци умеју да цене, шта је господин Јанковић урадио за Ваљево и околину и увек дати заслужног признања.

Сада хоћу да пређем на ствар, о којој мислим да говорим.

Инвалидско питање, то је једно врло важно питање и њему треба посветити општу и озбиљну пажњу и решити га корисно по ратнике. Од овога решења зависиће и будуће држање и рад наше омладине-војске када буде затребало. Нашу омладину тј. војску будућу треба да наоружамо, поред модерног, још и моралним оружјем, а то ћемо учинити само тако, ако се новим инвалидским законом даду потпуна признања за заслуге стечене у прошлости рату свима личним инвалидима и инвалидским породицама, јер без морала, бадава ће бити модерно оружје.

Да би се жељени циљ постигао, по моме дубоком уверењу, треба у нови инвалидски закон унети одредбе:

1) Да сви лични инвалиди, који су у прошлим ратовима изгубили: ногу, руку или очи, имају право на пријем инвалидске помоћи без обзира на плаћање основног пореза;

2) да се породицама погинулих ратника повећа цензус, основ пореза за стицање права на инвалидску потпору до 250 динара.

За ово повећање разлог је тај, што је по новом катастарском премјеру народ оптерећен са 4—5 пута више основним порезом.

3) Да се сваки инвалидски предмет мора решити у року од 6 месеци по пријему у рад и да се ни код једне власти не сме предмет задржати више од 15 дана, а ко противно поступи да се узима на одговор и кажњава.

Имам пуно поверење у данашњу Владу као и у сам рад господина Министра за социјалну политику и народно здравље, и зато ћу гласати за предложени буџет. (Одобравање у центруму и на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Todor Mihailović.

Тодор Михаиловић: Господо народни посланици, Министарство социјалне политике и народног здравља спада у ред оних министарстава од којег друштво, народ и наша државна заједница очекују с правом видне резултате. Нигде се државна помоћ не може боље и видније истаћи него у раду и помоћи Министарства социјалне политике и народног здравља, јер док социјална политика регулисава тежак положај ситних и малих људи успостављањем социјалног склада између презасићених и гладних, дотле се Мини-

старство народног здравља стара о народном здрављу — том највећем богатству једнога народа. Кад расмотримо буџет овога Министарства чији износ претставља суму од 244,995.851.— динара, а када се имају на уму многоструки задатци овога Министарства, које у себи садржи два Министарства, онда се мора признати да је износ недовољан и да је, према буџетима у минулим годинама, који су били мањи, ипак доста учињено, ма да смо још далеко од тога да можемо бити потпуно задовољни. Ја морам признати да је новим Уредбама о минималним надницама, колективним уговорима, помирењу и арбитражи, затим, Уредбама о пензионом осигурању радника и другим корисним уредбама, учињено за наше раднике доста, мада старање о радништву и сељаку мора бити стална брига сваке Владе и свих фактора у земљи с обзиром на њихов тежак живот који је, нарочито у рудничким поткопима, скопчан са животном опасношћу свакога тренутка. Посланик сам среза у коме се налази седиште Рударског Енглеског друштва „Трепча”, које је развило своју пуну делатност, па сам, на лицу места, могао да видим у животу радништва сву ефикасност оваквих уредаба. Свакоме треба дати своје, и ја лојално признајем да старање нашега Министарства социјалне политике и оправдани захтеви нашега радништва наилазе у најчешћим случајевима на повољан одзив и код самих претставника друштва „Трепча”, нарочито код генералног директора господина Хаувија, чија је љубав према нашем сељачком и радном народу неоспорна, који има осећање за социјалну правду, и који се као такав стара да интересе друштва, у колико је могуће, доведе у склад са интересима својих радника.

Господин Министар социјалне политике и народног здравља у јутрошњем своме експозеу указао нам је једну очевидну опасност која прети да захвати наше село које је до сада било, а које ће и од сада, ако га сачувамо, бити носилац свих наших крупних националних замаха. Он нам је указао на опасност науперизације села, па, у даљем току излагања, каже, да ће се старати да Јавне берзе рада посвете нарочиту пажњу селу, како би се земљораднику створиле могућности за опстанак код своје куће на селу, да он својим великим бројем не би реметно равнотежу радне пијаци и тиме и довео у питање опстанак градских радника.

Наш сељачки, нарочито домородачки свет, немајући ни основних сретстава за живот, напушта постепено село, прелази у град и иде у поткопе да ту заслужи злехуду награду, како би исхранио себе и своју породицу, и да није, господо, рудника „Трепча”, ја вас уверавам, да би наш сељак у том брдовитом и каменитом крају страдао у борби за насушни хлеб онако, како страдају и сиромашни горштаци црногорских и херцеговачких кршева. Свему је томе узрок наш, морамо признати; нехат, јер ни до данас нисмо стигли да му дамо бар толико земље колика му је површина потребна да ради и да се хлебом храни, док смо стигли, да многим имућним људима земљорадницима дамо веће површине које раде наполицом, чиме смо створили нову врсту ага и бегова. Наши су сиромашни сељаци — мештани, истина, добили решења за земљу још одмах после ослобођења и

уједињења, али не и земљу. Са тим решењима у целу, умиру или их остављају у наслеђе својима са вером, да ће се држава, макар и у последњем часу, сетити њих и њихових светлих подвига у добу, када је било тешко србовати.

Они и данас у својој слободној земљи живе на хектару и по највише на површини од два хектара земље, наслеђене по чивчијском праву, и неће бити далеко дан, ако овако остане, када ће се земља поделити, а она је при крају, када ће наши сиромашнији сељаци напустити своје драго село, своју кућу и оно мало земље, чију су сваку стопу нагопили крвљу и знојем и поћи у свет „трбухом за крухом“. Како овај проблем захтева озбиљно старање не само господина Министра пољопривреде но и господина Министра социјалне политике, ја га овом приликом молим, да у заједници са њим повољно и што пре реши питање сељака домородаца на Југу, чији ће прилив по рудницама и другим индустријским предузећима бити из године у годину све већи ако се њихово питање повољно не реши, а какав ће онда однос између очајног сељака и незапосленог радника бити — није тешко погодити.

У своје експозеу господин Министар социјалне политике и народног здравља каже нам, између осталог, да има одлучну намеру да политику незапослености изведе из јаловог колосека давања помоћи и да је приведе на здрав пут истинских узрока наших недаћа итд., чиме погађа жељу свих нас па и народа чија је радљивост, помешана са поносом, позната.

Ја верујем у најидеалније побуде Краљевске владе и у радљивост нашега Министра социјалне политике и народног здравља, али је код нас још, морамо признати, од жеље до намера, од рада до примене, преко данашњих бановина, далеко, врло далеко пут.

Ми знамо да је Краљевска влада у прошлој години нашла изворе и дала потребне кредите за јавне радове у целој земљи по бановинама. Министар грађевина распоредио их је по срезovima, назначивши чак и објекте, у тежњи, да задовољи у колико је то могуће потребе свих крајева наше земље и можда су неке бановине испуниле тај и такав програм јавних радова или их делимично отпочеле, али ја тврдим, да је тај и такав програм остао у неким, а нарочито у нашој, Зетској бановини, бар за крајеве: Косова, Санџака и Метохије, мртво слово на хартији!

Далеко од сваке необјективности и сваког личног гледања на ствари, ја, у интересу истине, смело тврдим, да је наш данашњи самоуправни систем далеко, врло далеко од онога постављенога циља, због којег су бановине и створене. Нехат се у њима, господо, зацарио и човек данашњице мора, на жалост, у пркос новог доба, у истини закалити за оним и онаквим окружним самоуправама, какве су биле у предратној Србији.

Ја ћу, господо народни посланици, из мога краја изнети само један пример, који ће нехат наше бановине најбоље илустровати.

Рударско-Енглеско друштво намерно је било још пре две и по године подићи специјално за своје раднике болницу у Трепчи, која је удаљена од Косовске Митровице па и њихових фабричких инсталација неколико километара. На изјављену жељу свих нас да друштво подигне модерну бол-

ницу у Косовској Митровици као центру, која би служила не само за њихове раднике но и за грађанство и сељаштво наших и околних срезова, друштво је од своје централе у Лондону издејствовало у почетку 2 милиона динара поклона, а 2 милиона бескамадне позајмице на рачун бановинског приреза за дуги низ година. Доцније је ову суму повећало на 6 милиона, и то 3 на име поклона а три на име позајмице на напред изложен начин, и место да то Бановина једва дочека и без великих уобичајених формалности приступи изради планава и подизању болнице, питање њеног подизања постало је, и поред безбројних оправданих интервенција и поред изричног наређења Претседника Краљевске владе, који је правилно оценио здравствени значај њен за тај запуштени крај, предметом сталних бановинских комисијских стручњака. Ето, господо моја, како се и најбоље намере Краљевске владе и ресорног Министра разбијају о нехат и неефективност бановинских управа.

Здрав самоуправни живот је нашој домовини најпотребнији, јер су здраве самоуправе још једина могућност да се код нас, у унутрашњој политици, преко њих реше она горућа питања која годинама раздиру наш политички живот, стога, господо народни посланици, наша је дужност и право да тражимо и умолимо Краљевску владу: да у интересу земље што пре донесе нов закон о самоуправама, да бановине добију народом изабрана бановинска већа, која ће имати пуно право контроле над радом самоуправних органа и онда ће и кредити бановински, а и државни, који се за народне потребе дају бановинама, бити правилно и по стварној потреби распоређивани.

Молећи господина Министра социјалне политике, да питању општинских амбуланта, које су досадашњим радом дале одличне резултате, поклони своју пуну пажњу, ја га уједно молим да учини како би инвалидски судови, код којих годинама леже нерешени предмети наших сиромашних инвалида, убрзала рад и да се постара, да се, у духу датих обећања, што је могуће пре донесе нов Инвалидски закон.

А сада, господо народни посланици, да пређе на ствар због које сам у првом реду и узео учешћа у дискусији по буџету Министарства социјалне политике и народног здравља.

Свима је нама, који смо имали ту срећу да преживимо светску ратну трагедију, у живом сећању висока, најплеменитија и најделикатнија улога Црвеног крста. У рату, материнском негом болесника и рањеника, у миру, помоћи пострадалима, беднима и невољнима, Друштво Црвеног крста вршило је и врши једну од најсветијих дужности. Па и поред тога, оно у нашој држави није помоћу онако како се са овима чини у другим државама. Наше друштво Црвеног крста има релативно мале приходе. Према добивеним податцима, оно има годишње највише до 5,000.000 динара. Међутим, оно је за последње четири године само утрошило око 11,000.000 динара за набавку санитарског материјала и спрему помоћног санитарског особља. За исто време друштво Црвеног крста издало је главним фондovima на име дотације (неприкосновеном и санитарском фонду за прву помоћ) око 5,600.000 динара. Овим је ванредним издацима и са великим напором једва успело да спреми материјал за 3 веће и 20 мањих болница са укупно око 2,500 постеља, да подигне једно скло-

ниште од напада из ваздуха са станицом за прву помоћ и да набави 20 санитарских аутомобила.

Па кад су издатци овог најхуманијег друштва овакви у миру, какви га тек издатци чекају у рату, нарочито у рату, какав се он у свету грозничаво спрема? Међу првим дужностима његовим је да организује прву помоћ од напада из ваздуха. Па кад Црвени крст није у могућности да и даље чини ванредне издатке за ову спрему, јер његови фондови износе укупно свега 17,000.000 динара за потребе и рад друштва за случај рата, онда ће вам, господо посланици, бити јасно, да је крајње време поклонити оваквој самопомоћи најозбиљнију пажњу. За последње четири годне друштво „Црвени крст“ примило је на име субвенције само 1934 и 1935 године по 190.000 динара од Министарства војске и морнарице. Међутим, сва национална друштва Црвеног крста у другим земљама уживају највеће повластице и потпоре од стране државе, тако:

У Бугарској: Сви државни и самоуправни службеници и свештеници морају обавезно плаћати члански улог за Црвени крст. Сем тога наплаћује се стална посебна такса на возне карте у корист Црвеног крста, а, поред свега тога, држава даје знатне субвенције сваке године Друштву Црвеног крста. Прошле године ова је субвенција изнела дванаест милиона и пет стотина хиљада лева.

У Турској је уведен за три године ванредан прирез у корист друштва њиховог „Полу Месеца“ који износи око 2,000.000 динара у нашем новцу недељно. Тај прирез служи искључиво ради припрема за указивање прве помоћи цивилном становништву од напада из ваздуха.

Црвени крст наше пријатељске државе Чехословачке Републике, благодарећи обилној потпори државних и самоуправних власти организовао је до сада око 130 станица за прву помоћ са преко 200 санитарских аутомобила.

Пољски Црвени крст има још већи број таквих станица, и само прошле године набавио је око 100 нових санитарских аутомобила.

Талијанско, шведско, белгијско друштво Црвеног крста и друштва других земаља, у овом кратком излагању непоменутих држава, потпуно су спремна да за случај рата одговоре својим тешким дужностима.

Пружајући помоћ на све стране, помажући страдалике од поплаве, суше, градобитине с једне и спремајући све што треба да у земљи испуни свој задатак, а да једновремено као члан међународне заједнице репрезентује земљу с друге стране, Друштво Црвеног крста је у немогућности да својим многоструким задатцима одговори, па је стога тражило од Краљевске владе да му се помогне у повећању прихода и обезбеђењу и проширењу повластица.

У тежњи да не оптерети државни буџет, а да једновремено повећањем својих прихода пробуди и живљи интерес и родољубље код свих грађана за високе циљеве Црвеног крста, оно тражи:

1) да се амандманима озакони: да сви државни и самоуправни чиновници и пензионери буду чланови Црвеног крста и то указни са 2 динара месечно, а неуказни са 0,50 динара.

2) да се на аманетне новчане и обичне поштанске пошиљке, за које се плаћа преко 4,50 динара наплаћује за Црвени крст за три године по 0,50 дин.

3) да се на телефонске међународне разговоре од 10 динара па до 30 динара плаћа по 0,50, а преко 30 динара по 1 динар у корист Црвеног крста.

4) Да се при исплати рачуна државним лифрантима наплаћује по 1% у корист Црвеног крста.

5) да се даду повластице на железницама и бродовима по Закону о Црвеном крсту.

6) да непокретна имања Црвеног крста као објекти добротворних установа буду ослобођени од порезе.

7) да се бановинским одборима за пропаганду у корист Црвеног крста доделе на рад по један лекар и по два учитеља.

Као што видите, друштво Црвеног крста не тражи немогућности, но оно што је неопходно нужно, што се да постићи и оно што је делом предвиђено и Законом о Црвеном крсту.

Господо народни посланици, како је друштво Црвеног крста нашој земаљској одбрани, нашој војсци и понаособ Министарству социјалне политике и народног здравља десна рука у извођењу задатка за добро народа и државе, ја апелујем на господина Министра социјалне политике и народног здравља да сматра за једну од најсветијих дужности и постара се да се захтеви Црвеног крста амандманима још кроз овај Финансијски закон озаконе.

На челу овог друштва налази се узвишена личност нашег Краљевског Дома Први Намесник, Његово Краљевско Височанство Принц Павле са највиђенијим личностима, а то је најбоље јемство да ће жртве које чинимо све бити искоришћене за добро Краља и Домовине, чије нам добро мора увек лебдети пред очима и у миру као и рату, јер по оној познатој истини: „Ко хоће мир мора се спремати за рат“. (Одобравање и плескање у центруму и на десници.)

Potpretsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Milan Banić.

Milan Banić: Gospodo narodni poslanici! Bez okolišanja, odmah u početku, izjavljujem da ću glasati za budžet ovog resora. Zašto to činim? Zato, jer je aktivni Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja, više nego li i jedan njegov predčasnik, svojom delatnošću dokazao opravdanost „raison d’etre“, ovog resora. G. Cvetković je svojim radom, dokazao da, u svakom pravcu stoji na braniku socijalno slabijih, onih koji trebaju pomoći društva, države; pokazao je da savremena država treba da bude, a kod nas i jeste, socijalna država. Zato imam puno poverenje u njega i dajem izraza tom poverenju, glasajući za budžet resora, kome on stoji na čelu.

Znam, da protiv Ministra g. Cvetkovića postoje prigovori da svoju socijalno-političku inicijativu iskoriscava u prilog partije, kojoj pripada. Ti prigovori su neopravdani. Pre svega, zato što mere, koje on preduzima (osiguranje radnika i privatnih nameštenika za slučaj invaliditeta, starosti, Uredba o minimalnim nadnicama itd. itd.) prestavlja blagodet i to je valjda van spora — diskusije — za sve naše radništvo bez razlike, a ne tek za radnike koji su jednako partijski orientisani kao i on sam. Te mere odnose se isto toliko na pripadnike URZ kao i HRS-a pa i Jugoras-a! A u drugom redu sve kad bi Ministar g. Cvetković i nastojao da ojača „Jugoras“ na štetu URS-a ili HRS-a nije to nikakav zločin, jer time vezuje naše radništvo za koncepciju jugoslovensku, državnu, a protiv orientacije internacionalne (URS)

separatističke (HRS). Što se mene lično tiče, ja mogu da budem samo za pojačanje ove tendencije vezivanja našeg radništva uz državu: jugoslovenstvo, na uštrb internacionalističke i separatističke "njegove" orijentacije. U tom pravcu, ja ostajem dosledan svojoj nacionalnoj koncepciji, nisam voljan da od nje odstupam na račun — nazovi demokratije, i defetističke širokogrudosti.

Vreme mi ne dopušta da pred vas iznesem svoje gledanje na sve sektore delatnosti ovog režima. Učinio sam to prošle godine. A sad ću se ograničiti samo na jedan sektor, t.j. na akciju ovog Ministarstva u pravcu regulisanja odnosa između rada i kapitala u našem brodarstvu na moru i našim rekama, u našim lukama.

Taj sektor bio je do sada, sve do prošle godine, zanemaren do stepena koji prelazi u domenu greha nad nacionalnim interesima. Naš brodarski i lučki radnik, sve do lare, bio je naprosto izključen iz našeg socijalnog zakonodavstva. Tek Ministar g. Cvetković učinio je kraj tom nehatu, tom propustu, tom nacionalnom grehu. Hvala mu, u ime naših pomoraca, naših brodarskih i lučkih radnika, općenito! A za mene lično satisfakcija je u tome što sam, u toku prošlogodišnje budžetske debate, prstom upro u taj krupni nedostatak, i time dao podstreka Ministru g. Cvetkoviću, da na tom terenu izvrši svoju dužnost prema Državi i Naciji, prema radnom narodu i prema jednom njegovom delu, koji je do sada bio u punom smislu reči, socijalno nezaštićen.

U svom ekspezu, Ministar g. Cvetković izvestio nas je da je spremio, i g. Ministru saobraćaja na saglasnost podneo, sledeće pravilnike, koji se odnose na naše brodarske radnike:

- 1 — Pravilnik o stručnim pomorskim berzama rada;
- 2 — Pravilnik o ishrani, stanovanju i higijeni na brodovima;
- 3 — Pravilnik o radnom vremenu na brodovima;
- 4 — Pravilnik o broju posade na ladama;
- 5 — Pravilnik o uslovima za kvalifikaciju pomorskih, brodskih radnika;
- 6 — Pravilnik o lekarskom pregledu brodskih radnika.

Pored toga, Ministarstvo socijalne politike spremilo je i Ministarstvu saobraćaja na saglasnost podneto, Uredbu o organizaciji rada u našim lukama.

Tekst sviju tih pravilnika, pomenute uredbe meni, nažalost, još nije poznat. Prema tome, ne mogu još sasvim meritorno, o njima da govorim. A to nije moja krivnja. Ma da sam opozicioni poslanik, ja u ovome Domu zastupam i jedan lučki grad, koji pretstavlja jedan od najsavršenih i najdragocenijih instrumenata našeg pomorskog saobraćaja, pa bi bilo sasvim normalno da sam bio pozvan na saradnju kod izrade pomenutih pravilnika i uredbe, i na konferencama, koje su u tu svrhu održane i dočnije, naprosto već i zato, jer sam s ovim materijalom upoznat, i jer u tom pitanju naprosto ne mogu da budem partizan. Ali, nažalost, kod nas se i odviše često zaboravlja da Vlada i opozicija treba da saraduju, u interesu Države i Nacije.

I ne ulazeći u meritorno pretresanje pomenutih pravilnika i uredbe, mogu slobodno reći da oni vazda ne pretstavljaju savršenstvo i da će njihova primena u praksi pokazati njihove nedostatke, koje će sukcesivno trebati uklanjati i reparirati.

Upravo zato potrebno je da ti pravilnici i uredbe budu što pre doneti, objavljeni i sprovedeni u život. Jer ne valja zaboravljati da naši brodarski i lučki radnici čekaju na njih već dvadesetu godinu, da su zbog toga ogorčeni i pristupačni svakoj defetističkoj propagandi:

Valja tom „ex-lex-u“ u odnosu prema njima što pre učiniti kraj. To traži interes: i države i ovog režima!

Prema tome, dužnost je resoru socijalne politike, a i samog Ministra g. Cvetkovića — uostalom njega obavezuje dano obećanje, dana reč — da ti pravilnici i uredba ne budu pokriveni debelom naslagom prašine u resoru saobraćaja, da oni tamo ne usnu „snom pravednika“, nego da što pre budu vraćeni u resor socijalne politike i — kako rekoh — da budu što pre objavljeni i privedeni u delo.

U drugom redu, hteo bih da istaknem i ovo: Nema nikakva razloga da ovi pravilnici i uredbe ne budu primenjeni, u punoj meri, i u odnosu na naše rečno brodarstvo, i na naše rečne luke. Postoji, naime tendenca da se njihovo dejstvo ograniči samo na pomorstvo i morske luke, a da i našem rečnom brodarstvu i rečnim lukama — pristaništima i nadalje postoje odnosi između kapitala i rada, koji pretstavljaju sramotu za naš vek i u našoj zaostaljoj sredini.

Konačno da kažem i ovo. Nije dovoljno voditi računa o ishrani, stanovanju, higijeni, o radnom vremenu, o broju posade, o kvalifikaciji brodskih radnika. Istina, ovo nisu pitanja od trećerazrednog značenja, ali ipak najaktivnije pitanje u odnosu između kapitala i rada u našem brodarstvu je pitanje nagrade rada i radne snage, pitanje plata svih kategorija našeg brodskog rada i radnika. I u tom pogledu valja istaći ovo: Naši pomorski, naši brodski radnici izuzeti su od zaštite, koja se u pogledu honorisanja rada, svim ostalim kategorijama manuelnih radnika pruža uredba o minimalnim nadnicama, kao i sve odredbe koje su s njome u vezi kao na pr. odredbe o kolektivnom ugovoru između poslodavaca i radnika, o arbitraži i sporovima između prvih i drugih itd. Odakle proizlazi to eliminisanje pomoraca i brodaraca iz bednih beneficija koje drugim kategorijama radnika uredbu o minimalnim nadnicama pruža? Nije teško pogoditi. Po sredi su nedopušteni uplivi i sugestije od strane brodarskog kapitala, koji imaju svoje javne i maskirane eksponente na uplivnim mestima. Ja za sada, neću sasvim da otkrijem zavesu nad ovim bolnim i sramnim pitanjem, ali obraćam pažnju g. Ministru socijalne politike da je potrebno da se energično odupre mahinacijama, koje u ovom pitanju, izazivaju revolt u redovima naših brodskih radnika općenito teraju ih u desperatere koji se obzirom na nacionalno-državni život, pridržavaju gesla: „Što gore — to bolje!“ Sve i sve, od g. Ministra socijalne politike očekujem ne samo ja nego i ceo stalež brodskih radnika da će aktivno zaseću u ovo pitanje, u toku 1938 godine, i da će našim pomorcima, našim brodarima, na svim interesima i funkcijama, obezbediti minimum egzistencije.

U vezi s time, treba da se g. Ministar socijalne politike pobrine i za to da to već jednom učini kraj dezorganizaciji u redovima brodskih radnika na moru i na rekama. Po mom mišljenju, država sama treba da uzme u ruke delo organizovanja naših pomorskih i rečnih brodskih radnika, kao što je potrebno i to, da država budno prati, kako će funkcionisati autonomna tela, koja ima da regulišu odnose između poslodavaca, posrednika i radnika u našim

lukama. Nove funkcije nameću se same od sebe, narodnoj državi — ako ona hoće da bude istinski socijalna država i ona ne može da bega od njih.

Ministar g. Cvetković je dobro počeo, obzirom na regulisanje odnosa rada i kapitala u brodarskom i lučkom radu — treba tek energično da nastavi i da uzore duboku brazdu. (Odobrovanje i pljeskanje u centrumu i na desnici).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima reč narodni poslanik g. Radivoje Milošević.

Радивоје Милошевић: Господо народни посланици, сматрам да није потребно, да говорим колико је проблема Влада д-ра Милана Стојадиновића решила за ово време, пошто су о томе многи предговорници говорили. Али хоћу само да кажем то: „Све што је било и што је рађено за време ранијих режима поменуло се, не повратило се.

Свакако се сећате, господо, за време ранијих режима да је држава дошла до финансијског краха. Ви се добро сећате, да је држава изгубила свако поверење и да нико није смео ништа да лиферује држави, а ако је неко нешто излиферовао, он није могао да наплати.

Услед овако рђаве исплате чешће пута је војска остала без хране — меса и др., а долазило је и до тога, да су многи лиферанти тужили државу за неисплаћене рачуне. Све је ово скупо коштало нашу државу, јер су као рђавом платиши капиталисти продавали робу за скупу цену, пошто су знали да треба да чекају дуго за новац. Услед тога је сваки слаб финансијер био искључен да се подхвати за ове послове.

Па зар се ти режими, господо народни посланици, могу назвати добрим, а овај рђавим?

Да је г. др. Милан Стојадиновић решио финансијско-економско и привредно питање, то мора и наш највећи непријатељ да призна, јер ви, господо, добро знате да је наш земљорадник продавао 100 килограма пшенице за 65 динара, а данас продаје за 200 динара; пар волова продавао је за 1.000 до 1.500 динара, а данас продаје за 4.500 до 5.000 динара, па и све остале производе продаје за троструку цену.

Не могу да пређем преко тога, а да не одам са овога места признање господину Драгиши Цветковићу, који је неуморно радио и решио побољшање радница раднога света, који исто толико имају заслуга за ову велику и моћну Југославију, као и сви остали друштвени слојеви. На радни свет се у случају рата највише рачуна него на све друге друштвене слојеве па зато и морамо да водимо рачуна о њему.

Хоћу са овога места да захвалим господину Хауи, директору рудника „Трепча“, који је очински осетио беду и сиротињу нашега краја, па је многе незапослене раднике запослио.

Господо народни посланици, пошто сам морао хитно да отпутујем, нисам могао да говорим код буџета Министарства пољопривреде, па користим ову прилику да кажем коју реч и о аграрној политици у Јужној Србији, коју су водили ранији режими.

Од 1918 до 1935 године у моме Срезу лабском насељено је око 1.500 домова. Неко је од њих добио 2 до 3 хектара утрине, која се не може искористити ни зашта, а неко није примио ништа.

Те породице које су насељене, нити могу да живе на својој земљишту, нији могу да се селе, јер немају сретстава. Па зар су то били (вође народа) добри државници, који су неколико хиљада породица упропастили — населили, а не збринули?

Хоћу са овога места да умолим Краљевску владу, да се хитно предузму мере, те да се сваком насељенику додели земља по решењу, колико му припада. У колико нема земље, да им се исплати у готовом, да би могли са добивеним новцем купити земљу, јер сматрам, кад им је држава дала решења и населила их, па и ако су то биле туђе грешке, ја молим Краљевску владу да она те грешке исправи и обезбеди ове породице.

Пошто имам пуно поверење у Краљевску владу, изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање у центруму и на десници).

Potpredsednik Jevrem Tomić: Ima reč narodni poslanik g. Vojislav Nenadić.

Војислав Ненадић: Господо народни посланици, искуство нас учи, да је у свакој послератној држави најважнији ресор Министарство социјалне политике и народног здравља, јер се исти брине и стара: да не буде гладних, убогих и невољних; да не буде тешке сиротиње; као и да не буде болести, а нарочито заразних. Пре Европског рата могле су владе у многим државама и занемаривати ова два питања, али после Европског рата занемарености није могло ни смело бити, јер би наступили и потреси, као што их је било у многим државама.

Ми смо земља врло густо насељена. То смо били и пре рата. Само се то пре уједињења није толико примећивало, јер један вишак народа ишао је у печалбарење по целој Европи, па и у Америку, а други вишак ишао је у крчевину. Имало се је шта крчити. Од уједињења, пак, оба та вишка остају у земљи, печалбарења нема, а нестало је и крчевине, тј, нема се више шта крчити. Градске, пак, радности у нашој земљи нема довољно ни за варошке (градске) раднике, а да и не говорим о овим вишковима радника са села.

Једино су збринуте, осигурани и обезбеђени радници запослени у индустрији. А њих је најмање. Берза рада је уопште непозната у Зетској бановини, а нарочито у Рашкој — Санџаку, и ако се и сувише велике суме наплате преко Уреда од радника, како сталних тако и повремених. Ипак ни једну пару Берза рада не шаље, не даје незапосленим радницима у Рашкој — Санџаку.

Скоро у целој Зетској бановини постоје три врсте сиротиње: прва је повремена: било од града било од суше; друга је стална — незапослени радници, како пољопривредни — сеоски, тако и градски — варошки, и трећа је стално немоћни и неспособни за рад.

Прву врсту сиротиње лако је отклонити. Пलोдове треба осигурати. Народ сам то тражи, али бановина и Влада оклевају. Зашто? — Одговора нема.

Другој врсти је потребна стална запосленост у јавним радовима, било у срезу било ван среза, док се не исуше предвиђени објекти у експозеу господина Министра социјалне политике, ради насељења, а када то буде, онда их населити по тим местима. Тако би се решило и питање исхране пасивних крајева.

Трећа је врста најтежа. То су старе изнемогле жене, нејака деца и неспособни старци, који су силом закона, тј., услед аграрних односа, постали тешка сиротиња. Њима је држава дужна да, преко општина, даје сталну помоћ за издржавање. Јер они се не могу рачунати као општинска сиротиња, јер они то нису. Они су нарочита сиротиња, постала услед аграрних односа. Ја сам прошле године предложио да се у Рашкој, преко општина а из државног буџета, даје: Пљевљима 200.000 динара годишње, Прибоју 50.000 динара годишње, Пријеполу 100.000 динара годишње, Новој Вароши 50.000 динара годишње, Бијелом Пољу 100.000 динара годишње, Сјеници 100.000 динара годишње, Новом Пазару 150.000 динара годишње. Свега 750.000 динара годишње.

Овај издатак не изискује само социјална правда, већ и морал.

Инвалидско питање најтеже је погодило народ у Зетској бановини. Нешто из необавештености; нешто због велике удаљености од вароши; а нарочито због части, образа и поноса, многобројне инвалиде нису пријављене. Због тога је хитно потребан нов закон, који ће све те пропуштене случајеве обухватити; како би заслужни за Краља и Отаџбину дошли до својих права, као и њихове породице.

Ако би болнице у Зетској бановини упоредили, рецимо са болницама у Дравској бановини, онда би утврдили: да не постоје ни болнице, ни болничко особље на ни бановински лекари у Зетској бановини. Добро је што господин Министар мисли, да све болнице разврста у средишне и обласне. Али шта ће све то вредети, ако он остави у Зетској бановини исто особље и исте лекаре? У томе случају жалити је новац, који се узалуд баца; јер када до данас народ није могао видети користи од тих болница са овим персоналом, сигурно је да неће видети користи ни када болница промени наслов.

Но Зетска је бановина пасторче у погледу кредита за ове сврхе. И ако је, рецимо, два пута већа од Дравске бановине и ако је сто пута путуниција од Дравске бановине (јер где Дравац потроши десет динара за пут до болнице, Зећанин потроши хиљаду динара) ипак, она добија четири пута мање кредита по буџету од Дравске бановине?! Врло незгодно за социјалну правду. И онда није чудо, што туберкулоза коси у Зетској бановини, као и што је тако многобројан ендемски сифилис. У Зетској бановини уопште не постоје, а вапијућа је потреба за:

- а) дечијом болницом;
- б) домом немоћних и изнемоглих старца и старица;
- в) школом за сестре;
- г) домом за умоболне — лудницом — и
- д) државним туберкулозним лечилиштем за лечење туберкулозних.

На Балкану, као и у Европи, не постоји бољих места, него ли што их има у Зетској бановини као н.пр. Металка, Ковач, Јабука, Крањска Гора, Зелено Борје у Срезу плеваљском, Жабљак у Срезу шавничком, Колашин итд. Зашто да по тим местима Уреди не подигну своје санаторијуме?! Не би требало у будуће дозволити Уредима, било да купују санаторијуме, било да их подижу, да то раде без претходног одобрења и сагласности Лекарске

коморе. Јер је целокупан рад Уреда по овом питању до сада био пристрасан и штетан.

Исто тако Уреду не би требало допустити, да улаже новац у разне зајмове, већ да га улаже у подизању болница, нарочито по оним местима где их немају ни држава ни бановина. То треба да је једини циљ капиталу Уреда; сем, ако и он неће да постане државна установа севапа за раднике протекционаше, као што је — како рече један од господe Министара — „Шипад“ постао државна установа севапа за господу протекционаше.

Признајем, да господин Министар Цветковић улаже велики труд, да у овом Министарству среди затечена као и ново отворена социјална питања, али види се, осећа се, да нешто кочи тај његов рад. Желим му, да и те препреке савлада. Гласаћу против. (Одобравање и плескање на левици.)

Potpretsednik Jevrem Tomić: Има рећ народни посланик г. Dimitrije Mirković.

Димитрије Мирковић: Господо народни посланици, користим прилику да поводом буџета Министарства социјалне политике и народног здравља проговорим коју реч о општој политици Владе др. Милана Стојадиновића, када се тако десило да у начелној дебати нисам могао говорити.

Полазна тачка целокупне привредне политике господина др. Милана Стојадиновића је сазнање, да је земљорадња главни фактор нашег привредног живота. Зато је др. Стојадиновић посветио сву своју пажњу земљораднику, чије стање је најтеже било после велике светске кризе, која ни нас није поштедела.

Напори др. Стојадиновића да спроведе раздужење земљорадника и да им врати кредитну способност, били су отежани великом неродицом која је погодила нашу земљу у 1935 години. Пореско растерећење које је ишло до смањења земљарине за једну трећину, олакшало је положај земљорадника, а низ смишљених мера на повишењу цена земљорадничких производа требало је да оснажи његову куповну моћ. Велике пореске олакшице могле су се обезбедити само спровођењем најригорозније штедне у државним финансијама. Повишење цена с друге стране, тражило је основу сваке здраве калкулације: стабилност народног новца.

Господо народни посланици, буџетска равнотежа обезбеђена је енергичним мерама које су пошле од уклањања из буџета великог дела инвестиционих издатака па све до снижења принадлежности државних чиновника.

За очување стабилности народног новца, после пречишћења ситуације отказом револвинг кредита, предузете су разне мере трговинско-политичке природе. У сврху повећања наше златне подлоге решено је да се све злато које се производи у нашој земљи мора предати Народној банци. Тако је златна подлога Народне банке порасла од јануара 1935 године до децембра 1937 године од 1284 милиона па преко 1600 милиона динара или за преко 300 милиона чистог злата.

Али, господо посланици, све ове мере биле су само заштитне природе. Требало је улити у узачмале удове привредног живота нове снаге, створити нове могућности рада, јер без рада и зараде не може бити ни штедне ни уштеде. Зато је, после спровођења ових првих заштитних мера, г.

др. Стојадиновић усредредио све своје напоре око повећања привредне радиности. Ово је требало да се учини без оптерећења државних финансија, а према томе и без оптерећења народа у садашњости и блиској будућности. И да се у томе успело, господо народни посланици, види се из упоређења просечног оптерећења по глави становника са народним приходом. Постотак оптерећења опао је од 29,69% у 1935/36 години на 26,97% у 1936/37 години.

Концентрација великих привилегованих новчаних завода, обезбедила је потребна средства за стваралачки рад zamiшљен у томе циљу и заснован на широкој основи.

Фискалним растерећењем земљорадника, господо посланици, и подизањем цена земљорадничких производа, др. Стојадиновић ишао је затим да оснажи наш сељачки сталез, који је извор народнога благостања, али, уједно, и да задржи навалу осиромашених сељачких маса у варош, и да, на тај начин, умањи сталан притисак који врше неквалификовани радници са села на тржиште рада у вароши.

Велики јавни радови започети од Краљевске владе и потстрек који је нашла приватна иницијатива у Владињим мерама, дали су повода повишењу цена разним индустријским производима. Ово повишење отежавало је извршење већ започетих радова и у многим случајевима осетио се јак притисак на радничке наднице. Зато је Краљевска влада д-ра Милана Стојадиновића, преко свога Министра социјалне политике, господина Цветковића, похитала да раднику обезбеди минималну зараду и да га, на овај начин, заштити од бездушне експлоатације. Повишење радничких надница моћи ће да се постигне у будуће у оној мери у којој ће Влада остварити своју замисао да побољшањем стања земљорадника смањи понуду неквалификоване радне снаге с једне стране, а с друге стране да, појачањем привредне делатности уопште, оствари могућност упослења и за нове радне снаге и да, на тај начин, повећа потражњу за њом.

Ова основна замисао тражи координиран рад на свима пољима економске политике. Обезбеђење повољних цена на унутрашњем тржишту зависи од услова продаје у иностранству. За то је приступљено ревизији свих важнијих трговинских уговора. Закључено је преко двадесет нових трговинских уговора или споразума са више од десет разних држава, како би се са свим сретствима модерне трговинске политике и технике обезбедило извршење горњег задатка. Створене су могућности повољног пласмана наших земљорадничких производа по преференцијалним и Влада настојава да у својим погодностима земљорадник нађе за себе што већу корист.

При том свом раду, господо народни посланици, Влада је наишла пре две године на једну тешку међународну ситуацију која је загрозила да онемогући извршење целог њенога посла. Сетимо се како су санкције против Италије тешко погодиле нашу привреду. Међутим, захваљујући енергијном наступу господина д-ра Стојадиновића, у Женеви, и Божјом помоћу која нас је обдарила повољном жетвом, и спретно спроведеној организацији, Југославија је успела не само да паралише тешке последице санкција, него да

постигне још један вишак извоза који се пење за ове последње две и по године на 1.500 милиона динара.

У жељи да обезбеди нашем земљораднику што већу стабилност у погледу производње и у погледу цена а у исто време извесну независност од иностранства, Влада г. др. Стојадиновића приступила је делимичној преоријентацији наше пољопривреде, замењујући извесне културе — културама индустријских биља, које претстављају сировину, за нашу сопствену индустрију и привреду а које смо до сада увозили из иностранства.

За ову преоријентацију, господо народни посланици, као и за сваку другу активну политику у пољопривреди потребно је обезбедити земљораднику кредитну способност. Дефинитивна ликвидација земљорадничких дугова први је корак на том путу, а стварање могућности за финансирање земљорадника преко Народне и Аграрне банке, сада се најактивније проучава.

Заступање сталешких интереса наших земљорадника преко ново изабраних пољопривредних већника за пољопривредне коморе обезбедиће равнотежу у привредном развоју наше земље која се упућује правцем лагане али смишљене индустријализације. Прва етапа, господо посланици, ове индустријализације уско је везана са потребама наше земаљске одбране. Имена Зеница, Бор, Дрвар, па усоро и Трепча обележавају у историји пут привредог ослобођења Југославије.

„Ми хоћемо наше рудно благо сами да ископишујемо“, рекао је др. Стојадиновић у Зеници приликом полагања камена темеља за тешку грубу пругу. Зеница ће нам омогућити да изграђујемо све форме тешких железних профила од нашег сопственог гвожђа. Нешто мало доцније пољокожен је у Бору камен темељац нове електричне рафинерије бакра, који ће тек да обезбеди нашој земљи независност и снабдевање са бакром, а поред тога омогућити нам извоз рафинираног бакра који, као што вам је познато, замењујемо за румунски петролеј и за чехословачке индустријске производе. Фабрика целулозе у Дрвару чини нас независним од иностранства у производњи експлозива.

Интензивно се ради на развоју наше авијације. Преузимањем у државне руке фабрике авионских мотора у Раковици, и пуштањем у погон Југословенске творнице алуминиума Влада др. Стојадиновића завршава прву етапу замашно предвиђеног економског проблема.

Схватајући историјску мисију Југославије, која треба да буде спона Јадранског мора са његовим даљим залеђем Влада је поклонила највећу пажњу изграђивању саобраћајних путева, који везују нашу обалу са свима нашим суседним државама. Пет великих интернационалних путева укрстиће се у Београду, а један велики туристички пут привлачиће туристе целог света на наше Приморје. Укупна средства одобрена у те сврхе износе данас преко пет стотина милиона, а ускоро се надамо да ће Министарство грађевина преко Путног фонда моћи да закључи један милијардни зајам да би се довршило оно, што је почето и изградило оно, што је остало неизграђено.

Поред тога, господо народни посланици, приступило се грађењу већ одобрених и трасираних нових железничких пруга, у вредности од преко

две и по милијарде динара, од којих су већ преко 450 милиона у извршењу.

Сретства за извођење ових грандиозних радова обезбеђена су за сада издавањем средњерочног зајма од једне милијарде динара, који су преузеле државне привилеговане установе, а за извршење нових радова, како смо обавештени, припремају се мере које ће аутоматски обезбедити изграђивање саобраћајних веза у будућности.

Финансирање ових и других јавних радова и других инвестиција ван редовног буџета омогућило је Министру финансија да приступи сређивању стања наше државне благајне. Издавањем благајничких записа у висини од једне и по милијарде динара, који су наишли на неочекивани одзив у народу, онемогућено је искоришћавање пролазно слободних неплодних финансијских сретства. Суме уписане по благајничким записима употребљене су махом за исплату старих рачуна, па су на тај начин привреди ставили на расположење нова замашна сретства.

Сређивање државних финансија дало је видних резултата. Државни дефицит од преко 950 милиона динара, који је наследила ова Влада смањен је у току 1935/36 године на пет стотина милиона динара, а у току прошле године потпуно ликвидиран, тако, да смо из 1937/38 године изашли са једним суфицитом после толико тешких и дефицитних година.

Последица сређивања државних финансија је повратак поверења народа, који се онажа снажним повећањем улога на штедњу, па чак и повратак избеглих капитала у иностранство.

Поведени преговори са нашим иностраним повериоцима средиће ускоро наше финансијске односе према иностранству и повратити земљи кредит на светским тржиштима капитала. Један велики део овога посла већ је завршен. Познато вам је ликвидирање Кригеровог зајма на коме је др. Стојадиновић уштедио држави преко милијарду динара. Са другим нашим повериоцима постигнути су такође повољни аранжмани, што сте из извештаја Министра финансија о томе сазнали. На овај начин ја мислим, господо посланици, створиће се потребни услови за санацију нашег банкарства, које је било и мора остати главна основица свакој привредној делатности у нашој земљи. Разуме се, да ће наше банкарство остати независно и национално само тако, ако јој привилеговани новчани заводи и у будуће буду давали помоћ коју она заслужује према својој великој важности, коју оно игра у нашем привредном животу.

А сада, господо народни посланици, пошто смо у општим линијама, обележили и подвукли рад Владе др. Милана Стојадиновића, дозволите ми да пређем на специјалну материју о којој је данас реч у овом дому, а то је о Министарству социјалне политике. Ја морам са овога места да одам велико признање Министру господину Драгиши Цветковићу, који је својим неуморним радом донео читав низ нових законских прописа без мало на свима пољима социјалне политике. Ови прописи имали су за задатак да измене и допуне досадање законодавство ради побољшања социјалне заштите. Ја ћу само у главним цртама да изложим обим и значај ове активности на свима пољима социјалне политике и указати на постигнуте резултате.

Исто тако у најкраћим потезима изнећу шта је учињено за радника у економско-социјалном погледу.

На томе пољу као најважнији пропис долази Уредба о утврђивању минималних надница, закључивању колективних уговора, помирењу и арбитражи од 13 фебруара 1937 године. Ја нећу улазити у детаљна разлагања ове Уредбе. Она је у својој целини обухватила врло важна питања из колективних радних односа, која су у досадањем нашем законодавству била врло слабо обрађена. Питање минималне наднице код нас до данас у опште није било регулисано, изузев тога што је предвиђен начин за утврђивање минималне зараде, у природи пољопривредних радника. Питање склапања колективних уговора и уређење сукоба у раду такође је до данас било недовољно решено. Са доношењем ове Уредбе цео овај склоп питања постављен је на једну ширу основу, са задатком да се свестраније помогну радници како би побољшали свој економски и социјални стандард, а у исто време да се спрече непотребни потресни у привреди.

Донета је Уредба о судовима добрих људи која има за задатак да спроведе у живот посебно судство које треба да решава спорове из радних односа; Уредба о ограничењу ноћног рада у пекарницама и Уредба о регулисању сразмере ученика према броју помоћника, која одређује број шегрта према квалификованим радницима у занатским и трговачким радњама. Поред ових мера донети су још извесни Правилници о техничкој и хигијенској заштити радника.

На пољу социјалног осигурања донета је врло важна Уредба о спровођењу осигурања радника на случај изнемоглости, старости и смрти од 17 марта 1937 године. Спровођење ове врсте осигурања уопштује је систем социјалног осигурања радника у нашој земљи, а уједно олакшава и спровођење осигурања у случају болести пошто су до сада на рачун болничке гране осигурања лечени и изнемогли и стари радници. Ово осигурање има безсумње да послужи на првом месту за збрињавање радника. Али друга страна овог питања није ништа мање важна. Ово осигурање сакупиће велики капитал, који ће моћи корисно послужити за извођење општих радова. Сакупљени капитал даваће се у виду зајмова којима треба да се изграде установе за подизање социјалног, здравственог и културног нивоа радника. Она ће припомаћи и смањењу незапослености, јер ће многи изнемогли и остарели радници када им се обезбеди пензија напустити посао који су до сада били принуђени да обављају.

Господин Министар Цветковић посветио је нарочиту пажњу побољшању инвалида, и у том правцу изменио је Закон из 1929 године, настојећи да прошири круг корисника инвалидских потпора. Новодонета Уредба повисила је цензус који даје право на инвалиду од 120 до 180 динара непосредне порезе и на тај начин аутоматски вратила инвалиду преко 17.000 лица.

Само на име заостале инвалиде исплаћено је до сада преко 60 милиона динара, како јутрос рече господин Министар Цветковић. Нов инвалидски закон који је већ готов решиће сва та инвалидска питања која се протежу код нас од после ослобођења кроз разне инвалидске законе и која тако болно и жалосно дирају све грађане ове државе, а нарочито оне који су за стварање ове државе жрт-

вовали по који део свога тела. Ја не могу и немам толико речи да се захвалим господину Министру на решењу тога питања, али историја ће сигурно његово име забележити црвеним словима као једног од највећих хуманих радника наше државе.

Пензионо осигурање приватних намештеника које је ту скоро решено једном уредбом за целу нашу земљу, такође је једно важно социјално питање, које Министар г. Цветковић може себи да забележи у активу.

Напоследку, господо народни посланици, да проговоримо нешто и о тако важном радничком сталежу у нашој земљи. У општем побољшању привредних прилика раднички сталеж имао је свој део. Прво број запослених радника био је у сталном порасту; друго просечна обезбеђена надница осигураних радника показује тенденцију пораста и треће опште побољшање привредне ситуације омогућује радничке покрете широких размера у којима учествују широке масе радника ради побољшања њихових економских и социјалних услова рада. Из излагања данашњег господина Министра који нам је детаљно изнео податке о броју осигураних као и индексу запослења ја нећу говорити али те бројке најбоље показују економске користи које су имали радници од општег оздрављења привреде у земљи.

Ја нећу улазити у детаљно разлагање просечне обезбеђене наднице радника али морам констатовати да су оне порасле и да су данас преко нормираних надница Уредбом о минималним надницама. Овај пораст номиналне наднице био је у неколико неутрализован порастом цена животињних намирница а тај пораст последица је општег пораста цена и побољшања привредне ситуације. Ми морамо са овога места данас да констатујемо да је наш радник задовољан и да сва она социјална осигурања која данашњица диктира, не мора од радника да буде извојевана неким њиховим левичарским ставом, већ данас видимо да је наш радник конструктиван и националан зато што му је Министар г. Цветковић пружио и дао све оно што и остали његови другови имају у погледу социјалног њиховог стања, у другим великим државама као што су Енглеска и Француска.

Са свега што сам горе изложио, а имајући пуно поверење у Претседника Владе г. др. Стојадиновића као и Министра социјалне политике и народног здравља г. Цветковића, ја изјављујем да ћу гласати за предложени овај и овакав буџет. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodo narodni poslanici, pošto je lista govornika iscrpena to je pretres u pojedinostima predloga budžeta rashoda XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja završen. Prelazimo na glasanje. Glasace se po partijama sedenjem i ustajanjem. Gospoda narodni poslanici, koji primaju pročitane partije izvoleće sedeti, a koji ne primaju, izvoleće ustati. Molim izvestioca g. dr. Časlava Nikitovića, da izvoli pročitati partiju 967 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročitao partiju 967 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja, koji glasi:

XVI RAZDEO — MINISTARSTVO SOCIJALNE POLITIKE I NARODNOG ZDRAVLJA

GLAVA CXXI — MINISTARSTVO

Redovni rashodi A. Lični rashodi

Part. Poz.
967

Lične prinadležnosti:

1	Plate — periodske povišice itd.		
	a) Činovnici:		
	Mesto: „11 pomoćnih sekretara itd.” staviti: „16 pomoćnih sekretara: 1-VI-3, 2-VI-2, 7-VI-1, 5-VI i 1-VII” i sumu povećati sa . . .	+117.600.—	
	Mesto: „8 viših pristava itd.” staviti: „6 viših pristava: 3-VI i 3-VII” i sumu smanjiti sa . . .	— 47.880.—	
	Mesto: „8 pristava VIII” staviti: „6 pristava VIII” i sumu smanjiti sa . . .	— 27.120.—	
	Kod 4 glavnih arhivara ispraviti razvrstavanje da glasi: „2-VII-2 i 2-VII” i sumu povećati sa . . .	+ 1.440.—	
	Mesto: „6 arhivskih činovnika itd.” staviti: „5 arhivskih činovnika: 1-IX i 4-X” i sumu smanjiti sa . . .	— 8.100.—	
	Iseljenički komesarijat u Zagrebu		
	Posle: „viši pristav VII” umetnuti novo: „Glavni arhivar VII” . . .	+ 16.920.—	
	Mesto: „3 administr. itd.” staviti: „5 administr. itd.” i sumu povećati sa . . .	+ 21.000.—	
	b) Činovnički pripravnici		
	Mesto: „8 činovničkih pripravnika itd.” staviti: „6 činovničkih pripravnika itd.” a posle reči: „u Otketu računovodstva” brisati reči: „i dva u Iseljeničkom komesarijatu u Zagrebu” i smanjiti sa . . .	— 31.680.—	+ 42.180.—
5	Dodaci lični i porodični		
	a) Činovnika, lični, povećati sa . . .	+ 20.040.—	+ 62.220.—

Potpretsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 967 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 967 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 968.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja od partije 968 do partije 969 zaključno. —

Potpretsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 970 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročitava partiju 970 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

970 Subvencije, razne pomoći, dotacije, obaveze, zaštita dece itd.

Posle poz. 19 podnaslov: „Naučne i stručne studije“ brisati

Posle poz. 22 umetnuti novu:

22a (nova) Na ime članarine Internacionalnom udruženju bolnica u Londonu (£ 16.—) . . . . . + 4.000.—

Ispred poz. 23 podnaslov: „Pomoći“ brisati

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 970 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 970 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 971.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja od partije 972 do partije 973 zaključno.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 974 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročitava partiju 974 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.

974 Mesto: „Troškovi itd.“ staviti: „Ispljenski fond za troškove reparacije“.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 974 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je pročitana partija 974 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 975.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja od partije 975 do partije 978 zaključno. —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 979 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročitava partiju 979 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz.

979 Pomoć Savezu zdravstvenih zadruga itd.“ povećati sa . . . . . + 500.000.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 979 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 979 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 980.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročitava partiju 980.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 980? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je pročitana partija 980 većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 981 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročitava partiju 981 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

part. poz.

981

Anuiteti:

U trećoj potpoziciji u drugom redu mesto reči: „Središnjem“ staviti: „Središnom“

Potpoz. 4: „Na ime otplate anuiteta zajma od din. 5,000.000.— itd.“ brisati . . . . . — 616.455

Dodati nove pozicije:

Potpoz. 4 „Na ime otplate anuiteta zajma od din. 3,000.000.— Državnoj hipotekarnoj banci u Beogradu“ . . . . . + 369.873

Potpoz. 5 „Na ime otplate anuiteta zajma od din. 2,000.000.— Narodnom invalidskom fondu u Beogradu“ . . . . . + 246.582

Svega gl. CXXI, povećati sa . . . + 566.220.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitati partiju 981 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 981 sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 982.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja od partije 982 do partije 1044 zaključno. —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 1044a sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročitava partiju 1044a sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CXXX-a — KRALJEVSKE BANSKE UPRAVE
I UPRAVE GRADA BEOGRADA

Redovni rashodi

part. poz.	A. Lični rashodi		
1044a	Lične prinadležnosti:		
1	Plate-periodske povišice i položajni dodaci činovnika		
	a) Činovnici		
	Mesto: „9 inspektora” staviti: „11 inspektora” a u razvrstavanju mesto: „3-IV/1” staviti: „5-IV/1” i sumu povećati sa	+ 90.480	
	Mesto: „22 viša savetnika itd.” staviti: „20 viših savetnika itd.” a u razvrstavanju mesto: „10-IV/1, 8-IV/2” staviti: „9-IV/1, 7-IV/2” i sumu smanjiti	— 76.080	
	Inspekcija rada		
	a) Činovnici		
	Mesto: „6 viših savetnika, savetnika itd.” staviti: „7 viših savetnika, savetnika, sekretara: 1-IV/1-2, 1-IV/1, 1-IV/2-2, 1-IV/2 1-V i 2-VI-1” i povećati sa	+ 44.040	+ 58.440.—
3	Dodaci lični i porodični činovnika, lični, povećati sa	+ 4.080.—	+ 62.520.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1044a sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 1044a sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044b.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojedinostima sve partije predloga budžeta rashoda XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja od partije 1044b do partije 1044v zaključno. —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Izvolite čuti partiju 1044g sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044g sa predloženim amandmanom Kraljevske, koji glasi:

B. Materijalni rashodi

Part. Poz.	Putni, podvozni itd.:	
1044g	Na kraju teksta posle reči: „leševa i” brisati: „to” a dodati nove reči: „pelcovanje protiv velikih boginja i to.”	
	Svega gl. CXXXa, povećati sa	+ 62.520.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1044g sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka iz-

vole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem, da je pročitana partija 1044g sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044d sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044d sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CXXXb — BOLNIČKA SLUŽBA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. poz.	Lične prinadležnosti:	
1044d	1) Plate-periodske povišice itd.	
	I) Opšta državna bolnica u Beogradu	
	a) Činovnici	
	Mesto: „14 šefova odeljenja itd.” staviti: „15 šefova odeljenja: 3-IV/1-2, 4-IV/1-1, 5-IV/1, 1-IV/2 i 2-V” i sumu povećati sa	+ 39.000
	Mesto: „24 primarna lekara” staviti: „23 primarna lekara” a u razvrstavanju mesto: „5-V” staviti: „4-V” i sumu smanjiti sa	— 27.000
	Potpoz. 18 mesto: „Glavni arhivar VII” staviti: „3 glavna arhivara i arhivska činovnika: 1-VII, 1-IX i 1-X” i sumu povećati sa	+ 18.600
	b) Činovn. pripravnici	
	Mesto: „3 činovnička pripravnika itd.”, staviti: „2 činovnička pripravnika od X grupe u I raz. skupoće” i smanjiti sa	— 14.460
	III) Škola za babice u Beogradu	
	Ispred „Činovnik IX-1” staviti: „Upravnik IV/1”	+ 44.040
	VI) Državna bolnica za ženske bolesti u Ljubljani	
	a) Činovnici	
	Mesto: „Asistent VII” staviti: „2 asistenta VII” i povećati sa	+ 16.920
	Mesto: „4 sekundarna itd.”, staviti: „3 sekundarna itd.” i smanjiti sa	— 13.560
	VII) Državna bolnica u Banja Luci	
	a) Činovnici	
	Mesto: „3 sekundarna itd.” staviti: „2 sekundarna itd.” i smanjiti sa	— 13.560
	Dodati: „Apotekar VIII”	+ 13.560
	b) Činovnički pripravnici	
	Činovnički pripravnik-apotekar od VIII itd., brisati	— 18.300
	Mesto: „3 čin. pripravnika-lekara itd.” staviti: „4 čin. pripravnika-lekara itd. i povećati sa	+ 18.300

VIII) Državna bolnica u Splitu		Kod „5 šefova odeljenja“ u razvrstavanju mesto: „3-V“ staviti: „1-IV/2 i 2-V“ i sumu povećati sa	+ 5.040
a) Činovnici		Mesto: „Asistent VII“ staviti: „Asistent VI“ i sumu povećati sa	+ 4.680
Kod: „4 šefa odeljenja“ u razvrstavanju mesto: „2-IV/1, 1-IV/2 i 1-V“ staviti: „1-IV/1, 1-IV/2 i 2-V“ i sumu smanjiti sa	- 17.040	Posle: „Sestra pomoćnica IX“ dodati novo: „Magacioner IX“	+ 10.500
„Asistent-rentgenolog VII“, brisati	- 16.920	b) Činovnički pripravnici	
Mesto: „3 asistenta VII“ staviti: „4 asistenta VII“ i sumu povećati sa	+ 16.920	Mesto: „2 čin. pripravnika od X grupe itd.“ staviti: „Činovnički pripravnik od X grupe itd.“ i sumu smanjiti sa	- 14.460
b) Činovnički pripravnici		XIII) Državna bolnica u Skoplju	
Mesto: „Činovnički pripravnik od IX grupe itd.“ staviti „2 činovn. pripravnika od IX grupe itd.“ i sumu povećati sa	+ 15.840	a) Činovnici	
Činovnički pripravnik-sestra nudilja od IX grupe itd. brisati	- 15.840	Mesto: „3 arhivska činovnika itd.“ staviti: „2 arhivska činovnika: 1-IX i 1-X-2“ i sumu smanjiti sa	- 8.700
IX) Državna bolnica u Sarajevu		Posle: „Tehnički činovnik X“ dodati novo: „Magacioner X-1“	+ 8.700
a) Činovnici		b) Činovnički pripravnici	
Kod 11 šefova odeljenja u razvrstavanju mesto: „2-IV/1-2, 5-IV/1-1, staviti: „3-IV/1-2, 4-IV/1-1“ i povećati sa	+ 2.400	Posle: „4 činovnička pripravnika itd.“ dodati novo: „Činovnički pripravnik-apotekar od VIII grupe u I raz. skupocē“	+ 18.300
Mesto: „7 arhivskih činovnika: 5-IX itd.“ staviti: „8 arhivskih činovnika: 6-IX itd.“ i povećati sa	+ 10.500	Činovnički pripravnik od X grupe u I raz. skupocē	+ 14.460
b) Činovnički pripravnici		XIV) Državna bolnica za duševne bolesti u Beogradu itd.	
Mesto: „2 čin. pripravnika-lekara itd.“ staviti: „4 čin. pripravnika-lekara itd.“ i povećati sa	+ 36.600	a) Činovnici	
XI) Državna bolnica u Novom Sadu		Mesto: „Ekonom VI“ staviti: „Ekonom-viši pristav VI“	
a) Činovnici		Mesto: Blagajnik VII Blagajnik VII-1 i sumu povećati sa	+ 120
Mesto: „Upravnik IV/1“ staviti „Upravnik III/2“ i povećati sa	+ 12.600	XV) Bolnica za duševne bolesti u Ljubljani itd.	
Kod: „6 šefova odeljenja“ u razvrstavanju mesto: „1-IV/1-1, 2-IV/1, 2-IV/2 i 1-V“ staviti: „1-IV/1-2, 1-IV/1-1, 3-IV/1 i 1-IV/2“ i povećati sa	+ 34.840	b) Činovnički pripravnici	
Kod: „Šef ortopedskog oteka-primarni lekar“ u razvrstavanju mesto: „V“ staviti: „VI“, i i sumu smanjiti sa	- 5.400	Mesto: „Činovnički pripravnik-lekar od VIII grupe itd.“ staviti „2 činovnička pripravnik-lekara od VIII grupe itd.“ i sumu povećati sa	+ 18.300
Kod: „4 primarna lekarka“ u razvrstavanju mesto: „1-VI i 3-VII“ staviti: „VI“ i povećati sa	+ 15.210	XVI) Bolnica za duševne bolesti u Novom Celju	
Posle: „Ekonom VIII“ dodati novo: Administrativni činovnik VIII-1“	+ 14.280	Umetnuti podnaslov:	
Mesto: „Arhivski činovnik IX“ staviti: „2 arhivska činovnika 1-IX i 1-X“ i povećati sa	+ 8.100	a) „Činovnici“	
XII) Državna bolnica u Nišu		Posle: „Primarni lekar VI“ dodati novo: „Asistent VII“	+ 16.920
a) Činovnici		Mesto: „2 sekundarna lekara VIII“ staviti: „Sekundarni lekar VIII“ i sumu smanjiti sa	- 13.560
Mesto: „Upravnik bolnice IV/2“ staviti: „Upravnik bolnice IV/1“ i sumu povećati sa	+ 12.000	Potpz. 4 „Administrativni činovnik VIII“ brisati	- 13.560
		Dodati kao novo:	

„b) Činovnički priprav- nici			
Činovnički pripravnik od X grupe u III raz. skupoće	+	11.640	
XVII) Bolnica za živčane i duševne bolesti u Vrapči			
a) Činovnici			
Mesto: „Ekonom VI” stavi- viti: „Ekonom VI-2” i sumu povećati sa . . .	+	2.400	
XVIII) Državna bolnica za duševne bolesti u Kovinu			
a) Činovnici			
Mesto: „Šef odeljenja IV/2” staviti: „Uprav- nik bolnice III/2” pove- ćati sa	+	24.600	
XIX) Državna bolnica za duševne bolesti u Toponici			
a) Činovnici			
Kod: „Upravnik bolnice — Šef odeljenja” me- sto: „V” staviti: „IV/2” i sumu povećati sa . . .	+	5.040	
Kod: „Ekonom bolnice” mesto: „VIII” staviti: „VII” i sumu povećati sa	+	3.360	
Kod: „2 činovnika (inven- tarista) itd.” u razvr- stavanju mesto: „1-VIII i 1-IX” staviti: „VIII” i sumu povećati sa . . .	+	3.060	
Kod: „3 činovnika” u raz- vrstavanju mesto: „1-IX i 2-X” staviti: „2-IX i 1-X” i sumu povećati sa	+	2.400	+ 286.870.—
2 Plate — periodske povi- šice zvaničnika			
Dodaje se nov stav: XVa) Bolnica za duševne bolesti u Novom Celju Zvaničnik - strojar III	+	3.360.—	
5 Dodaci lični i porodični			
1) Opšta državna bolnica u Beogradu			
a) Činovnika, lični, pove- ćati sa	+	15.480	
III) Škola za babice u Beogradu			
a) Činovnika, lični, pove- ćati sa	+	4.080	
VI) Državna bolnica za ženske bolesti u Ljubljani			
a) Činovnika, lični, sma- njiti sa	—	300	
IX) Državna bolnica u Sa- rajevu			
a) Činovnika, lični, pove- ćati sa	+	9.300	
XI) Državna bolnica u No- vom Sadu			
a) Činovnika, lični, pove- ćati sa	+	18.600	
XII) Držav. bolnica u Nišu			
a) Činovnika, lični, pove- ćati sa	+	4.980	
XVII) Bolnica za duševne bolesti u Novom Celju			

a) Činovnika, lični, sma- njiti sa	—	5.400	
Umetnuti kao novo:			
b) Zvaničnika, lični	+	6.120	
Mesto b) Služitelja itd. staviti:			
v) Služitelja itd.			
XIX) Državna bolnica za duševne bolesti u Kovinu			
a) Činovnika, lični, sma- njiti sa	—	4.200	+ 48.660.—
			+ 338.890.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1044d sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 1044d sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044d.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044d sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. poz. 1044d	Nagrade kontraktualnim činovnicima i dnevničarima		
	IV) Stalni stručni savet itd. Mesto: „dnevničara-hono- rarna itd.” staviti: „Slu- žitelj” i sumu smanjiti sa	—	29.280
	VIII) Državna bolnica u Banja Luci		
	Na kraju dodati novu pot- poz. 7: „7 služitelja-ki za bolnič- ke prostorije”	+	42.000
	XVII) Bolnica za duševne bolesti Ljubljana—Stude- nec		
	Potpoz. 1 „Honorarni le- kar-šef odeljenja u Lju- bljani” brisati	—	30.000
	XVIII) Bolnica za du- ševne bolesti u Novom Celju		
	Mesto: „52 dnevničara (pisara itd.)” staviti: „60 dnevničara (pisara) itd.”, suma ostaje ista.		— 17.280.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1044d sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 1044d sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044e.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044e sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. poz. 1044e	Specijalni dodaci i na- grade:		
	I) Opšta državna bolni- ca u Beogradu		
	Dodati novu treću potpo- ziciju: Honorarni struč- njak fizičko - hemijskog otseka	+	12.000

IV) Stalni stručni savet itd.			
Dodati novu drugu potpoz. Nagrada za 3 činovnika koje određuje Ministar soc. pol. i nar. zdravlja za stručno-kancelarijski rad u Stalnom stručnom savetu u vankancelarijsko vreme . . .	+	29.280	
XII) Državna bolnica »Danilo I« na Cetinju Osobena nagrada lekaru-šefu itd., povećati sa . . .	+	920	
Potpoz. 2 menja se i glasi: „Osobena nagrada lekarima-činovničkim pripravnici-ma iz § 328 Zakona o činovnicima” i sumu povećati sa	+	4.320	
XII) Državna bolnica za duševne bolesti u Beogradu itd. Osobene nagrade za lekare itd., povećati sa	+	10.000	
Nadnice nadničarima itd., povećati sa	+	50.000	+ 106.520.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 1044e sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne primal) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 1044e sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044ž.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044ž.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 1044ž? (Glasovi: Prima! — Ne primal) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem, da je pročitana partija 1044ž većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044z sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044z sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

B. Materijalni rashodi

Part. poz. 1044 z	Upravni troškovi:		
	1) Opšta državna bolnica u Beogradu		
	1 Razni materijalni izdaci		
	Potpoz. 26 Za pretplatu telefona itd., povećati sa	+	12.000
	Posle potpoz. 26 dodati novu: Za nabavku akumulatorske baterije za novu telefonsku centralu, aparata za punjenje iste, telefonskih aparata i postavljanje nove telefonske mreže	+	50.000 + 62.000.—
	VIII) Državna bolnica u Banja Luci		
	16 razni materijalni izdaci		
	Potpoz. 28 „Dovršenje zgrade zaraznog paviljona” brisati . . .	—	1.000.000

Potpoz. 29 „Izrada zgrade za kuhinju i vešernicu itd.” brisati . . .	—	1.000.000	
Potpoz. 30 „Izgradnja centralne ložionice za parno grejanje itd.” brisati	—	750.000	
Posle potpoz. 28 dodati novu: „Dovršenje zgrade Zaraznog paviljona, izrada zgrade za kuhinju i vešernicu sa svima potrebnim instalacijama i izgradnja centralne ložionice za parno grejanje svih zgrada sa nabavkom kotlova i izradom 3 priključaka voda do postojećih zgrada” . .	+	254.175	— 2.495.825.—
IX) Državna bolnica u Splitu itd.			
19 Razni materijalni izdaci:			
Potpoz. 8 „Rublje, odelo, itd.” smanjiti sa . . .	—	12.500	
Potpoz. 11 „Izdržavanje zgrada itd.” smanjiti sa	—	10.000	
Potpoz. 16 „Pogrebni troškovi”, povećati sa	+	10.000	— 12.500.—
X) Državna bolnica u Sarajevu			
22 Razni materijalni izdaci:			
Potpoz. 5 „Gradske škole Opštine grada Sarajeva za električnu struju”, povećati sa . . .	+	20.000	
Potpoz. 10 „Održavanje i uredjenje centralne ložionice”, povećati sa	+	20.000	
Potpoz. 25 „Nabavka sijalica itd.” povećati sa	+	20.000	+ 60.000.—
23 Ishrana bolesnika i osoblja:			
Potpoz. 1 „Za ishranu bolesnika” povećati sa	+	415.000.—	
XII) Državna bolnica u Novom Sadu			
28 Razni materijalni izdaci:			
Potpoz. 14 „Vozarina željezniči”, smanjiti sa . . .	—	15.000	
Potpoz. 19 „Nabavka aparata itd.” smanjiti sa	—	60.000	
Potpoz. 20 „Čišćenje postojećih bunara itd” smanjiti sa	—	2.000	
Potpoz. 25 „Održavanje perionice itd.” smanjiti sa	—	4.000	— 81.000.—
XIII) Državna bolnica u Nišu			
31 Razni materijalni izdaci:			
Potpoz. 11 „Održavanje i opravka električne instalacije itd.” povećati sa	+	50.000.—	
33 Nabavka lekova itd. „Nabavka lekova, seruma itd.” povećati sa	+	50.000.—	
XIV) Državna bolnica u Skoplju			
34 Razni materijalni izdaci:			
Potpoz. 5 „Osvetljenje sa priborom itd. povećati sa	+	20.000	
Potpoz. 8 „Nabavka i opravka inventara”, povećati sa	+	20.000	

Potpoz. 9 „Nabavka bolesničkog i postelnog rublja“ povećati sa	+	50.000	
Dodati novu potpoz. 38 „Nabavka kola sa federima“	+	10.000	+ 100.000.—
35 Ishrana bolesnika i osoblja: Potpoz. 1 „Troškovi isčati sa . . . . .“			+ 100.000.—
36 Nabavka lekova itd. Potpoz. 10 „Nabavka i opravka instrumenata i aparata povećati sa XVI) Državna bolnica za duševne bolesti u Beogradu	+	30.000.—	
39 Razni materijalni izdaci: Potpoz. „Nabavka potrošnog bakalskog materijala itd.“, povećati sa Potpoz. 21 „Održavanje bolničkih zgrada itd.“, povećati sa	+	20.000	+ 40.000.—
XVIII) Bolnica za duševne bolesti u Novom Celju			
45 Razni materijalni izdaci: Potpoz. 9 „Kućne potrebe itd.“, smanjiti sa Potpoz. 14 „Nabavka materijala za održavanje zgrada itd.“, smanjiti sa . . . . . Potpoz. 57 „Obradivanje polja itd.“, smanjiti sa Potpoz. 64 menja se i glasi: „Nabavka 5 novih krava za mleko i gnojivo“ i sumu smanjiti sa . . . . . XX) Državna bolnica za duševne bolesti u Kovinu	—	5.000 10.000 3.000 17.500	— 35.500.—
51 Razni materijalni izdaci: Potpoz. 9 „Nabavka čebadi itd.“, povećati sa Potpoz. 20 „Nabavka traktora itd.“, povećati sa . . . . . XXI) Državna bolnica za duševne bolesti u Toponici	+	20.000 40.000	+ 60.000.—
54 Razni materijalni izdaci: Potpoz. 23 „Ogradiavanje bolničkog imanja“ smanjiti sa . . . . . Potpoz. 36 „Održavanje i nabavka odela itd.“, smanjiti sa	—	10.000 3.000	— 13.000.—
			— 1.670.825.—
Svega gl. CXXX b, smanjiti sa			1.242.695.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 1044z sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 1044z sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044i.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044i.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 1044i? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka

izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem, da je pročitana partija 1044i većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044j sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044j sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CXXXv — HIGIJENSKA SLUŽBA

Redovni rashodi

Part. poz. 1044 j	Lične prinadležnosti:	
I	Plate — periodske povišice itd.	
	a) Činovnici	
	I) Centralni higijenski zavod u Beogradu itd.	
	Mesto: „6 šefova odeljenja itd.“, staviti: „8 šefova odeljenja — lekara: 1-IV/1-2, 2-IV/1-1, 3-IV/1, 1-IV/2 i 1-V“ i sumu povećati sa	+ 59.040
	Mesto: „12 viših savetnika“ staviti: „11 viših savetnika“, a u razvrstavanju mesto: „9-IV/2“ staviti: „8-IV/2“ i sumu smanjiti sa	— 32.040
	Mesto: „7 savetnika V“ staviti: „6 savetnika V“ i sumu smanjiti sa	— 27.000
	II) Škola za nudilje u Beogradu	
	Mesto: „Direktor škole VII“ staviti: „Direktor škole VI“ i sumu povećati sa	+ 4.680
	III) Higijenski zavod u Ljubljani itd.	
	a) Činovnici	
	Mesto: „4 viša savetnika i savetnika itd.“ staviti: „4 viša savetnika i savetnika: 2-IV/1 i 2-IV/2“ i sumu smanjiti sa	— 26.400
	Mesto: „21 viši pristav; pristav itd.“ staviti: „21 viši pristav i pristav: „1-V, 10-VI, 4-VII i 6-VIII“ i sumu smanjiti sa	+ 720
	VIII) Higijenski zavod u Zagrebu itd.	
	b) Činovnički pripravnici	
	Mesto: „Činovnički pripravnik-sestra itd.“ staviti: „4 činovnička pripravnika-sestre itd.“ i sumu povećati sa	+ 34.380
	IX) Bolničko odeljenje Higijenskog zavoda u Zagrebu	
	a) Činovnici	
	Mesto: „2 primarna lekara itd.“ staviti novo: Šef odeljenja V	27.000
	Primarni lekar VI	21.600
	suma se ne menja.	
	b) Činovnički pripravnici	
	Dodati novo: Činovnički pripravnik od X grupe u I razredu skupoće	+ 14.460

XIV) Državno lečilište Strmac itd.			Mesto: „9 glavnih arhivara i arhivskih činovnika itd.” staviti: „8 glavnih arhivara i arhivskih činovnika: 1-VII, 3-IX, 3-X-1 i 1-X i smanjiti sa	— 9.300
Mesto: „Upravnik — šef odeljenja V” staviti: „Upravnik — šef odeljenja IV/2” i povećati sa	+	5.040	Kod: „9 sestara pomoćnica ispraviti razvrstavanje da glasi: „1-VIII, 1-IX-1, 4-IX, 1-X-1 i 2-X” i smanjiti sa	— 5.870
Umetnuti novu potpoziciju:			Činovnički pripravnici	
Sekundarni lekar VIII .	+	13.560	Mesto: „3 činovnička pripravnika od VIII grupe itd.” staviti: „2 činovnička pripravnika od VIII grupe itd.” i smanjiti sa	— 18.300
XVII) Higijenski zavod u Banja Luci itd.			Mesto: „3 činovnička pripravnika od IX grupe itd.” staviti: „2 činovnička pripravnika od IX grupe u II razredu skupoće” i smanjiti sa	— 11.840
a) Činovnici			XXIII) Higijenski zavod na Cetinju itd.	
Mesto: „4 viša savetnika i savetnika itd.” staviti: 5 viših savetnika i savetnika: 2-IV/1, 1-IV/2 i 2-V i sumu povećati sa	+	27.000	a) Činovnici	
Mesto: „15 viših pristava i pristava itd.” staviti: „13 viših pristava i pristava: 4-VI, 6-VII, 3-VIII” i sumu smanjiti sa	—	35.160	Kod: „4 tehnička činovnika” ispraviti razvrstavanje da glasi: „1-VI, 1-VIII, 1-IX i 1-X” i sumu povećati sa	+ 8.040
Mesto: „3 administrat. činovnika itd.” staviti: „2 administrat. činovnika: 1-VIII i 1-IX” i sumu smanjiti sa	—	13.560	Kod: „10 glavnih arhivara i arhivskih činovnika” ispraviti razvrstavanje da glasi: „1-VII, 1-VIII, 2-X-1 i sumu povećati sa	+ 960
Posle 5 sestara dodati: 2 arhivska činovnika: 1-VIII i 1-IX	+	24.000	b) Činovnički pripravnici	
XIX) Higijenski zavod u Splitu			Mesto: „Činovnički pripravnici-sestra nudilja od IX grupe itd.” staviti: „2 činovnička pripravnika-sestre nudilje od IX grupe itd.” i povećati sa	+ 12.840
a) Činovnici			XXV) Državno lečilište na Lokrumu	
Posle potpoz. 3 uneti novu:			a) Činovnici	
Ekonom VI	+	21.600	Mesto: „Sekundarni lekar-upravnik VIII” staviti: „Sekundarni lekar v. d. upravnika VIII”	
Mesto: „3 administrativna činovnika itd.” staviti: 2 administrativna činovnika: 1-VI-1 i 1-VIII i smanjiti sa	—	21.600	Mesto: „Arhivski činovnik X” staviti: „Ekonom VII” i povećati sa	+ 8.820
Kod: „2 tehnička činovnika” u razvrstavanju ispraviti mesto: „1-VII” staviti: „1-VI” i sumu povećati sa	+	4.680	XXVII) Higijenski zavod u Novom Sadu itd.	
Mesto: „7 arhivskih činovnika itd.” staviti: „8 glavnih arhivara i arhivskih činovnika: 1-VII-2, 1-VII, 5-IX i 1-X” i sumu povećati sa	+	16.920	b) Činovnički pripravnici	
Mesto: „16 sestara zdravstvenih pomoćnica itd.” staviti: „15 sestara zdravstvenih pomoćnica: 1-VII, 2-VIII-1, 6-VIII i 6-IX” i sumu smanjiti sa	—	10.500	Kod: „2 činovnička pripravnika itd.” na kraju, mesto: „(Hemičar i inženjer)” staviti: „(Lekar i inženjer)”	
XXI) Higijenski zavod u Sarajevu itd.			XXIX) Higijenski zavod u Nišu itd.	
Mesto: „12 viših savetnika i savetnika itd.” staviti: „11 viših savetnika” a u razvrstavanju mesto: „1-IV/1-1” staviti: „2-IV/1-1”, mesto: 2-IV/1” staviti „1-IV/1” i mesto: 3-IV/2” staviti: „2-IV/2” i sumu smanjiti sa	—	29.640	a) Činovnici	
Mesto: „22 viša pristava i pristava itd.” staviti: „25 viših pristava i pristava: 10-VI, 8-VII i 7-VIII” i povećati sa	+	51.980	Mesto: „4 viša savetnika i savetnika itd.” staviti: „5 viših savetnika i savetnika: 1-IV/1-1, 1-IV/2-1 i 1-V” i sumu povećati sa	+ 32.040
Mesto: „Administrativni činovnik IX” staviti: „3 administrativna činovnika IX” i povećati sa	+	21.000		

Mecro: „18 viših pristava i pristava itd.“, staviti: „17 viših pristava i pristava: 7-VI, 7-VII i 3-VIII“ i sumu smanjiti sa	—	21.600	
Mesto: „Ekonom IX-1“ staviti: „Ekonom VIII“ i sumu povećati sa	+	2.460	
XXXII) Higijenski zavod u Skoplju itd.			
a) Činovnici			
Kod: „11 viših savetnika i savetnika“ u razvrstavanju mesto: „1-IV/2-1“ staviti: „1-IV/1“ i povećati sa	+	9.600	
XXXIII) Škola za nudilje u Skoplju			
a) Činovnici			
Kod: „2 nudilje nastavnice“ u razvrstavanju mesto: „1-IX i 1-X“ staviti: „IX“ i sumu povećati sa	+	2.400	+ 112.030.—
5 Dodaci lični i porodični			
II) Škole za nudilje u Beogradu			
Mesto: „a) činovnika, lični“ staviti: „Činovnika, lični“ i smanjiti sa	—	600	
III) Higijenski zavod u Ljubljani itd.			
a) Činovnika, lični, povećati sa	+	6.240	
XIV) Državno lečilište Strman itd.			
Mesto: „a) Činovnika, lični“ staviti: „Činovnika, lični“ i povećati sa	+	4.500	
XVII) Higijenski zavod u Banja Luci itd.			
a) Činovnika, lični, smanjiti sa	—	600	
XXI) Higijenski zavod u Sarajevu itd.			
a) Činovnika, lični, povećati sa	+	30.300	
XXII) Dečije oporavilište Letnjikovac kod Šapca			
a) Služitelja, porodični, povećati sa	+	1.680	
XXVI) Državno lečilište na Lokrumu			
a) Činovnika, lični, smanjiti sa	—	300	
porodični, povećati sa	+	5.040	
Umetnuti novo:			
XXVIa) Dečije oporavilište u Risnu			
Činovnika, porodični	+	1.680	
XXXIII) Higijenski zavod u Skoplju itd.			
a) Činovnika, lični smanjiti sa	—	3.120	+ 44.820.—

+ 156.850.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1044j sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Primal — Ne primal) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 1044j sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044k.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044k sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. Poz. 1044k	Nagrade kontraktualnim činovnicima i dnevničarima	
	Stav: „II Škola za nudilje u Beogradu 10 dnevničara: služitelja itd.“ brisati	— 69.160
	IV) Škola za sestre pomoćnice u Ljubljani	
	Potpoz. 2 „Honorarni nastavnik“ brisati	— 14.175
	V) Muzej Higijenskog zavoda u Ljubljani	
	Potpoz. 2 „Honorarni crtač“ povećati sa	+ 4.800
	XIV) Državno lečilište Strmac itd.	
	Mesto: „Potpoz. 1 i 2“ uneti novu: „32 honorarna službenika: mehaničar, 2 šofer, 10 časnih sestara, domaćin kuće, kočijaš, svinjar, 2 pralje, 2 sluge, 5 sobarica, 6 služavki i kuvarica“	188.400
	suma ostaje nepromenjena.	
	XV) Državno lečilište u Novom Marofu	
	Mesto: „17 honorarnih službenika itd.“ staviti: „18 honorarnih službenika: 12 milosrdnih sestara, 2 sveštenika, 2 bolničarke, sestra pomoćnica i nadzornik kuće“ i povećati sa	+ 18.000
	Mesto: „30 * dnevničara itd.“ staviti: „29 dnevničara itd.“ a u drugom redu reči: „Nadzornik vrta“ brisati i smanjiti sa	— 18.000
	XVI) Stanica za suzbijanje trahome u Prelogu	
	Kod: „9 dnevničara itd.“ sumu povećati sa	+ 3.480
	XX) Državno lečilište Sv. Križ kod Trogira	
	Mesto: „11 dnevničara-zvaničnika“ staviti: „13 dnevničara-zvaničnika“ i sumu povećati sa	+ 10.288
	XXIV) Higijenski zavod na Cetinju itd.	
	Potpoz. 2 „69 dnevničara itd.“ povećati sa	+ 13.842
	XXVI) Državno lečilište na Lokrumu	
	Mesto: „3 dnevničara itd.“ staviti: „8 dnevničara: sestre, električar, vrtar, mornar, čuvar šume, služitelj i služavka“. Suma ostaje ista.	
	XXX) Državno lečilište na Vencu	
	Mesto: „10 dnevničara itd.“ staviti: „12 dnevničara-zvaničnika i dnevničara služitelja i sestara-nudilja“. Suma ostaje ista.	

Dodati novu potpoz. 2
„30 lića-posluge za bol-
ničke prostorije: soba-
rice, služitelji, noćni
čuvar, kuvar, kočijaš,
baštovan, mašinst, elek-
tričar, mehaničar kao i
Ured” . . . . . + 60.000

XXXVI) Škola za nudilje
u Skoplju

Mesto: „2 dnevničara-
zvaničnika” staviti: „2
dnevničara-služitelja” a
mesto „4 služitelja”
staviti: „4 nadničara” . . . . . + 9.075.—

Potpredsjednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 1044 k sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 1044 k sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044 l.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044 l sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. poz.

1044l   **Specijalni dodaci i nagrade:**

III) Higijenski zavod u Ljubljani itd.
Epidemijski dodaci po § 26 itd., povećati sa . . . + 19.280
Umetnuti novo:
IIIa) Škola za sestre pomoćnice u Ljubljani
Nagrada honorarnim nastavnicima . . . . . + 14.175
V) Škola narodnog zdravlja u Zagrebu
Epidemijski dodaci po § 26 itd., povećati sa . . . + 51.600
VI) Higijenski zavod u Zagrebu itd.
Po § 26 Zakona o ustroju itd. povećati sa . . . + 35.000
XII) Državno lečilište u Novom Marofu
Po § 26 Zakona o ustroju itd. povećati sa . . . + 7.000
XVIII) Higijenski zavod na Cetinju itd.
Epidemijski dodaci po § 26 itd., smanjiti sa . . . — 13.842
XXIII) Higijenski zavod u Nišu itd.
Epidemijski dodaci po § 26 itd., povećati sa . . . + 27.560
XXIV) Uprava Vrnjačke banje — Vrnjci
Nagrade banjskoj muzici itd., povećati sa . . . + 40.000
Potpoz. 4 „Specijalna nagrada državnom banjskom lekaru itd.” menja se i glasi: „Specijalna nagrada državnom banjskom lekaru za ne vršenje privatne prakse po čl. 17 Pravilnika o izmenama i dopunama Pravilnika o banjama po rešenju Ministra i saglasnoj odluci Glavne kontrole”.

Potpoz. 5 „Dodatak rukovaocu itd. menja se i glasi: „Dodatak rukovaocu banjske kase za naporne i vanredne radove van kancelarijskog vremena i na za brojavanje po rešenju Ministarstva i saglasnoj odluci Glavne kontrole”.

Potpoz. 6 „Nadzorniku banje za prekovremeni rad” itd., menja se i glasi: „Nadzorniku banje za prekovremeni noćni rad po rešenju Ministra i saglasnoj odluci Glavne kontrole”.

Potpoz. 7 „Dodatak rukovaocu električne centrale itd.” brisati . . . — 6.000

Potpoz. 8 „Naknada za stan državnom banjskom inženjeru itd.” menja se i glasi: „Naknada za stan državnom banjskom inženjeru po čl. 43 Pravilnika o banjama, mineralnim i toplim vodama, pošto stan u državnoj zgradi nema, po rešenju Ministra i saglasnoj odluci Glavne kontrole”.

XXXVI) Škola za nudilje u Skoplju

Nagrade nastavnicima-lekarima na ime honorara itd., povećati sa . . . + 2.000 + 179.773.—

Potpredsjednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitano partiju 1044 l sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 1044 l sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044 lj.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044 lj sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

B. Materijalni rashodi

part. poz.
1044lj

Upravni troškovi:

II) Škola za nudilje u Beogradu
4 Razni materijalni izdaci, brisati . . . . . — 189.000.—
5 Za ishranu u školi i kursurije, brisati . . . . . — 282.800.—
VI) Državno lečilište u Topolšici
12 Razni materijalni izdaci Na kraju dodati novu potpoziciju 37 „Osiguranje zgrada, inventara i blagajne kao i poreske dažbine” . . . + 18.500.—
VII) Škola narodnog zdravlja u Zagrebu
15 Razni materijalni izdaci Odeljenje za biološke proizvode
a) Otesek za produkciju seruma i vakcina

Potrebe laboratorija za podloge			
Potpoz. 1. „Hemikalije“, povećati sa	+	10.000	
Potpoz. 5 „Laboratoriji za produkciju seruma“, povećati sa	+	10.000	
Potpoz. 7 „Ishrana i nabavka životinja itd.“ povećati sa	+	20.000	
Potpoz. 14 „Nadničari oko izrade seruma itd.“ povećati sa	+	10.000	+ 50.000.—
VIII) Higijenski zavod u Zagrebu itd.			
17. Razni materijalni izdaci			
Potpoz. 4 „Troškovi za gradnju higijenskih nužnika itd.“ smanjiti sa	—	24.000	
Potpoz. 6 „Za izgradnju vodoopskrbnih objekata itd.“ smanjiti sa	—	50.000	
Dom Narodnog zdravlja — Osijek			
Dispanzer za majke i decu			
Potpoz. 2 „Nabavka mleka za deljenje siromašnoj deci itd.“ smanjiti sa	—	10.000	— 84.000.—
19 Lekovi, zavoji i ostali sanitetski materijal itd.			
a) Uprava zavoda			
Potpoz. 2 „Nabavka lekova za suzbijanje itd.“ smanjiti sa	—	10.500	
h) Dom Narodnog zdravlja — Osijek			
Antirabično odeljenje			
Potpoz. 1 „Nabavka anti-rabične vakcine“ smanjiti sa	—	24.000	— 34.500.—
IX) Bolničko odeljenje Higijenskog zavoda u Zagrebu			
20 Razni materijalni izdaci			
Potpoz. 11 „Obnova posuda za prenos hrane“			
33 Razni materijalni izdaci smanjiti sa	—	14.500.—	
XIV) Državno lečilište Strmac itd.			
Potpoz. 30 „Uređenje hladionice“ smanjiti sa	—	23.000.—	
34 Ishrana bolesnika i osoblja itd.“ smanjiti sa	—	50.000.—	
XVII) Higijenski zavod u Banja Luci itd.			
42 Razni materijalni izdaci			
Sanitetsko-tehničko odeljenje			
Posle potpoz. 4 „Za održavanje vodoopskrbnih objekata itd.“ dodati novu potpoz.			
5 „Za asanacione radove na teritoriji Vrbaske banovine“	+	100.000.—	
XIX) Higijenski zavod u Splitu itd.			
47 Razni materijalni izdaci			
Parazitološko odeljenje itd.			
Potpoz. 5 menja se i glasi: „Ispitivanje i suzbijanje Kala-Azara na terenu“			
Socijalno-medicinsko odeljenje			
Potpoz. 6 mesto reči: „ne izdvajanje“ staviti reči: „ne izvadanje“			
Administrativno odeljenje			
Potpoz. 5 „mesto reči: „Ribica dispanzera“ staviti reči: „Ribica Gambuzija“			
XX) Državno lečilište Sv. Križ itd.			
49 Razni materijalni izdaci			
Potpoz. 5 „Osiguranje baraka itd.“ izmeniti i da glasi: „Održavanje baraka“ itd.“			

XXI) Higijenski zavod u Sarajevu itd.			
52 Razni materijalni izdaci			
Uprava			
Potpoz. 25 reči: „sprečavanja kontrolne infekcije“ izmeniti da glasi: „Sprečavanja kompaktne infekcije“			
XXIII) Dečije oporavilište na Metaljci			
57 Razni materijalni izdaci			
Poslednja potpozicija „Nabavka automobila itd.“ povećati sa	+	45.000.—	
XXX) Državno lečilište na Vencu			
78 Razni materijalni izdaci			
Potpoz. 17 menja se i glasi: „Izolacija 3 podruma od vlage i izgradnja podruma za zelen i povrće“.			
XXXI) Higijenski zavod u Nišu itd.			
81 Razni materijalni izdaci			
Uprava zavoda			
Potpoz. 2 „Održavanje čistoće, nabavka potrebnog materijala itd.“ povećati sa	+	7.000	
Potpoz. 9 „Ogrev laboratorija, kancelarija i td.“ povećati sa	+	8.000	
Potpoz. 13 „Održavanje zgrade i inventara itd.“ povećati sa	+	9.750	+ 24.750.—
XXXII) Uprava Vrnjačke Banje — Vrnjci			
84 Razni materijalni izdaci			
Potpoz. 22 „Izrada podzemnih kablovskih linija itd.“ brisati	—	120.000.—	
XXXV) Higijenski zavod u Skoplju itd.			
93 Lekovi, zavoji, serumi itd.			
Potpoz. 1 „Nabavka vakcina za lečenje itd.“ povećati sa	+	20.000.—	
XXXII) Državno oporavilište u Surdulici			
Izmeniti da glasi:			
„XXXVII) Državno lečilište u Surdulici“			— 539.550.—

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1044lj sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tom objavljujem da je partija 1044lj sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044m.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044m.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1044m sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem, da je pročitana partija 1044m većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044n sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044n sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

Part. poz.
1044n

Anuiteti

Posle potpoz. 2 dodati novu potpoziciju: 2a Državno lečilište Strmac—Šumetlica

	Otplata zajma Centralnoj upravi Bolesničkog fonda državnih saobraćajnih službenika u Beogradu odobrenog rešenjem Ministra saobraćaja C.U.br. 1004/36 u iznosu din. 1.500.000.— (1 rata)	+ 114.375.—
6	Higijenski zavod u Sarajevu itd. Za otplatu vodovodnih cevi za vodovod itd, brisati	— 226.380.—
8	Higijenski zavod u Nišu itd. „Za otplatu zajma Središnjom uredu za osiguranje radnika itd.“, povećati sa	+ 100.168.—
9	Uprava Vrnjačke Banje — Vrnjci Potpoz. 2 „Anuitet za otplatu zajma od 15.000.000 dinara itd.“ povećati sa	+ 799.602 + 787.765.—
	Svega glava CXXX v, povećati sa	+ 593.913.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1044n sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju, neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 1044n sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044nj.

Izvestilac dr. Časlav Nikitović pročita partiju 1044nj sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade, koji glasi:

GLAVA CXXX — SOCIJALNA SLUŽBA

Redovni rashodi

A. Lični rashodi

Part. poz.

1044nj

Lične prinadležnosti:

1	Plate — periodske povišice itd.	
I)	Ortopedski zavod u Beogradu	
	Mesto: „2 administrat. činovnika VII“ staviti: „2 administrativna činovnika: 1-VII i 1-VIII“ i sumu smanjiti sa	— 3.360
	Mesto: „6 arhivskih činovnika itd.“ staviti: „Pomoćni sekretar	13.560
	6 arhivskih činovnika: 1 - VII, 1 - VIII, 3 - IX 1 - X	70.080
	i sumu povećati sa	+ 10.500
VII)	Dom gluvonemih u Jagodini	
	a) Činovnici	
	Mesto: „Upravnik VI“ staviti: „Upravnik VI-1“ i povećati sa	+ 1.200

b)	Činovnički pripravnici	
	Kod činovničkih pripravnika od IX grupe itd., sumu povećati sa	+ 642 + 8.982.—
2	Plate — periodske povišice zvanika	
I)	Ortopedski zavod u Beogradu	
	Kod: 12 zvanika izmeniti razvrstavanje da glasi: „3-I, 1-II, 1-II-1, 2-II, 1-III-2 i 4-III-1“ i sumu povećati sa	+ 1.440.—
5	Dodaci lični i porodični	
I)	Ortopedski zavod u Beogradu	
a)	Činovnika, lični, povećati sa	+ 9.620.—
		+ 20.042.—
	Svega gl. CXXX g, povećati sa	+ 20.042.—
	Ukupno XVI razdeo	— —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Prima li Narodna skupština pročitatu partiju 1044nj sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade? (Glasovi: Prima! — Ne prima!) Ona gospoda narodni poslanici koji primaju neka izvole sedeti, a koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina sedi). Većina sedi, prema tome objavljujem da je partija 1044n sa predloženim amandmanom Kraljevske vlade većinom glasova primljena. Izvolite čuti partiju 1044o.

— Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini većinom glasova usvojila u pojednostima sve partije predloga budžeta rashoda XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja od partije 1044o do partije 1044s zaključno. —

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodo narodni poslanici, pošto je predlog budžeta rashoda XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja po svima partijama pojedinačno primljen, objavljujem da je ceo predlog budžeta rashoda — XVI razdeo — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja primljen. (Burno pljeskanje i odobravanje u centru i na desnici).

Gospodo narodni poslanici, pošto je današnji dnevni red iscrpen to sa vašim pristankom ovu sednicu zaključujem, a iduću zakazujem za ponedeljak u 8 časova pre podne sa sledećim dnevnim redom:

Nastavak pretresa u pojednostima izveštaja Finansiskog dobara o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansiskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to:

1 — Pretres budžeta rashoda — XVIII razdeo — Budžetski rezervni krediti;

2 — Pretres budžetskog razdela — Državni prihodi.

Prima li Narodna skupština predloženi dnevni red? (Prima!) Objavljujem da je predloženi dnevni red primljen.

Sednica je zaključena u 2,45 časova .

PRILOZI

MINISTARSTVO INOSTRANIH POSLOVA
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Pov.Br. 3124/I

Beograd 8 marta 1938 god.

PREDMET: Predlog zakona o Međunarodnoj konvenciji za izjednačenje metoda vodenja i držanja genealoških knjiga za stoku.

Gospodinu

G-nu STEVANU ĆIRIĆU,
Pretsedniku Narodne skupštine

BEOGRAD

GOSPODINE PRETSEDNIČE,

U prilogu pod .1/1 čast nam je dostaviti Vam overeni prepis Ukaza Kraljevskih Namesnika od 5 marta 1938 godine, kojim smo ovlašćeni, u smislu člana 65 Ustava Kraljevine Jugoslavije, da možemo podneti na rešenje Narodnom predstavništvu Predlog zakona o Međunarodnoj konvenciji za izjednačenje metoda vodenja i držanja genealoških knjiga za stoku, potpisanoj u Rimu 14 oktobra 1936 godine.

U prilog pod .2/2 čast nam je dostaviti Vam jedan primerak Predloga zakona o kome je reč, sa obrazloženjem, s molbom da isti izvolite izneti na rešenje pred Narodnu skupštinu.

Izvolite primiti, i ovom prilikom uverenje o našem osobitom poštovanju.

Pretsednik Ministarskog saveta
i Ministar inostranih poslova,
Dr. M. M. Stojadinović, s. r.

Ministar poljoprivrede,
S. Stanković, s. r.

U IME
NJEGOVOG VELIČANSTVA

PETRA II

po milosti Božjoj i volji narodnoj

KRALJA JUGOSLAVIJE

KRALJEVSKI NAMESNICI

Na predlog Pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova, Ministra pravde i Ministra poljoprivrede, a po saslušanju Ministarskog saveta, rešili su i rešavaju:

Ovlašćuje se Prtesednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova, Ministar pravde i Ministar poljoprivrede da mogu na osnovu člana 65 Ustava Kraljevine Jugoslavije podneti Narodnom predstavništvu na rešavanje:

Predlog zakona o Međunarodnoj konvenciji za izjednačenje vodenja i držanja genealoških knjiga za stoku, zaključenoj i potpisanoj u Rimu 14 oktobra 1936 godine.

Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova, Ministar pravde i Ministar poljoprivrede neka izvrše ovaj Ukaz.

5 marta 1938 godine
u Beogradu

PAVLE, s. r.
R. STANKOVIĆ, s. r.
Dr. I. PEROVIĆ, s. r.

Pretsednik Ministarskog saveta
i Ministar inostranih poslova,
Dr. M. M. Stojadinović, s. r.

Ministar pravde,
Mil. Simonović, s. r.

Ministar poljoprivrede,
Sv. Stanković, s. r.

